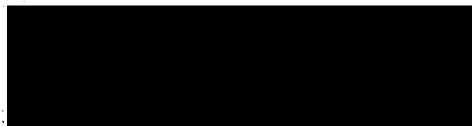

Approved For Release 2002/01/17 : CIA-RDP83-00415R010500130007-3

1

MARIJAN CVETKOVIĆ

NEKI PODACI O RAZVITKU INDUSTRIJE U HRVATSKOJ

25X1A

Approved For Release 2002/01/17 : CIA-RDP83-00415R010500130007-3

25X1A

Approved For Release 2002/01/17 : CIA-RDP83-00415R010500130007-3

MALA EKONOMSKA BIBLIOTEKA
BROJ 1

MARIJAN CVETKOVIĆ

NEKI PODACI O RAZVITKU
INDUSTRIJE U HRVATSKOJ

NAPRIJED — ZAGREB 1949.

Approved For Release 2002/01/17 : CIA-RDP83-00415R010500130007-3

I

Kapitalistička je industrijalizacija u Hrvatskoj otpočela relativno kasno i razvijala se veoma sporo, tako da je u samom početku znatno zaostajala za industrijalizacijom ostalih evropskih zemalja, pa i za industrijskim razvitkom zemalja koje su bile u sastavu Austro-Ugarske, t. j. Austrijom, Mađarskom i Češkom.

Glavni razlog tog privredno-tehničkog zaostajanja bio je u prvom redu nacionalno ugnjetavanje i kolonijalni odnos koji su prema Hrvatskoj podržavale Austrija i Mađarska.

U proizvodnji je Hrvatske još potkraj XIX. stoljeća prevladavao obrtnički rad s velikim brojem radionica koje ne upotrebljavaju tuđu radnu snagu. Statistički podaci iz godine 1890. pokazuju da je bilo svega 290 obrtničkih radnji koje su imale 5—10 uposlenih radnika, 106 radnji sa 10—20 i 109 radnji s preko 20 uposlenih radnika. Te veće radionice bile su organizirane na principu jednostavne radne kooperacije, pod komandom kapitalista. Već i ovako organizirane, te su radionice imale velike prednosti pred sitnim obrtnicima, jer je u njima bila produktivnost rada veća i proizvodnja jeftinija. Zbog toga počinju propadati sitni robni proizvođači i sve jače se bogate vlasnici većih radionica.

U narednih deset godina dolazi do bržeg porasta obrtno-industrijskih poduzeća, tako da godine

1900. imamo 362 poduzeća sa preko 10 radnika. U tom periodu jednostavna radna kooperacija prelazi u manufakturni način proizvodnje, čija je karakteristika široka podjela rada.

Dok je u industrijskoj proizvodnji u Hrvatskoj prevladavala obrtnička proizvodnja i manufaktura, a mašine se počele primjenjivati tek u nekim poduzećima, u Austriji se, Češkoj i Mađarskoj već u znatnoj mjeri primjenjuju strani tehnički pronalasci i brzim tempom uvode mašine. Naša je proizvodnja zbog zaostalosti ubrzo došla u potpuno zavisian položaj. Mlada hrvatska buržoazija nije mogla izdržati konkurenciju pa je padala u sve veću zavisnost od stranog kapitala. Ugarsko-hrvatska nagodba od godine 1868. ubrzala je i olakšala zavisnost hrvatske privrede, jer su gotovo svi privredni poslovi, a na prvome mjestu financije, pripadali »zajedničkim poslovima«, kojima je rukovođila centralna vlada u Budimpešti. Ta je nagodba omogućila austrijskoj i mađarskoj buržoaziji da našoj industriji, u momentu kad se stvarala, usmjere razvoj koji je odredio njenu zavisnost i omogućio da naša zemlja ostane privredno i tehnički zaostala polukolonija austrijskog i mađarskog kapitala.

Izgradnja prvih željeznica u Hrvatskoj imala je gotovo isključivo za cilj eksploataciju naših prirodnih i privrednih bogatstava. Prve željeznice izgrađene su po principu da se Hrvatska preko Zagreba poveže s Austrijom i Mađarskom, a ta je bila posebno zainteresirana da se spoji s morem. Godine 1876. imamo izgrađeno 408,4 km pruge: na relacijama Zagreb-Karlovac-Rijeka, Sisak-Zagreb-Zidani Most i Zagreb-Zsaky. Do godine

1891. izgrađene su pruge Sisak-Kostajnica, Zagreb-Varaždin, Sunja-Novska-Nova Gradiška, zatim Brod-Vinkovci-Zemun. Godine 1900. iznosila je ukupna duljina pruga 1720 km, a 1915. godine 2.200 km.

Izgradnja pruga ubrzala je razvoj trgovine i industrije, naročito onih njenih grana za koje je bio zainteresiran strani kapital. To je bila u prvom redu drvna industrija, zatim prehrambena i građevna. Godine 1868. bilo je na području Hrvatske i Slavonije svega 30 manjih tvornica s oko 1600 radnika i 2470 KS. Otada u daljnjih 30 godina razvoj naše industrije potiče jedino težnja mađarske i austrijske buržoazije da eksploatira naše šume i poljoprivredna bogatstva, a domaća buržoazija u tome slijedi strani kapital, angažirajući se nešto jače u stvaranju industrije cigle, kreča i crijepa, potrebne za izgradnju gradova.

Ova tabela prikazuje uvođenje mašina u industriji na području Hrvatske.

Porast konjskih snaga (bez elektroprivrede) po decenijama od godine 1858. do 1938.*

Razdoblje	Porast KS
god. 1858—68	2.470
1869—78	7.327
1879—88	7.378
1889—98	13.763
1899—1908	18.097
1909—18	25.262
1919—28	31.930
1929—38	15.704

* Statistički godišnjak Kraljevine Hrvatske i Slavonije, Zagreb, 1905., 1906—1910., 1938—1939.; Statistika industrije Jugoslavije za 1938. g. Kukoleča, Industrija Jugoslavije 1918—1938. g.

Iz tabele se vidi da je poslije 1868. otpočeo nešto brži porast KS u vezi s izgradnjom željeznica, ali da se proces mašinizacije industrije u stvari odvijao vrlo sporo.

Porast industrijske proizvodnje doveo je do porasta naših gradova. Naravno da je taj porast relativan i u svojim apsolutnim ciframa vrlo spor. Naredna tabela pokazuje porast nekih gradova Hrvatske i Slavonije.

Stanovništvo i porast gradova od 1850. do 1910.**

Ukupan broj stanovništva								
Gradovi	1850	1857	1869	1880	1890	1900	1910	
Zagreb	14.258	16.657	19.760	28.388	38.742	57.690	74.703	
Osijek	13.331	13.883	17.247	18.201	19.778	23.018	28.505	
Varaždin	8.398	8.978	10.623	10.371	11.055	11.494	12.149	
Karlovac	5.591	5.515	5.175	5.842	12.467	13.454	14.992	

Ako usporedimo broj stanovnika Zagreba s brojem stanovnika Beča i Budimpešte, onda vidimo koliko je bržim tempom išla industrijalizacija u tim gradovima nego kod nas.

Beč je godine 1857. imao 476.222 stanovnika, a godine 1880. već 726.105, dok je Zagreb u tom razdoblju porastao od 14.258 na 28.388 stanovnika. Budimpešta je godine 1881. imala 360.551 stanovnika. Ovo je nesumnjivo dokaz o štetnim posljedicama nacionalnog ugnjetavanja i eksploatacije — koja se vršila nad našim narodom — na razvoj naše privrede, ponajprije industrije.

No i ovakav porast gradova kakav je bio u nas govori o počecima industrijalizacije i sve dubljem

** Vučo, *Privredna historija naroda FNRJ*, Izdavačko preduzeće NR Srbije, Beograd 1948.

prodiranju kapitalizma u sve grane privrede. Proceš je proletarizacije seljaka već bio otpočeo, mase eksproprijiranih ljudi sa sela dolazile su u gradove. Stvara se proletarijat, koji se javlja kao nova politička sila na historijskoj pozornici.

Kapitalizam je prodirao u naše selo, zadržavajući pri tome niz feudalnih ostataka. Feudalna imanja pretvarala su se u kapitalističke veleposjede, a istodobno se vršila diferencijacija na selu.

Struktura zemljišnog posjeda u Hrvatskoj i Slavoniji, prema statističkim podacima iz godine 1895., pokazuje da se golem broj seljačkih gospodarstava gušio na malim parcelama vlastite zemlje, dok je šaćica krupnih posjednika posjedovala ogromnu većinu zemlje.

Ovo se stanje vidi iz priložene tabele*:

Veličina	Broj gospodarstava	Ukupna površina u k j	Prosječno na gospodarstvo k j
Do 1 k j	53.886	24.374	0,45
1— 5	126.289	370.630	2,94
5— 10	110.999	804.805	7,25
10— 20	81.657	1.128.312	13,8
20— 50	30.603	859.288	28,1
50— 100	2.830	184.602	64,5
100— 200	550	73.733	134
200— 500	263	84.554	322
500—1000	117	85.157	728
preko 1000	209	1.047.540	5.000
	407.403	4.662.995	11,5

* U ovom prikazu nisu obuhvaćene šume, imovne općine, erar i crkva. Pored gore prikazanog broja domaćinstava, još je 67.621 domaćinstvo bilo u seljačkim porodičnim zadrugama.

Vidimo da posjedi 1—5 kj predstavljaju 44,3% od broja domaćinstava, a imaju zajedno 8% od ukupne zemlje, posjedi od 5—20 kj iznose 47,2% od broja domaćinstava, a imaju 42% zemlje, posjedi od 20—100 kj iznose 8,2%, a imaju 22% zemlje, dok posjedi više od 100 kj predstavljaju svega 0,3%, a imaju 28% zemlje.

To svjedoči kako je bilo neminovno da se naveliko upotrebljava najamni rad u poljoprivredi i kako je postojao velik broj poluproletara koji su obrađivali zemlje krupnih seljaka i veleposjednika. Ali vidi se i to, da su se razvili neodrživi uvjeti za golem broj seljačkog stanovništva, koje zemlja ne može prehranjivati i koji moraju tražiti zaradu u gradovima, ali je ne nalaze, jer nije razvijena industrija pa se zbog toga moraju iseljavati u Ameriku i ostale zemlje. To je bila posljedica kapitalističkih odnosa u poljoprivredi i iz nje se regrutirala rezervna kapitalistička radna snaga, a u strani je svijet iselilo više stotina hiljada ljudi.

Naredna tabela, prema statističkim podacima iz godine 1895., pokazuje strukturu vlasništva posjeda, iz koje se vidi da se kapitalizam već tada duboko ukorijenio u poljoprivredi.

Poljoprivredna domaćinstva u Hrvatskoj i Slavoniji po posjedovnom odnosu i veličini godine 1895.

	Vlasita	Uživana	Zakupli.	Mješov.	Ukupno
do 1 kj	164.433	4.172	5.592	5.978	180.175
od 5—20 kj	178.537	1.298	1.405	11.416	192.656
od 20—100 kj	28.490	321	303	4.319	33.433
preko 100 kj	729	46	147	217	1.139
Od sviju	372.185	5.837	7.447	21.930	407.403
	91,4%	1,4%	1,8%	5,4%	100%

Ova tabela pokazuje da se već u to vrijeme završio gotovo 100 godišnji proces teritorijaliziranja seljaka i da je od ukupnog broja gospodarstava 91,4% bilo pravno vlasnik svog zemljišta, drugim riječima, da je kapitalizam već potisnuo feudalne forme eksploatacije sela.

Svi ovi faktori zajedno omogućili su jačanje kapitalističke industrije. Sredstva za njenu izgradnju stvorila su se bezobzirnom pljačkom radnog naroda na selu i u gradu. Radničku su klasu izrabljivali bezgranično. I strani je i domaći kapital nastojao da se što brže obogati, da izvuče što više profita od eksploatacije prirodnih bogatstava zemlje i eksploatacije ljudi. Radni dan u fabrikama iznosio je od 14 do 16 sati. Proletarijat je živio u bijednim prilikama. Osnovnu njegovu masu sačinjavaju poluproleterski elementi, bez kvalifikacija, s golemim brojem nepismenih. Industrijskoga je proletarijata bilo malo, većina je radnika bila uposlena u obrtničkim radionicama. Znatne snage proletarijata nalazile su se također u poljoprivredi kao najamni radnici na veleposjedima.

Unatoč svim tim slabostima, u radnika se vrlo rano javlja klasna svijest i otpočinje borba za bolji život. Već osamdesetih godina nastaju prvi štrajkovi radnika, koji se šire po cijeloj zemlji i u kojima radnici postavljaju zahtjeve da se skрати radni dan i povise nadnice. Pod pritiskom radnih masa izišao je godine 1884. obrtnički zakon, kojim se regulira dječji radni dan za djecu od 12 do 14 godina sa 8 sati, a za djecu od 14 do 16 godina sa 10 sati. Rad odraslih uopće nije bio reguliran, pa su svi pogoni gdje je radila nekvalificirana radna

snaga, kao na pr. rudnici, pilane, kamenolomi i t. d. radili po 16 i više sati dnevno.

Takvi uvjeti omogućivali su stranom kapitalu da izvlači silne profite iz naše zemlje pa je razumljivo kako je njemu bilo u interesu da kod nas što dulje ostane takvo stanje koje omogućuje neograničenu eksploataciju zemlje i naroda. Te se tendence jasno opažaju na razvoju industrije za vrijeme Austro-ugarske monarhije.

Kapital se u Austriji i Mađarskoj brzo jačao te je došlo do njegove koncentracije u dioničkim društvima i bankama. Oblik dioničkih društava znatno je ubrzao proces industrijalizacije kod nas i omogućio izgradnju željeznica. Naravno da je to još više pojačalo zavisnost naše zemlje o stranom kapitalu i naša je buržoazija bila obični privjesak austrijske i mađarske buržoazije.

Vodeća grana naše industrije toga perioda bila je drvna industrija. Razvija se već od XVIII. stoljeća u Primorju i Gorskom Kotaru, a oko polovice XIX. stoljeća u Slavoniji. U razvoju te industrije najjače dolazi do izražaja pljačkaški karakter stranog kapitala, koji nam nemilosrdno uništava šume, izvlači jelovinu i hrastovinu iz zemlje i prodaje ih u inozemstvo uz ogroman profit. Područje Slavonije, gdje se eksploatirala hrastovina, potpuno je imao u svojim rukama strani kapital. Do godine 1900. osnovana su 94 poduzeća drvne industrije. Tek na početku XX. stoljeća jače se razvija kemijska destilacija drva, grade tvornice tanina i podiže tvornica šibica.

Po važnosti i veličini druga grana industrije bila je prehrambena, u kojoj su mlinovi predstavljali 30% investiranog kapitala. Znatnija poduzeća

te grane bile su tvornice špiritusa, šećera, pivovare, tvornice biljnih ulja, kavinih surogata, suhomesnate robe i t. d. Karakteristika je ove grane u tome što je bila sračunata na pljačku naših poljoprivrednih proizvoda i eksploataciju sela.

Znatno se razvijala i građevna industrija. Do godine 1900. pretežno se proizvodila cigla i kreč, a kasnije su izgrađena 4 velika poduzeća cementne industrije.

Potkraj austrijske vladavine počela se jače razvijati elektroprivreda, kemijska, tekstilna i kožna industrija.

Prve veće električne centrale sagrađene su po zahtjevima i uz pomoć stranog kapitala. Pritome se pazilo na neposredne potrebe industrije u kojoj je bio strani kapital, a ne na neki određeni sistem. U tom su periodu izgrađene ove hidrocentrale: »Manojlovac« na Krki, »Gubavica« na Cetini, »Ozalj« na Kupi. Gradnja tih centrala karakteristična je po tome što predstavlja primjer »pljačkaške gradnje«, t. j. iskorišćivanje najpovoljnijeg pada, a da se ne vodi računa o daljnjoj izgradnji. Kako se sporo razvijala elektrifikacija, vidi se po tome što je Zagreb dobio električnu rasvjetu tek godine 1907., dok su je svi evropski gradovi slične veličine dobili 10 godina ranije.

Strani kapital nije bio zainteresiran na elektrifikaciji kod nas, jer mu se nije rentirala zbog malog broja stanovnika naših gradova, a domaći kapital nije imao dosta kapitala i ono što je imao ulagao je ondje gdje se brzo dolazilo do zarade.

Rudarstvo i metalurgija bili su vrlo slabo razvijeni. Imali smo svęga nekoliko malih rudnika

željeza u Vranovini i Bešlincu i nekoliko manjih ugljenika.

Metalne industrije gotovo nije ni bilo, u kemij-skoj je prevladavala industrija koja je bila u vezi s iskorišćivanjem drveta na bazi suhe destilacije. Nisu bile razvijene sve grane industrije za koje smo imali dobru sirovinsku bazu, jer su se siro-vine, kao na primjer koža, izvozile iz zemlje.

Sve to pokazuje kako austrijski i mađarski ka-pital nije puštao da se razviju one grane industrije koje bi omogućile razvoj industrije u cjelini. Stra-ni se kapital bojao da ne ostane bez tržišta za svoju robu, da ne izgubi jeftinu radnu snagu i ne dobije konkurenta svojoj industriji. Razne grane privrede nisu se razvijale ravnomjerno, nego stihijski, u potpunoj zavisnosti od inozemstva, a posljedica toga bila je privredna i tehnička zaostalost naše zemlje i njen polukolonijalni položaj.

II

Prvi je svjetski rat ostavio u našoj privredi teške ekonomske posljedice. Čitava je privreda bila iscrpna dugim ratom i industrija je gotovo sa-svim obustavila rad. U zemlji je vladala nezaposle-nost, glad i bijeda. Raspadom Austro-ugarske mo-narhije Hrvatska je ušla u sastav novostvorene države Srba, Hrvata i Slovenaca, a ta je od samog početka »bila bremenita mnogim suprotnostima, koje su se, uslijed velikosrpske hegemonije namet-nute monarhijom Karađorđevića i buržoaskom vla-dom, odmah u početku počele naglo zaoštravati. Jedan od glavnih elemenata tog zaoštavanja bilo

je neriješeno nacionalno pitanje» (Tito, *Politički izvještaj na V. kongresu KPJ*, str. 12).

Pred mladom državom stajali su zadaci da se obnovi privreda, koju je bio upropastio rat. Obnavljala se veoma sporim tempom, pri čemu je buržoazija nastojala da što više sredstava za obnovu istisne iz radničke klase, pojačavajući izrabljivanje do maksimuma, a istodobno rušeći nadnicu ispod minimuma. Naravno da je to izazvalo goleme teškoće i da se snizio životni nivo radničke klase i cijelog radnog naroda.

Cijene namirnicama bile su strašno visoke i neprekidno su rasle. Spekulacija je zauzimala sve više maha.

Hrvatska je buržoazija ušla u novu državu finansijski oslabljena, jer se zamjenom kruna u dinare po kursu 4 : 1 njen kapital znatno smanjio. Zato je spremno primila finansijsku pomoć stranog kapitala, kojem je buržoaska vlada nove države širom otvorila vrata.

Razne teškoće s kojima se borila naša industrija — kao na primjer oskudica finansijskih sredstava, nestašica stručne radne snage, tehnička zaostalost pogona i t. d. — imale su za posljedicu da su se proizvodni troškovi povišili znatno iznad proizvodnih troškova u inozemstvu. Industriji je bila potrebna zaštita od konkurencije strane robe na unutrašnjem tržištu. Zbog toga država prilazi sistemu zaštitnih carina koje su morale voditi računa o tome da se naša industrija opskrbljuje jeftinom sirovinom.

Tako je, na primjer, kod tekstila bila zaštitna carina na uvezene tkanine visoka i do 20%, a na predivo vrlo niska, što je izazvalo jake konkurent-

ske borbe stranih proizvođača, koji su snižavali svoje cijene, pa zbog toga domaći kapitalisti nisu gradili predionice, a rezultat toga je bio taj, da je naša zemlja ostala bez dovoljnog broja predionica za potrebe tkalonica.

Zaštitne carine uvedene su u širokom opsegu također i na uvoz proizvoda metalne industrije. Snažna strana industrija bila je u velikoj prednosti pred domaćom industrijom, koja se tek počela razvijati, tako da efekat zaštitnih carina nije imao skoro nikakva značenja.

Razvoj industrije u našoj zemlji jako je zaostajao za industrijom zemalja razvijenog kapitalizma, koje su na početku XX. stoljeća ušle u stadij monopolističkog kapitalizma, a njega karakterizira vladavina financijskog kapitala i izvoz kapitala u zaostale zemlje.

U najrazvijenijim zemljama nastao je golem »višak kapitala«.*

Taj se kapital ne upotrebljava za to da bi se podigao životni standard u zemlji, »jer bi to bilo snižavanje profita kapitalista« — kako kaže Lenin — nego se izvozi u inozemstvo, uglavnom u zaostale zemlje. »U tim zaostalim zemljama profit je obično visok, jer je kapitala malo, cijena zemlje relativno mala, nadnica niska, sirovine jeftine.«**

Kao i mnoge druge zaostale zemlje, naša je zemlja na sve strane tražila zajmove za obnovu svoje privrede i pritom je nudila obilne koncesije stranom kapitalu. Zbog toga je u našu zemlju ubr-

* *Lenjin, Imperijalizam kao najviši stadij kapitalizma*, Kultura 1947. (lat.) str. 58.

** Isto, str. 59.

zано ulazio strani kapital koji je, učešćem u našim bankama i dioničkim društvima, počeo zauzimati odlučne pozicije i stao izgrađivati krupnija poduzeća, iskorišćivajući u bescjenje našu radnu snagu i prirodna bogatstva, određujući ujedno pravac razvoju naše industrije, koji ju je vodio u sve veću zavisnost od inozemstva. U Jugoslaviju počinje da se slijeva kapital Francuske, Amerike, Engleske, Njemačke, Italije, Belgije, Švicarske, Monaka, Holandije, Švedske, Mađarske i t. d.

Strani je kapital redovno ulazio u najrentabilnije grane privrede, izvlačeći ogroman profit na račun naših radnika. U zemlju je ne samo dolazio strani kapital, nego je i onaj strani kapital što je investirao prije postanka Jugoslavije ostao vlasništvo stranih kapitalista.

Strani je kapital svoj utjecaj u Hrvatskoj ostvario gotovo isključivo sudjelovanjem u industrijskim dioničkim društvima. (Ukupni dionički kapital industrijskih društava u Hrvatskoj prije Drugoga svjetskog rata iznosio je oko 1.800 milijuna dinara, a u tome je strani kapital sudjelovao s kapitalom od 1.243 milijuna, t. j. 69%.)

Iz ovih se brojaka vidi veliko učešće stranog kapitala u našoj industriji, pa je onda razumljivo kako je on bio kadar da utječe na naš privredni razvitak, i to utječe sudbonosno.

U periodu od godine 1919. do 1938. tempo razvitka znatno je brži nego do rata, ali se on jako usporava od godine 1929. kad je i Jugoslaviju potresla svjetska ekonomska kriza.

Naredni podaci pokazuju razvoj industrije po granama od godine 1918. do 1938.

16 Tvornice, kapital, pogon i radna mjesta po godinama osnivanja (od 1918. i 1919. do 1938.) i industrijskim granama* (prema podacima Industrijskog statističkog godišnjaka za godinu 1938., izdanog godine 1941.)

Ind. grana	broj tvornica	Osnovano do god. 1918			Osnovano od god. 1919 do 1938		
		Kapital u 1000 dina	K S	Radna mjesta	Kapital u 1000 dina	K S	Radna mjesta
građevna	62	405.184	14.689	7.279	111.877	1.555	2.275
metalurška	1	888	90	410	13.811	2.675	130
prerada metala	20	47.273	1.533	2.978	202.078	3.884	9.429
drvena	79	182.426	6.743	8.685	111.859	7.010	6.478
papir i štampanje	11	80.401	3.755	924	27.086	738	1.971
kemijska	26	303.840	2.511	2.377	279.623	2.801	2.926
prehranbena	217	460.564	16.956	7.587	215.420	8.000	5.381
tekstil	30	167.339	4.408	6.750	257.435	5.790	14.301
koža i obuća	7	31.560	1.198	1.496	123.877	2.250	3.700
elektro-privreda	54	602.541	188.209	1.377	152.877	17.736	661
Ukupno	507	2.282.016	240.092	39.863	1.495.943	52.439	47.262

* Ovi podaci odnose se na teritorij NRH bez Istre, a dobiveni su izdavanjem industrije onih teritorija koji su ranije bili u bancovini Hrvatskoj, a sada nisu u NRH. Prema tome, stanje na 31. XII. 1938. bilo je 1.156 tvornica sa ukupno investiranim kapitalom od 3 milijarde 780 milijuna, instaliranim pogonom od 292.531 KS i sa 87.125 radnih mjesta.

U periodu od 1918. do 1938. godine najviše se razvila kemijska i tekstilna, zatim prehrambena industrija, kožna je industrija također znatno porasla. Metalurgija i proizvodnja elektromaterijala nije bila razvijena. Osnovana su svega 2 metalurgijska poduzeća i 5 poduzeća proizvodnje elektromaterijala i ta su bila sitna i imala karakter poduzeća za montažu, instalaciju i namatanje dijelova iz inozemstva. Nešto je jače razvijena eksploatacija i prerada nafte, gdje je strani američki i engleski kapital izgradio 3 rafinerije nafte. U metalnoj industriji osnovana su samo 2 veća poduzeća, dok su ostala bila neznatna. Znatno se pojačala eksploatacija boksita, i to pod utjecajem stranog kapitala, ali uglavnom za izvoz, dok je u zemlji osnovano samo jedno poduzeće za preradu aluminija. Eksploataciju nafte imao je u svojim rukama njemački i talijanski kapital.

U građevnoj industriji izgrađeno je nešto ciglana i krečana, u prehrambenoj fabrike šećera, likera, kavovina i nekoliko poduzeća mesne industrije.

U tom se periodu dobro razvila drvna industrija, osnovano je 109 tvornica, a to je još više omogućilo eksploataciju našeg drva, tako da su opustošeni čitavi kompleksi šuma.

Razvoj industrije u staroj Jugoslaviji ima i dalje čisto eksploatatorski karakter. U proizvodnji se ne ide do finalnog proizvoda, nego se naše sirovine i polufabrikati izvoze. I nadalje su bile zapostavljene temeljne grane industrije, kao na primjer metalurgija, energetika, proizvodnja mašina i t. d.

Industrija sve jače ovisi o inozemstvu. Uvozimo čitav niz potrebnih polufabrikata, da bi naše tvor-

nice mogle raditi. Uvozi se, na primjer, 65% prediva za tkanje, 100% umjetne svile, 100% pamuka, 100% anilinskih boja, 50% vune, 50% masnoća za sapun, 50% lanenog ulja, 30% celuloze, 100% koksa za metalurgiju, 100% bijelog lima i kugličnih ležaja, uvozimo sirovo željezo, čelik, suhu i sirovu govedu kožu i t. d.

To pokazuje da se industrijalizacija nije vršila po nekom sistemu, nego se razvijala stihijski, u posvemašnjoj ovisnosti o inozemnoj industriji.

Nije izgrađena ni jedna veća električna centrala osim Zagrebačke kaloričke centrale, koja se neprekidno povećavala, i hidrocentrale »Gubavice« na Cetini, kojoj je povećan kapacitet.

Male elektrane na pogon s Diesel-motorima i motorima na upojni plin te nešto dalekovoda — sve je što nam je u toj najvažnijoj grani privrede ostalo od stare Jugoslavije.

Koliko je naša privreda zaostala, vidi se ako uporedimo koliko se elektroenergije proizvodilo na 1 km² u staroj Jugoslaviji i u nekim razvijenim evropskim zemljama. Na 1 km² proizvodilo se u staroj Jugoslaviji 4.000 KWh energije, a u Njemačkoj 99.000 KWh, u Engleskoj 108.000 KWh, u Švicarskoj 172.000 KWh, u Mađarskoj 12.000 KWh i t. d. Očito je da smo bili jedna od najzaostalijih zemalja u Evropi.

U težnji za brzim bogaćenjem, buržoazija se nije brinula za potrebe privrede i zemlje kao cjeline. Stvorila se zavisna industrija, neispravno razmještena, koju je nemilosrdno eksploatirao strani kapital. Tempo je njezina razvitka bio vrlo spor, koncentracija proizvodnje polagana. Svake smo

godine sve više zaostajali za drugim kapitalističkim zemljama.

Položaj radnog naroda bio je u staroj Jugoslaviji vrlo težak. Seljaštvo se gušilo u raznim dugovima i proces proletarizacije seljaka tekao je bez zastoja. Zaduženje seljaka godine 1932. u Savskoj i Primorskoj banovini iznosilo je 2.029.000.000 dinara. U Primorskoj je banovini dug na jednog dužnika iznosio 12.997 dinara. Prosjek duga za cijelu Jugoslaviju na jednog dužnika iznosio je 9.841 dinar. Najveći procenat dugovanja bio je privatnicima 45%, zatim novčanim zavodima 32%, ostalo zadrugama, Privilegiranoj agrarnoj banci i Hipotekarnoj banci. Kamati su bili lihvarski, a kretali su se od 12% pa do iznad 100%. Preko 30% dugova bilo je za nabavku industrijskih predmeta, a 17% za kupovinu zemlje, i to sigurno u onih seljaka koji su zemlju ranije izgubili.*

Nema nikakve sumnje da je ovo stanje bilo posljedica škara cijena između industrijske i poljoprivredne robe. Visoke cijene industrijske robe, podržavane zaštitnim carinama, trebale su omogućiti razvoj industrije. Država nije pritom vodila računa što su milijuni seljaka propadali zbog niskih cijena svojih proizvoda i ostalih formi grube eksploatacije. Zaštitne carine na poljoprivredne proizvode što su se izvozili osiguravale su jeftine sirovine domaćoj industriji, a u vezi s propadanjem seljaka tako reći besplatnu radnu snagu.

Položaj radničke klase nije bio ništa bolji. Radnici su bili podvrgnuti najtežoj eksploataciji i preteškim uvjetima rada. Nadnice su bile niske,

* Podaci iz J. Lakatoš, *Jugoslavenska privreda, 1933.*

daleko ispod najnužnijeg minimuma. Industrijske krize, što su se periodički javljale od godine 1924., samo su pogoršavale položaj radnika. Poduzeća su se zatvarala, radnici bili reducirani, postojala je trajna nezaposlenost. Uza sve to sistematski se snižavala realna i nominalna nadnica. Radničku su klasu sve teže ugnjetavali poslodavci. Veliki štrajkovi, koje je organizirao klasni sindikalni pokret pod rukovodstvom Komunističke partije, ujedinjavali su radničku klasu i ona je rasla u ozbiljnu silu. Nezaposlenost je bila velika, tako da za kapitaliste nije postojao problem radne snage, jer je neuposlena rezervna radna armija izgladnjelih radnika čekala i bila spremna da prihvati svaki posao i pod bilo kakvu plaću. Godine 1927. počinju naglo skakati cijene živežnim namirnicama. Kupovna snaga nadnica godine 1927. iznosi samo 53% prema godini 1914. Izravno poresko opterećenje na radničke plaće još je jače pogoršalo uvjete života. Da bi platio samo državni porez, radnik je morao raditi punih 14 dana u godini.

Prehrana radnika pogoršavala se iz godine u godinu. U banovini Hrvatskoj porasla je godine 1939. skupoća hrane za 40,2%, odjeće za 63,4%, ogrjeva i rasvjete za 14,1%. Ukupni troškovi života te su se godine povisili za 36,3 dok su u isto vrijeme nadnice, kao rezultat borbe radnika, porasle 15%. Konkretno to znači da je realna nadnica pala, a godine 1940. realna nadnica pada dalje za 27%.

U siječnju 1940. bilo je u banovini Hrvatskoj 141.221 nezaposleni radnik svih grana djelatnosti, što predstavlja veliku armiju s obzirom na stupanj razvitka naše privrede.

Izgradnja industrije za vrijeme stare Jugoslavije zadržavala je i još više produbila sve negativne strane ranije industrijalizacije.

Stara se Jugoslavija pod utjecajem izdajničke buržoazije sistematski pretvarala u polukoloniju imperijalističkih monopola, najprije francuskog i engleskog, a kasnije njemačkog imperijalizma. U periodu od godine 1935. do 1940. sve brže se u našoj zemlji plasira njemački kapital, koji potiskuje engleski i američki kapital. Godine 1940. uspostavljena je politička i ekonomska dominacija njemačkog kapitala u zemlji. Domaća se buržoazija odmah prodala tom kapitalu i najčvršće s njim povezala. Na toj liniji učinjen je godine 1941. pokušaj da se zemlja uvuče u fašistički tabor, pri čemu je buržoazija u posve otvorenoj formi otpočela da vrši nacionalnu izdaju. Taj plan buržoazije nije uspio, jer ga je spriječio narod, koji je pod vodstvom Komunističke partije ustao u borbu da očuva svoju nacionalnu nezavisnost, zbacio izdajničku vladu Cvetković-Maček i tako počeo herojsko razdoblje oslobodilačkog rata protiv fašizma.

Od samog početka rata nacionalna je buržoazija izdavala interese naroda te se pretvorila u pomagača okupatora, a to je bio logičan svršetak izdajničke uloge što ju je vršila od svog postanka, prodavajući životne interese našeg naroda stranom kapitalu.

III

Naši su narodi u oslobodilačkom ratu pobijedili okupatora i njegove sluge te likvidirali političku vlast buržoazije.

Oslobođenjem zemlje bio je do temelja razoren buržoaski državni aparat i od vrha do dna uspostavljena nova demokratska narodna vlast, koja je imala svoju narodnu vojsku i aparat državne sigurnosti kao oružanu silu naroda i čuvara tekovina narodne borbe.

Nakon oslobođenja postavljeni su krupni zadaci pred aparat narodne vlasti, trebalo je obnoviti ratom opustošenu zemlju, svladati tešku oskudicu što su je izazvali rat i razaranja i istodobno dalje razvijati proces narodne revolucije u borbi protiv buržoazije, koja je doduše izgubila političku vlast, ali je još zauzimala odlučne pozicije u našoj privredi.

U nepune dvije godine obnovljena je gotovo cijela naša privreda i u isto su se vrijeme vršile temeljite pripreme za socijalistički preobražaj zemlje. U tom periodu nastavljao se proces eksproprijacije buržoazije, koji je konfiskacijom imovine narodnih neprijatelja započeo još u toku oslobodilačkog rata. Eksproprijirani su suradnici okupatora, špijuni i ekonomski kolaboracionisti.

Ove mjere zahvatile su i strani kapital u našoj zemlji, tako da je 191 poduzeće, vlasništvo stranog kapitala, palo pod sekvestar države. Konfiscirano je u tom periodu 357 najvećih privrednih poduzeća. Još se u toku godine 1945. proveo čitav niz mjera koje su praktično likvidirale privatni bankovni sistem, a time se gotovo sve kreditno poslovanje moglo koncentrirati u rukama države.

Oduzimanjem ratne dobiti zadan je snažan udarac spekulativcima i ratnim profiterima.

Na selu se još godine 1945. provela agrarna reforma, koja je likvidirala veleposjede i sve feudal-

ne ostatke u zemljišnim odnosima, a i zadala jak udarac kapitalističkim elementima, ograničavajući zemljišni posjed na maksimum 30—35 ha, što je praktički značilo da se zakonski onemogućilo povećanje privatnog posjeda preko toga maksimuma.

Osim toga, proveden je još čitav niz privrednih mjera kojima je bila svrha da se bitno ograniče kapitalistički elementi, kao na pr. novčana reforma, progresivno oporezovanje, kontrola kupoprodaje zemlje i t. d.

Rezultat je svih ovih i drugih mjera bio taj da se eksproprijirao i ograničio pretežni dio kapitalističkih elemenata, te da su narodne vlasti i državni sektor privrede osvojili komandne pozicije u privredi. Na toj je bazi bilo moguće još oštrije voditi borbu s privatnokapitalističkim sektorom. U prosincu 1946. donesen je Zakon o nacionalizaciji, kojim je potpuno organizirano stopostotno likvidiran privatni sektor u industriji saveznog i republikanskog značaja, u bankarstvu, saobraćaju i veletrgovini, a sva krupnija poduzeća lokalnog značaja prešla su također u državne ruke. Sva poduzeća stranog kapitala prešla su u društveno vlasništvo, a s time je i s formalno-pravne strane likvidirano gospodstvo stranog kapitala, koji je u Hrvatskoj sudjelovao u industriji cementa 90%, kemijskoj industriji 80%, tekstilnoj 60%, kožnoj 51%, metalnoj 45% i drvnoj industriji sa 40%.

S ovom nacionalizacijom silno je ojačan državni socijalistički sektor privrede te postao vodeći sektor u privrednom razvitku naše zemlje. To je omogućilo da se priđe planiranju razvitka naše privrede.

Koncentracija sredstava za proizvodnju u rukama države radnog naroda omogućila je da se pride ubrzanoj industrijalizaciji i elektrifikaciji te socijalističkoj izgradnji zemlje.

Tome zadatku trebao je da posluži Petogodišnji plan, koji je izrađen po direktivama naše Partije i druga Tita godine 1946., a stupio je na snagu godine 1947.

Petogodišnji plan postavio je zadatak da se likvidira privredna i tehnička zaostalost izgradnjom socijalističke industrijalizacije, koja će učvrstiti obrambenu sposobnost naše zemlje, osigurati njenu privrednu nezavisnost i omogućiti rekonstrukciju poljoprivrede te tako položiti ekonomske i društvene temelje socijalizma u našoj zemlji.

Industrijalizacija zemlje postala je jedan od osnovnih naših zadataka. Postavljalo se pitanje kako i na koji način pristupiti tom zadatku? Po riječima druga Staljina, historija poznaje razne načine industrijalizacije. Njemačka je ubrzala svoju industrijalizaciju na račun ratnih kontribucija što ih je dobila 70-tih godina nakon sloma Francuske. Engleska je u toku desetaka i stotina godina nakupila velike kapitale iz kolonija. Carska Rusija davala je koncesije koje su podjarmljivale i dobivala zajmove koji su podjarmljivali. To je bio put da Rusija postane polukolonija.

Sovjetski Savez podizao je svoju industriju iz svojih unutrašnjih izvora, na račun socijalističke akumulacije, koja je izvirala iz prihoda socijalističke privrede.

Hrvatska buržoazija također je htjela podizati industriju uglavnom pomoću stranog kapitala i

porobljivačkih zajmova od inozemstva. Naša zemlja nije mogla prihvatiti taj put. Mi smo morali računati na vlastite snage naše zemlje, služeći se iskustvom Sovjetskog Saveza. Na takvoj osnovi izrađen je i naš Petogodišnji plan industrijalizacije.

Stara Jugoslavija ostavila je u naslijeđe zavisnu, slabo razvijenu, nepravilno razmještenu i zaostalu industriju koja nema oslonca u privredi naše zemlje.

Sva industrija Hrvatske bila je koncentrirana u 5 industrijskih centara, i to oko Zagreba, Osijeka, Varaždina, Sušaka i Splita. U unutrašnjosti naše Republike nema gotovo nikakve industrije. Nekoliko desetaka kotareva u Hrvatskoj nema ni jednog industrijskog poduzeća.

Naš Petogodišnji plan industrijalizacije postavlja socijalistički princip za razmještaj proizvodnih snaga prema izvorima sirovina i goriva. Da bi se taj princip mogao ostvariti, potrebno je poznavati prirodna bogatstva zemlje i ispitati mogućnost njihova iskorišćivanja.

Naša je republika još slabo istražena, ali koliko je dosad poznato, obiluje mnogobrojnim rudnim bogatstvima.

Ako pogledamo samo njena bogatstva, što naravno treba povezivati sa snagom i mogućnostima cijele naše zemlje FNRJ, vidjet ćemo da postoje velike količine vodene energije koja nije iskorišćena i koja predstavlja solidnu pogonsku bazu naše industrije. Naša zemlja ima kamenog i mrkog ugljena, ima golema ležišta lignita, a to ne znači samo mogućnost da dobijemo jeftino pogonsko gorivo za industriju, nego nam olakšava kemijsku

preradu ugljena, da dobijemo dragocjene proizvode za modernu kemiju. Postoje nalazišta nafte, asfalta i bitumenskih škriljevaca, a iz svega toga možemo naslutiti da se pod zemljom kriju golemo bogatstva nafte i plina, koja treba istražiti i iskoristivati. Po tome možemo zaključiti, da Hrvatska obiluje bogatim izvorima pogonskih snaga, koje su prvi uvjet za razvoj industrije.

Dalje, mi imamo jedan od najbogatijih rezervoara boksita na svijetu, željeznih, sumpornih i živinih ruda, kaoline prikladne za proizvodnju porculana, prvoklasnog kvarcnog pijeska, grafita, barita, gipsa i t. d.

Još čitav niz raznih ruda nalazi se u znatnim količinama u Hrvatskoj. Sve to znači kako je razvoj industrije kod nas ne samo moguć nego i nuždan da bi se iskoristilo ogromno prirodno bogatstvo naše zemlje.

Šume su neiscrpljivo bogatstvo naše republike. Poljoprivredno bogatstvo pojedinih rajona zemlje omogućuje nam da dobivamo čitav niz industrijskih biljki za industriju, pored proizvodnje dovoljnih količina živežnih namirnica za prehranu naroda. Imamo uvjete da sadimo pamuk, rižu, duhan i t. d.

I konačno, mi imamo more, sa svim njegovim bogatstvima i mogućnostima za razvoj ribarstva, brodarstva, trgovine i turizma.

Sve te mogućnosti iskorišćava naš Petogodišnji plan i omogućuje brzu industrijalizaciju zemlje, neusporedivo bržu od kapitalističke industrijalizacije.

Po Petogodišnjem planu, vrijednost cjelokupne industrijske proizvodnje na teritoriju Hrvatske

godine 1951. iznosit će 32,1 milijarde dinara prema 7 milijardi godine 1939.

Investicije po Petogodišnjem planu neusporedivo su veće od investicija za vrijeme stare Jugoslavije. Prosječno su godišnje investicije na teritoriju Hrvatske u periodu od godine 1918. do 1938. iznosile oko 200 milijuna dinara, računano po današnjoj vrijednosti, dok naš Plan samo u republikansku industriju, bez savezne, u godini 1948. predviđa preko 1 milijardu dinara investicija, a to pokazuje da su naše investicije samo u industriji republikanskog značaja za 5 puta veće od prosječnih godišnjih investicija u cjelokupnu industriju na teritoriju Hrvatske za vrijeme stare Jugoslavije.

U godini 1951. proizvodit ćemo po Planu niz novih proizvoda koji se ranije nisu proizvodili u našoj zemlji, tako na pr. 4.000 tona hidrauličkih pumpi, 2.320 m³ parnih kotlova, 350 tona nosivosti dizalica, 1.000 tona plastičnih masa, 300.000 komada satova budilica, 400.000 m² montažnih kuća, 10.000 kom. motocikla i t. d. U godini 1951. proizvodit ćemo za 2,4 puta više ugljena nego u godini 1939., za 2,4 puta više pamučnih tkanina, za 2,6 puta više vunениh tkanina, za 1,8 puta više sapuna, za 2,5 puta više garnitura pokućstva nego u godini 1939. i t. d.

Za razliku od kapitalističke industrijalizacije, koja je razvijala laku industriju i nije se brinula za razvoj najvažnijih grana industrije, kao na pr. elektroprivrede, metalurgije i metalne industrije, mi obraćamo naročitu pažnju teškoj industriji i njenim temeljnim granama.

Stara Jugoslavija nije izgradila ni jedne veće električne centrale, a mi već u prvim godinama Plana proširujemo postojeće centrale i počeli smo gradnju novih, i to po sistemu međusobne povezanosti hidrocentrala i kaloričnih centrala. Ukupna proizvodnja električne energije iznosit će u 1951. godini 950 milijuna KWh.

Stara Jugoslavija imala je jednu malu željezaru u Hrvatskoj, a mi gradimo veliku metaluršku bazu koja će pored željeza proizvoditi čelik i manesman-cijevi. U vezi s tim, najbržim tempom razvijamo metalnu industriju i stvaramo nove proizvode, kao na primjer krupne poljoprivredne mašine, mašine alatlijeke, uređaje za tešku kemijsku industriju, lokomotive, fotoaparate, računске strojeve i t. d. U gradnji su velika brodogradilišta, koja će omogućiti da vlastitim sredstvima izgrađujemo svoju mornaricu.

Elektroindustrija nije bila razvijena u staroj Jugoslaviji i sastojala se od nekih malih svaštarnica, a mi gradimo nekoliko krupnih poduzeća elektroindustrije.

Teške industrije nije u našoj zemlji tako reći ni bilo. Kapitalisti se nisu brinuli da se razvije. Investirali su kapital u laku industriju, gdje je obrt kapitala brži, gdje su potrebna manja sredstva i brže se dolazi do profita. Laka industrija trebala je poslužiti kapitalizmu kao izvor sredstava za postepenu gradnju teške industrije. Tako se razvijala teška industrija u svim kapitalističkim zemljama, pored toga što se u najrazvijenijim kapitalističkim zemljama teška industrija stvarala na račun pljačke i porobljavanja drugih naroda.

Naša zemlja ne može čekati nekoliko decenija na razvitak lake industrije i koncentraciju njene akumulacije, koja bi služila za izgradnju teške industrije. Mi smo pošli putem socijalističke industrijalizacije, koja bržim tempom razvija tešku industriju, i to u prvom redu proizvodnju sredstava za proizvodnju. Tim putem išao je i Sovjetski Savez, i mi smo se poslužili njegovim iskustvom. Teška je industrija baza cjelokupne industrijalizacije, koja omogućuje brzi tehnički napredak zemlje te jača privrednu i obrambenu sposobnost zemlje. Sredstva za tešku industrijalizaciju kadra je osigurati jedino socijalistička privreda iz akumulacije državnog sektora.

Iz tih je razloga težište našeg Plana položeno na tešku industriju, na proizvodnju mašina, metala, goriva i t. d.

Uz tešku industriju, naš Plan ne zaboravlja ni laku industriju, koja treba da osigura proizvodnju predmeta široke potrošnje i s time popravi životni standard našeg naroda. Plan predviđa da se znatno poveća proizvodnja lake industrije koja je potrebna da se podmire potrebe naroda.

U Hrvatskoj se predviđa znatan razvoj tekstilne, prehrambene, kožne, drvene, kemijske i građevne industrije. I u ovim granama planirani su novi proizvodi koji se već djelomično proizvode nakon prve godine Plana. To su plastične mase, sintetički kaučuk, fenol, vinska kiselina, razna kemijska otpala, porculan, fiber-ambalaža, filmski papir, filmska vrpca i t. d.

Grade se nove tekstilne tvornice, ne samo tkalnice nego i predionice, proizvodnja se odjeće i obuće neprekidno povećava. Jačaju se kapaciteti

uljara i poduzeća za preradu i konzerviranje voća. Proizvodit ćemo dovoljne količine sanitarnih uređaja iz vlastitog porculana. Izgradit će se velike staklane, povećati proizvodnja pokućstva i otpočeti s industrijskom proizvodnjom kuća kako bi se riješilo stambeno pitanje.

Osim ovih grana, određen je razvoj ribarske industrije i industrije papira. Čitav niz novih poduzeća niči će u toku ovog Petogodišnjeg plana, a to će jako izmijeniti sliku i privrednu strukturu Hrvatske.

Kapitalistička industrijalizacija stvarala se stihijski, jer se u kapitalizmu ništa ne svršava prema društvenom planu. Sredstva za proizvodnju u kapitalizmu su privatno vlasništvo, zbog toga u kapitalističkoj proizvodnji vlada anarhija i stihija. Glavni je pokretač razvoja u industriji kapitalistički profit. U jurnjavi za profitom kapitalist prilagođuje proizvodnju zahtjevima tržišta, na kojem vlada stihijski zakon ponude i potražnje. Ovo dovodi do toga da se proizvodi roba koja donosi najveći profit, a ne roba koja je potrebna narodu.

U takvoj proizvodnji nužno se periodički javljaju krize zbog hiperprodukcije, jer se povećavaju mogućnosti proizvodnje, a pada kupovna moć radnih masa. Krize razaraju proizvodne snage i povećavaju armiju nezaposlenih radnika.

Kapitalistička industrijalizacija silno obogaćuje šaćicu kapitalista, a istodobno osiromašuje široke mase i snizuje im životni standard.

Kod nas se ogromna sredstva što su potrebna za izgradnju industrije ne ostvaruju kao u kapitalizmu na račun propadanja sitnih proizvođača, na račun snižavanja životnog standarda radnih

ljudi, nego se mobiliziraju iz akumulacije što je daje socijalistički sektor naše privrede. Kapitalistička akumulacija punila je džepove stranih kapitalista, višak vrijednosti iscijeđen iz krvi i znoja radničke klase tekao je iz naše zemlje, a ona je bila zaostala i zapuštena. Naša socijalistička akumulacija, koja se stvara iz viška društvenog proizvoda rada, upotrebljava se za podizanje naše privrede i životnog standarda radnog naroda.

Dosadašnji rezultati u izvršenju Plana pokazuju, da će se ostvariti perspektive našeg privrednog razvoja i da će nam poći za rukom brzo izgraditi snažnu industriju kao bazu socijalizma, unatoč svim teškoćama i zaprekama koje nam se pri tome prave.

Iz svega što je izloženo možemo izvući zaključak da je Hrvatska prvi put u svojoj historiji pobjedom narodne revolucije raskinula sve lance eksploatacije i ovisnosti, da su stvoreni svi uvjeti za pun razvitak njenih produktivnih snaga. To je bilo moguće samo u zajednici s ostalim bratskim narodima FNRJ, potpunom likvidacijom nacionalnog ugnjetavanja, koje je potpuno nemoguće u socijalističkoj Jugoslaviji, gdje se odnos među republikama osniva na uzajamnom pomaganju i punoj ekonomskoj ravnopravnosti, ne gubeći iz vida interese cjeline. Jedna od značajnih karakteristika u procesu socijalističke izgradnje jest činjenica, da je FNRJ mnogonacionalna država. Zbog toga bi bilo neispravno gledati razvitak industrijalizacije u Hrvatskoj i njene privrede uopće, a da on ne bude povezan uz cjeloviti razvitak FNRJ, jer se upravo u tim okvirima široko

omogućuje razvoj svake republike za sebe i FNRJ u cjelini.

Naša je Partija vodila i mnogo vodi računa o ekonomskoj ravnopravnosti svih republika. Princip uzajamne suradnje i pomaganja pri razvijanju industrijalizacije u zaostalim republikama ne osniva se na tome da se koči razvitak naprednijih republika, nego obrnuto. »Razvijati i zaostale i razvijene republike znači jačati privrednu snagu cijele naše zemlje« (Kidrič, *Referat na V. kongresu*). Na toj osnovi počiva nerazrušiva čvrstoća FNRJ i sigurna perspektiva za privredni razvitak svake njene republike.

Golema većina naših naroda, svijesna ispravnosti puta kojim ide naša zemlja, zalaže se u borbi da se ostvare zadaci socijalističke industrijalizacije i izgradnje socijalizma. U toj borbi mi se oslanjamo na mobilizaciju svojih vlastitih snaga i ekonomske ugovore sa SSSR i narodnim demokracijama, na bazi međunarodne ekonomske suradnje, pri čemu jačanje naših proizvodnih snaga znači krupnih doprinosa ekonomskoj suradnji među zemljama socijalističkog tabora.

Na osnovi svega što je izloženo proizlazi da je naša Partija na čelu s drugom Titom, rukovođena revolucionarnim učenjem Marksa, Engelsa, Lenjina i Staljina, dala ispravnu liniju našoj industrijalizaciji, koja će još više ojačati snage socijalizma u svijetu, a našim narodima omogućiti ljepši i bogatiji život.

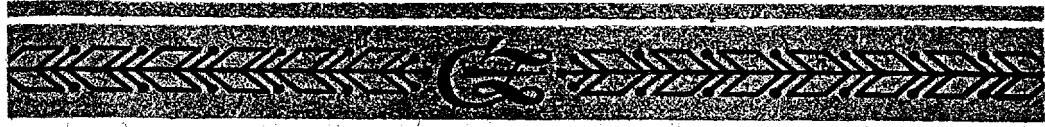
(*Socijalistički front br. 1/1948.*)

Štampanje ove brošure u 15.000 primjeraka završeno januara 1949. u
Štamparskom zavodu »Ognjen Prica« u Zagrebu.
Cijena 4 dinara odobrena je od Zemaljskog ureda za cijene pri Predsjedništvu vlade N. R. Hrvatske br. 647 od 24. I. 1949.

EDVARD KARDELJ
BORBA ZA IZVRŠITEV
PRVEGA PETLETNEGA PLANA

BORIS KIDRIČ
DOSEDANJI REZULTATI BORBE
ZA IZPOLNITEV
PETLETNEGA PLANA

19 ★ 48

EDVARD KARDELJ

25X1A

**BORBA ZA IZVRŠITEV
PRVEGA PETLETNEGA PLANA**

BORIS KIDRIČ

**DOSEDANJI REZULTATI BORBE
ZA IZPOLNITEV
PETLETNEGA PLANA**

CANKARJEVA ZALOŽBA
V LJUBLJANI

1948

Edvard Kardelj

**BORBA ZA IZVRŠITEV
PRVEGA PETLETNEGA PLANA**

Govor v Ljudski skupščini
25. aprila 1948

Tovariši poslanci!

Ko sprejemamo proračun za leto 1948. — in s tem tudi gospodarski plan za leto 1948. — se moramo podrobneje zadržati pri izkušnjah prvega leta našega petletnega plana. Naučili smo se že — in to se je v praksi pokazalo kot pravilno in neogibno — da gledamo na vsako etapo, ki smo jo prešli, ne samo s stališča njenih kvantitativnih rezultatov, ampak tudi s stališča kvalitativnih sprememb, uspehov in neuspehov, napak in slabosti. To nam ni potrebno samo zato, da bomo preprečili ponavljanje slabosti in napak v naši bodoči praksi, ampak tudi zato, ker moramo preverjati našo prakso s teoretičnimi tezami marksizma-leninizma, kajti brez takega preverjanja pride v praksi nujno do odklonov s prave poti. Vedno smo se borili proti suhemu praktikizmu v našem delu; uspehi, ki smo jih dosegli, so med drugim tudi rezultat dejstva, da smo naše praktične ukrepe izdali po resni teoretični pripravi in v okviru jasne perspektive razvoja socializma v naši državi. Rezultati praktičnega dela nam na drugi strani kažejo, kako pravilno je bilo, kar smo teoretično vnaprej postavljali, kako pravilna je bila naša splošna orientacija. Jasno je torej, da so izkušnje našega prvega planskega leta izredno važne za naše nadaljnje delo in je bilo nujno potrebno, da jih

resno analiziramo. O teh izkušnjah so tukaj že govorili in bodo gotovo še govorili tovariši, ki so odgovorni za posamezne panoge in sektorje naše državne uprave. Te izkušnje nam pričajo o velikih rezultatih, ki smo jih dosegli, govore nam o novem dvigu naših sil v borbi za socializem v naši državi in o novi oslabitvi kapitalističnih ostankov, pričajo nam o polomu vseh mogočih teorij, ki so jih razvijali sovražniki in kapitulanti, ko so se znašli pred notranjimi težavami; končno nam teorije, ki so napovedovale neuspeh pri uresničevanju naših planov, govore o tem, da je linija, za katero smo se odločili v naši socialistični graditvi, v svoji osnovi pravilna.

Že prej so govorniki poudarili velike spremembe, ki so nastale v socialnoekonomski strukturi naše države med prvim planskim letom. Ne bom ponavljal števil. Povsem jasno je, da so imeli ti uspehi tudi velike politične posledice, ki se izražajo predvsem v nadaljnji oslabitvi reakcionarnih sil, v utrditvi Ljudske fronte kot enotne organizacije zveze delovnega ljudstva na čelu s Komunistično partijo, v nadaljnji diferenciaciji na vasi med delovnimi kmeti in bogatimi vaškimi špekulanti, ki vztrajno skušajo izkoristiti gospodarske težave za svojo obogatitev — nadalje v utrditvi ljudske oblasti itd. Končno je treba poudariti, da so vsi ti uspehi dokončno razbili ekonomske položaje tujega imperializma v naši državi, s čimer se je utrdila ekonomska in politična neodvisnost naše države. To je treba posebej poudariti zlasti danes, ko z raznimi »Marshallovimi načrti« in drugimi podobnimi akcijami širokopotezno ekonomsko in politično zasuznjujejo narode in države v kapitalističnem svetu.

Hkrati pa si moramo dobro ogledati in moramo spoznati slabe strani našega dela v prvem planskem letu, namreč slabosti, pomanjkljivosti in napake v našem delu. Zato mi dovolite, da se podrobneje ustavim pri teh negativnih izkušnjah, gledajoč jih predvsem skozi prizmo dela in rezultatov naše kontrolne komisije. Pri tem se bom omejil samo na ne-

katera najvažnejša vprašanja naše gospodarske graditve. Sicer pa se podobne pomanjkljivosti kažejo tudi v drugih panogah naše državne uprave.

Plani

Prehod k planskemu gospodarstvu je naravno postavil pred kontrolo predvsem nalogo, da med praktičnim izvajanjem ugotovi, koliko so plani realni in koliko so podjetja pripravljena te plane uresničiti. Kontrole niso izvajale samo zvezna kontrolna komisija oziroma republiške kontrolne komisije, marveč v sodelovanju z njimi tudi sama operativna gospodarska vodstva.

Kontrola je dejansko ugotovila, da so plani pogosto neenakomerno obremenili posamezne sektorje našega gospodarstva in posamezna podjetja in da so bili v mnogih primerih s stališča prakse nezadostno preverjeni.

Med kontrolo se je na primer kljub nasprotnim trditvam nekaterih voditeljev popolnoma izkazala možnost splošnega povečanja proizvodnih planov v proizvodnji premoga. Razen tega se je izkazalo, da plan ni enakomerno obremenil vseh rudnikov premoga po njihovih tehničnih možnostih. Povišani plan je bil dejansko v glavnem izpolnjen.

Pri črni metalurgiji je kontrola ugotovila možnost povečanja plana plavžev za okrog 7 % in Martinovih peči za okrog 16 %. Konkretno je bila na Jesenicah ugotovljena možnost povečanja plana pri proizvodnji surovega železa za okrog 8 %, pri proizvodnji jekla za okrog 15 % in v valjarni za 8 %. V Zenici je kontrola ugotovila, da lahko Martinove peči proizvajajo za 20 % več, kakor je bilo v planu predvideno. V resnici so bili plani daleč preseženi.

Pri barvastih kovinah je bila ugotovljena možnost povečanja proizvodnje bakra »blister« v Boru za 11 %, proizvodnje živega srebra v Idriji za 20 %, proizvodnje rafiniranega svinca v Trepči za okrog 13 %. Ko je bil na podlagi takih preizkušanj povečan plan za proizvodnjo bakra »blister«

v Boru za 8 %, plan za proizvodnjo rafiniranega svinca v Trepči pa za 19 %, tedaj je izpolnil Bor tako povišani plan s 105 %, Trepča pa ga je izpolnila s 110 %.

Naj navedem še nekaj primerov iz industrije. V tovarni »Dis« je bila ugotovljena možnost povečanja plana za 40 % in v resnici je tovarna ta zvišani plan uresničila in daleč preseгла. V tovarni »Impol« v Slovenski Bistrici je kontrola ugotovila možnost povečanja plana za 22 %. Višje operativno vodstvo je dejansko povečalo plan za 15 % in ta povečani plan je bil uresničen in presežen.

Vsa ta dejstva dokazujejo, da so bile prejšnjem letu in so še danes v naših proizvodnih kapacitetah znatne neizkoriščene rezerve, o čemer je včeraj tu govoril tudi tovariš Kidrič. Upoštevati je treba, da so bile proizvodne možnosti stare Jugoslavije v velikem delu neizkoriščene. Naš plan je bil — kljub velikim korekturam v letu 1946. — vendar sestavljen na podlagi izkušenj stare Jugoslavije. Zato ni naključje, da smo že v prvem planskem letu odkrili tako velike neizkoriščene rezerve v naših proizvodnih kapacitetah. Da spoznamo, kako važno je to dejstvo, je dovolj, če poudarimo, da je prav odkrivanje teh velikih rezerv v prvi vrsti omogočilo izreden dvig našega proračuna za leto 1948. Pred vsa naša podjetja in operativna vodstva je torej postavljena naloga, da začno najbolj žilavo bitko za maksimalno izkoriščanje vseh naših proizvodnih možnosti.

V tej zvezi moramo poudariti, da niso vsa naša podjetja pokazala pravilnega odnosa do plana. Nekatere direkcije, podjetja in višji operativni voditelji so vedeli, da je kak konkretni plan prenizek, niso pa ničesar ukrenili, da bi se takšna pomanjkljivost popravila. V nekaterih podjetjih so imeli cele teorije o tem, da se mora stremeti za čim nižjim planom. Vsi naši gospodarski voditelji bi morali razumeti, da plan ni maksimum — ampak minimum, morali bi s svojo iniciativo od spodaj pomagati, da bi plan zares zajel vse proizvodne možnosti v določenem času. Imeli pa smo tudi take

primere, kakršno je bilo na primer ravnanje tehničnega voditelja premogovnikov »Tito« v Banovičih, ki se je na delavski konferenci odkrito uprl povečanju proizvodnje, pojasnjuje svoje stališče z »nevarnostjo«, da bodo višji vodilni organi v tem primeru podjetju zvišali plan.

Pri nas glede tega premalo izkoriščamo sovjetske izkušnje s tako imenovanimi »vstrečnimi plani«,* to je z notranjimi plani samih podjetij, ki jih — na podlagi ugotovljenega obveznega plana — postavljajo podjetja sama, da bi z boljšim izkoriščanjem notranjih rezerv presegla obvezni plan. Ta oblika tekmovanja v planu ustreza zlasti taki stopnji gospodarske graditve, v kateri imajo neizkoriščene rezerve še izredno važno vlogo. Na vsak način morajo naši gospodarski voditelji v podjetjih razumeti, da so odgovorni za to, da bo plan njihovega podjetja pri danih pogojih dejansko zajel proizvodne možnosti podjetja. Ocenjevanje rezultatov dela — ob naših sedanjih pogojih, ko ne moremo reči, da so vsi plani pravilno in enakomerno postavljeni — se torej ne sme naslantati samo na doseženi odstotek izpolnitve obveznega plana, ampak tudi na to, koliko je postavljeni plan dejansko zajel vse proizvodne možnosti, koliko je izpolnitev ali morebitno preseganje plana rezultat dejanskega prizadevanja, ne pa samo izkoriščanja takih skritih rezerv, ki bi jih moral voditelj podjetja ali gospodarske panoge upoštevati v planu.

Organizacija dela in izkoriščanje mehanizacije

Izkušnje iz prejšnjega leta so nam torej pokazale, da imamo pomembne rezerve za povečanje proizvodnih možnosti v samem proizvodnem procesu. To praktično pomeni, da moramo doseči maksimalno izkoriščanje naprav, strojev in delovne sile, hkrati pa čim bolj racionalno in varčno izkoriščanje surovin, energetske sile in drugega materiala. V tem

* Protiplani. Prev.

pogledu pa je pri nas položaj tak, da še zdaleč ne moremo biti zadovoljni.

Niso bili redki primeri, zlasti v začetku lanskega leta, ko je kontrola ugotovila, da so stroji v posameznih podjetjih izkoriščeni samo 50 do 60 %-no. Borba za boljšo organizacijo dela je bila zanemarljiva, pa tudi sama upravnooperativna vodstva niso tej nalogi posvečala dovolj pozornosti. Tudi v naših rudnikih so slabo izkoriščali mehanizacijo. Razpored strojev je ostal v večini podjetij v glavnem skoraj isti, kakor je bil leta 1944., čeprav so bile v nekaterih podjetjih možnosti, da se uvede verižni sistem ali pa da se nekatera podjetja izpopolnijo s stroji, ki so bili v drugih podjetjih nezadostno izkoriščeni. Brez dvoma je bilo pravilno, da je zvezna vlada preprečila neplansko in neodgovorno premeščanje strojev iz tovarne v tovarno ali mehanično združevanje raznih podjetij brez podrobne predhodne proučitve vseh teh vprašanj in brez enotnega plana za vse ukrepe take vrste. Pravilni planski razpored strojev in racionalno združevanje določenih podjetij nam bosta omogočila, da znatno dvignemo proizvodno kapaciteto našega gospodarstva. Nujno potrebno je, da naši planski organi čimprej izdelajo praktične predloge za takšno plansko reorganizacijo.

Kontrola je ugotovila izredno nizko izkoriščanje strojev v podjetjih, kakor so »Impol«, »Tezno«, »Rade Končar«, »Elka«, »Iskra«, »Prvomajska« itd. V Raši so mehanizacijo izkoriščali 60 do 70 %-no, v Trbovljah so na dnevnem kopu Dobrna izkoriščali bagre 50 %-no, v rudniku »Tito« pa nekaj časa tudi samo 40 %-no. Razen tega je kontrola našla v nekaterih podjetjih popolnoma neizkoriščene stroje. Tak primer smo imeli v podjetju za globinska vrtanja, kjer je kontrola našla nekaj desetih vagonov specialnega jekla, ki ga to podjetje sploh ni uporabljalo, in okrog 20 popolnoma neizkoriščenih strojev. V papirnici v Vevčah je kontrola naletela na stroj v zaobali, ki je dalj časa stal na dvorišču in za katerega ni nihče od uprave podjetja vedel, od kod je prišel in zakaj. Pozneje je

bilo ugotovljeno, da je bil ta stroj dejansko namenjen neki drugi tovarni papirja. Kontrolni organi Makedonije so ugotovili, da niso bili izdani skoraj nobeni ukrepi glede organizacije dela in izkoriščanja strojev v republiški industriji Makedonije. Zdi se, da smatrajo nekateri naši upravnooperativni voditelji, da zadošča, če pridejo posamezne tovarne v državne roke, da pa sicer v njih ni treba ničesar spremeniti. S pravilnejšo organizacijo dela, z boljšim izkoriščanjem strojev, z izpopolnjevanjem posameznih tovarn z neizkoriščenimi stroji iz drugih tovarn, z vskladitvijo dela posameznih tovarn in z boljšo razporeditvijo proizvodnih kapacitet — bi lahko dosegli mnogo večje rezultate.

Navedel bom nekaj primerov. Ena izmed najresnejših pomanjkljivosti v gradbeni stroki je bilo lani nezadostno in neracionalno izkoriščanje mehanizacije. Kontrola je ugotovila, da je pri gradnji naprav »Vlasina« delalo od celotne mehanizacije samo 58 % strojev, žičnico pa so na primer izkoriščali samo 15%-no. Že samo na intervencijo kontrole na kraju samem je bil odstranjen velik del teh pomanjkljivosti. Nadalje je kontrola pripomogla, da se je proizvodnja v valjarni v Zenici lahko znatno povečala. V jeseniški železarni je uprava podjetja, ki jo je podpirala celo skupina inspektorjev kontrolne komisije, nekaj časa vztrajno zahtevala, da se ji zniža plan pri plavžih za 7 %, zatrjujoč, da je zmogljivost podjetja previsoko ocenjena. Naknadna kontrola je ugotovila, da je ob določeni reorganizaciji dela ne le mogoče uresničiti plan, ampak ga tudi povečati za 8 %. Podjetje je dobilo povišani plan in ga uresničilo. V rudniku »Tito« je komisija zvezne kontrolne komisije ugotovila, da stalnemu zaostajanju za proizvodnim planom v drugem polletju 1947. niso krivi toliko stari bagri, na kar se je stalno sklicevalo vodstvo podjetja in generalne direkcije, marveč je bil glavni vzrok v slabi organizaciji dela, v slabem izkoriščanju mehanizacije in v škodljivih demoralizatorskih teorijah, ki so jih razvijali nekateri tehnični voditelji. Ko so bili na intervencijo kontrolne komi-

sije izdani potrebni ukrepi, se je proizvodnja v rudniku dvignila in je presegla plan. V rudniku Kakanj je posebna komisija zvezne kontrolne komisije ugotovila, da stalnemu zaostajanju za proizvodnim planom v drugem polletju 1947. ni toliko krivo pomanjkanje vagonov in delovne sile, kakor je to trdilo operativno vodstvo, temveč slaba organizacija dela, nepravilna razvrstitev delovnih mest, neenakomerno številčno stanje v izmenah in vrsta podobnih slabosti v organizaciji dela. Ko so bili kot rezultat te kontrole izdani potrebni ukrepi, se je proizvodnja takoj dvignila in je podjetje celo preseglo plan.

Naše gozdno gospodarstvo na primer ima v resnici velike naloge in dela tudi sedaj z velikimi napori, vendar pa zaostaja za planom. Ni dvoma, da je to zaostajanje deloma posledica tega, da se je zakasnila mehanizacija našega gozdnega gospodarstva. Prav tako pa je točno, da gre del tega zaostajanja za planom na račun slabe organizacije dela in slabe iniciative pri obvladovanju težav s sredstvi, s katerimi danes razpolagamo. Iz praktičnega dela kontrolnih organov bi lahko navedel mnogo primerov, ki to potrjujejo. Dovolj bo, če omenim, da je bil na primer v preteklem letu z intervencijo kontrole v gozdnem gospodarstvu Gorski Kotar samo zaradi boljše organizacije dela povečan prevoz gradbenega lesa za 15 %, skupna dnevna zmogljivost izdelave pa se je dvignila od 900 na 1300 do 1400 kubičnih metrov.

Kontrolna komisija Slovenije je ugotovila, da vlada v večini republiških premogovnikov Slovenije slaba delovna disciplina, da je zanemarljivo politično delo in prepričevanje ljudi, da je slabo organizirano tekmovanje, da se počasi uvajajo norme itd. Ko so bili izdelani ustrezajoči ukrepi, da se popravijo te in druge pomanjkljivosti, se je začela proizvodnja v teh rudnikih naglo dvigati. Organi kontrolne komisije Hrvatske so ugotovili možnost povečanja proizvodnje v tovarni »Perunika« za okrog 8 milijonov dinarjev, v »Iskri« pa za okrog 12 milijonov dinarjev. Prav tako so ugotovili, da daje tovarna »Katran« samo 25 % možne proizvodnje krovne lepenke, in to

zaradi napačnega stališča podjetja, ki ni hotelo preiti k izdelavi nekoliko slabše kakovosti, ki bi jo lahko izdelovalo, medtem ko je za boljšo kakovost primanjkovalo surovin. Kontrolni organi Srbije so ugotovili, da vrsta podjetij ni izvedla takšnih ukrepov za racionalizacijo, ki bi se lahko brez težav izvršili in s katerimi bi se znatno povečala proizvodnja. Tako je bilo z rudniki Oplenac, Prkosava, Jelašica itd. Ko so bili izvršeni samo nekateri izmed predlaganih ukrepov, so rudniki začeli presegati plan. Mali lokalni rudnik Živojino v Makedoniji je proizvajal 28 ton lignita na dan. Ko so bili na intervencijo kontrolnih organov Makedonije izvršeni samo nekateri ukrepi za boljšo organizacijo dela, se je proizvodnja dvignila na 140 ton dnevno.

Navedel sem zlasti ta poslednji primer ne zaradi tega, ker bi bil lahko tak majhen lokalni rudnik merilo za naše proizvodne kapacitete, marveč predvsem zaradi tega, da bi opozoril na možnosti, ki se odkrivajo, če bi napor, da se doseže boljša organizacija dela, izboljšanje delovnih metod, boljše izkoriščanje strojev in vseh proizvodjalnih sredstev, dejansko zajel vsako, tudi najmanjšo našo proizvodno enoto. Prav v tem je velika naloga, ki je letos pred nami. Izkušnje iz leta 1947. nam glasno govorijo o tem, da je borba za boljšo organizacijo dela in za boljše izkoriščanje proizvodnih možnosti eden izmed najvažnejših virov za povečanje naše proizvodnje. Ta borba ne sme biti sporadična, ne sme imeti značaja kampanje in biti omejena na posamezne sektorje, marveč mora biti stalna in vsakdanja ter mora zajeti vsako produkcijsko in vsako delovno enoto v naši državi.

Vprašanje delovne sile in strokovnih kadrov

Vse leto smo občutili znatno pomanjkanje delovne sile, posebno pa kvalificiranih delavcev in strokovnih kadrov. Ni dvoma, da so za to pomanjkanje objektivni vzroki. Naravni zaključek, ki ga moramo napraviti, je ta, da moramo obsto-

ječo delovno silo in obstoječe kadre čim pravilneje in racionalneje izkoristiti, da bodo le-ti tudi dejansko lahko razvili vse svoje delovne in strokovne sposobnosti. Kljub temu pa se pri nas delovna sila in strokovni kadri pogosto zelo nepravilno izkoriščajo. Ni malo primerov, da je v nekaterih podjetjih nakopičenega preveč strokovnega kadra, v drugih pa vlada tako pomanjkanje kadrov, da je ogroženo izpolnjevanje plana. Dejstvo je tudi, da je v ljudskih republikah Sloveniji in Hrvaški, deloma pa tudi v Srbiji, tako absolutno kakor relativno dosti več kvalificiranih delavcev in drugih strokovnih kadrov kakor v drugih naših ljudskih republikah. Z boljšo organizacijo dela bi lahko bolj razvite republike še zmanjšale število potrebnih kadrov in tako pomagale slabše razvitim republikam z mnogo večjim številom kadrov, kakor pomagajo danes. Ozko lokalno gledanje in partikularistično pojmovanje potreb planskega razporejanja naše delovne sile je pogost pojav celo pri vodilnih ljudeh v naših republikah, kar ovira pravilno plansko izkoriščanje kadrov in delovne sile. Nadalje se pojavljajo enako škodljive tendence pri drugih voditeljih, ki mislijo, da se ta vprašanja lahko rešujejo in smejo reševati na preprost administrativen način, po nekakšni šabloni, ne upoštevajo, da gre za žive ljudi, in ne razumejo, da je skrb za ljudi tisto čudovito sredstvo, ki najmočnejše spodbuja k prizadevanju, k iniciativi, k ustvarjalnemu delu in pripravljenosti, boriti se s težkočami. Zato samo z administrativnim razporejanjem ne bomo dosegli dobrih rezultatov, če ne bomo tudi bolj skrbeli za ljudi.

Končno moramo poudariti, da so tudi med samimi strokovnimi kadri škodljivi in celo sovražni odnosi do obveznosti, ki jih naša ljudska skupnost postavlja pred vsakega državljana naše države glede njegove udeležbe pri uresničevanju petletnega plana. V mestih in v ugodnejših pogojih se kopičijo strokovni kadri. Če pa se izkaže potreba, da je treba iti na delo v manj ugodnih pogojih, tedaj se mnogi izmed njih upirajo, razvijajoč vse mogoče škodljive in nepravilne teorije

okrog tega. Graditev socializma v naši državi, naša industrializacija in elektrifikacija, rekonstrukcija našega kmetijstva in dviganje splošnega socialnega in kulturnega standarda našega ljudstva — to je edinstveno delo skupnih naporov naših narodov. Slab sin svojega naroda in slab državljan te države je tisti, ki noče razumeti, da je dolžan delati na vsakem kraju, kjer je to potrebno, in dati vse iz sebe za izgraditev naše države. Taki ljudje morajo vedeti, da bo tudi skupnost temu primerno gledala nanje.

Razen tega so še drugi vzroki, ki povzročajo nepravilnosti pri izkoriščanju obstoječe delovne in strokovne sile. Slabosti so tudi v naši zakonodaji. Eden izmed najvažnejših činiteljev pa je brez dvoma dejstvo, da je odgovornost za izpolnitev plana na področju delovne sile razcepljena na vrsto naših državnih gospodarskih organizacij. Nimamo niti resne centralizirane kontrole o izpolnjevanju nalog na tem področju, še manj pa imamo enotno vodstvo v zveznem in republiškem merilu, ki bi bilo odgovorno za to, da se te naloge izvrše. Iz vseh teh razlogov izvira neogibna potreba, *da postane naše ministrstvo za delo skupaj z republiški ministri za delo dejanski operativni voditelj v borbi za uresničenje plana delovne sile.*

Navedel bom samo nekaj primerov, ki kažejo, kako je tako enotno vodstvo potrebno.

Kontrolni organi Makedonije so na primer ugotovili, da so imela nekatera manjša podjetja z 9 do 15 delavci preveč knjigovodstvenega in drugega upravnega kadra, medtem ko ga je večjim podjetjem primanjkovalo. Kontrola je pokazala, da so mnogi majhni lokalni rudniki lignita, ki lahko uporabljajo tudi slabše kvalificirano delovno silo, dovolj preskrbljeni s kvalificirano delovno silo, medtem ko je primanjkuje v velikih rudnikih. Kontrola je odkrila tudi to, da so imela vsa republiška gradbena podjetja v Makedoniji samo 800 kvalificiranih zidarjev, medtem ko so imela lokalna gradbena podjetja v tej republiki 1300 kvalificiranih zidarjev.

V istem času so dobila republiška podjetja štirikrat večje naloge kakor lokalna podjetja.

Praksa je nadalje pokazala, da se z boljšo organizacijo dela in z boljšim izkoriščanjem mehanizacije lahko prihrani tudi delovna sila. V rudniku Kakanj se je na primer na podlagi ukrepov, ki so jih predlagali kontrolni organi glede boljše organizacije dela, izkazal celo presežek delovne sile. Sploh je kontrola dejansko pokazala, da je v mnogih tovarnah in podjetjih preveč delavcev.

Z drugimi besedami, nepravilno je, opravičevati težave zaradi delovne sile vedno z njenim pomanjkanjem. To zlasti velja za nekvalificirano delovno silo. Ob boljši organizaciji dela, ob boljšem in bolj organiziranem razporejanju delavcev in ob povečani skrbi za delavce — pomanjkanja nekvalificirane delovne sile sploh ne bi bilo treba občutiti v znatni meri.

Velikansko delo je bilo v preteklem letu opravljeno pri uvajanju delovnih norm. Pri tem so bile seveda napravljene tudi razne napake, ki so včasih šle na breme države, včasih pa na breme delavcev. Ko so na primer kontrolni organi Srbije lani kontrolirali uvajanje norm v 38 republiških industrijskih podjetjih, so ugotovili, da so bile norme nerealne in da so šle na škodo delavcev kakor tudi podjetij. V industriji konoplje so bile norme postavljene enako za vse konopljarne in so tako v nekaterih konopljarnah presegali norme za 50 %, medtem ko so v drugih stari delavci zapuščali delo, ker so bile norme previsoke in ker so bili glede dela izenačeni kvalificirani in nekvalificirani delavci.

Pri gradnji nekega poslopja v Moskovski ulici v Beogradu je kontrola ugotovila, da so nekateri zidarji, ki so delali po novem načinu zidanja, sezidali po 8 kubičnih metrov dnevno, pa so bili slabše plačani kakor takrat, ko so po starem načinu zidanja napravili 3 kubične metre dnevno. Zato so se mnogi zidarji izogibali novemu načinu zidanja.

Po drugi strani pa je uporaba delovnih norm pripeljala do absurda tudi v obratnem smislu. Pri gradnji podjetja »Rade

Končar« so mezde manj kvalificiranih delavcev presegale 500 dinarjev, medtem ko so bili više kvalificirani delavci v istem podjetju slabše plačani. Pri gradnji podjetja »Litostroj« so dosegli polkvalificirani gradbeni delavci mnogo večjo plačo kakor visoko kvalificirani livarji.

Osnovni razlog za nepravilno nagrajevanje v gradbeništvu, pa tudi v nekaterih drugih panogah, je bil v tem, da so podjetja samovoljno in šablonsko uporabljala norme, pri tem pa niso upoštevala nepravilnih in škodljivih posledic, čeprav bi morala to storiti. Take in podobne slabosti so se pojavljale lani po vsej državi.

Mnoge take pomanjkljivosti so bile popravljene med letom, vendar tudi danes stanje na tem področju še zdaleč ni zadovoljivo. Pred našimi upravnimi operativnimi vodstvi je naloga, da v letu 1948. likvidirajo pojave določanja norm samo po praktičnih izkušnjah, pavšalno, po primerjavi in analogiji in da se te naloge lotijo s strokovnimi metodami, ki jih je treba hkrati preizkušati v praksi.

Tudi v našem sistemu mezd in plač moramo razbiti vse tendence k formalnemu izenačevanju. Plače in prejemki se morajo v našem sistemu urejati po socialističnem načelu: vsakemu po njegovem delu.

Kontrola je ugotovila vrsto slabosti in pomanjkljivosti tudi glede skrbi za delavce, za kadre, za ljudi. Seveda so objektivne težave pogosto preprečevale, da bi delavcem ali nameščencem ustvarili pogoje, kakršne bi mi želeli. Pogosto pa so vzroki nezadovoljivega stanja glede življenjskih pogojev naših delovnih ljudi — malomarnost ali nevednost ali slaba organizacijska sposobnost posameznih naših voditeljev ali slaba organizacija dela ali pa brezdušni, birokratični odnos do ljudi.

V mnogih rudnikih smo imeli primere, da so delavci delali in še danes delajo ob delavnikih kakor ob nedeljah brez pravega oddiha. Izkušnje pa so dokazale, da bi lahko z boljšo

organizacijo dela dosegli enake in boljše rezultate, ne da bi rudarjem jemali neogibno potreben oddih.

V železniškem prometu je naletela kontrola na zelo številne primere, da so uslužbenci izvršilne službe po več dni zaporedoma delali brez prestanka tudi po 18 ur, bili pa so celo primeri, da so nekateri strojevodje ostali na lokomotivi po 50 ur brez pravega oddiha. Res je sicer, da so bili pogosto tudi sami naši delovni ljudje pripravljeni na take napore v plemeniti tožnji, da bi dali čim več iz sebe za petletni plan. Posamezni birokratično nastrojeni ljudje pa so se začeli privajati na take stvari. Začeli so jih razumevati kot vsakdanje in normalne, zato tudi dovolj ne skrbje, da bi preprečili tako preobremenjevanje naših delovnih ljudi.

Pa vzemimo vprašanje gmotne skrbi za ljudi v službi, pri delu. Objektivne težave so seveda vsem znane in pogosto tudi največji naporji voditeljev nimajo uspehov. Toda hkrati je kontrola odkrila, da so opustitve v tem pogledu pogosto le posledica nezadostne skrbi za ljudi, malomarnosti ali organizacijske neurejenosti. V generalni direkciji in v glavnih direkcijah naših železnic je bila ob lanski kontroli zelo površna evidenca o tem, koliko kožuhov in plaščev je bilo razdeljenih med uslužbence, malo so vedeli, kakšno je stanje obleke, obutve, prenočišč, koliko uslužbencev je ostalo brez zimske obleke, zato so bili celo primeri, da so zmrznili zavirači na vlakih. Kot dokaz, kako so vse te stvari pogosto odvisne od čuta odgovornosti voditeljev, nam lahko služi primer prenočišča v Slavonskem Brodu, ki je bilo na odločno intervencijo kontrole urejeno v treh dneh, medtem ko so pred tem odgovorni ljudje dve leti zavlačevali rešitev tega popolnoma praktičnega vprašanja.

Pomanjkanje skrbi za ljudi se je pokazalo pogosto tudi pri gradbenih in drugih podjetjih, ki niso poskrbeli za ustrezajočo namestitvev in prehrano delavcev.

Mislím, da je najboljše sredstvo proti takim nepravilnostim, da se okrepi kontrola od spodaj. Naši delovni ljudje imajo

pravico zahtevati določen odgovor na vprašanje, ali so konkretne pomanjkljivosti posledica objektivnih težav ali pa so posledica malomarnosti, brezskrbnosti ali nesposobnosti odgovornih voditeljev.

Kontrolna komisija je preiskovala tudi stanje higiensko-tehnične zaščite dela v zveznih in republiških industrijskih podjetjih kakor tudi pogoje dela in življenja gozdnih in gradbenih delavcev ter učencev v gospodarstvu. Ugotovljena je bila vrsta pomanjkljivosti. Pri posameznih voditeljih podjetij in celo v nekaterih ministrstvih še vladajo teorije, da izvajanje predpisanih higiensko-tehničnih ukrepov ovira izvajanje plana. S tem izgovorom so se pogosto skušala posamezna ministrstva in vodstva podjetij na ta ali na drug način izogniti svoji obveznosti, ministrstva za delo pa so bila s svoje strani premalo vztrajna, da bi zagotovila potrebno disciplino naših gospodarskih organov na področju zaščite dela, ali pa so včasih tudi sama nasedala raznim škodljivim teorijam. V Ljudski republiki Sloveniji na primer leta 1947. 40 % podjetij sploh niso pregledali.

Pa tudi sami organi inspekcije dela so še vedno precej slabi. Po eni strani naši inspektorji povprečno niso bili na zadostni strokovni višini, da bi mogli nastopati s potrebno avtoriteto, po drugi strani pa se niso znali nasloniti na izvoljene delavske inspektorje, katerih pomoč bi lahko mnogo bolje izkoristili, kakor pa je bila izkoriščena. Torej je neogibno potrebno, da naša ministrstva za delo *utrdijo organizacijski aparat zaščite dela, da intenzivneje skrbijo za dvigovanje kvalifikacije inspektorjev dela in da uporabijo ostrejšje ukrepe za zagotovitev discipline na tem področju.*

Če vsem tem pomanjkljivostim dodamo na eni strani precej slabo delovno disciplino, nepopolno izkoriščanje delovnega časa, velik odstotek izostankov od dela, precej resno fluktuacijo itd., na drugi strani pa pomanjkljivosti pri splošni preskrbi delavcev, velike stanovanjske težave, počasni tempo gradnje stanovanj itd., tedaj dobimo sliko naših najvažnejših

pomanjkljivosti, hkrati pa tudi sliko nalog, ki stoje pred nami na področju pravilnega izkoriščanja delovne sile in gmotne preskrbe naših delavcev in nameščencev.

Kakovost proizvodnje

Posebno vprašanje, ki mu je morala kontrola posvetiti veliko pozornost, je vprašanje izločkov (škarta) in kakovosti naše proizvodnje. Naša podjetja so bila usmerjena predvsem na količino, hudo pa so zanemarila borbo za dobro kakovost proizvodnje. Zato so imeli lani v nekaterih naših podjetjih velik odstotek izločkov in pogosto brez potrebe slabo kakovost proizvodnje.

V rudnikih se na primer često pojavlja previsok odstotek jalovine. V Kaknju smo imeli celo primer, da je odstotek jalovine dosegel 32 %. Po intervenciji kontrolnih organov se je ta odstotek občutno zmanjšal, in sicer preprosto s tem, da so posvetili večjo pozornost delu na delovnih mestih.

V črni metalurgiji je bil odstotek odpadkov v valjarnah velik, v Zenici je dosegel celo do 20 %. Tako je bilo tudi v mnogih drugih industrijskih panogah.

Kontrola je ugotovila, da nastane velik odstotek izločkov in slaba kakovost — razen kadar gre za slabe surovine — v glavnem zaradi nezadostnega zavzemanja vodstev podjetij oziroma upravnih operativnih vodstev, zaradi nezadostne borbe za kakovost, zaradi slabe organizacije dela in zaradi nezadostne iniciativnosti vodstva pri odstranjevanju posameznih težav.

Kontrolni organi so na primer ugotovili v nekem oddelku tovarne »Impol« 30 do 40 % izločkov. Po prizadevanju kontrolnih organov je bil z določeno reorganizacijo delovnega postopka odstotek izločkov zmanjšan na 2 do 3 %.

Kontrola kakovosti pri obutvi je ugotovila, da so izdelovali neprimerne modele, ki jih ni bilo mogoče prodati. V tovarni na Vrhniki so kontrolni organi ugotovili, da neki stroj

trga 5 do 10 % usnja in da se to dogaja že, odkar je bil ta stroj montiran v tovarni, vendar pa ni nihče poskrbel, da bi se napaka pri stroju popravila. Napaka pa je bila taka, da jo je kontrola na kraju samem ugotovila in odstranila ter s tem preprečila nadaljnje trganje usnja. Tudi v gradbeni stroki je kontrola ugotovila, da so nekatera podjetja gledala preveč na to, da se zgradi čim več kubičnih metrov, pri tem pa so premalo upoštevala kakovost zgradb. Zaradi tega se je dogodilo, da so na primer žitna skladišča v Vojvodini nesolidno zgrajena in da se je zrušil del industrijske zgradbe v Zemunu. Prav tako je kontrola ugotovila, da so bili tudi nekateri gradbeni načrti zelo slabi in da razen tega niso bili dovolj kontrolirani.

V letošnjem letu mora biti naša naloga, izvršiti potrebne organizacijske ukrepe in razviti vsestransko borbo za stalno dviganje kakovosti naše proizvodnje.

Izkoriščanje surovin, energije in pogonskega materiala ter znižanje proizvodnih stroškov

Velika pomanjkljivost v naši gospodarski graditvi je površen in celo zanikrni odnos mnogih naših gospodarskih voditeljev do varčevanja, pravilnega izkoriščanja surovin in drugega materiala, kakor tudi izkoriščanja goriva in energije.

Kontrola je pokazala, da trošijo naša podjetja preveč električne energije, premoga, nafte, bencina itd. Konkretni primeri kažejo, da bi ob boljši organizaciji zadoščale količine energije, za katere so v začetku voditelji trdili, da so absolutno nezadostne. V Boru so na primer stalno postavljali vprašanje preskrbe z električno energijo. Z analizo tehnološkega procesa pa je kontrola ugotovila, da je treba le pravilno časovno razdeliti delo posameznih oddelkov kakor tudi posameznih strojev, pa bo s tem v znatni meri rešeno vprašanje električne energije za to podjetje. Poizkus je pokazal točnost ugotovitev kontrolne komisije. Taki primeri dokazu-

jejo, da imajo neinicijativnost, slaba organizacija, brezbržnost in birokratična neiznajdljivost veliko vlogo tudi pri nepopolnem izkoriščanju energije.

Država izgublja velikanska sredstva zaradi nezadostnega varčevanja ali nepravilnega izkoriščanja materiala. V industriji usnja v Karlovcu je kontrola na primer ugotovila previsok potrošek gornjega usnja za par cokel, nadalje visok potrošek usnja za podplate in usnja za pete. Skupaj so bili v tej tovarni samo med to kontrolo z odstranitvijo navedenih pomanjkljivosti znižani proizvodni stroški za 10.50 din pri enem paru cokel, razen tega je bil dosežen prihranek materiala in dvig proizvodnje.

Kot primer razsipnosti pri gorivu nam lahko služi gradnja neke hidrocentrale, kjer je ugotovila kontrola, da podjetje sploh nima nobene dokumentacije, niti opravičila za potrošnjo 35.000 litrov bencina.

V železniškem transportu je ugotovila kontrola, da bi se dalo prihraniti najmanj 10 do 20 % premoga, to pa pomeni najmanj 100 vagonov dnevno. Zlasti mnogo takih pojavov imamo v gradbeni stroki. Že pri samem projektiranju često premalo pazijo na varčevanje z materialom, prav gotovo pa pri praktičnem izvajanju. V številnih primerih je kontrola preprečila razsipanje s cementom ali z drugim gradbenim materialom. Kot drastično ilustracijo malomarnega odnosa do ljudskega premoženja naj še omenim, da je osebni avtomobil direktorja podjetja »Inteks« v Kranju prevozil v enem mesecu 2500 km.

Vidite, zakaj je potrebno do skrajnosti razviti borbo za varčevanje z materialom, gorivom, energijo in surovinami v vseh naših podjetjih in ustanovah. Pri tem ni dovolj samo govoriti, da je varčevanje potrebno, ampak je treba napraviti tudi take organizacijske ukrepe, ki bodo dejansko zajamčili uspehe in zainteresirali za varčevanje tako gospodarske voditelje kakor tudi delavce in uslužbence.

Končno je v tej zvezi koristno opozoriti tudi na pomanjkljivosti glede evidence obstoječega materiala, surovin, raznih strojnih delov, orodja itd., ki so bile ugotovljene po naših podjetjih. Kontrola je ugotovila, da so količine tistega materiala, ki leži neizkoriščen v enem podjetju, medtem ko je drugemu podjetju nujno potreben, v celoti prav znatne.

Poglejmo nekaj primerov.

V beočinski tovarni cementa imajo zaloge potrošnega materiala, novih in starih rezervnih delov, in to za več let, med drugim nad 2800 krogličnih ležajev, ki predstavljajo kritični material, neogibno potreben mnogim gospodarskim podjetjem. Pri pregledu tovarne avtomobilov »Tezno« v Mariboru je ugotovila kontrola, da ima podjetje »raznega nepotrebnega materiala« v vrednosti 55,228.000 dinarjev. Med drugim so tu brusilni kamni, skoraj 20.000 kosov krogličnih ležajev, okrog 2.000.000 valjev za kroglične ležaje, nadalje razne iglaste žage, katerih zaloge bi zadoščale podjetju za več kakor 20 let itd. V tovarni olja Zagreb imajo nekopičenega tehničnega materiala v vrednosti več milijonov dinarjev, ki ga v letu 1947. sploh niso uporabljali in je podjetju potreben v zelo majhnih količinah. V skladišču podjetja »Norma« v Osijeku so našli 32 ton betonskega železa, pa tudi drug gradbeni material, ki ga podjetje ni uporabljalo. Ob koncu leta 1947. je imelo podjetje za skoraj 16 milijonov dinarjev nevgrajenega materiala. Mnogim pa se bo zdelo skoraj nemogoče, da je našla kontrola v železniških skladiščih za okrog 300 milijonov dinarjev raznega kovinskega materiala, ki je našim podjetjem krvavo potreben, pa je ležal tam še kot ostanek nemških reparacij izza prve svetovne vojne!

Takih primerov je v naših podjetjih mnogo, zato je to vprašanje izredno važno. *Neogibno potrebno je, da uvedejo odgovorna operativna vodstva boljše evidence raznega materiala, ki leži neuporabljen v skladiščih in na dvoriščih naših podjetij in ustanov.*

Velike finančne rezerve nam odkriva borba za znižanje

proizvodnih stroškov. Naš letošnji proračun določa njihovo znatno znižanje, toda dejanske možnosti so brez dvoma še večje.

Naša podjetja kakor tudi upravni operativni voditelji lani niso posvetili zadosti pozornosti znižanju proizvodnih stroškov. Planski stroški so bili tudi previsoko postavljeni, kar je omogočalo podjetjem, da so na lahek način prišla do nepravilnega »nadplanskega« dobička; to je še bolj oslabilo že itak nezadostno vztrajnost uprav podjetij, da bi se borile za znižanje stroškov.

Ob pregledu generalne direkcije za premog je bilo ugotovljeno, da so bile kalkulacije pri velikem številu zveznih premogovnikov nerealne. Tako je bila v Aleksincu predvidena *planska izguba* v višini 13 milijonov dinarjev, toda v 9 mesecih so dosegli 10 milijonov »nadplanskega« dobička.

Ministrstvo za industrijo Ljudske republike Srbije je izvedlo s pomočjo kontrolne komisije Ljudske republike Srbije kontrolo v 289 podjetjih o kakovosti planskih kalkulacij. Ugotovili so, da je bilo zelo majhno število realnih predkalkulacij. Rezultat izvršene kontrole je bilo znižanje proizvodnih stroškov v vseh industrijskih panogah Srbije za nad 300 milijonov dinarjev.

Tako so bili že v preteklem letu proizvodni stroški znatno znižani, toda dosedanja praksa kontrolne komisije govori o tem, da je znižanje proizvodnih stroškov, predvideno v proračunu za leto 1948., več kakor realno. Seveda pa se proizvodni stroški ne bodo sami po sebi znižali. Zato je potrebno postaviti podjetjem konkretne naloge in izvršiti organizacijske ukrepe, ki bodo višjim vodilnim organom omogočili tekočo, stalno in vztrajno kontrolo v vsakem podjetju.

Trgovina

Velik del slabosti in napak, ki se pojavljajo v naši proizvodnji, imamo tudi na področju naše trgovine. K temu lahko

samo dodamo, da so se te napake tu še bolj razširile in da je bila borba za njihovo odstranitev doslej slabša kakor na področju proizvodnje. To je razumljivo, kajti zaradi pomanjkanja blaga naša državna trgovina dejansko ni bila trgovina v pravem smislu besede, marveč neke vrste mehanično administrativno razdeljevanje predmetov, s katerimi smo razpolagali.

Toda položaj se je spremenil. Ob silno povečani proizvodnji v naši državi kakor tudi velikem obsegu naše zunanje trgovine sedaj že lahko rečemo, da naša trgovina v organizacijskem in ekonomskem pogledu nevarno zaostaja za splošnim razvojem naše proizvodnje in našega gospodarstva. Njeno zaostajanje nepotrebno otežkoča in komplicira določene gospodarske odnose v državi. Pred nami je zelo važna naloga — v tem trenutku lahko rečemo najvažnejša gospodarsko-organizacijska naloga — namreč da organizacijsko in ekonomsko postavimo na noge našo socialistično trgovino, da bo sposobna boriti se proti ostankom kapitalistične špekulacije v mestu in na vasi. Sicer smo s celo vrsto ukrepov, ki jih je izdala naša vlada, silno oslabili vire kapitalistične špekulacije na področju trgovine, nismo pa dovolj naglo poskrbeli, da bi podprli te ukrepe z organizacijo široke mreže državnih in združenih trgovskih magazinov. Razen tega je tudi obstoječa državna trgovska mreža še slaba, obremenjena z administrativnimi metodami in ne občuti, da bi bila organizator trgovine, da bi bila del socialistične fronte v borbi proti kapitalističnim ostankom v trgovini. Naša državna trgovina še vedno slabo opravlja svojo regulatorsko funkcijo na trgu, njeno delo se zelo pogosto omejuje v glavnem na registriranje in mehanično razdeljevanje predmetov. Naša trgovina se še vedno ne poslužuje v zadostni meri in v učinkovitih oblikah ekonomske intervencije na prostem trgu, ki je še v znatnem delu v rokah kapitalističnih elementov.

Kontrola je ugotovila izredno slabo poslovanje naše trgovske mreže. To slabo poslovanje je že samo po sebi zelo po-

gosto vzrok najrazličnejših zakasnitev in komplikacij v preskrbi. Knjigovodstvo je na splošno v zelo slabem stanju. Knjige vodijo neredno in zato nastajajo razne možnosti za zlorabe in poneverbe. Posebni pregled, ki ga je v ta namen izvršila v začetku tega leta kontrolna komisija, je dal vsekozi nezadovoljivo sliko poslovnega dela trgovske mreže.

Evidenca je sicer v trgovskem aparatu nekoliko napredovala, vendar je — četudi je načelno pravilno postavljena — še vedno slaba, to pa zlasti zaradi tega, ker organizacijski aparat naše trgovine še ne daje zadostnega jamstva za pravilno delo. Imamo primere, da se zagotovljena preskrba zakasni ali da posamezni kraji sploh ostanejo za krajši ali daljši čas brez nje, in to celo tedaj, kadar je dovolj blaga v skladiščih. Za primer bom navedel dejstvo, da smo imeli lani v nekaterih krajih primere, da je prišla sol na črno borzo in dosegla ceno 50 dinarjev za 1 kilogram, čeprav imamo soli več kakor dovolj za kritje naših potreb. To je v prvi vrsti posledica slabe evidence in kontrole v vrhovih našega trgovskega aparata in slabega organizacijskega stanja same trgovske mreže.

K temu je treba dodati še slabost, v mnogih primerih pa tudi nesolidnost in problematičnost našega trgovskega kadra. Dejstvo je, da se je v trgovski aparat vtihotapilo, bolj kakor v kateri koli drugi sektor našega gospodarstva, precejšnje število problematičnih ljudi, špekulantov, ki hočejo delati na svoj račun, ljudi, ki so bili vzgojeni v kapitalistični trgovini in se niso mogli ali niso hoteli odvaditi starega načina poslovanja. Kontrola je v nekaterih primerih odkrila tudi zavestno škodljivo ali kriminalno delo posameznih ljudi v trgovskem aparatu.

Dogajalo se je, da so se na primer uslužbenci iz državne trgovine neposredno povezovali s privatnimi špekulanti v umazanih poslih za svoj račun ali pa so dovolili, da so jih špekulanti izrabili zaradi njihove nebudnosti. Na primer: Podjetje za splošne nabave v Beogradu je bilo nekak most, preko kate-

rega je prehajal državni denar v roke špekulantov. To podjetje je dalo za odkup alkohola in izvoznega lesa samo trem prekupčevalcem okrog 80.000.000 din. Eden izmed teh prekupčevalcev je prejel nad 54.000.000 din, posle pa je opravljal s pomočjo svoje nelegalne mreže špekulantov-odkupovalcev.

Drugi primer: Podjetje »Istok« v Peči je dalo nekemu prekupčevalcu ob koncu lanskega leta 1.500.000 dinarjev. Ta prekupčevalec je do aprila 1948 dobavljal podjetju za 700.000 dinarjev smokev in rib, za ostalih 800.000 dinarjev pa ni dal nobenega opravičila in se tudi na poziv kontrolne komisije ni prostovoljno odzval. Od istega državnega podjetja je drug privatni nakupovalec 1. septembra 1947 dobil 100.000 dinarjev. Ker ni nihče iz podjetja zahteval od njega niti blaga niti denarja, je ta denar uporabljal do 31. decembra 1947 in je šele tedaj vrnil denar brez vsakršnih obresti. V celoti je komisija ugotovila, da so prekupčevalci tega podjetja uporabili 4.000.000 dinarjev državnega denarja za svoje zasebne namene.

Ker je takih primerov več, in to v vsej državi, si lahko mislimo, kakšno škodo trpi država zaradi takega poslovanja v državni trgovski mreži.

Očitno je, da je treba zaradi pravilnega razvoja naše trgovine energično očistiti sedanji trgovski aparat in zagotoviti učinkovito kontrolo nad poslovanjem vsakega, tudi najmanjšega državnega oziroma združenega trgovskega magazina.

Vsa ta dejstva, kakor tudi nezadovoljivo organizacijsko stanje obstoječega trgovskega aparata, državnega in združenega, terjajo od nas, da čim hitreje likvidiramo pojav zaostajanja trgovine, da odločneje pobijamo poskuse protiljudske akcije kapitalističnih špekulantov na področju trgovine, da postavimo solidne organizacijske temelje naše socialistične državne in združne trgovine in da se borimo za nov tip trgovskega kadra, socialističnega trgovskega kadra. Ni dvoma, da je to ena izmed najtežjih nalog. To nalogo pa moramo rešiti, če hočemo našemu delovnemu človeku zagotoviti normalno in solidno preskrbo.

Kmetijstvo

O nekaterih napakah s področja kmetijstva sem že prej govoril. Rad bi se sedaj dotaknil nekaterih načelnih vprašanj glede razvoja našega kmetijstva in organizacijskega sistema na področju kmetijstva.

Ne more biti dvoma, da je razvoj našega kmetijstva v preteklem letu zaostajal za razvojem ostalih panog našega gospodarstva. Poleg objektivnih vzrokov, ki jih nedvomno imamo in o katerih smo tukaj že govorili, pa so tudi nekateri subjektivni vzroki takega zaostajanja. Eden takih vzrokov je neka tendenca, podcenjevati važnost rekonstrukcije našega kmetijstva in vzdrževanja pravilnega tempa pri tej rekonstrukciji v popolnem skladu s splošnim procesom naše industrializacije. Taka tendenca je obstajala in obstaja danes pri nekaterih naših kadrih in je izraz bodisi kapitulantstva pred težavami oziroma pred dejstvom, da je odpor kapitalističnih ostankov na tem sektorju naše graditve najmočnejši, ali pa je izraz neznanja naših kadrov, ki jim še vedno ni popolnoma jasno, česa se morajo predvsem oprijeti in kaj je danes glavno v procesu socialistične rekonstrukcije našega kmetijstva.

Pri nas je neka, rekel bi, strokovnjaška linija, ki smatra, da se bodo vsa vprašanja našega kmetijstva rešila že samo z intenzivnimi agrotehničnimi ukrepi. Seveda se mora borba za višjo agrotehniko razvijati čim širše in čim intenzivneje. Toda ti ukrepi ne morejo spremeniti socialno-ekonomske strukture našega kmetijstva. Vsi vemo, da postavlja drobno-lastniška struktura kmetijstva določene trde meje agrotehničnim ukrepom in mehanizaciji v kmetijstvu. Četudi moramo v takih okvirih napraviti vse, kar je mogoče, vendar se ne smemo slepiti, da bo to dovolj. Samo pogledati moramo v nekatere zahodne države z razvitejšim kapitalističnim kmetijstvom, z visoko agrotehniko in z razvito mehanizacijo v kmetijstvu, pa se bomo hitro prepričali, da je bila takšna raven

agrotehnike in mehanizacije dosežena na račun uničevanja malega in srednjega kmeta, a v korist maloštevilnih vaških bogatašev ter vaških in mestnih kapitalistov. Naša ljudska oblast seveda ne more trpeti, da bi šel razvoj agrotehnike in mehanizacije na vasi tako, da bi vaški bogataši uničevali male in srednje kmete. Nasprotno, naloga ljudske oblasti je — in tako tudi dela — da štiti množico malih in srednjih kmetov pred izkoriščanjem in pred pritiskom kapitalističnih elementov na vasi. Potemtakem je pot v naši državi samo ena: *vsestransko razvijati kmečko zadružništvo od najnižjih do najvišjih oblik, v katerem bo gospodaril mali in srednji kmet, ne pa vaški bogataš, kakor je to bilo v preteklosti in kakor se v posameznih primerih tudi še danes dogaja. Samo pravilni razvoj kmečkega zadružništva lahko ustvari pogoje za široko mehanizacijo in uporabo višjih agrotehničnih ukrepov v našem kmetijstvu.*

Večkrat smo že ugotovili, da se tudi naše kmečko zadružništvo ne bo spontano razvijalo v smeri socializma brez trdnega vodstva in brez stalne politične, materialne in organizacijske pomoči. Prav v tem pogledu je pri nas mnogo opustitev in pomanjkljivosti. Predvsem mnogi naši tovariši ne razumejo, da kmečke zadruge čisto kupoprodajnega tipa same zase še niso sposobne, da bi vnesle kvalitativne spremembe v naše kmetijstvo. Lahko so sicer izredno važno oporišče za našo trgovino, vendar je njihov vpliv na razvoj kmetijstva zelo omejen. Vedno smo poudarjali, da je razvoj takih zadrug koristen in neogibno potreben, vendar pa je to le najnižja oblika zadružništva. Njena posebna važnost — poleg njene vloge v razvoju socialistične trgovine — je v tem, da lahko služi kot organizacijska podlaga za nadaljnji razvoj kmečkega zadružništva. Vendar pa je bistveni činitelj za nadaljnji razvoj kmečkega zadružništva in za njegovo notranjo kvalitativno spremembo ta, da se zadruge čim hitreje opremijo s sredstvi kmetijske proizvodnje, s tehniko, s kadri itd., to pa pomeni s stroji, traktorji, energijskimi viri, raznimi kmetij-

skimi napravami, živinskimi farmami, plemensko živino, delavnicami za dnevno popravljanje orodja, s stroji za predelavo kmetijskih pridelkov, semenskimi postajami, kmetijskimi laboratoriji, strokovnimi kadri itd. Še več, rečemo lahko, da je vsak element zadružne lastnine spodbuda za razvoj našega združništva v socialistični smeri. Vsakdo izmed nas ve, kaj bodo take zadruge predstavljale za razvoj našega kmetijstva, za planiranje v kmetijstvu, za plansko socialistično vodstvo na področju kmetijstva, za strokovni, politični in kulturni dvig našega delovnega kmeta ter za dvig kmetijske proizvodnje. To seveda ne pomeni, da lahko vse to ustvarimo takoj, in tudi ne pomeni, da mora vse to država kar darovati našim zadrugam. To je daljši proces, vendar proces, ki ga moramo že sedaj pravilno usmerjati, ki ga moramo voditi, pri čemer moramo imeti pred očmi jasno perspektivo vsega tistega, kar hočemo doseči. Kolikor se bodo naše zadruge hitreje razvijale v tej smeri, toliko bolj bodo lahko vplivale na razvoj kmetijstva. Zato je goli praktikizem tu morda škodljivejši kakor v kateri koli drugi panogi naše delavnosti.

Prav tako bi bilo napačno misliti, da se bo ta proces z lahkoto in mirno razvijal. Že dosedanji razvoj kmečkega združništva nam kaže, da je ta proces hkrati proces dokončne diferenciacije na vasi in likvidacije kapitalističnih ostankov na vasi, ki se nočejo sprijazniti z dejstvom, da so v naši državi šteti dnevi vsem ostankom izkoriščanja človeka po človeku.

Pri nas so ljudje, ki dvomijo v tako vlogo združništva. Vendar imamo že žive primere takega razvoja. Vzemite samo razvoj, ki nastane v mnogih vaseh z gradnjo združnih domov. Znan mi je konkreten primer vasi, ki je nedavno dogradila svoj združni dom. Vas je bila, kakor se pravi, reakcionarno nastrojena. Dejansko so nekateri bogati gospodarji vplivali na množico malih in srednjih kmetov. Ko je prišla pobuda od strani Ljudske fronte za gradnjo doma, se je pojavil trden in organiziran odpor. Začele so krožiti znane klevete o skup-

nih kuhinjah in skupnih posteljah. Del malih in srednjih kmetov se je vendar lotil dela, ko pa so bili vidni prvi rezultati, je nastal v vasi prelom. Dela se je lotila vsa vas in prav proti koncu so se pod pritiskom vasi pojavili na gradilišču tudi tisti premožni gospodarji, ki so bili sprva glavni organizatorji odpora. Ko so se kmetje prvič zbrali v dvorani novozgrajenega doma, ko so videli na stenah slike svojih udarnikov in so lahko v svoji vasi, v domu, ki so ga sami zgradili, gledali prvi film — tedaj so razumeli mnogo stvari, ki jih v času, ko so zasadili prvo lopato za gradnjo zadružnega doma, še niso razumeli. Danes ima ta vas ne samo zadružni dom s skladiščem in kulturnim zadružnim trgovskim lokalom, temveč se je tudi sama spremenila. Temeljito je izpodkopen vpliv kapitalističnih ostankov. Kako pa se bo vas spremenila šele jutri, ko bodo zadružni kmetijski stroji in prvi zadružni traktor pomagali delovnim kmetom obdelovati njihovo zemljo!

Če je stvar taka, tedaj je jasno, da država ne more gledati na kmečko zadružništvo kakor na nekaj, kar ni v sestavi splošnega državnega plana. Naše zadružništvo samo po sebi še ni sposobno, da bi s svojimi sredstvi in s svojimi kadri lahko prevzelo vse te velike naloge. V interesu ne samo naših delovnih kmetov, marveč tudi v interesu hitrejšega tempa rekonstrukcije kmetijstva je, da država mnogo močnejše kakor doslej pomaga kmečkemu zadružništvu. Investicije v kmečko zadružništvo so investicije v socialistični sektor, to so investicije, ki pomenijo okrepitev borbe proti kapitalističnim ostankom na vasi, to so investicije, ki pomenijo povečanje kmetijske proizvodnje, povečanje splošnega narodnega dohodka in hitrejši tempo socialistične graditve sploh.

Ali lahko rečemo, da je bila taka linija razvoja našega kmetijstva, ki jo je postavilo vodstvo naše države, pravočasno in jasno postavljena in da so jo sprejele široke ljudske množice? Da, takšna linija je bila pravočasno postavljena, a široki organizacijski razmah kmečkega zadružništva najbolj dokazuje, da so to linijo naši delovni kmetje tudi sprejeli.

Ob koncu leta 1946. smo imeli v kmečkih zadrugah 1,816.000 članov, te zadruge pa so obsegale 9,300.000 potrošnikov na vasi. Ob koncu leta 1947. pa smo imeli skoraj 2,200.000 članov in več kakor 10,000.000 potrošnikov. Leta 1946. smo imeli 313 delovnih zadrug s 23.740 gospodarstvi in 135.500 člani ter 98.933 hektari zemlje. Ob koncu leta 1947. pa je bilo že 808 delovnih zadrug s 40.642 gospodarstvi in 209.526 člani; te zadruge so obsegale 208.308 hektarov. V vsej Jugoslaviji gradijo sedaj naše zadruge okrog 4000 zadružnih domov. Ali si moremo misliti boljše potrdilo za to, da so naši delovni kmetje sprejeli zadružništvo kot pot k dvigu kmetijstva, kot pot k svojemu boljšemu življenju?

Pri tem se postavlja vprašanje, ali je država storila vse, kar je bilo potrebno in kar je bilo mogoče, da podpre zadružništvo? Ni dvoma, da vsega ni storila. V enem delu našega državnega aparata, posebno v vodstvu financ in planske komisije, se je lani precej dolgo in vztrajno vzdrževalo mnenje, da vlaganje sredstev v zadružni sektor ne pomeni vlaganja v socialistični sektor. Krediti, odobreni za zadruge, so bili prvič majhni, vrhu tega pa so od zadrug često zahtevali takšna jamstva, da so zadružniki izgubili voljo, prevzemati tako velik riziko. Še več, celo delovne zadruge niso dobile zadovoljive pomoči v kreditu in materialu. Po drugi strani do danes nimamo niti okvirnega plana zadružne izgraditve, ki bi postavil našim kadrom jasne dnevne naloge, kako razvijati kmečko zadružništvo in mu pomagati. Zato naša akcija za razvoj kmečkega zadružništva še vedno ni postala stvar dnevnega izpolnjevanja konkretnega plana.

Ostanki takega nepravilnega odnosa do zadružništva so še vedno v tem proračunu, ki ga v teh dneh sprejemamo. Pomoč kmečkemu zadružništvu tu še vedno ni prišla dovolj do izraza. Toda sedaj bi bilo brez koristi, če bi to spreminjali, ker je za učinkovito izkoriščanje državne pomoči zadružništvu nujno potreben plan zadružne izgraditve, ki ga bo treba izdelati skupaj z vodstvom našega zadružništva. Ko bo plan

izdelan, bomo morali najti tudi ustrezajoča sredstva. Pri tem občutno zaostajamo in je neogibno, da se ta naloga čimprej uresniči.

V preteklem letu ni bil pravilen niti odnos do državnih kmetijskih posestev. Jasno je, da je vsestransko razvijanje in utrjevanje državnega sektorja v kmetijstvu poleg zadružništva najvažnejši instrument v borbi za socialistično rekonstrukcijo v našem kmetijstvu. Vendar plan kapitalne graditve na državnih posestvih ni bil izpolnjen v nobeni republiki. Pri enem delu naših vodilnih gospodarskih kadrov je očitno prevladovalo zelo napačno in škodljivo podcenjevanje vloge kmetijstva v naši gospodarski graditvi in to je bil najvažnejši vzrok, da plan ni bil izpolnjen.

K temu moramo dodati še organizacijske slabosti in slabo kontrolo v kmetijskem sektorju, kar je prav tako pripomoglo k zaostajanju kmetijstva. Kontrola je v nekaterih primerih — posebno na državnih kmetijskih posestvih — odkrila izredno zapuščenost in stanje brez kontrole, kar so ponekod znali izkoristiti tudi sovražniki.

Kontrola je na primer pri nekaterih kmetijskih posestvih naletela na pojave neposrednega uničevanja plemenske in ostale živine, kakor tudi perutnine, kar so navadno maskirali z izgovorom o prisilnem zakolu ali o poginu zaradi bolezni.

Kakšne posledice rodi pomanjkanje evidence in kontrole, nam pove naslednji primer: Na kmetijskem posestvu »Livada« — Ečka je upravitelj posestva prodal državno lastnino, katere vrednost je pressegala milijon dinarjev, samo za 96.353 dinarjev, direktor sam pa je vzel vse pohištvo za 10.000 dinarjev, pri čemer je za 17 preprog plačal samo 845 dinarjev. Na istem posestvu je znašal leta 1947. tako imenovani »prisilni« zakol 47 %, pri čemer je bilo ugotovljeno, da so tako »prisilno« klali živino v posebno velikem obsegu o veliki noči in božiču. V poljedelstvu je na tem posestvu donos leta 1947. zaostajal za nad 3.000.000 dinarjev — v primerjavi z donosom sosedne kmečke delovne zadruge »Botoš«, ki je delala mnogo bolje.

Tudi ribarsko gospodarstvo tega podjetja je pokazalo leta 1947. velike izgube pri lovu rib. Tako je samo v enem jezeru dosegla ta izguba 74 %, čeprav je znašala normirana izguba 5 %. Skupna škoda zaradi takega poslovanja je dosegla samo pri treh jezerih 309.289 kilogramov rib.

Zelo slaba je kadrovska politika na področju kmetijstva. Kontrola je na primer ugotovila, da so nekatera državna kmetijska posestva postala navadna zatočišča za sovražnike ljudske oblasti ali za kriminalne tipe. Do takega stanja je pripeljala zločinska nebudnost ob popolnem pomanjkanju resne kontrole in slabem organizacijskem stanju odgovornega kmetijskega aparata.

Iz vseh teh dejstev jasno sledi, da so letos na področju kmetijstva pred nami posebno važne in velike naloge.

Organizacijsko stanje gospodarskega aparata

Da bi mogli uspešneje obvladati težave ter se boriti proti sedanjim slabostim in napakam, ki se pojavljajo v delovanju našega gospodarskega aparata, moramo še bolj razviti in utrditi organizacijski sistem in bolje izdelati metode vodenja v našem gospodarstvu. V tem oziru smo lani napravili velik korak naprej. V kratkem času nam je uspelo ustvariti organizacijski sistem, ki je uspešno obvladal naloge prvih let naše graditve. Praksa je prav tako pokazala, da je ta sistem v svoji osnovi pravilno postavljen.

Toda vzlic temu imamo dosti slabih točk na tem področju našega dela in delamo precej napak. Pomanjkljivosti bodo celo naraščale, če bomo dopuščali, da bo razvoj organizacijskih oblik zaostajal za nalogami, ki jih mora reševati gospodarski aparat. Naši voditelji morajo dobro razumeti, da ni takih organizacijskih shem, ki so dokončne in za vse čase najboljše. Kar je bilo včeraj dobro, se lahko danes izkaže kot zavora ali pa vsaj kot resna slabost. Vsak korak naprej v naši socialistični graditvi zahteva, da gremo naprej tudi

v razvoju našega organizacijskega sistema in organizacijskih oblik.

Naša naloga, naloga vseh naših vodilnih gospodarskih organov — od ministrstev do podjetij — je v letu 1948., da zboljšamo in nadalje razvijemo tako sam organizacijski sistem kakor tudi kakovost poslovanja vsega našega upravnega organizma tako na področju gospodarstva kakor tudi v vseh drugih panogah naše uprave.

Kontrola je na primer ugotovila, da naše generalne in glavne direkcije niso trdno izvajale postavljenih organizacijskih načel, zato se čedalje bolj obremenjujejo z velikanskim administrativnim poslovanjem, kar jih ovira v neposrednem operativnem vodstvu podjetij. Po eni strani še niso postale takšni organi, v katerih bi podjetja stalno videla dnevno pomoč pa tudi neprestano kontrolo, po drugi strani pa te direkcije zelo pogosto omejujejo samostojnost vodstva podjetij tam, kjer je taka samostojnost neogibno potrebna in koristna.

Zlasti moram opozoriti na resno slabost organizacije v kmetijstvu. Predvsem je treba poudariti, da se naši ljudski odbori, tako okrajni kakor tudi krajevni, še niso znašli v tem pogledu. Čeprav je na primer ministrstvo za kmetijstvo lani pravočasno postavilo plan poljedelske proizvodnje, vendar so ga v številnih okrajih podrobno izdelovali pretežno v pisarnah ljudskih odborov in skoraj brez vsakega sodelovanja kmetov. V organizaciji kmetijskih oddelkov pri ljudskih odborih so se pokazale resne pomanjkljivosti, pokazala se je konkretna potreba takšne reorganizacije, ki bi močnejše izločila operativne organe in jim dala večjo samostojnost. Lani je zaostajala za planom tudi semenska služba, zopet predvsem zaradi organizacijskih vprašanj. Številne pomanjkljivosti so se pokazale pri izvajanju agrotehničnih ukrepov in v organizaciji kmetijske strojne službe, da sploh ne govorimo o malomarnosti, nesolidnosti in pravem škodljivem uničevanju ljudskega premoženja. Zato se pred vodilne organe našega kmetijstva prvenstveno postavlja naloga, da na podlagi ugotovljenih

načel, o katerih je tu govoril tudi minister za kmetijstvo, izdelava in utrdi organizacijski sistem za vodstvo in usmerjevanje kmetijstva. Iluzorno bi bilo misliti, da bi mogli zadovoljivo reševati velike naloge v kmetijstvu, ne da bi prej odstranili sedanje organizacijske slabosti v kmetijskem aparatu. Po mojem mišljenju je pri tem bistveno naslednje:

1. pravilna organizacija kmetijskih poverjeništev oziroma oddelkov pri okrajnih ljudskih odborih, živa povezanost med njimi in ministrstvom za kmetijstvo;
2. dobra evidenca in vse obsegajoča kontrola v okrajnih ljudskih odborih in v ministrstvih za kmetijstvo;
3. intenzivnejša pritegnitev delovnih in vseh kmečkih za drug k delu v kmetijski službi na podlagi plana združništva;
4. kadrovska utrditev aparata — državnega in združnega — utrditev discipline in budnosti;
5. mnogo več dnevnega sodelovanja s kmečkimi delovnimi množicami.

Precejšno vlogo imajo v našem gospodarskem organizacijskem sistemu še vedno birokratične tendence in formalno administriranje. Značilno je, da se to pojavlja tudi tam, kjer lahko najbolj škoduje in kjer je borba proti temu najbolj potrebna, kakor na primer v direkcijah, v dispečerski službi itd. Kot drastičen primer, kako vodijo nekateri voditelji, bom navedel naslednje: Kontrola je ugotovila, da je obratni inženir glavne direkcije za tekstilije zveznega ministrstva za industrijo prebil v tovarni v Dugi Resi štirinajst dni, toda niti enkrat ni odšel v obrat, to je k strojem.

Značilno za voditelje s takšnimi birokratskimi metodami je, da ne verujejo v ustvarjalno pobudo delovnih množic, da nočejo ali da ne znajo pritegniti delovnih množic k sodelovanju pri pripravljanju in izvajanju določenih ukrepov. V naših tovarnah, ustanovah in v kmetijstvu je premalo skupnih posvetovanj o strokovnih vprašanjih z vsemi delavci in uslužbenci. Naši voditelji se premalo posvetujejo z ljudmi pri stroju in pri plugu, z ljudmi, ki so si s svojim dolgoletnim delom

pridobili dragocene izkušnje. Mnogi naši voditelji podcenjujejo pomen prepričevanja in pojasnjevanja ter zaupajo bolj v moč mrtvih črk v aktih in odredbah. Na eni strani smo imeli vrsto akcij, ki predvsem zaradi tega niso uspele, ker voditelji niso znali mobilizirati ljudskih množic k čim aktivnejšemu sodelovanju z njimi, ker so se zanesli, da zadošča njihova odredba nižjim organom oblasti, da se doseže uspeh. Na drugi strani smo imeli vrsto nasprotnih primerov, in teh je mnogo več, da so akcije uspele samo zaradi pravilnega pojasnjevanja ljudskim množicam in zaradi njihove udeležbe. Ne bom navajal kot primer frontovskih akcij, ki so znane, čeprav se tudi te izkušnje premalo izkoriščajo. Navedel bom primer iz dela kontrole. V množični kontroli posejanih površin so lani sodelovali desettisoči frontovcev in zato je ta kontrola lahko zajela vsako vas in je dala solidne rezultate. Nadalje: V množični kontroli, ki jo je lani izvedla kontrolna komisija glede pravilne uporabe žitnega fonda, je sodelovalo v kontrolnih ekipah okrog 100.000 ljudi. Take primere imamo tudi v drugih panogah državne uprave; zato moramo tembolj razumeti potrebo aktivne udeležbe delavcev pri razpravljanju o vprašanjih naše proizvodnje ali kmetov o vprašanjih kmetijstva. Razen tega tudi naši zvezni in republiški vodilni organi ne smejo izdajati odločb formalistično, marveč se morajo stalno posvetovati s tistimi, ki bodo morali te odločbe izvajati. Nepravilno, lahkomiiselno in birokratsko je verovati v stihijsko moč napisanega paragrafa ali odredbe, če za tem ne stoji organizirana moč naših delovnih ljudi.

Pri nas je administriranje v gospodarstvu še vedno preobsežno. Temu je deloma vzrok tudi precej zamotan sistem našega knjigovodstva in evidence. Odločna usmeritev k dobri in izčrpni dnevni, dekadni in mesečni evidenci nam je lani dala — v celoti vzeto in navzlic pomanjkljivostim — dobre rezultate, omogočila nam je, da smo v podrobnostih spoznali stanje našega gospodarstva, imela pa je tudi odločujočo vlogo pri prehodu k planu. Vendar se kaže potreba, da najdemo

sedaj preprostejše oblike vsaj za manjša podjetja, ne da bi pri tem oslabili izčrpnost podatkov, ki nam jih bo dala evidenca.

Kontrola je tudi ugotovila, da mnoga podjetja in višja gospodarska vodstva nočejo izkoriščati ali ne znajo izkoriščati podatkov evidence, ki je eno izmed najvažnejših sredstev za operativno vodstvo in za preverjanje, kako se izvršujejo naloge v vsakdanji borbi za izpolnjevanje plana. V generalni direkciji za črno metalurgijo ni na primer — po izjavi komercialnega direktorja — nihče izkoriščal zelo izčrpnih mesečnih podatkov, ki jih je direkcija prejemale od podjetij. Generalna direkcija barvaste metalurgije n. pr. sploh ni opazila, da ji rudnik Trepča pošilja podatke, ki so za del obrata sloneli na eni razlagi plana, za drugi del obrata pa na drugi razlagi plana. To je odkrila šele kontrola, ki je hkrati ugotovila tudi to, da si v samem rudniku niso na jasnem, kakšen je prav za prav njihov plan. *Tekoča evidenca — to je najvažnejše orožje voditeljev pri vodenju podjetij in v borbi za izpolnitev plana.* Toda naši voditelji se morajo šele naučiti, kako se uporablja to orožje, ki ga ne smejo smatrati samo kot obveznost nasproti višjemu vodstvu.

V več primerih je kontrola ugotovila tudi netočnost podatkov v evidenci. V lanskem maju je na primer tovarna v Smederevski Palanki navedla v dnevnih poročilih direkciji, da je izpolnila plan 97.5%-no, kontrola pa je na kraju samem ugotovila, da je tovarna v tem mesecu plan dejansko izpolnila samo 75%-no. Imeli smo celo primere, da so posamezne rubrike izpolnjevali samo po prognozi, ne pa po dejanskem učinku.

Zlasti mnogo pomanjkljivosti ima naša evidenca tudi v kmetijskem sektorju. To je razumljivo, saj imamo tu opravka z razdrobljenimi malolastniškimi posestvi. Toda če bi bil v naših ljudskih odborih bolje izdelan sistem evidence in statistike, bi vendar lahko imeli mnogo boljši vpogled v stanje in razvoj našega kmetijstva. Slaba evidenca v kmetijstvu

stalno povzroča nepravilnosti in napake v setvenem planu, pri odkupu, pri odmerjanju davkov itd.

Sistem evidence je treba torčj izpopolniti, poenostaviti ga, naučiti naše voditelje, da uporabljajo evidenco v vsakdanji borbi za izpolnitev plana, in okrepiti borbo za njeno točnost.

Tudi naš planski sektor še ni dovolj razvit. Ta sektor je neenakomerno zgrajen, premalo urejen, slab od spodaj v samih podjetjih in v okrajih; zaradi tega često ne preveri planskih nalog na podlagi izkustev iz same prakse v podjetjih. Zato se je dogajalo in se še danes dogaja, da posamezne planske naloge v nižjih gospodarskih enotah ne temeljijo na trdno ugotovljenih in strokovno obdelanih dejstvih, temveč na splošnih cenitvah.

Že prej sem omenil primer železarne na Jesenicah, ki je odločno vztrajala pri tem, da ji je treba znižati plan proizvodnje surovega železa za 7 %, kontrola pa je ugotovila, da se plan lahko poviša za 8 %. V rudniku Senovo je upravi podjetja uspelo pripraviti predstavnike glavne direkcije za premog do tega, da so soglašali z znižanjem plana. Toda kontrola je ugotovila, da se lahko plan celo poveča do 30 %, če se izvedejo določeni ukrepi. Dejansko se je nato proizvodnja povečala in plan so ne samo izpolnili, marveč tudi presegli za okoli 15 %. V glavni direkciji kemične industrije na Hrvaškem je kontrola ugotovila, da je direkcija planirala kratko in malo po predlogih podjetij, ne da bi te predloge preverila, ne da bi poznala zmogljivost teh podjetij. Rezultat takega »planiranja« je bil ta, da je direkcija postavila tako za leto 1947. kakor tudi za leto 1948. prenizek plan. Poleg tega je kontrola spoznala, da v tej direkciji nista urejeni statistika in evidenca, da je poslovanje čisto administrativno in birokratično, da operativni sektor skoraj ne obstoji in da podjetja niso imela od direkcije nobene resne pomoči.

Pomanjkljivosti so se pokazale tudi pri planiranju v našem kmetijstvu. Jasno je bilo postavljeno, da se mora planiranje v kmetijstvu zaradi malolastniške strukture največjega

dela našega kmetijstva in zaradi resne vloge, ki jo imajo v njem kapitalistični elementi, razlikovati kvalitativno, tako po oblikah kakor tudi po obsegu, od planiranja v socialističnem sektorju in da more to planiranje dati rezultate samo tedaj, če bodo pri izdelovanju in konkretiziranju planov zavestno sodelovale najširše množice delovnih kmetov. Toda nekateri voditelji so si kljub temu hoteli »olajšati« delo, pa so se zato lotili planiranja administrativno in birokratično. Setveni plan so skušali ponekod razdeliti na posamezna gospodarstva zelo šablonsko, kratko in malo iz pisarne, in podobno se je večkrat dogajalo tudi z razdelitvijo obveznosti za odkup, za davek na dohodek itd. Povsem jasno je, da je moral tak postopek pripeljati do škodljivih posledic.

Eden izmed razlogov za take in podobne pomanjkljivosti je bilo dejstvo, da planske komisije v okrajih še do danes niso dobro organizirane. Jasno je, da je prav v kmetijstvu — zaradi njegove strukture — potreben najtesnejši stik planskih organov z množico kmetijskih proizvajalcev in da so tu najbolj potrebne politične in organizacijske priprave. Neogibno potrebno je torej, da se pri naših okrajnih ljudskih odborih utrdijo planski organi, ki bodo sposobni prevzeti odgovornost za pravilno planiranje v okrajnem merilu in za pravilno izvrševanje planov.

Praksa je pokazala, da sta slabo planiranje in slaba kontrola nad podjetji redno v zvezi s slabim stanjem v vodilnih direkcijah.

Ker industrija lanu in konoplje Ljudske republike Srbije ni izpolnila plana, so kontrolni organi Srbije pregledali 21 konopljarn in njihovo glavno direkcijo. Kontrola je ugotovila v podjetjih slabo kakovost proizvodnje in neurejeno stanje pri kontrahiranju, kar je povzročilo nezadostno preskrbo podjetij s surovinami. Glavni vzrok tega stanja je bilo slabo vodstvo te direkcije. Direkcija je bila organizacijsko neurejena, s slabo evidenco, s slabimi planskimi organi. Zaradi takih slabosti se je na primer zgodilo, da je dobila konop-

ljarna v Senti premajhen plan, daleč pod zmogljivostjo tovarne, medtem ko je nasprotno konopljarna v Srpskem Miletću dobila plan nad svojo zmogljivostjo.

Kontrolni organi v Sloveniji so izvršili kontrolo v prehrambeni industriji, ki prav tako ni izpolnjevala plana. Ugotovili so, da so slabosti v podjetjih v glavnem posledica slabosti glavne direkcije. Kontrola je ugotovila, da so posamezni sektorji direkcije samo formalno organizirani, dejansko pa je vladala v direkciji dezorganizacija. Proizvodni sektor se sploh ni ukvarjal z vprašanji proizvodnega procesa, z racionalizacijo, normativi itd. in sploh ni vedel, kakšen je položaj v podjetjih. Naravno je, da pri takih pogojih direkcija sploh ni bila sposobna voditi podjetja, miti jih kontrolirati, kako izpolnjujejo svoje naloge.

Torej je neogibno potrebno, na eni strani organizacijsko utrditi in usposobiti aparat za planiranje od zgoraj navzdol, a na drugi strani urediti in utrditi naše generalne in glavne direkcije kot operativne voditelje podjetij.

Mnogo večjo pozornost bodo morali naši gospodarski voditelji posvetiti koordinaciji med posameznimi povezanimi panogami pri izvrševanju plana. Kontrola je na primer ugotovila, da pri vrstnem redu gradnje daljnovodov ni bila dovolj upoštevana večja ali manjša nujnost za en ali drugi sektor našega gospodarstva. Še očitnejši je primer naših železnic. Železniški transport je lani dosegel dobre uspehe, toda dosegel bi lahko še boljše, če bi mu naša podjetja hotela olajšati naloge. Izvršitev transportnega plana je v veliki meri odvisna od tega, kako se plana drže gospodarska podjetja, ki dajejo blago za prevoz. Lani je bila v tem pogledu disciplina zelo slaba. Kontrola je na primer ugotovila, da so sladkorne tovarne zaradi površnosti in nepravilnosti svojega transportnega plana med kampanjo zasegle brez kakršne koli potrebe 350 vagonov dnevno. Po intervenciji kontrole je bila prepeljana ista količina sladkorne pese s 350 vagoni manj.

Pri tem je značilno, da je naše gospodarstvo leta 1947. plačalo železnicam nad 300 milijonov dinarjev ležarine, stojnine in drugih nepotrebnih stroškov, kar je dejansko čista izguba za državo.

Enako ozke in škodljive tendence, ki ne upoštevajo koristi celote, kažejo tudi nekateri voditelji pri prijavi potreb materiala. Mnoga podjetja so zahtevala veliko večje količine materiala, kakor pa so ga v določenem času dejansko potrebovala. Brez potrebe in na škodo naše graditve si ustvarjajo zaloge, ki leže neizkoriščene. Tako ravnanje moramo danes označiti kot zločinski odnos nasproti državnim in ljudskim interesom. V letošnjem letu moramo na eni strani utrditi našo dispečersko službo, da se bo rešila velikega administriranja, da bo manj odvisna od pritiska od spodaj in da bo imela boljšo kontrolo nad zalogami na terenu in nad njihovo porabo. Na drugi strani moramo z odločnimi ukrepi utrditi plansko disciplino in koordinacijo ter kaznovati ljudi, ki vztrajno rušijo disciplino.

Državna uprava in ljudski odbori

Znatno del pomanjkljivosti in napak, o katerih sem govoril, se nanaša tudi na negospodarske panoge državne uprave, zlasti pa na delo ljudskih odborov. Tu se ne bom spuščal v podrobnosti.

Zvezna vlada je pripravila predlog zakona o spremembah zakona o ljudskih odborih, ki bo izražal sedanje potrebe pri delu ljudskih odborov. Pri tej priliki bo skupščina vsekakor podrobno obravnavala ves kompleks vprašanj organizacije in dela ljudskih odborov ter posameznih panog državne uprave.

Tu bi rad opozoril samo na dve ali tri nepravilnosti, ki neposredno vnašajo slabosti v našo gospodarsko graditev.

Predvsem moramo poudariti, da naši vodilni organi, zlasti naša zvezna in republiška ministrstva, ne dajejo dovolj organizacijske pomoči ljudskim odborom po posameznih linijah.

Pogosto izdajajo odredbe in prenašajo obveznosti na ljudske odbore, ne da bi jih hkrati opozorila, kakšna organizacijska sredstva in kakšne metode naj uporabljajo pri izpolnjevanju takih nalog. Neredko se zaradi tega dogaja, da naši ljudski odbori, v dobri volji, da bi izpolnili posamezne odredbe, sami iščejo pota in načine in delajo nepravilnosti, nato pa jih od zgoraj kritizirajo. V takih primerih dejansko zaslužijo kritiko ne ljudski odbori, marveč tisti višji vodilni organi, ki niso poskrbeli, da bi popolnoma pojasnili ljudskim odborom ne samo konkretni smoter določene odredbe, marveč tudi načine in organizacijske oblike za njeno izvedbo. Primer takega nepravilnega ravnanja je, recimo, odmerjanje davka ob koncu lanskega leta ali izvajanje setvenega plana spomladi lanskega leta, zlasti v Hrvatski. Tu so namreč v nekaterih okrajih kar natiskali formularje, jih izpolnili v pisarni okrajnega ljudskega odbora in razposlali posameznim gospodarstvom kot njihovo setveno obveznost. Jasno je, da je bilo tako pisarniško delo tako daleč od konkretnega položaja na terenu, kakor je nebo od zemlje. Mi pa vemo, da je značilnost birokrata prav v tem, da ne razmišlja o posledicah in da mu ni mar, ali bo neka stvar uspela ali ne. Zanj je glavna stvar, da prevali odgovornost navzdol.

Dejstvo je nadalje, da so organizacijski stiki med ministristvi in posameznimi oddelki ljudskih odborov preveč ohlapni. V prvi etapi izgraditve naših ljudskih odborov smo povsem pravilno naglašali potrebo, naj naša zvezna in republiška ministristva sodelujejo predvsem z izvršilnimi ljudskimi odbori kot celoto. Naša naloga je tedaj bila, da politično in organizacijsko utrdimo ljudske odbore kot celoto in da ne dovolimo njihovega drobljenja v nepovezane oddelke brez enotne odgovornosti. Danes pa naši okrajni ljudski odbori že predstavljajo politično in organizacijsko dovolj trdne organe. Tesna povezanost med posameznimi oddelki ljudskih odborov in ustrežajočimi republiškimi oziroma zveznimi ministristvi danes ne more škodovati razvoju ljudskih

odborov, temveč jih bo samo še kvalitativno dvignila. Še več, posamezna naša ministrstva morajo razumeti, da so tudi sama odgovorna za pravilno organizacijsko funkcioniranje in za pravilno praktično delo posameznih oddelkov ljudskih odborov.

Seveda je za to potrebno, da je v naših ministrstvih ustrezajoč aparat, ki bo stalno v stiku z delom ustrezajoče panoge državne uprave v okrajih in bo lahko dajal organizacijsko pomoč ljudskim odborom. Lahko rečemo, da so naši organi za planiranje pri okrajnih ljudskih odborih tako slabi v prvi vrsti zaradi tega, ker višje planske komisije niso dovolj skrbne za njihovo organizacijsko utrjevanje in pravilno izbiro kadrov.

Prav zaradi teh pomanjkljivosti se notranja organizacija naših okrajnih ljudskih odborov ni razvijala vzporedno z razraščanjem poslov in s povečanjem nalog, temveč je zastajala. To se je pokazalo posebno v gospodarsko bolj razvitih okrajih, kjer ljudski odbori niso niti približno izkoristili vseh gospodarskih možnosti, ki so jim jih dajali lokalni viri. Tako važni sektorji naše gospodarske graditve, kakor so lokalna industrija, komunalno gospodarjenje, lokalni transport itd., so bili zanemarjeni.

Kar pa je zlasti nepravilno, je to, da se ljudski odbori niso dovolj orientirali na to, da bi bili organizatorji socialistične rekonstrukcije našega kmetijstva, temveč so se na področju kmetijstva v glavnem omejevali na regulatorno upravno funkcijo.

V ljudskih odborih so premalo razvita posamezna poverjeništa oziroma oddelki. Imamo mnogo primerov, da sta sekretar ali predsednik ali pa oba skupaj združila vse posle v svojih rokah ter s tem zavrla pobudo posameznih poverjenikov. Zato se je dogajalo, da je bil ob posameznih kampanjah, kakor sta setev in odkup, v nekaterih okrajih ves aparat ljudskega odbora angažiran samo v določeni kampanji, medtem ko so vse druge posle zanemarjali ali prepuščali nižjim uradnikom. Celo prosvetna vodstva v okrajih se zelo pogosto

ukvarjajo z gospodarskimi in ostalimi problemi odbora, ne pa s prosveto, šolami itd. Prosvetni instruktorji so cele mesece delali pri odkupu ali pri drugih kampanjskih poslih. Voditelj okrajne odkupne komisije v Dvoru na Baniji je poslal na primer pismeno odredbo učiteljici v vasi Udetin, naj za deset dni zapre šolo in se javi komisiji, kjer bo vodila administracijo. Take napake seveda zelo otežkočajo pravičen razvoj posameznih panog državne uprave v okraju.

Seveda pa imamo tudi nasprotne primere, kakor je bil primer v Tuzli, kjer se izvršilni odbor po dva meseca ni sestajal in so bili posli popolnoma prepuščeni samostojnemu odločanju poverjenikov. Tudi ta metoda je napačna in škodljiva ter vodi k slabitvi izvršilnega ljudskega odbora kot enotnega vodstva.

Zaradi takih pomanjkljivosti ljudski odbori niso pokazali dovolj skrbi za svoja proizvodna podjetja, niso jih dovolj kontrolirali ter niso izdajali ukrepov za izboljšanje njihove tehnike in njihovega dela. Bilo je mnogo premalo pobude za ustanavljanje novih podjetij, ki bi izkoriščala lokalne surovine. Skratka, lokalno gospodarstvo je bilo lani dolgo časa slaba točka v delu ljudskih odborov. Ob koncu leta se je začel položajboljšati, zlasti z ustanovitvijo ministrstev za komunalne zadeve, vendar še ne moremo biti zadovoljni. Ljudskim odborom je treba pomagati v prvi vrsti v organizacijskih vprašanjih, pri vodenju posameznih panog njihovega dela, glede ustrežajočega sistema evidence, kontrole itd. Zato je neogibno potrebno, da naša ministrstva za svoje panoge državne uprave določijo aparat oziroma odgovorne ljudi, ki se bodo ukvarjali z vprašanji, ki so v zvezi z delavnostjo ljudskih odborov v teh panogah in z njihovo organizacijo.

...Letošnji proračun, pa tudi splošno stanje v naši državi, govori o tem, da je naša država v svoji finančni politiki

dosegla solidne uspehe. Bili so ljudje, ki so škodoželjno pričakovali, da bo naša država zapadla v kaos inflacije, pa tudi taki, ki so prerokovali, da je inflacija v naši državi neizbežna stvar. Prvi kakor tudi drugi se lahko danes prepričajo, da so se motili. Pravilni gospodarski in finančni politiki vodstva naše države se moramo zahvaliti, da se naš gospodarski razvoj danes opira na stabilne finance. Da pa smo dosegli take uspehe, je bilo predvsem potrebno odpraviti v samem vodstvu naših financ dve osnovni napaki:

1. nezaupanje v naše lastne možnosti in sile;
2. upravnobirokratični način vodenja in dušenja iniciative od spodaj.

Prva napaka se je pokazala predvsem v podcenjevanju naših virov dohodkov, v podcenjevanju naših proizvodnih planov, v nezaupanju v možnost uresničenja predvidenih vsot davka na promet, v nezaupanju v možnost znižanja proizvodnih stroškov itd. Druga napaka pa se je pokazala predvsem v podcenjevanju pomena lokalnega gospodarstva in lokalne proizvodne pobude, v vztrajnem nasprotovanju, da bi se ustvarila takšna organizacija finančnega aparata, ki bi bila sposobna pritegniti s svojimi prihranki, krediti, posojili itd. široke ljudske množice v našo gospodarsko graditev; nadalje v birokratičnem in neenakomernem odmerjanju davkov, v neobveščanju ljudskih množic o bistvu naše finančne politike itd.

Ena izmed posledic take politike je bila v tem, da so proračuni naših ljudskih odborov dolgo časa obdržali pretežno administrativni značaj. Njihovi glavni dohodki so bili predvsem fiskalni dohodki (trošarine, dotacije iz proračuna višjih organov, posojila itd.), ni pa bilo orientacije k dohodkom iz gospodarskih virov, to je k razvijanju lokalnega gospodarstva. Letos moramo napraviti prelom v tem pogledu. Če bodo naši ljudski odbori živeli pretežno od fiskalnih dohodkov, ne bodo sposobni postati organizatorji socialističnega gospodarstva v lokalnem merilu, ne bodo sposobni mobilizirati

vse lokalne gospodarske vire, pa tudi ne bodo mogli razvijati svoje pobude pri dviganju socialnega in kulturnega standarda delovnih množic na svojem področju. Zato mora biti naša finančna politika takšna, da bo v čim večji meri stimulirala gospodarsko pobudo naših ljudskih odborov.

Z vztrajnim prizadevanjem vodstva naše države so bile navođene tendence v glavnem razbite. Toda njihovi ostanki so v posameznih sektorjih še živi in naša naloga bo, da jih letos odločno izkoreninimo.

Nismo posvećali dovolj pozornosti utrjevanju finanćnega aparata v okviru okrajnih ljudskih odborov. Kontrola delovanja tega aparata je bila v glavnem številćna, medtem ko je bilo zdaleć premalo konkretne organizacijske kontrole in pomoći. To je bil tudi eden izmed glavnih razlogov za to, da so delali na terenu pri odmerjanju in zbiranju davka na dohodek ob koncu preteklega in v zaćetku letošnjega leta resne napake, ki bi utegnile imeti tećke posledice, će jih ne bi zaćeli takoj popravljati. Davek so pogosto odmerjali pavšalno, šablonsko na posamezna gospodarstva, ne da bi dovolj upošćevali premoženjsko stanje davćnega zavezanca. V davćne komisije so se pogosto vrinili vaški bogataši in špekulanti in namesto, da bi nanje prevalili glavno breme davka, jim je v nekaterih krajih uspelo doseći prav nasprotno, to je, da so prevalili glavno davćno breme na srednje in male kmete. Neenakomerno je bil odmerjen tudi davek po okrajih: okrajnemu ljudskemu odboru v Djevdjeliji je bil na primer doloćen davek v znesku 15 milijonov dinarjev, a okrajnemu ljudskemu odboru v Strumici 30 milijonov dinarjev, ćeprav moramo ta dva okraja smatrati kot približno enako ekonomsko moćna. Take napake so se lahko dogajale zato, ker so nekateri naši finanćni voditelji smatrali, da zadostuje samo razdrobiti številće davka in jih po upravni poti razposlati po republikah in okrajih, da pa ni treba predvideti tudi ustrezaćojćih organizacijskih ukrepov, ki bi lahko zagotovili pravilno odmerjanje in zbiranje davka in bi hkrati zlomili odpor

reakcionarnih kapitalističnih ostankov ob naslonitvi v prvi vrsti na male in srednje kmete.

Vrsto pomanjkljivosti in nepravilnosti je odkrila kontrola tudi pri pregledovanju, kako se izpolnjujejo finančni plani v naših gospodarskih podjetjih.

Kontrola je predvsem ugotovila, da mnoga naša podjetja kršijo plansko in finančno disciplino posebno pri izkoriščanju obratnih sredstev, kreditov itd. Železarna v Smederevu je na primer prejela po odobredbi direkcije preveliko količino surovine in pomožnega materiala ter je na ta način zamrznilo okrog 40 milijonov lastnih obratnih sredstev. V nasprotju z obstoječimi predpisi je direkcija odobrila temu podjetju, da lahko nadomesti pomanjkanje, ki je nastalo zaradi zamrznjenih obratnih sredstev, iz kredita, ki je bil določen za kritje planske izgube. Na ta način je bil proračunski kredit porabljen v nepredvidene namene.

Pokazalo se je tudi, da upravni operativni voditelji pogosto nimajo zadostnega vpogleda v izpolnjevanje finančnih planov podjetja in da včasih zavestno prikrivajo finančno nedisciplino svojih podjetij.

Omenil sem že grobe manipulacije pri planski kalkulaciji proizvodnih stroškov. Pokazalo se je skoraj kot reden pojav, da so bili dejanski stroški precej nižji od plansko kalkuliranih. Mnoga podjetja so vnašala v kalkulacijo vsakovrstne »kalkulativne rezerve«, s čimer so dejansko umetno dvigala višino planiranih stroškov. Tako se je pripetilo, da so na ta način nekatera podjetja prišla popolnoma nepravilno do tako imenovanega »nadplanskega dobička«, ki mi bil rezultat dejanskega znižanja stroškov, marveč rezultat napačne planske kalkulacije. Take nepravilnosti so dovedle na primer do tega, da je bila v železarni Smederevo predvidena »planska izguba« v znesku 30.9 milijona, uresničen pa je bil »nadplanski dobiček« v znesku 31.5 milijona. To pa ni osamljen primer.

Seveda so bili povsod, kjer so bile ugotovljene take napake in nepravilnosti, izdani ustrezajoči ukrepi, vendar ostane

dejstvo, da so lani nekatera naša podjetja prišla popolnoma nepravilno in brez svoje zasluge do nadplanskih dobičkov.

Preveč obširno bi bilo, če bi se spuščal v podrobnejše razpravljanje o drugi slabostih pri izpolnjevanju finančnega plana, kakor so pomanjkanje normativov ali pomanjkljivo izdelani normativi za uporabo obratnih sredstev, slabosti evidence o proizvodnih stroških, slabosti v obračunavanju, posebno kadar gre za obračun nadplanskega dobička ali nepredvidene izgube, pomanjkljivosti v knjigovodstvu, pri kontroli in merjenju surovin itd. Tistih nekaj primerov, ki sem jih navedel, dovolj jasno kaže, kolikšne izgube trpi naše gospodarstvo zaradi takih nepravilnosti in škodljivih manipulacij, ki hkrati odpirajo vrata kriminalu, škodljivstvu in kraji. To pa so prav tako pojavi, s katerimi se je naša kontrola često srečala.

Take in podobne napake — kršitev proračunske, finančne in planske discipline ter razne poslovne nerednosti — se pojavljajo tudi v drugih panogah državne uprave.

Utrditev finančne, proračunske in planske discipline ter vsakodnevna kontrola te discipline — ne samo po kontrolni komisiji, marveč predvsem po samem operativnem aparatu — to je ena izmed naših najvažnejših nalog v tem letu.

Predvsem je potrebno, da naš vodilni kader v gospodarskem aparatu razume vso važnost tega vprašanja. Kontrola je lani ugotovila, da voditelji podjetij, pa tudi višji operativni voditelji pogosto niso dovolj skrbeli za izpolnitev finančnega plana. Skoraj reden je bil pojav, da so odgovorni voditelji in tehnični strokovnjaki posvečali pozornost izključno izvedbi proizvodnega plana, zelo slabo pa so se zanimali za finančno poslovanje podjetja, za znižanje stroškov, za varčevanje itd. Niso bili redki primeri, da so direktorji podjetij vnaprej izjavili kontrolnim organom, da jim je finančno poslovanje njihovega podjetja popolnoma neznano. Toda direktor našega socialističnega podjetja ne more in ne sme biti enostranski, tako da ga popolnoma okupira samo ena panoga podjetja, ki

ga vodi. Razviti se mora kot gospodarski voditelj, ki bo podjetje obvladal v celoti, v vseh njegovih vzajemnih zvezah s splošnim državnim gospodarstvom, ne pa samo v določenih njegovih funkcijah.

Tako je torej s slabostmi, napakami in pomanjkljivostmi v praktičnem izvajanju naše gospodarske politike. Vse te ugotovitve nam govore, prvič, kolikšne rezerve se odpirajo našemu gospodarstvu z likvidacijo ali vsaj z občutnim zmanjšanjem takih in podobnih slabosti in pomanjkljivosti, in drugič, kako nam je potrebna dobra, stalna in vse obsegajoča kontrola. Praksa pa je tudi pokazala, da sama kontrolna komisija še zdaleč ne zadostuje. Da bi bila kontrola povsod navzoča, da bi jo naši kadri lahko občutili kot stalno pomoč in oporo pri obvladovanju težav, je potrebno, da se le-ta močno razvije v samem operativnem aparatu.

Glejte, zakaj je skrajno potrebno, da vsa upravnooperativna vodstva z ustreznimi ministrstvi na čelu, tako zveznimi kakor tudi republiškimi, mnogo močneje razvijejo kontrolo izvajanja nalog v svojem aparatu, v svojih podjetjih in ustanovah, kakor je to bilo doslej.

Tovariši poslanci!

Napake, ki sem jih tukaj navedel, delajo ljudje, ki so hkrati dosegli velike rezultate pri graditvi naše države. Če bi vse te slabosti primerjali s tistim, kar je bilo hkrati pozitivno napravljenega v naši državi, tedaj bi videli, da so te napake majhnega pomena. Zato se bodo morda naši ljudje, ki bodo smatrali za nepotrebno, da tako podrobno razpravljamo o teh stvareh.

Tako mnenje bi bilo napačno. Prvič: Naša ljudska oblast bo toliko bolj trdna, kolikor bolj bo nepomirljiva do lastnih pomanjkljivosti in napak. Zato moramo močneje razviti samokritiko v vsem našem aparatu državne uprave, hkrati pa tudi zdravo, konstruktivno kritiko od spodaj, v množičnih organi-

zacijah našega ljudstva in v drugih oblikah. Kritika podžiga hitrejši tempo graditve, večjo opreznost pred ponavljanjem napak, čvrstejše strnjenje naših delovnih množic okrog ljudske oblasti in ne pusti zakrknjenim birokratom spati na lavorikah. Glejte, zakaj je v prvi vrsti potrebno, da vse naše ljudstvo ve, kaj je pri nas slabega, in da to pomaga popraviti.

Drugič: Pomankljivosti in napake, o katerih sem govoril, nam zgovorno pričajo o tem, da vsak uspeh na poti borbe proti njim odkriva nove rezerve za našo socialistično graditev, za obvladanje težav pri tej graditvi, za dviganje socialnega in kulturnega standarda naših ljudskih množic.

Tretjič: Vsak uspeh na poti borbe proti tem slabostim pomeni utrditev organizacijskega sistema naše državne uprave, dvig ravni naših kadrov, večjo solidarnost in točnost v vsem našem delu.

Končno ne smemo pozabiti, da pomeni vsak uspeh na tej poti zožitev baze za obstoj sovražnikov v naši državi. Sovražnik pa je aktiven in toliko aktivnejši, kolikor so večje težave, s katerimi se borimo, in kolikor so večje slabosti in pomanjkljivosti, ki jih kažemo pri delu.

Stalno smo govorili, da se bo skušal sovražnik, ki je bil tepen v odprti bitki in ki stalno izgublja svoje položaje v ekonomiki naše države, opreti na določena omahovanja v Ljudski fronti in celo v Komunistični partiji. Zato ne smemo v nobenem primeru dovoliti, da bi naša budnost zaradi doseženih uspehov popustila, ker bi to sovražniku samo olajšalo delo.

Naša pot seveda ni lahka, kakor ni lahka nobena pot, ki vodi k rezultatom v korist delovnih množic in splošnega napredka človeštva. Boriti se moramo s takšnimi težavami, kakor so: povečan odpor kapitalističnih elementov, pritisk imperialističnih sil od zunaj, ki se trudijo, da bi našim narodom otežkočile mirno notranjo graditev, nadalje težave, ki izvirajo iz posledic vojne, nezadovoljivi pogoji prehrane in

preskrbe naših delavcev in delovnih množic sploh, skrajni napor na področju kmetijstva, težave v zvezi s surovinami, energijskimi silami, s kadri, s strokovnimi delovnimi silami itd. Te težave premagujemo in ni nobenega dvoma, da smo jih sposobni obvladati. Praktični rezultati dokazujejo, da je tako.

So pa ljudje, ki bolehalo za kroničnim nezaupanjem v sile naših narodov in naših gospodarskih virov. Nadalje so zakrknjeni birokrati in komodni filistri, ki se boje naporov pri obvladovanju težav in so pripravljeni pred njimi kapitulirati. Taki ljudje govorijo: Ne moremo, to je preveč materialno, slabi smo, z lastnimi silami ne moremo ničesar itd. Pojavi take vrste, ki jih pri nas srečamo, niso nič novega. Zgodovina razvoja socializma v Sovjetski zvezi nam kaže iste primere omahovanj, ki so jih narodi Sovjetske zveze pod vodstvom VKP/b in tovariša Stalina zmagovito razbili. Razlika je morda samo v tem, da se ljudje iste vrste pri nas včasih drugače kamuflirajo, da se poslužujejo nekoliko drugačnega registra obrekovanj in da obrekujejo našo državo tako pred sovražnikom kakor tudi pred prijateljem. Hkrati se oprijemajo vsake slabosti in vsake napake, ki se pokaže pri našem delu, s tem pa skušajo diskreditirati velike uspehe, ki so jih dejansko dosegle naše delovne množice, krepko povezane v Ljudski fronti in pod vodstvom Komunistične partije in tovariša Tita. Glejte, zakaj je posebno važno, da še bolj okrepimo našo borbo proti slabostim in napakam pri našem delu.

Na koncu bi rad poudaril še eno dejstvo. Veliko delo graditve socializma v njegovem praktičnem izvajanju ni samo stvar organizacijskega aparata naše državne uprave: to je delo vsega našega ljudstva. Spomniti se moramo samo velikanskega deleža, ki ga v tej graditvi prispeva naša Ljudska fronta. Ljudska fronta v naši državi — to je naša aktivna ljudska armada na fronti socializma, ki se pod vodstvom Komunistične partije bori za lepšo, naprednejšo in srečnejšo

socialistično domovino, to je organizirano delovno ljudstvo v borbi za socializem. Vsestransko moramo okrepiti udeležbo Ljudske fronte, delavskih sindikatov in drugih množičnih organizacij pri reševanju vseh nalog našega petletnega plana. Hkrati moramo bolj in širše pojasnjevati naloge naše graditve, da bi jih naši delovni ljudje jasno razumeli.

To delamo premalo in z mnogimi pomanjkljivostmi. Storiti moramo vse, da se bo še bolj dvignila zavest našega delovnega ljudstva, da bo njegova ustvarjalna pobuda lahko v celoti prišla do izraza. Ne more biti dvoma, da bodo naši narodi v takih pogojih sposobni obvladati vse težave, ki se postavljajo na pot socialistične graditve naše države.

Boris Kidrič

**DOSEDANJI REZULTATI BORBE ZA IZPOLNITEV
PETLETNEGA PLANA**

Govor v Ljudski skupščini
23. aprila 1948

Tovariši ljudski poslanci!

Kakor je razvidno iz števil, se splošni državni proračun za leto 1948. v primeri z izpolnitvijo proračuna za leto 1947. poveča za 45.2 %, če ne upoštevamo lanskega presežka dohodkov nad izdatki, oziroma za 33.33 %, če upoštevamo omenjeni lanski presežek dohodkov nad razhodki.

Od kod to veliko in za kapitalistične pojme težko razumljivo povečanje?

Našli se bodo odkriti sovražniki in prikriti profesionalni skeptiki, ki si bodo izmišljali vse mogoče »teorije«. Nekateri bodo rekli, da Jugoslavijo »ženemo v inflacijo«. Drugi bodo govorili, da hočemo »znižati življenjski standard prebivalstva«. Tretji pa bodo rekli, da se pripravljamo »na udar po kmetu«. Pojavili se bodo tudi taki, ki bodo trdili, da so jugoslovanski voditelji napihnjene in prenapete glave, pa so izgubili pod seboj realna tla in se predajajo vrtoglavi fantazijam, ki se morajo končati z neizbežnim polomom itd., itd.

Objektivni, številčni podatki pa dokazujejo, da je resnica ravno nasprotna od »teorij« in obrekovanj, ki jih bodo širili odkriti in prikriti sovražniki.

Koeficient med letošnjim obtokom blaga, namenjenega potrošnji, in letošnjim obtokom denarja se povečuje v pri-

meri z lamskoletnim koeficientom za najmanj 15 %. Tisti sovražniki, ki se nadejajo inflacije, se bodo torej grenko prevarili. Vrednost in kupna moč jugoslovanskega dinarja bosta v tem letu samo narasli.

Prav tako se bodo prevarili tisti, ki želijo slabo našemu ljudstvu in pri teh svojih zlonamernih željah mislijo, da bo šlo zvišanje proračuna na račun življenjskega standarda naših delovnih množic. Do konca tega leta bomo ob povprečni letini in izpolnitvi osnovnih postavk plana industrijske proizvodnje dosegli za povprečni življenjski standard indeks 107 v primeri z indeksom 100 v letu 1939., z indeksom 54.88 v letu 1945., z indeksom 79.72 v letu 1946. in z indeksom 86.87 v letu 1947. Gospodarski plan FLRJ za leto 1948. predvideva, da bo znašala po cenah iz leta 1939. vrednost potrošnje v letu 1948. najmanj 49.576,927.000 dinarjev, medtem ko je leta 1939. znašala 46.329,246.000 dinarjev in po istih cenah v letu 1945. 25.708,432.000 dinarjev, leta 1946. 37.345,780.000 in leta 1947. 40.695,429.000 dinarjev.

Tistim, ki nas bodo obrekovali, da pomeni letošnje zvišanje proračuna pripravljanje nekakšnega »udara po kmetu«, odgovarjamo naslednje: ne samo, da smo s trgovino po vezanih cenah že doslej zaprli škarje v korist kmeta in njegovega standarda za nad 16 %, ampak bo tudi dohodnina kmetov leta 1948. za delovnega kmeta za 40 % nižja, kakor je bila leta 1947. Seveda bomo tudi v tem letu še močneje udarili po špekulantih in vseh kapitalističnih elementih na vasi, ker smo z dosedanjimi ukrepi pripravili dovolj pozicij za nove udarce po takšnih ljudskih sovražnikih. Špekulantski standard bo vsekakor padel! Toda standarda špekulantov ne smemo mešati s standardom delovnega ljudstva. Tako mešanje prepuščamo ostankom bivših vladajočih razredov.

Kje ima torej svoj vir letošnje povečanje našega proračuna?

Povečanje letošnjega proračuna izhaja iz zelo zdravega in zelo solidnega vira: iz povečanja narodnega dohodka.

Gospodarski plan za leto 1948. predvideva, računano po nižjih enotnih cenah, 191.9 milijarde dinarjev narodnega dohodka, medtem ko smo lani dosegli 132.9 milijarde dinarjev narodnega dohodka — računano prav tako po nižjih enotnih cenah. Narodni dohodek se bo torej v letu 1948. povečal v primeri z letom 1947. za 44.4 %.

Lanskoletni proračun je zajel, brez finančnih planov, 64 % narodnega dohodka. Letošnji proračun obsega, brez finančnih planov, 65 % narodnega dohodka. Iz tega jasno spoznamo, da ustreza odstotek povečanja proračuna odstotku povečanja narodnega dohodka.

Od kod dvig narodnega dohodka?

Dvig narodnega dohodka v gospodarskem planu za leto 1948. izvira predvsem iz velikanskega dviga proizvodnje v naši industriji, v našem rudarstvu, v našem elektrogospodarstvu in elektrifikaciji, v našem gozdarstvu in v našem stavbarstvu. Plan industrijske proizvodnje v najširšem smislu besede, pri čemer so obseženi tudi rudarstvo, proizvodnja električne energije in lesna industrija, se poveča v letu 1948. za povprečno 61 % v primeri z letom 1947. Plan stavbarstva pa se poveča v letu 1948. za 73 % v primeri z letom 1947.

Indeks blagovnega transporta znaša po planu za leto 1948. 196 v primeri z indeksom 100 za leto 1939., s 96 za leto 1946. in 134 za leto 1947.

Tisti, ki niso sposobni ali nočejo verjeti v gospodarske sile naše domovine, v ustvarjalno moč naših delovnih množic, naše Partije, naše Ljudske fronte, bodo prav glede povečanja proizvodnega plana in plana naše gradbene delavnosti rekli: Morda so se prav tu zaleteli; gotovo so preveč planirali. Kot odgovor naj navedemo naslednje: niso to le planirani, marveč že doseženi rezultati. Leta 1946. smo v primeri z letom 1939. proizvedli 104 % električne energije, leta 1947. pa že 132 %. Premoga smo leta 1946. proizvedli 112 %, leta 1947. pa že 153 % v primeri s 100 v letu 1939. Jekla smo leta 1946. proizvedli komaj 85 %, leta 1947. pa že 132 % v primeri s 100 v letu 1939.

Cementa smo leta 1946. proizvedli 88.4 % in leta 1947. 186 % v primeri s 100 v letu 1939. Stekla smo leta 1946. proizvedli 103 %, leta 1947. pa 191 % v primeri s 100 v letu 1939. Sladkorja smo leta 1946. proizvedli komaj 65 %, leta 1947. pa 141 % v primeri s 100 v letu 1939. Rezanega gradbenega lesa smo leta 1947. izdelali 140 % v primeri s 100 v letu 1939.

Če upoštevamo, prvič, da je prišlo do dviga, ki smo ga dosegli leta 1947., predvsem v drugem polletju, in drugič, da delamo letos v skoraj vseh podjetjih s polno zmogljivostjo v vseh treh izmenah, medtem ko lani tega še ni bilo, potem ni niti najmanj čudno, da postavlja gospodarski plan za leto 1948. kot povprečni dvig splošne industrijske proizvodnje 61 %. V ostalem pa že doseženi uspehi najboljše osvetljujejo stvari. Splošni plan industrijske proizvodnje smo v prvem četrletju leta 1948. izpolnili stoddostno. Plan prvega četrletja pa je popolnoma v skladu tudi s statičnim in dinamičnim planom za leto 1948.

Namenoma bom navedel primer parcialnega plana, kjer smo v prvem četrletju zaradi zelo slabih vremenskih pogojev in še zaradi nekaterih velikih organizacijskih slabosti zaostali, hkrati pa obdržali vse potrebne pogoje, da zaostanek nadomestimo v naslednjih četrletjih. To je plan proizvodnje v gozdarstvu in lesni industriji. V primeri z uresničenjem plana prvega četrletja leta 1947. smo v FLRJ skupaj uresničili 173 %, a v Ljudski republiki Srbiji 309 %, v Ljudski republiki Hrvaški 195 %, v Ljudski republiki Sloveniji 141 %, v Ljudski republiki Bosni in Hercegovini 192 %, v Ljudski republiki Makedoniji 600 % in v Ljudski republiki Črni gori 175 %.

Kot naslednji primer bom navedel naš izvoz. Ta je v prvem četrletju 1947. znašal 695,567.000 dinarjev, v prvem četrletju leta 1948. pa 5 milijard dinarjev, kar pomeni več kakor 700 nasproti 100 v letu 1947.

Iz vsega tega sledi, da povečanje plana proizvodnje in stavbarstva ni neka fantazija prenapetih glav, temveč ima

svoj trdni temelj v delovnem poletu in v ustvarjalni sili našega delovnega ljudstva, združenega v Ljudski fronti, ki ima voljo in tudi sposobnost, da gre pod slavnim vodstvom tovariša Tita in Komunistične partije od zmage do zmage. Tiste, ki niso mogli ali niso hoteli verjeti v ustvarjalne sile našega ljudstva in naše domovine, so dejstva že večkrat demantirala. V tem letu, to je v planskem letu 1948., jih bodo dejstva postavila v zasmeh in bodo z njimi še huje obračunala.

Po tem, kar sem povedal, tovariši ljudski poslanci, je povečanje letošnjega proračuna rezultat velikih uspehov, ki sta jih v prvem planskem letu dosegla naše delovno ljudstvo in njegova slavna domovina Federativna ljudska republika Jugoslavija, in rezultat pogojev, ki sta jih že pripravila za nove zmage v novih planskih letih. Povečanje letošnjega proračuna je verni odraz povečanja našega narodnega dohodka, povečanja našega narodnega bogastva. To povečanje je dokaz, da smo na pravi poti, to je dokaz, da daje Titova petletka že prve velike rezultate v korist gospodarske in obrambne moči naše države ter v korist življenjskega standarda in srečne bodočnosti naših delovnih množic.

To je naš odgovor na vprašanje, od kod tolikšno povečanje letošnjega proračuna.

Pri tej priliki je treba poudariti politične in družbene pogoje, ki omogočajo naši državi takšno povečanje narodnega dohodka. Že večkrat smo poudarjali te pogoje. Tu jih bom ponovil.

Prvič: Tuji imperialisti in finančni magnati so v polkolonialni stari Jugoslaviji ovirali nadaljnji razvoj kakor tudi popolno izkoriščanje obstoječih proizvodjalnih sil. V novi, ne samo politično, marveč tudi ekonomsko osvobojeni in neodvisni Jugoslaviji, je ta moment odpadel.

Drugič: Socialna in nacionalna osvoboditev jugoslovanskih delovnih množic, ki so morale v stari Jugoslaviji sovražiti delo zaradi razrednega kakor tudi zaradi nacionalnega zatiranja in izkoriščanja, so pokazale v FLRJ čudovito delovno junaštvo.

Tretjič: Plansko gospodarstvo je moralo že samo po sebi in od prvega začetka pokazati tudi pri splošnem dviganju proizvodnje in izkoriščanju obstoječih proizvodnih kapacitet velikanske prednosti pred kapitalistično anarhijo in stihijo.

Povečanje narodnega dohodka je torej rezultat globokih, revolucionarnih družbenih in političnih sprememb v naši državi. To je rezultat dejstva, da so izkoriščevalski razredi izgubili oblast, to je rezultat dejstva, da so izkoriščevalski razredi izgubili ne samo oblast, temveč tudi že večino osnovnih ekonomskih pozicij, da je danes industrija v državnih rokah, to je v rokah delovnega ljudstva, da je danes vse bančništvo brez izjeme v državnih rokah, to je v rokah delovnega ljudstva, da smo že lani začeli sistematično vedno bolj in bolj izpodrivati privatno trgovino na drobno in da jo bomo v prihodnjih mesecih popolnoma likvidirali, da bo torej trgovina v celoti v državnih in zadružnih rokah, to je v rokah delovnega ljudstva, da so se utrdile in se bodo še bolj utrdile naše splošne postojanke v borbi proti kapitalističnim elementom na vasi.

Povečanje narodnega dohodka je rezultat dejstva, da gradimo v naši državi socializem in da socialistični sektor našega gospodarstva stalno raste, se utrjuje in širi v borbi s kapitalističnimi ostanki. Kako daleč je napredoval v naši državi ta proces, dokazuje dejstvo, da so lani kapitalistični elementi sodelovali pri razdelitvi narodnega dohodka z okrog 9 %, to je z okrog 12.5 milijarde, medtem ko bodo letos lahko sodelovali z največ 8.5 milijarde, to je z okrog 4.5 %. Če primerjamo absolutne številke, se zmanjšuje njihova udeležba za 32 %.

Graditev socializma in likvidacija kapitalističnih elementov doslej v zgodovini ni v nobeni drugi državi, razen v državi popolnoma zgrajenega socializma, v veliki Sovjetski zvezi, tako daleč napredovala, kakor je napredovala v Federativni ljudski republiki Jugoslaviji. Graditev socializma seveda ni proces, ki bi se končal s prevzemom oblasti, marveč

je to proces, ki se z revolucionarnim rušenjem starega kapitalističnega državnega aparata šele začel. Graditev socializma je proces spopadov s kapitalističnimi elementi in ostanki. Pri teh spopadih se lahko posamezne pozicije nekaterih kapitalističnih elementov in ostankov začasno tudi dvignejo. Vendar ni osnovno vprašanje, kakšne sočasne in posamezne spremembe, marveč je osnovno vprašanje, kdo v tej borbi osvaja ključne pozicije in kam gre ves proces. Kdo osvaja v FLRJ ključne pozicije v borbi med socialističnim sektorjem našega gospodarstva ter kapitalističnimi elementi in ostanki in kam pelje ves proces, nam dovolj jasno kažejo tako številke kakor tudi druga dejstva.

Tovariši ljudski poslanci. Borbo za Titovo petletko lahko v marsičem primerjamo z narodnoosvobodilno borbo. Tudi v današnji borbi za petletko so namreč potrebni velikanski napor, potrebne so žrtve, kajti brez naporov in brez žrtev ni velikih zmag, kakor jih ni bilo brez njih v narodnoosvobodilni borbi. Tudi v tej borbi se pojavljajo, kakor so se pojavljali tudi v narodnoosvobodilni borbi, omahljivci, kapitulanti, sovražniki, ki širijo dvome v uspeh, dvome v sile naše države in našega delovnega ljudstva. Kakor so izkušnje v narodnoosvobodilni borbi jasno pokazale, da so ljudje take vrste dejansko delali proti neodvisnosti in svobodi naše države, tako kažejo in bodo pokazale tudi izkušnje v borbi za našo petletko in za njen uspeh, da so ljudje, ki širijo nezaupanje v naše gospodarske sile, dejansko sovražniki vsestranske krepitve naše domovine, hkrati pa tudi sovražniki graditve socializma v naši državi. Nezaupanje v gospodarske sile naše države je enako nezaupanju v možnost graditve socializma v njej in obratno.

Vloga planskega leta 1948. v petletnem planu

Plansko leto 1948. ima v petletnem planu zelo pomembno vlogo, ker se bodo v tem letu reševala mnoga osnovna vprašanja vsega petletnega plana.

Katera so ta osnovna vprašanja, ki se rešujejo v planskem letu 1948.?

Prvič lje to vprašanje odkrivanja in izkoriščanja vseh prikritih, še neznanih in neizkoriščenih rezerv v našem planskem gospodarstvu in v njegovi sedanji zmogljivosti. Poudarili smo že, da stara Jugoslavija ni mogla izkoristiti vseh obstoječih proizvodnih kapacitet. Pokazali smo, zakaj stara Jugoslavija tega ni mogla doseči in zakaj je to uspelo novi Jugoslaviji.

Vprašanje odkrivanja in vsestranskega izkoriščanja vseh obstoječih rezerv v naših proizvodnih kapacitetah in proizvodnih silah je nenavadno važno vprašanje. Jugoslavija je namreč država, ki jo je priroda obdarila z izrednim bogastvom. Obstoječe surovinske baze — na žalost še zelo slabo izkoriščane — se po svoji prirodi združujejo v harmonično gospodarsko celoto. Gre za to, da te surovinske baze že danes čimbolj uporabimo, da bi olajšali izvedbo petletnega plana in borbo v prihodnjih planskih letih. Gre za to, da v čim večji in popolnejši meri usposobimo obstoječe proizvodne kapacitete za izkoriščanje naših surovinskih baz. To ne pomeni nič drugega, kakor vztrajno odkrivati v teh kapacitetah rezerve in nove možnosti oziroma pripravljati jih z večjimi ali manjšimi rekonstrukcijami. Seveda se ne zanašamo, da bi mogli brez velike kapitalne graditve, brez uvedbe popolnoma novih, velikih in najmodernejših kapacitet izvesti gospodarsko izgraditev naše države tako, kakor to določa petletni plan. O tem ni nobenega dvoma, tu so stvari popolnoma jasne. Petletni plan nas postavlja pred nalogo, zgraditi popolnoma nove, velike in najmodernejše kapacitete. Toda potreba novih, velikih in najmodernejših kapacitet nikakor ne pomeni, da smemo pozabiti na izkoriščanje, izpopolnjevanje in rekonstrukcijo obstoječih kapacitet, na odkrivanje rezerv, ki so še v njih, ter na uvažanje teh rezerv v naš proizvodni proces.

Kdor tega ne bi razumel, ta bi neposredno škodoval interesom naše države. Usmeril bi jo v razsipniško in nepotrebno trošenje težkih deviz v inozemstvu.

Take primere že imamo. Imamo primer, da je neka gospodarska ustanova za naloge svoje petletne kapitalne graditve zahtevala za 1,5 milijarde deviz. Na podlagi podrobnih analiz pa je bilo ugotovljeno, da se lahko iste naloge izvršijo z 800 milijoni, če se določene stvari izdelajo doma. Ustanova se je v začetku taki analizi upirala in trdila, da so postavke te analize nerealne. Pozneje pa, ko jih je sprejela in si sama z vsemi silami prizadevala najti domače možnosti v smislu omenjene analize, je lahko ugotovila, da je celo predlaganih 800 milijonov preveč in da bo šlo s 640 milijoni.

Tu je treba poudariti, da se pri nas še vedno nekako podcenjujejo možnosti, ki nam jih nudita naša obstoječa metalurgija in industrija za predelovanje kovin. Vrsta strokovnjakov, ki so bili vzgojeni v inozemskih tehničnih šolah pod vplivom monopolističnih »teorij« inozemskega finančnega kapitala, ki je iz prozornih namenov krepil in utrjeval v malih odvisnih državah nezaupanje v lastne gospodarske sile in tehnične možnosti — vrsta takšnih strokovnjakov je še danes mišljenja, da so naše kapacitete tako zaostale, da v njih ne moremo sami izdelati skoraj ničesar novega.

Mi pa poudarjamo ravno nasprotno, mi poudarjamo, da je zelo malo proizvodov, ki jih ne bi mogli z večjim ali manjšim trdom, z večjimi ali manjšimi proizvodnimi stroški izdelati v obstoječih kapacitetah.

Posebno poudarjamo, da so naše obstoječe kapacitete sposobne, dati nam nova in celo najmodernejša proizvodna sredstva.

To nam dokazuje vrsta uspehov, ki smo jih glede tega dosegli lani, to nam dokazuje neverjetno veliko število zelo kompliciranih proizvodov, o katerih v stari Jugoslaviji niti sanjali niso, da jih lahko sami izdelujemo.

Res je, da so naše proizvodne kapacitete precej ozke. To je njihova slabost. Toda v njih je mogoče izdelati skoraj vsa proizvodna sredstva. To je njihova močna stran, to pa je tudi naša zelo pomembna rezerva in ena izmed osnovnih

izhodiščnih točk naše borbe za gospodarsko izgraditev naše države.

Ravno zaradi tega — da bi pravočasno izkoristili te rezerve — imamo v planskem letu 1948. v nekaterih panogah hitrejši tempo dviga industrijske proizvodnje, kakor bi to zahteval splošni tempo petletnega plana kot celote. Tako smo na primer v proizvodnji premoga, če vzamemo plan za leto 1951. kot 100, proizvedli leta 1939. 36.8 %, leta 1946. 41.2 %, leta 1947. pa 56.3 %, a plan za leto 1948. znaša 73.5 % proizvodne naloge za leto 1951. To pomeni, da bodo v letu 1948. dosežene že tri četrtine proizvodnje, določene za leto 1951. To nadalje pomeni, da znaša dvig od leta 1947. do leta 1948. 17.2 % proizvodne naloge za leto 1951. in da mora potemtakem dvig v naslednjih treh planskih letih znašati skupaj 26.5 % ali povprečno komaj nekaj nad 8 % letno. Dvig od leta 1947. do leta 1948. je torej pri premogu dvakrat večji od dviga, ki je v naslednjih letih potreben, da dosežemo v petletnem planu določeno številko. Podobno je z jeklom. Leta 1947. smo proizvedli 40.9 % jekla v primeri s proizvodnjo, ki je določena v planu za leto 1951. Plan za leto 1948. določa 64.1 % jekla v primeri s proizvodnjo, določeno po planu za leto 1951. To pomeni, da znaša povečanje od leta 1947. do leta 1948. 23.2 % proizvodnje za leto 1951., medtem ko moramo v naslednjih treh planskih letih doseči skupno povečanje za 35.9 %, kar pomeni povprečno nekaj manj kakor 12 % letno. Kako je mogoče s pravilnim odkrivanjem in izkoriščanjem doslej nezanih in neizkoriščenih rezerv doseči pomembne skoke, kaže primer cementa iz lanskega leta. Leta 1946. je znašala proizvodnja cementa 26.6 % v primeri s proizvodno nalogo, določeno po planu za leto 1951. Leta 1947. je znašala že 56 % iz istih kapacitet, medtem ko je leta 1939. dosegla maksimum 30.1 %. Iz tega sledi, da smo od leta 1946. do leta 1947. dvignili proizvodnjo cementa za 29.4 % proizvodnje, določene s planom za leto 1951., medtem ko je za naslednja štiri leta ostalo 44 % oziroma povprečno 11 % na leto.

Letos proizvajamo vrsto novih proizvodov, ki smo jih pridobili za domače kapacitete in domačo proizvodnjo in jih lani še nismo proizvajali — od briketov, asfalta, lahkega bencina, rudarskega bencina, elektrod in elektrodnih mas, petrolkoka, cilindrskega olja, transformatorskega olja, kurilnega olja za mornarico in azbestnih proizvodov pa do bencinskih in parnih armatur, avtomobilskega pribora, brusilnic, različnih vrst vrtnih strojev, centrifug, dezintegratorjev, raznovrstnih dvigal, liftov, elevatorjev, prometnih signalnih naprav, plinskih generatorjev, jarmenikov, garnitur za varjenje, različnih rezkal, klimatskih instalacij, transporterjev, plastičnih instrumentov, japanarjev, ježev, motornih voz, kompresorjev, žerjavov, rotacijskih koles, lokomobilskih delov, kirurških instrumentov, strojev za lesno industrijo, za usnjarsko industrijo, za tekstilno industrijo, za livarne, za celulozo, strojnih delov in strojev za rudarstvo, motornih vozil, stisnjenih delov za avtomobile, novih kinoprojektorjev in kinoprojektorskih delov, reflektorjev, kmetijskega mehaničnega orodja in strojev, instrumentov in priprav za merjenje, letalskih svečice, različnih novih vrst žag, turbin, naprav za cementno industrijo, za tobačno industrijo, za farmacevtsko industrijo, za barvasto metalurgijo, različnih vrst orodja, različnih električnih aparatov, telefonskih avtomatskih aparatov, novih vrst instalacijskih prekinjevalcev in šatulj, delov električnih strojev in popolnih električnih strojev, električnih delov za tovarna dvigala, svetilnih teles, elektroporcelana, izolatorjev za visoko napetost, električnih transportnih vozičkov, kontrolnikov, magnetov za zavore, enofaznih in trofaznih sinhronskih strojev, motorjev za rudnike, naprav za elektrifikacijo tehničnih procesov, velikih generatorjev, ladijskih naprav in različnih novih vrst transformatorjev. To je velik uspeh v borbi za pridobitev novih proizvodov in za izkoriščanje obstoječih rezerv v naši kapaciteti.

Tovariši, vprašanje obstoječih, pa še ne popolnoma odkritih rezerv v naših sedanjih kapacitetah, vprašanje rezerv

za izkoriščanje naših bogatih surovinskih baz kakor tudi za domačo izdelavo novih proizvodnih sredstev, je eno izmed osnovnih vprašanj, ki jih moramo rešiti v planskem letu 1948. Na takih temeljih bomo lahko izvedli tudi kritični rebalans petletnega plana, pri čemer se bo izkazalo, da smo sposobni proizvajati vrsto proizvodov lažje, ceneje in z manjšimi žrtvami naše države, pa tudi v večjem obsegu, kakor to določa sam petletni plan.

V ta namen moramo zbrati vse konstruktivne sile naše države od delovnih kolektivov v podjetjih pa do učenjakov in strokovnjakov. Temeljito moramo spremeniti odnos do racionalizatorjev, novatorjev in izumiteljev, ki jih še vedno premalo upoštevamo in nagrajujemo. Angažirati moramo vse naše strokovne in znanstvene delavce, naj delajo kjer koli, da nam pomagajo reševati osnovna tehnična in gospodarska vprašanja. Država jim bo hvaležna za vsako njihovo resnično pomoč in jih bo nagrajevala po njihovih zaslugah. Odprli jim bomo najširše delovno področje za njihovo ustvarjalno pobudo. Eden izmed najlepših načinov izpolnjevanja patriotskih dolžnosti je danes borba na znanstvenem področju za rešitev osnovnih gospodarskih in tehničnih vprašanj naše države. V ta namen je bila te dni pri zvezni planski komisiji ustanovljena uprava za pospeševanje proizvodnje, ki ima prvenstveno naloge, organizirati v borbi za pospeševanje naše proizvodnje in za vsestransko izkoriščanje domačih surovinskih baz sodelovanje naših strokovnjakov in znanstvenih delavcev, in sicer ne glede na to, kje imajo svojo stalno zaposlitev in stalno delovno področje.

Drugo osnovno vprašanje, ki ga rešujemo v planskem letu 1948., je resno znižanje proizvodnih stroškov in varčevanje z materialom. V tem planskem letu smo prvič prešli k bolj sistematičnim, centralno določenim povprečnim normativom, tako za industrijsko proizvodnjo kakor tudi za stavbarstvo. Ti normativi so tehnični minimum, ki ga moramo doseči. Toda naš plan kakor tudi naš proračun določata zni-

žanje stroškov pod te normative. Borba za znižanje stroškov je bistveni sestavni del borbe za odkrivanje novih rezerv, borbe za boljše izkoriščanje obstoječih kapacitet, borbe za nove, večje in modernejše kapacitete. Ta zavest mora preiti v kri vseh naših delovnih kolektivov, vseh naših gospodarskih in tehničnih voditeljev. V tej borbi morajo imeti vodilno vlogo naše politične in sindikalne organizacije. Med to borbo moramo do konca izvesti sistem delovnih norm, omejiti sistem časovne plače na tehnično neizbežni minimum in povsod dvigniti delovne norme na realno višino. To je borba za novo povečanje produktivnosti dela. Ta borba je edino zdravo, solidno poročstvo za dvigovanje življenjskega standarda. Brez zmage v tej borbi tudi niso mogoče druge naše gospodarske zmage.

Tretje osnovno vprašanje, ki ga rešujemo v planskem letu 1948., je istočasno dvigovanje naše zunanje trgovine in izboljšanja notranjega življenjskega standarda. V zunanji trgovini smo bili lani še vedno pod predvojno ravnijo. Letos se dvigamo visoko nad predvojno raven. Značilno za naš plan in za politično-gospodarsko linijo našega vodstva je to, da postavlja plan za leto 1948. kot nalogo tudi dvigovanje notranjega življenjskega standarda hkrati z dvigom zunanje trgovine. Popolnoma napačno bi bilo, če bi katero izmed teh dveh nalog postavljali drugo nasproti drugi.

Zavest, da je zunanja trgovina ena izmed najosnovnejših, ena izmed osrednjih planskih nalog naše države, mora prežeti vsako naše proizvodno in izvozno podjetje, brez ozira na to, ali je zveznega, republiškega ali lokalnega pomena. Plansko disciplino moramo glede zunanje trgovine do kraja poostriti. Vprašanje kontingentov, transportnih sredstev, nakladanja, razkladanja in delovne sile moramo reševati prvenstveno s stališča zunanje trgovine. Hkrati moramo popolnoma prenehati s skrajno škodljivo prakso, da vidimo v formalnostih pri izstavljanju faktur samo formalnosti. To niso gole formalnosti, ampak so za hitro plačilo najbolj bistvena vpra-

šanja. Zaradi naravnost zločinske malomarnosti pri naglem sestavljanju faktur, kakor tudi zaradi slabega plačilnega sistema, ki je pogodbeno določen v mnogih naših pogodbah z inozemstvom, se je do nedavnega dogajalo, da smo imeli v tujini po 2.5 do 2.7 milijarde dinarjev izvoženega blaga, ki je ostalo cele mesece neplačano. Povsem jasno je, da je to dejstvo resno zaviralo naš uvoz, kljub velikanskim naporom za izpolnitev plana izvoza. Povsem jasno je, da smo na ta način dajali raznim inozemskim trgovcem brezplačni kredit, to je, da nismo dobivali niti malo obresti, in da se za ta kredit sploh nismo pogodili. Povsem jasno je, da so ta denar v inozemstvu obračali in da so imeli od njega zaslužek drugi.

Našo zunanjo trgovino moramo okrepiti s kadri. Skrajno ozkosrčno je naziranje posameznih gospodarskih ustanov, ki se branijo odstopiti določene kadre zunanji trgovini. Podčrtavamo, da je imela stara Jugoslavija številnejši in bolj kvalificiran zunanjetrgovinski kader, kakor ga imamo mi, čeprav je imela precej manjše naloge in odgovornosti, kakor pa jih ima naša zunanja trgovina. S svojo škodljivo prakso zadrževanja kadrov, ki so potrebni zunanji trgovini, morajo naše gospodarske ustanove takoj prenehati, sicer bodo povzročile velikansko škodo sebi in svoji državi.

Četrto osnovno vprašanje, ki ga rešujemo v letu 1948., je delovna sila in potreba resnega preobrata v politiki kadrov, v ustvarjanju novih kadrov.

V celoti bomo morali letos mobilizirati okrog 100.000 novih delavcev, učencev v gospodarstvu, priučenih in polkvalificiranih delavcev. To je eden izmed najbolj resnih problemov. To ni problem, ki bi ga mogli reševati na papirju, samo z nekim postavljanjem načrtov, tehnokratsko. To je problem, ki posega globoko v gospodarsko kakor tudi v vse družbeno življenje.

Znano je, kako so kapitalisti reševali vprašanje rezervne armade proletarcev. Reševali so ga s pavperizacijo in proletarizacijo vasi, s strašnim ekonomskim in drugim pritiskom

na delovnega kmeta, predvsem na siromašnega in najsiromašnejšega. Mi po taki poti mobilizacije nove delovne sile, ki je potrebna za našo industrializacijo, ne moremo in nočemo iti, čeprav so se kazale tudi podobne tendence. Nasprotno, hkrati ko se pripravljamo za mobilizacijo deset in desettisočev novih gozdnih, gradbenih in industrijskih delavcev, ki jih moramo rekrutirati na vasi, smo izdali nad 800.000 potrošniških nakaznic za siromašne kmete v pasivnih in v vojni opustošenih krajih. Omogočili smo pasivnim krajem, da kupujejo industrijsko blago po vezanih cenah na kredit, ki lahko doseže do 40 %. Siromašnim kmetom smo omogočili, da lahko prodajo po vezanih cenah vse svoje pridelke brez izjeme. Taka je politika naše vlade, ki ustvarja in bo ustvarjala še več pogojev za okrepitev ne samo političnih, marveč tudi ekonomskih pozicij malega in srednjega kmeta v borbi proti kapitalističnim špekulantom na vasi. Nekateri tovariši mislijo, da je takšna naša politika v protislovju s potrebo mobilizacije delovne sile. To ni točno. Delovno silo moramo mobilizirati drugače, na način, ki ustreza našemu družbenemu in gospodarskemu sistemu.

Prvič in predvsem moramo začeti čim resneje planirati delovno silo. Sedaj imamo izdelan globalni plan v zveznem in republiškem obsegu. Vsekakor je plan delovne sile v zveznem in republiškem obsegu podlaga borbe za delovno silo, osnova za njeno nadaljnje planiranje in plansko poglobljanje. Vendar pa tak plan ne zadošča. Do podrobnosti ga je treba izdelati v naših gospodarskih ustanovah v skladu z njihovimi ustrežajočimi konkretnimi in individualnimi potrebami. Tu moramo ostro udariti po praksi naših gospodarskih ustanov, pa tudi celih republik, ki glede na pomanjkanje delovne sile mislijo, da si morajo ustvarjati nepotrebne rezerve delovne sile in ki zavestno preplanirajo delovno silo. Takšna škodljiva praksa je šla tako daleč, da predstavlja skupna vsota teh psevdo-planov sedemkrat več delovne sile, kakor bi bilo sploh potrebno. Iz tega pa sledi divja borba med posameznimi

ustanovami in republikami za delovno silo, sledi odvzemanje delovne sile, popolnoma brezvestno in škodljivo preplačevanje posameznih kategorij delovne sile na škodo drugih in vedno večja zmešnjava v vsej naši tarifni politiki.

Drugič, zvezna vlada je sklenila, da postanejo osnovni mobilizatorji delovne sile ministrstva za delo in ustrezajoče uprave pri okrajnih ljudskih odborih.

Tretjič, nabiranje delovne sile mora biti plansko, ob takojšnji zaposlitvi delovne sile, brž ko je mobilizirana, ob sodelovanju naših množičnih organizacij, ob sklepanju pogodb z zadrugami, ob postavljanju planskih nalog posameznim rajonom in krajem kot velike patriotske dolžnosti, ki se izpolnjuje na prostovoljni podlagi. Tam seveda, kjer bi hoteli našo pomoč v potrošniških nakaznicah in drugih ekonomskih ukrepih izkoriščati za to, da ne bi bilo treba delati, za to, da se omogoči življenje brez dela, medtem ko se vse naše delovno ljudstvo mobilizira in vlaga čedalje večje napore za zgraditev naše države, tam je treba potrošniške nakaznice in gospodarsko pomoč odvzeti.

Po energični disciplinski poti je treba preprečiti škodljivo medsebojno tekmo med podjetji, ki hočejo najeti novo delovno silo.

Danes ni problem samo planiranje delovne sile v splošnem; mnogo bolj sistematično kakor doslej se moramo lotiti planiranja kadrov in realizacije plana kadrov. To je naloga vseh planskih organov, to je naloga ministrstev za delo in to je končno naloga vsake naše gospodarske ustanove in podjetja.

Plan kadrov in plan delovne sile v naših gospodarskih ustanovah ne smeta viseti v zraku. Ta dva plana je treba v naših proizvodnih ministrstvih, ustanovah, podjetjih in planskih organih združiti s planom proizvodnje, kapitalne graditve, transporta, s splošnimi in parcialnimi plani naše gospodarske delavnosti. Prav zaradi tega, ker so biti ti plani doslej v glavnem ločeni od splošnih in parcialnih planov naše go-

spodarske delavnosti, a po drugi strani, ker jih niso kot plane delovne sile in kadrov združili v posebnih ustanovah za mobilizacijo delovne sile in dviganje kadrov, kakršna so predvsem ministrstva za delo, dejansko nismo nikoli prišli do resničnih planov delovne sile in kadrov. Dozdevni »plani« niso ustrezali dejanskim potrebam, v praksi pa sta vladali stihija in medsebojna borba.

Takoj moramo preiti k ureditvi naše tarifne politike. Sedaj so izvršena vsa potrebna pripravljalna dela, kakor so plani balansa kupne moči mesta in vasi, tehnični normativi, splošni plani delovne sile itd. Imamo pogoje, da v dveh do treh mesecih do kraja uredimo vprašanje mezd in tarifne politike. V ta namen je potrebno najtesnejše sodelovanje ministrstev za delo, planskih organov, sindikalnih organizacij in prizadetih ustanov.

Eno izmed najbistvenejših vprašanj v planskem letu 1948. je vprašanje temeljitega preloma pri delu za dvig našega kmetijstva. Imeli smo in še imamo povsem napačna naziranja, da gre pri industrializaciji in elektrifikaciji naše države samo za graditev novih industrijskih podjetij, ne pa hkrati tudi za intenzifikacijo in tehnizacijo našega kmetijstva. Že večkrat smo v izjavah, člankih in na konferencah obračunali s takimi naziranjmi. Vendar moramo čimprej preiti k vztrajnemu praktičnemu delu. Borba za večji pridelek v kmetijstvu, agrotehnični ukrepi, preskrba s kmetijskim orodjem, ki ga daje naša industrija, z umetnimi gnojili, poudarjanje delovnega junaštva in delovnih uspehov v kmetijstvu, to so stvari, ki res niso lahke, niti najmanj lahke, ki pa zahtevajo že letos preobrat v naši praksi. Brez tega bi resno spravili v nevarnost ne le prehrano našega čedalje bolj številnega mestnega in industrijskega prebivalstva, temveč tudi sam petletni plan.

Dosegli smo velikanske uspehe pri pospeševanju naše industrijske in gradbene proizvodnje. Vendar pa so ti uspehi v glavnem kvantitativni uspehi. Ne moremo se še pohvaliti z velikim napredkom glede kvalitete. Imamo celo panoge, kjer

je kvaliteta znatno padla, kjer zavestno postavljajo kvantiteto nasproti kvaliteti. Ta pojav je zelo nevaren. Če bi se v zvezi z nadaljnjim dviganjem naše proizvodnje še bolj razširil, bi lahko zašli v resno zagato, v pogoje proizvodnje tako slabe kvalitete, da bi posledice tega pozneje zelo težko in počasi popravljali. Borba za kvaliteto in preokret v odnosu do kvalitete predstavljata tudi eno izmed osnovnih vprašanj, ki jih moramo rešiti v tem planskem letu, tako zaradi perspektive nadaljnega razvoja kakor tudi zaradi tega, ker je že skrajni čas, da damo našemu delovnemu ljudstvu dobro kvaliteto in dober asortiment.

Tovariši ljudski poslanci, v začetku sem poudaril, da so dosedanji uspehi rezultat političnih in družbenih sprememb v naši državi. Družbeni proces v naši državi, proces graditve socializma, možnosti gospodarske krepitve ter novih gospodarskih zmag in uspehov naše države, je treba gledati kot eno celoto. Brž ko ta proces ne bi šel s tistim tempom, brž ko se torej graditev socializma ne bi razvijala s tistim tempom, ki ga zahtevajo ustrezajoči pogoji in ustrezajoče obdobje razvoja, bi izostali tudi gospodarski uspehi. Mi lahko korakamo samo naprej, sicer bi šli nazaj. Tako nas je vedno učil tovariš Tito, tako nas je vselej učila naša Partija. Zato, ker sta tovariš Tito in naša Partija stvari tako postavljala, smo lahko tudi kljub vsem težavam dosegli dosedanje velike uspehe. Jasno je torej, da se bodo tudi v tem oziru reševala leta 1948. velika in važna vprašanja. Dosledno bomo izvajali našo dosedanje politiko in krepili pozicije socialističnega sektorja. Pri tem bo imelo velikansko vlogo naše zadrugištvo novega tipa, naslonjeno na državni sektor našega gospodarstva.

Tovariši ljudski poslanci, iz vsega navedenega je razvidno, da se v letu 1948. rešujejo vprašanja, ki niso važna samo za to leto, temveč so važna tudi za nadaljnjo perspektivo. Glede na to ima leto 1948. velik pomen. Njegova vloga v naši petletki je velika. Kaj pomeni to za nas? To pomeni, da moramo vsi in da mora vse naše ljudstvo usmeriti vse

svoje sile k enemu velikemu smotru, k smotru, doseči planske rezultate, doseči planske zmage. Prav tako, kakor je med veliko narodnoosvobodilno vojno prežemal naše narode in naše kadre pod zmagovitim Titovim vodstvom neomajni in nadvse požrtvovalni duh patriotizma, duh samozatajevanja in skrajnega idealizma v borbi, duh neuklonljive in neizprosne volje za zmago, prav tako nas mora ta duh danes prežemati v naši borbi za naš plan, za Titovo petletko. Imeli bomo še velikanske težave. To leto bo ne samo leto uspehov, marveč tudi leto težav. Toda s premagovanjem težav bomo izbojevali zmago. Sicer to leto ne bi moglo biti tako pomembno. Sovražniki in mednarodna reakcija se bodo lotili mnogih poizkusov, da bi ovirali naše uspehe. Toda naše sile so dovolj močne, da lahko s trdno voljo za uspeh zmagovito razbijemo vse takšne poizkuse. Naše sile so dovolj močne, da lahko v vsakem obdobju izberemo tisto trenutno pot naše gospodarske graditve, ki nas v danih pogojih najhitreje in najzanesljiveje vodi k osnovnim planskim rezultatom.

Vprašanje življenjskega standarda

Dovolite, tovariši ljudski poslanci, da spregovorim še nekaj besed o življenjskem standardu.

Povsem napačno bi bilo, če bi proučevali vprašanje življenjskega standarda našega delovnega ljudstva ločeno od drugih temeljnih vprašanj našega gospodarskega plana, naše petletke in našega družbenega razvoja. Vprašanje življenjskega standarda je neločljivo povezano s temi vprašanji. Po eni strani je povsem jasno, da zahteva naš petletni plan velikanske investicije, da mi te investicije vlagamo prav zato, da bi bili sposobni v skokih likvidirati žalostno dediščino preteklosti, vsestransko utrditi gospodarske sile naše države in s tem bistveno izboljšati življenjski standard našega delovnega ljudstva. Glede na to bi bila dejansko čista demagogija, če bi danes predvsem in nadvse forsirali proizvodnjo blaga, name-

njenega potrošnji, pri tem pa zanemarjali osnovne, bazične panoge naše težke industrije, rudarstva, elektrifikacije itd. Takšno zboljšanje življenjskega standarda ne bi moglo biti pravilno. Prišlo bi hitro v zagato, ker ne bi ustvarilo solidnih temeljev za resnični in trajni dvig življenjskega standarda. V skrajni konsekvenci bi takšna gospodarska linija pripeljala našo državo vedno globlje in globlje v ekonomsko odvisnost od inozemstva ter bi preprečila graditev socializma v FLRJ. Končala bi se z obubožanjem širokih ljudskih množic namesto z njihovim trajnim blagostanjem.

Po drugi strani pa je prav tako napačno maziranje, da so investicije vse in da smemo pozabiti na življenjski standard našega delovnega ljudstva. Kdor stvari tako postavlja, pozablja na temeljne notranje ekonomske zveze. Brez izboljšanja življenjskega standarda našega delovnega kmeta, brez zapiranja škarij, brez vezanih cen ne bi bili sposobni zagotoviti preskrbo mestnega in industrijskega prebivalstva, katerega število čedalje bolj in bolj narašča. Neizbežna posledica tega bi bilo popuščanje delovnega poleta v naših industrijskih podjetjih, s čimer bi spravili v nevarnost na eni strani tempo naše petletke, na drugi strani pa menjavo med vasjo in mestom, kar bi zopet delovalo recipročno. Brez stalne skrbi za življenjski standard delovnih množic v mestih in industrijskih središčih ne bi mogli izvesti mobilizacije za nove zmage pri dviganju industrijske proizvodnje, zniževanju proizvodnih stroškov in v kapitalni graditvi. Brez stalne skrbi za življenjski standard malega in srednjega kmeta ne bi mogli utrjevati zveze delovnega ljudstva, marveč bi krepili ekonomski in politični vpliv kapitalističnih elementov na vasi. Brez stalne skrbi za življenjski standard končon ne bi mogli izpolniti našega izvoznega in s tem tudi našega uvoznega plana.

Ni slučaj, da so se razne »teorije« in »ideje« o zniževanju življenjskega standarda pogosto pojavljale prav tam, kjer so se pojavljale tudi »teorije« o nezadostnih gospodarskih silah naše države za izvedbo naših planov kapitalne graditve. Kdor

ne veruje v gospodarske sile naše domovine in v možnost izvedbe naših planov, ta ne občuti niti potrebe, da bi kolektivom in posameznikom ustvarili možnosti in pogoje za izvršitev njihovih odgovornih nalog.

V duhu direktiv in linije tovariša Tita gleda naše politično in državno vodstvo na vprašanje življenjskega standarda kakor na vprašanje, ki je bistveno povezano z ostalimi vprašanji igraditve naše države. Zavzema se za to, da borbo za kapitalno graditev in skrb za družbeni standard spravi v sklad, v eno celoto. Že v začetku sem navedel številke, ki izražajo naš globalni plan glede življenjskega standarda in omogočajo primerjavo tako s prvimi leti po osvoboditvi kakor tudi z letom 1939. Navedel bom še to, koliko narodnega dohodka odpade na življenjski standard in koliko na investicije. Po gospodarskem planu za leto 1948. odpade na široko potrošnjo 65.2 % narodnega dohodka, na investicije, ki vključujejo državne, zadružne in privatne kmečke investicije, pa 34.8 %. Od kosmate proizvodnje odpade na široko potrošnjo 38 %, na omenjene investicije pa 14 %. Ni dvoma, da je odnos med široko potrošnjo in investicijami napet v korist investicij. Mi to odkrito poudarjamo, zavedajoč se, da s tem v odločilnem letu 1948. zagotavljamo ne samo bodočnost naše kapitalne graditve, marveč tudi bodočnost življenjskega standarda našega delovnega ljudstva.

Kdor tega dejstva ne razume, tudi ne razume, da je treba danes napeti sile, da bomo jutri uživali blagostanje. V dejstvu, da gre za široko potrošnjo 65.2 % ne samo od tega, kar je bilo lani uresničeno, temveč tudi od 33.5 %-nega dviga nasproti lanskemu letu — v tem dejstvu je jamstvo, da imamo ob zadostnem prizadevanju in ob normalnem poteku letošnjega gospodarskega plana dovolj pogojev, da dosežemo do konca leta tisto, o čemer sem govoril v začetku — namreč indeks povprečnega življenjskega standarda 107 v primeri s 100 v letu 1939. in 86.87 v letu 1947.

Navedel bom nekaj že znanih in objektivnih števil, ki osvetljujejo stanje v posameznih najvažnejših kategorijah življenjskega standarda.

Leta 1948. še ne moremo pričakovati bistvenega dviga kmetijske proizvodnje. Po drugi strani nam je uspelo toliko dvigniti proizvodnjo nekaterih industrijskih prehrabnih predmetov, da bomo lahko po planu za leto 1948. dosegli v prehrani življenjski standard 102.28 v primeri s 100 v letu 1939. Zaradi napredka tekstilne industrije bomo lahko dosegli pri oblačilih 102.19 v primeri s 100 v letu 1939. Pri obutvi bomo dosegli šele 97.63 v primeri s 100 v letu 1939.; pri stanovanjih in pohištvi 102.38 v primeri s 100 v letu 1939.; pri razsvetljavi 300.71 v primeri s 100 v letu 1939.; pri oddihu in zdravljenju 132.07 v primeri s 100 v letu 1939. Četudi izražajo vse te številke veliko povečanje v primeri z letom 1947., so vendar majhne v primeri z dvigom proizvodnje. Od kod to navidezno protislovje? To protislovje izvira od tod, da je predvojna Jugoslavija uvažala na svojo lastno škodo skoraj izključno potrošne dobrine, izvažala pa surovine, medtem ko mi sedaj uvažamo predvsem stroje, ki nam bodo omogočili, da bomo z lastnimi sredstvi dvignili življenjski standard našega delovnega ljudstva.

Katere so danes osnovne naloge v zvezi z borbo za življenjski standard?

Prvič: Našega delavca in nameščenca kakor tudi našega delovnega kmeta mora pri vsakem koraku njegovega dela prežemati zavest, da delata drug za drugega in da delata za sebe. Delavci, dajte še več tekstilij, obutve, železnine itd., v svoji proizvodnji izboljšujte kakovost! S tem pomagajte delovnemu kmetu in večate možnost, da bo delovni kmet dal več pridelkov za prehrano industrijskih središč in mest. Delovni kmetje, prodajte čim več po vezanih cenah! S tem pomagajte delovnemu ljudstvu v industrijskih središčih in mestih, delovnemu ljudstvu, ki dela hkrati za vas.

Borba za povečanje proizvodnje, za povečanje donosa, borba za kakovost proizvodov se mora tako rekoč razviti v gibanje za tesno medsebojno solidarnost delovnega ljudstva. Posamezni deli našega delovnega ljudstva pomagajo s svojo proizvodnjo drug drugemu. Da se bo ta medsebojna pomoč razvila v močno gibanje solidarnosti delovnega ljudstva, morajo prispevati svoj delež naši sindikati, naše politične organizacije.

Drugič: Vprašanje naše državne in združne trgovine, njene organizacije, njene ekspanzivnosti in elastičnosti postaja eno izmed najvažnejših vprašanj našega gospodarstva v letu 1948. Našo državno in združno trgovsko mrežo moramo tako razširiti, da bo sposobna v celoti prevzeti preskrbo najširšega prebivalstva. Pospešiti moramo dobavljanje blaga, likvidirati zastoj v skladiščih, okrajnih magazinih in okrajnih poslovnih zvezah, do skrajnosti poenostaviti knjigovodstvo in materialno evidenco, povsod pa brezpogojno uvesti neogibni minimum knjigovodstva in evidence, da bomo preprečili malverzacije in krajo ljudskega premoženja. Naši kadri se morajo razviti v dobre trgovce. Čim več naših trgovcev socialističnega kova — to je ena izmed naših osnovnih gospodarskih nalog.

Tretjič: Brez odlašanja moramo razviti komercialno stran naše proizvodnje. Le-ta strahovito zaostaja za proizvodnjo. V skladiščih naše industrije leži še vedno za nad 1.5 milijarde dinarjev tekočega blaga, ki je namenjeno prodaji po vezanih cenah. Tu je nevarnost, da bo v posameznih panogah proizvodnje primanjkovalo skladiščnih prostorov, kar bi oviralo nadaljnjo proizvodnjo. Sedanji tempo dobav iz industrijskih skladišč ne ustreza letnemu obsegu blaga za široko potrošnjo, ki ga določa plan za leto 1948. Če tega tempa ne bomo pospešili, se lahko zgodi, da se bo blago sicer proizvajalo v planskem obsegu, da pa ne bo oddano za široko potrošnjo.

Četrto: Borbo proti špekulantskim elementom, ki smo jo zaostriili minulo zimo in jesen, moramo še bolj poostriiti. Pre-

prečiti moramo špekulantske posle vsakomur, ki preprodaja blago brez dovoljenja ustrežajočih državnih oblasti.

Petič: Razviti moramo najaktivnejšo udeležbo širokih ljudskih množic tako v borbi proti špekulaciji kakor tudi v borbi proti birokratizmu državne in zadružne trgovske mreže.

Tovariši ljudski poslanci, predlog splošnega državnega in zveznega proračuna, ki ga predlaga zvezna vlada FLRJ, je v skladu s planskimi potrebami leta 1948, in po razloženem tudi v skladu s planskimi potrebami naše petletke kot celote.

Glede na to naj bo zasedanje naše skupščine začetek nove, še močnejše mobilizacije najširših ljudskih množic za naše uspehe, za naše zmage, za graditev socializma v naši državi, za srečo naše domovine in za blaginjo našega delovnega ljudstva pod slavnim Titovim vodstvom.

Edvard Kardelj
BORBA ZA IZVRŠITEV PRVEGA PETLETNEGA PLANA

Boris Kidrič
DOSEDANJI REZULTATI BORBE ZA IZPOLNITEV
PETLETNEGA PLANA

*

Izdala Cankarjeva založba
Predstavnica Majda Bojc
Odgovorni urednik Boris Majer

*

Tiskala Tiskarna »Ljudske pravice« v Ljubljani
Opremil Rudolf Gorjup
Naklada 6000 izvodov

500130007-3

**RAZPRAVA
O DRŽAVNEM PRORAČUNU
ZA LETO 1948**

V LJUDSKI SKUPŠČINI FLRJ

1948

RAZPRAVA O DRŽAVNEM PRORAČUNU ZA LETO 1948

V LJUDSKI SKUPŠČINI FLRJ

GOVORI

EDVARDA KARDELJA
BORISA KIDRIČA
MILOVANA ĐILASA
OBRENA BLAGOJEVIČA
JAKOVA BLAŽEVIČA
MELENTIJE POPOVIČA
MIHE MARINKA

1948

Approved For Release 2002/01/17 : CIA-RDP83-00415R010500130007-3

Izdalo in založilo uredništvo »Ljudske pravice« v Ljubljani.
Odgovarja Dušan Bole.
Tiskala tiskarna »Ljudske pravice«.

Approved For Release 2002/01/17 : CIA-RDP83-00415R010500130007-3

EDVARD KARDELJ,

podpredsednik zvezne vlade

Tovariši poslanci!

Ko sprejemamo proračun za leto 1948 — po njem pa tudi gospodarski plan za leto 1948 — je treba, da se podrobneje pomudimo ob izkušnjah našega prvega leta petletnega plana. Naučili smo se že — to se je pa izkazalo v praksi kot pravilno in nujno — da vsako etapo, ki smo jo prešli, pregledamo ne le s stališča njenih kvantitativnih rezultatov, temveč tudi kvalitativnih sprememb, uspehov in neuspehov, napak in slabosti. To je potrebno ne le zaradi tega, da preprečimo ponavljanje slabosti in napak v naši bodoči praksi, temveč tudi zato, ker smo dolžni svojo prakso preizkušati s teoretičnimi tezami marksizma-leninizma, saj se brez takšnih preizkušenj v praksi neogibno odvrnemo s pravi poti. Vselej smo se borili proti suhemu prakticizmu v našem delu, uspehi pa, ki smo jih dosegli, in rezultat so med drugim dejstva, da smo praktične ukrepe storili po resni teoretični pripravi in v okviru jasne perspektive na razvoj dežele. Rezultati praktičnega dela nam na drugi strani kažejo, v kakšni meri so bile te teoretične domneve in naša splošna orientacija pravilne. Potemtakem je jasno, da so izkušnje našega prvega planskega leta za naše nadaljnje delo zelo pomembne in jih je bilo treba nujno podvreči resni analizi. Tu so o teh izkušnjah že govorili in nedvomno bodo še govorili tovariši, ki so odgovorni za posamezne panoge in sektorje naše državne uprave. Te izkušnje nam pričajo o velikih uspehih, ki smo jih dosegli; pričajo o novem porastu naših sil v borbi za socializem v naši deželi in o novi oslabitvi kapitalističnih ostankov; pričajo o krahu vseh mogočih teorij, ki so jih razvijali sovražniki in kapitulanti spričo notranjih težav in ki so napovedovale neuspeh pri izpolnjevanju naših planov; pričajo nam končno, da je linija, ki smo jo določili v naši socialistični graditvi, v svoji osnovi pravilna.

Govorniki so že prej naglasili velike spremembe, ki so nastale v socialno-ekonomski strukturi naše dežele med prvim planskim letom. Teh številčk ne bom ponavljal. Povsem jasno je, da so ti uspehi rodili velike politične posledice, ki se kažejo predvsem v nadaljnji slabitvi reakcionarnih sil, v utrditvi Ljudske fronte kot enotne organizacije zveze delovnega ljudstva na čelu s Komunistično partijo, v nadaljnji diferenciaciji na vasi med delovnimi kmeti in bogatimi kmečkimi špekulanti, ki trmoglavno skušajo izkoristiti gospodarske težave, da bi se obogatili; nadalje v utrditvi ljudske oblasti itd. Končno je treba omeniti, da so z vsemi temi uspehi definitivno razbite ekonomske pozicije tujega imperializma v naši deželi, s tem se je pa tudi utrdila ekonomska in poli-

tična neodvisnost naše države. To je treba zlasti naglasiti zdaj, ko z raznimi »Marshallovimi načrti« in drugimi podobnimi akcijami širokopotezno ekonomsko in politično zaslužujejo narode in države v kapitalističnem svetu.

Hkrati pa moramo dobro sprevideti in spoznati tudi slabe strani svojega dela v prvem letu, to je slabosti, pomanjkljivosti in napake pri delu. Dovolite zato, da se podrobneje zaustavim ob teh negativnih izkušnjah in da si jih ogledamo predvsem skozi prizmo dela in rezultatov naše Kontrolne komisije. Pri tem se bom omejil le na nekatera pomembna vprašanja naše gospodarske graditve. Sicer se podobne pomanjkljivosti kažejo tudi v drugih panogah državne uprave.

Plani

Prehod na plansko gospodarstvo je seveda kontroli predvsem naložil nalogo, da preizkusi pri praktičnem izpolnjevanju, koliko so plani realni in podjetja pripravljena izpolniti te plane. Kontrole niso imele le zvezna komisija, odnosno republiške kontrolne komisije, temveč z njo tudi vsa operativna gospodarska vodstva.

Kontrola je v resnici ugotovila, da so plani pogosto neenakomerno obremenili posamezne gospodarske sektorje in podjetja ter da so bili v mnogih primerih s stališča prakse premalo preizkušeni.

Med kontrolo se je n. pr. popolnoma izkazalo, da je mogoče povečati proizvodne plane v produkciji premoga kljub nasprotnim trditvam nekaterih voditeljev, razen tega se je pa pokazalo, da ni plan enako obremenil vseh premogovnikov po njihovih tehničnih možnostih. In zares, zvišani plan je bil na splošno uresničen.

Pri železarstvu je kontrola ugotovila, da je mogoče povečati plane za plavže za okrog 7%, pri Martinovih pečeh pa za okrog 16%. Konkretno na Jesenicah je bilo ugotovljeno, da je bilo mogoče povečati plan pri produkciji surovega železa za okrog 8%, pri proizvodnji jekla za približno 15% in v valjarni za 8%. V Zenici je kontrola ugotovila, da Martinove peči lahko producirajo za 20% več, kakor je bilo s planom določeno.

In dejansko, plani so bili daleč preseženi.

V stroki pisanih kovin je bilo ugotovljeno, da je mogoče povečati produkcijo blister-bakra v Boru za 11%, proizvodnjo živega srebra v Idriji za 20% in produkcijo rafiniranega svinca v Trepči za okrog 13%. Ko je bil na podlagi tega preizkusa povečan plan za blister-baker v Boru za 8% in plan za rafinirani svinec v Trepči za 19%, so potem ta povečani plan v Boru izpolnili za 105%, v Trepči pa za 110%.

Naj omenim še nekaj primerov iz industrije: v tovarni »Dis« so ugotovili, da je mogoče povečati plan za 40% in tovarna je ta povečani plan dejansko izpolnila in daleč preseгла. V tovarni »Impol«, v Slovenski Bistrici, je kontrola ugotovila, da je mogoče plan povečati za 22%. Operativno vodstvo je plan dejansko povečalo za 15%, ta zvišani plan pa je bil tudi uresničen in presežen. Vsa ta dejstva kažejo, da so bile lani v naši proizvodni kapaciteti in da so še vedno precejšnje neizkoriščene rezerve, o čemer je tu včeraj govoril tovariš Kidrič. Imeti moramo pred

očmi, da so ostale proizvodne možnosti stare Jugoslavije večinoma neizkoriščene.

Naš plan je bil vendar kljub velikim korekturam med letom 1946 izdelan na podlagi izkušenj iz stare Jugoslavije. Zato ni naključje, da smo že v prvem planskem letu odkrili tako velike neizkoriščene rezerve v naši proizvodni kapaciteti. Kako zelo pomembno je to dejstvo, sprevidimo dovolj, če naglasimo, da je prav odkrivanje teh velikih rezerv predvsem omogočilo izreden porast našega proračuna za leto 1948. Vsa naša podjetja in operativna vodstva čaka torej naloga, da se lotijo najbolj žilave bitke za maksimalno izkoriščanje vseh naših proizvodnih možnosti.

V zvezi s tem je treba naglasiti, da niso bila vsa naša podjetja v pravilnem odnosu do plana. Nekatere direkcije in podjetja, pa tudi naši višji voditelji, ki so vedeli, da je bil ta ali oni konkretni plan prenizek, vendar niso nič storili, da bi to pomanjkljivost popravili. V nekaterih podjetjih so bile cele teorije, da si je treba prizadevati, kako bi dosegli čim nižji plan. Vsi naši gospodarski voditelji bi morali spoznati, da plan ni maksimum, ampak minimum in morali bi s svojo iniciativo od spodaj pomagati, da bi plan zares zajel vse proizvodne možnosti v določenem času. Dogajali so se pa primeri, kakršen je n. pr. ravnanje tehničnega voditelja premogovnika »Tito« v Banovičih, ki se je na rudniški konferenci odkrito uprl povečanju proizvodnje ter je zagovarjal to svoje stališče »z nevarnostjo«, češ da bodo višji vodilni organi sicer v podjetju zvišali plan. Pri nas je v tem pogledu premalo uporabljena sovjetska izkušnja tako imenovanih »vstrečnih planov«, t. j. notranjih planov samih podjetij, ki jih na podlagi določenega obveznega plana izdelajo sama podjetja, da bi presegla obvezni plan z boljšim izkoriščanjem notranjih rezerv. Ta tekmovalna oblika v planu ustreza zlasti takšni etapi gospodarske graditve, v kateri imajo neizkoriščene rezerve še nenavadno velik pomen. Naši gospodarski voditelji v podjetjih morajo vsekakor spoznati svojo odgovornost za to, da plan njihovih podjetij v resnici zajame proizvodne možnosti podjetja pod danimi pogoji. Potemtakem ne sme tudi ocenjevanje delovnih rezultatov pod sedanji našimi pogoji, ko lahko rečemo, da so vsi plani pravilno in enakomerno določeni, bazirati le na doseženem odstotku izpolnitve obveznega plana, temveč tudi na dejstvih, koliko je določen plan dejansko zajel vse proizvodne možnosti in koliko je izpolnjevanje ali eventualno prekoračenje plana rezultat dejanskega prizadevanja, ne pa le izkoriščanja takšnih skritih rezerv, ki bi jih voditelj podjetja ali gospodarske panoge moral upoštevati v planu.

Delovna organizacija in izkoriščanje mehanizacije

Izkušnje iz lanskega leta so pokazale torej, da so pomembne rezerve za povečanje proizvodnih možnosti v samem produkcijskem procesu. Praktično to pomeni: doseči je treba maksimalno izkoriščanje naprav, strojev in delovnih moči, hkrati pa čim bolj racionalno, čim bolj varčno izkoriščanje surovin, energetskih moči in drugega materiala. V tem pogledu pa pri nas še zdaleč ne moremo biti zadovoljni.

Kontrola je neredko, zlasti v začetku lanskega leta ugotovila, da so bili stroji v posameznih podjetjih izkoriščeni le 50—60%. Prizadevanja

za boljšo delovno organizacijo so bila zanemarjena, pa tudi sama administrativno operativna vodstva niso posvečala tej nalogi dovolj pozornosti. Slabo so izkoriščali mehanizacijo v naših rudnikih. Razpored strojev je ostal v večini podjetij na splošno popolnoma enak, kakor je bil leta 1944, čeprav je bilo v nekaterih podjetjih mogoče uvesti tekoči trak ali kompletirati nekatera podjetja s stroji, ki so bili v drugih podjetjih neizkoriščeni. Nedvomno je bilo pravilno, da je zvezna vlada preprečila nesmotrno in neodgovorno prestavljanje strojev iz tovarne v tovarno ali mehanično združevanje raznih podjetij, ne da bi prej podrobno proučili vsa ta vprašanja in brez enotnega načrta za vse te ukrepe. Pravilen načrtni razpored strojev in racionalne združitve nekaterih podjetij pa bo omogočil, da bomo lahko precej povečali proizvodno zmogljivost našega gospodarstva. Nujno potrebno je, da naši planski organi čimprej izdelajo praktične predloge za takšno plansko reorganizacijo.

Kontrola je ugotovila, da so zelo slabo izkoriščali stroje v takšnih podjetjih, kakršna so »Impol«, »Tezno«, »Rade Končar«, »Elka«, »Iskra«, »Prvomajska« itd. V Raši je bila mehanizacija izkoriščena od 60—70%, v Trbovljah so izkoriščali bagre na dnevnem kopu »Dobrna« za 50%, v premogovniku »Tito« pa nekaj časa komaj 40%. Razen tega je kontrola v nekaterih podjetjih odkrila popolnoma neizkoriščene stroje. Takšen primer je bil v podjetju za globinska vrtanja, kjer je kontrola odkrila več deset vagonov posebnega jekla, ki ga to podjetje sploh ni uporabljalo, in okrog 20 popolnoma neizkoriščenih strojev.

V papirnici v Vevčah je kontrola naletela na pakiran stroj, ki je stal na dvorišču dalje časa in o katerem ni nihče v upravi podjetja vedel, od kod in zakaj je prišel. Pozneje se je ugotovilo, da je bil ta stroj dejansko namenjen za neko drugo papirnico. Kontrolni organi LR Makedonije so ugotovili, da v republiški industriji Makedonije glede delovne organizacije in izkoriščanja strojev niso storili skoraj nobenega ukrepa. Zdi se, kakor da nekateri naši administrativno operativni voditelji mislijo, da je dovolj že, če posamezne tovarne preidejo v last države, sicer pa ni treba v njih nič spremeniti. S pravilno delovno organizacijo, z boljšim izkoriščanjem strojev, s kompletiranjem posameznih tovarn z neizkoriščenimi stroji iz drugih tovarn, vskladitev dela posameznih tovarn, z boljšo razmestitvijo proizvodne kapacitete sploh bi pa lahko dosegli mnogo večje uspehe.

Navedel bom nekaj primerov. Ena najhujših pomanjkljivosti v stavbarstvu je bila lani, da niso dovolj in ne racionalno izkoriščali mehanizacije. Kontrola je ugotovila, da je pri graditvi naprave »Vlasina« od celotne mehanizacije obratovalo le 58% strojev, žičnico so pa na primer uporabljali le za 15%. Ze na samo intervencijo kontrole so na samem kraju odpravili večino pomanjkljivosti. Nadalje je kontrola pripomogla, da se je produkcija v zeniški valjarni precej povečala. V jeseniški železarni je uprava podjetja, ki jo je podpirala celo skupina inspektorjev Kontrolne komisije, nekaj časa vztrajno zahtevala, naj bi ji znižali plan pri plavžih za 7%, češ da je kapaciteta podjetja precej precej. Poznejša kontrola je ugotovila, da s primerno reorganizacijo dela ni bilo le mogoče izpolniti ta plan, temveč ga celo povečati za 8%. Podjetje je sprejelo ta povečani plan in ga izpolnilo. V premogovniku »Tito« je komisija Zvezne kontrolne komisije ugotovila, da vzrok stalnega nazadovanja proizvodnega plana v drugem polletju 1947 niso bili toliko stari bagri, na kar so se

Vodstva podjetja in generalne direkcije stalno sklicevale, ampak da so bili glavni vzroki slaba delovna organizacija, slabo izkoriščanje mehanizacije in škodljive demoralizatorske teorije nekaterih tehničnih voditeljev. Ko so na posredovanje Kontrolne komisije storili potrebne ukrepe, se je produkcija v premogovniku povečala in so presegli plan. V kakanjskem premogovniku je posebna komisija Zvezne kontrolne komisije ugotovila, da vzrok stalnega nazadovanja proizvodnega plana v drugem polletju 1947 ni bilo toliko pomanjkanje vagonov in delovnih moči, kakor je to trdilo operativno vodstvo, temveč slaba delovna organizacija, ker niso pravilno določili delovnih mezd, dalje nesorazmerno število delavcev v posadih in več drugih takšnih slabosti v delovni organizaciji. Ko so na posredovanje te kontrole storili posebne ukrepe, je produkcija takoj poskočila in podjetje je celo preseglo plan.

Naše gozdno gospodarstvo ima n. pr. zares zelo velike naloge in si zelo prizadeva, da bi jih izpolnilo; toda proizvodnja po planu zaostaja. Posledica tega nazadovanja je nedvomno deloma to, da so prepozno oskrbeli naše gozdno gospodarstvo z mehanizacijo. Vendar pa prav tako drži, da gre del tega zaostajanja na račun slabe delovne organizacije in premajhne iniciativnosti za premagovanje težav s sredstvi, ki jih zdaj imamo. Iz praktičnega dela kontrolnih organov bi lahko naštel mnogo primerov, ki to potrjujejo. Dovolj je, če omenim, da se je n. pr. lani na intervencijo kontrole v gozdnem gospodarstvu v Gorskem Kotaru samo z boljšo delovno organizacijo povečal prevoz lesa za 15%, skupna dnevna kapaciteta priprave lesa se je pa dvignila od 900 na 1300—1400 m³.

Kontrolna komisija Slovenije je ugotovila, da je v večini republiških premogovnikov v Sloveniji slaba delovna disciplina, zanemarjeno politično delo in delo za pojasnjevanje, da slabo organizirajo tekmovanja, počasi uvajajo norme itd. Ko so storili ustrezajoče ukrepe za odpravo teh in drugih pomanjkljivosti, je začela produkcija v teh premogovnikih hitro naraščati. Organi Kontrolne komisije LR Hrvatske so ugotovili, da je mogoče povečati produkcijo v tovarni »Perunika« za okrog 8 milijonov dinarjev, v »Iskri« pa za približno 12 milijonov din. Prav tako so ugotovili, da tovarna »Katran« daje le 25% mogoče produkcije strešne lepenske, ker podjetje zaradi napačnega stališča ni hotelo preiti na izdelavo nekoliko slabših izdelkov, ki bi jih lahko izdelovalo, medtem ko za boljše izdelke ni moglo priskrbeti surovin. Kontrolni organi LR Srbije so ugotovili, da več podjetij ni storilo takšnih racionalizatorskih ukrepov, ki bi jih lahko brez težav in s katerimi bi se precej povečala produkcija. Tako je bilo v rudnikih »Oplenac«, »Prkosava«, »Jalšnica« itd. Ko so storili samo nekatere izmed predloženih ukrepov, so rudniki začeli presegati plan. Mali lokalni premogovnik »Živojino« v Makedoniji je dal na dan 28 ton lignita. Ko so na intervencijo kontrolnih organov LR Makedonije storili samo nekatere ukrepe za boljšo delovno organizacijo, se je proizvodnja povečala na 140 ton dnevno.

Omenil sem zlasti ta zadnji primer ne zaradi tega, da bi takšen majhen lokalni premogovnik mogel biti merilo za našo proizvodno kapaciteto, ampak predvsem zato, da bi opozoril na možnosti, ki se nam odkrivajo, ko bi napor, da dosežemo boljšo delovno organizacijo, boljše delovne metode, boljše izkoriščanje strojev in vseh proizvodnih sredstev, dejansko zajel sleherno, pa tudi najmanjšo produkcijsko enoto. Prav v tem pa je velika naloga, ki nas letos čaka. Izkušnje iz leta 1947 nam

glasno pričajo, da je prizadevanje za boljšo delovno organizacijo in boljše izkoriščanje proizvodnih možnosti eden najpomembnejših virov za povečanje produkcije. To prizadevanje ne sme biti sporadično, kampanjsko, omejeno na posamezne sektorje, ampak mora biti stalno, vsakdanje in zajeti mora sleherno delovno enoto v naši državi.

Vprašanje delovnih moči in strokovnih kadrov

Vse leto se je čutilo precejšnje pomanjkanje delovnih moči, zlasti kvalificiranih delavcev in strokovnih kadrov. Nedvomno so objektivni vzroki tega pomanjkanja. Naraven zaključek, ki ga moremo napraviti iz tega, je, da je treba obstoječe delovne moči in kadre kolikor mogoče pravilneje in bolj racionalno uporabljati, tako da bi lahko dejansko razvili vse svoje delovne sposobnosti. Kljub temu se pa pri nas delovne moči in strokovni kadri pogosto zelo nepravilno uporabljajo. Ni malo primerov, da je v nekaterih podjetjih nakopičeno preveč strokovnega kadra, v drugih pa vlada takšno pomanjkanje po kadrih, da je ogrožena izpolnitev plana. Nadalje je dejstvo, da je v ljudskih republikah Sloveniji in Hrvaški, deloma pa tudi v Srbiji, absolutno in relativno mnogo več kvalificiranih delavcev in drugih strokovnih kadrov, kakor v drugih ljudskih republikah. Z boljšo delovno organizacijo lahko bolj razvite republike še zmanjšajo število potrebnih kadrov in tako pomagajo manj razvitim republikam z mnogo več kadri, kakor so to delale doslej. Toda ozko lokalno gledanje in partikularistično nerazumevanje potreb po planskem razmeščanju naših delovnih moči sta pogost pojav celo pri vodilnih ljudeh v naših republikah in ovirata pravilno plansko izkoriščanje kadrov in delovnih moči. Na drugi strani se spet pojavljajo prav tako škodljive tendence pri drugih voditeljih, ki mislijo, da se vsa ta vprašanja morejo in smejo kratko malo administrativno reševati po neki šabloni, ne da bi računali z živimi ljudmi in ne da bi razumeli, da je skrb za ljudi tisto čudodelno sredstvo, ki najmočnejše vpliva na ljudi, da si prizadevajo, vpliva na iniciativnost, na ustvarjalno delo in da so pripravljeni boriti se s težavami.

Zato ni mogoče le z administrativnim razporejanjem doseči dobrih rezultatov, če hkrati tudi dovolj ne skrbimo za ljudi.

Končno je treba naglasiti, da je tudi med samimi strokovnimi kadri škodljiv in celo sovražen odnos do obveznosti, ki jih naša ljudska skupnost nalaga slehernemu državljanu naše države glede sodelovanja pri izpolnjevanju petletnega plana. V mestih, kjer so ugodnejše razmere, se kopičijo strokovni kadri. Če se pa pokaže potreba, da je treba iti delat pod manj ugodnimi pogoji, se mnogi upirajo in razvijajo o tem vse mogoče škodljive in nepravilne teorije. Dejansko je graditev socializma v naši državi, naša industrializacija in elektrifikacija, rekonstrukcija našega kmetijstva, dvig splošnega socialnega in kulturnega standarda našega ljudstva — eno samo enotno dejanje skupnih naporov naših narodov. Slab sin svojega naroda in še slabši državljan te države je tisti, ki noče razumeti, da je dolžan delati in vložiti vse sile v slehernem kraju, kjer to terja potreba po graditvi naše dežele. Ti ljudje morajo vedeti, da bo tudi skupnost do njih v odnosu kot takšnih.

Razen tega so še drugi vzroki nepravilnosti pri uporabljanju obstoječih delovnih in strokovnih moči. Slabost je tudi v zakonodaji. Eden najpomembnejših činiteljev je pa vsekakor dejstvo, da je odgovornost za izpolnitev plana na področju delovnih moči razkosana na več državnih gospodarskih organizacij. Ni niti resne centralizirane kontrole nad izpolnjevanjem nalog na tem področju, še manj pa da bi imeli enotno vodstvo v zveznem in republiškem štabu, ki bi bilo odgovorno za izpolnitev teh nalog. Iz vseh teh razlogov se kaže nujna *potreba, da naše ministrstvo za delo postane skupaj z republiškimi ministrstvi za delo dejanski operativni voditelj v borbi za izpolnitev plana za delovne moči.*

Navedel bom le nekaj primerov, ki kažejo, kako zelo potrebno je takšno enotno vodstvo.

Kontrolni organi LR Makedonije so n. pr. ugotovili, da so imela nekatera manjša podjetja z 9 do 15 delavci preveč tako knjigovodskega kakor administrativnega kadra, medtem ko ga je večjim podjetjem primanjkovalo. Kontrola je pokazala, da so mnogi tudi manjši premogovniki lignita, ki lahko uporabljajo tudi manj kvalificirane delovne moči, dovolj preskrbljeni s kvalificiranimi delovnimi močmi, medtem ko jih v velikih premogovnikih primanjkuje. Kontrola je tudi odkrila, da so imela vsa republiška gradbena podjetja v LR Makedoniji le 800 kvalificiranih zidarjev, medtem ko so jih imela lokalna podjetja v tej republiki 1300. Hkrati so republiška podjetja prejela štirikrat večjo nalogo kakor lokalna podjetja.

Praksa je nadalje pokazala, da je mogoče z boljšo delovno organizacijo in z boljšim izkoriščanjem mehanizacije varčevati tudi z delovnimi močmi. V kakanjskem premogovniku se je n. pr. po ukrepih za boljšo delovno organizacijo, ki so jih predložili kontrolni organi, izkazalo, da so imeli celo preveč delovnih moči. Sploh je kontrola praktično dokazala, da je v mnogih tovarnah in podjetjih preveč delavcev. Z drugimi besedami: nepravilno je, če vselej upravičujejo težave z delovnimi močmi, češ da je delovnih moči premalo. To zlasti velja za nekvalificirane delovne moči. Spričo boljše delovne organizacije in boljšega ter bolj organiziranega razmeščanja delavcev, kakor tudi pod pogojem, da se poveča skrb za delavce, bi se pomanjkanje po nekvalificiranih delovnih močeh sploh ne moglo močneje čutiti.

Velikansko delo je bilo lani storjeno za uvedbo delovnih norm. Pri tem so se delale seveda razne napake, ki so včasih šle v škodo države, včasih pa v breme delavcev. Ko so n. pr. kontrolni organi LR Srbije lani napravili kontrolo nad uvajanjem norm v 38 republiških industrijskih podjetjih, so ugotovili, da so bile norme na splošno nerealne, tako na škodo delavcev kakor podjetij. V konoplarski industriji so bile norme določene enotno za vse konopljarne in tako so jih v nekaterih konopljarnah presegali za 50%, medtem ko so drugi stari delavci zapuščali delo, ker so bile norme previsoke in ker so bili po delu izenačeni kvalificirani in nekvalificirani delavci.

Pri graditvi nekega poslopja v Beogradu v Moskovski ulici je kontrola ugotovila, da so nekateri zidarji, ki so delali po novem načinu zidanja, sezidali po 8 m³ zidu na dan, bili pa so slabše plačani kakor po starem načinu zidanja, ko so sezidali 3 m³ na dan. Zato so se mnogi zidarji izogibali novega načina zidanja.

Na drugi strani je uporaba norm privedla do absurda tudi v nasprotnem smislu. Pri graditvi podjetja »Rade Končar« so dnevnice manj kvalificiranih delavcev pogosto presegale 500 din na dan, medtem ko so bili pri istem podjetju više kvalificirani delavci slabše plačani. Pri graditvi podjetja »Litostroj« so polkvalificirani gradbeni delavci dosegali mnogo višje mezde kakor visoko kvalificirani livarji.

Glavni razlog nepravilnega nagrajevanja v stavbarstvu, pa tudi v drugih ustanovah, je bil, da so podjetja samovoljno in tudi šablonsko uporabljala norme, ne da bi računala z nepravilnimi in škodljivimi posledicami, čeprav bi to morala storiti. Takšne in podobne slabosti so se kazale lani po vsej državi.

Med letom so napravili mnogo teh slabosti, toda razmere na tem področju še vedno niti zdaleč ne ustrezajo. Naša administrativno operativna vodstva čaka naloga, da leta 1948 odpravijo primere določanja norm samo po praktičnih izkušnjah, pavšalno, po primerih in analogiji in da se lotijo te naloge s strokovnimi metodami, ki jih je treba hkrati preizkušati v praksi.

V našem mezdnem in plačilnem sistemu je treba prav tako razbiti tendence po formalnem izenačevanju. Plače in prejemke je treba v našem sistemu določati po socialističnem načelu: Vsakomur po njegovem delu.

Kontrola je ugotovila tudi več slabosti in pomanjkljivosti glede skrbi za delavce, za kadre, za ljudi. Objektivne težave so seveda pogosto preprečevale, da bi ustvarili za delavce in nameščence pogoje, kakršne si želimo. Vzroki nezadovoljivih razmer glede življenjskih pogojev naših delovnih ljudi so pa vendar pogosto — nemarnost ali nevednost, slabša organizacijska sposobnost posameznih voditeljev ali slaba delovna organizacija, odnosno brezvesten birokratski odnos do ljudi.

V mnogih rudnikih se je dogajalo, da so delavci delali in še zdaj delajo, tako ob delovnih dneh kakor ob nedeljah, brez pravega počitka. Izkušnje so pa pokazale, da bi bilo mogoče z boljšo delovno organizacijo doseči enake in boljše uspehe, ne da bi jemali rudarjem nujno potrebni počitek.

V železniškem prometu je kontrola naletela na zelo številne primere, da so uslužbenci izvršne službe delali na dan nepretrgoma po 16 in 18 ur, dogajalo se je pa celo, da so nekateri strojevodje ostajali na lokomotivi po 50 ur brez pravega počitka. Sicer so bili pogosto naši delovni ljudje v plemenitem stremljenju, da bi storili čim več za petletni plan, tudi sami pripravljeni na takšne napore. Toda posamezni birokratsko nastrojeni ljudje so se začeli navajati na takšne stvari, začeli so gledati nanje kot na vsakdanje in normalne in zato ne skrbijo, da bi preprečili takšno obremenjevanje naših delovnih ljudi.

Ali vzemimo vprašanje gnotne skrbi za ljudi v službi, na delu. Objektivne težave so seveda vsem znane in pogosto tudi največji napor voditeljev ne rodijo uspeha. Toda kontrola je hkrati odkrila, da so pomanjkljivosti v tem pogledu večkrat zgolj posledica, ker ne skrbijo za ljudi, malomarnosti ali organizacijske zanemarjenosti. Ob lanski kontroli je bila v generalnih in glavnih direkcijah naših železnic o tem zelo površna evidenca. Nekaj kožuhov in plaščev so razdelili uslužbencem, malo so vedeli, koliko uslužbencev je ostalo brez zimske obleke, in se je zato celo dogajalo, da so zmrzovali zavirači na vlakih. Kot dokaz, kako so vse

te stvari pogosto odvisne zgolj od čuta odgovornosti voditeljev, nam lahko služi primer prenočišča v Slavonskem Brodu, ki je bilo na odločno intervencijo kontrole organizirano v roku treh dni, medtem ko so prej odgovorni ljudje dve leti zavračevali rešitev tega čisto praktičnega vprašanja.

Pomanjkanje skrbi za ljudi se je kazalo pogosto pri gradbenih in drugih podjetjih, ki niso skrbela za primerno nastanitev in prehrano delavcev.

Mislim, da je najboljšo sredstvo proti takšnim nepravilnostim, *če se okrepi kontrola od spodaj. Naši delovni ljudje imajo pravico zahtevati določen odgovor na vprašanje, ali so konkretne pomanjkljivosti posledica objektivnih težav ali pa so posledica nemarnosti, malomarnosti ali nesposobnosti odgovornih voditeljev.*

Kontrolna komisija je tudi proučila razmere higiensko-tehnične delovne zaščite v zveznih in republiških industrijskih podjetjih, kakor tudi delovne in življenjske pogoje gozdnih in gradbenih delavcev ter vajencev. Ugotovili so številne pomanjkljivosti. Pri posameznih voditeljih podjetij in celo v nekaterih ministrstvih še vedno vlada teorije, da uporaba predpisanih higiensko-tehničnih ukrepov ovira izpolnjevanje plana. S temi izgovori se posamezna ministrstva ali vodstva podjetij skušajo na ta ali oni način otresti svojih obveznosti, ministrstva za delo pa po svoji strani niso bila dovolj vztrajna, da bi zagotovila potrebno disciplino naših gospodarskih organov na področju delovne zaščite ali so nekatera tudi sama nasedala raznim škodljivim teorijam. V LR Sloveniji n. pr. l. 1947 sploh ni bilo pregledanih 40% podjetij.

Tudi sami organi inspekcije dela so še vedno slabi. Razen tega naši inspektorji povprečno niso bili na primerni strokovni višini, da bi lahko nastopali s potrebno avtoriteto. Na drugi strani se niso znali nasloniti na izvoljene delavske inspektorje, katerih pomoč bi bila lahko mnogo bolje uporabljena, kakor je bila. Nujno potrebno je potemtakem, da naša ministrstva za delo *utrdijo organizacijski aparat delovne zaščite, da intenzivno delajo za dvig kvalifikacije delovnih inspektorjev in da uporabijo ostrejšo ukrepe za zagotovitev discipline na tem področju.*

Vsem tem pomanjkljivostim je treba še dodati precej slabo delovno disciplino, nepopolno izkoriščanje delovnega časa, velik odstotek izostajanja z dela, precej veliko fluktuacijo itd.; na drugi strani pa pomanjkljivosti pri splošni preskrbi delavcev, velike stanovanjske težave, počasno graditev stanovanj itd., da dobimo sliko o najhujših pomanjkljivostih, hkrati pa tudi o nalogah, ki nas čakajo glede pravičnega uporabljanja delovnih moči in gmotne preskrbe delavcev in nameščencev.

Kvaliteta produkcije

Posebno vprašanje, ki mu je morala kontrola posvetiti veliko pozornost, je vprašanje izmetka in kvalitete naše produkcije. Naša podjetja so bila predvsem usmerjena na kvantiteto, precej so pa zanemarjala prizadevanje za dobro kakovost produkcije. Zato smo imeli lani velik odstotek izmetka in pogosto brez potrebe slabšo kvaliteto produkcije v nekaterih podjetjih.

V premogovnikih se na primer pogosto pojavlja prevelik odstotek jalovine. V Kaknju je odstotek jalovine dosegel celo 32%. Po intervenciji

kontrolnih organov se je ta odstotek občutno znižal kratko malo s tem, da so začeli posvečati večjo pozornost delu na deloviščih.

V železarstvu je velik odstotek odpadkov v valjarnah in v Zenici dosegel celo 20%. Tako je bilo tudi v mnogih industrijskih strokah.

Kontrola je ugotovila, da velik odstotek izmetka in slaba kakovost — razen ko gre za slabe surovine — na splošno nastajata zaradi premajhnega prizadevanja vodstva podjetja ali administrativno operativnih voditeljev, ker vodstva niso dovolj iniciativna, da bi odpravljala posamezne težave.

Kontrolni organi so n. pr. ugotovili v nekem oddelku tovarne »Impol« 30—40% izmetka. Po prizadevanju kontrolnih organov se je izmetek po primerni reorganizaciji delovnega procesa zmanjšal za 2—3%.

Pri kontroli nad kakovostjo obutve so ugotovili, da so izdelali neprimerne modele, ki jih ni bilo mogoče prodati. Kontrolni organi so v usnjarni na Vrhniki ugotovili, da je neki stroj trgal 5—10% usnja odkar je bil instaliran v tej tovarni, ne da bi kdo poskrbel, da bi stroj popravili. Napaka pa je bila takšna, da jo je kontrola na samem kraju ugotovila in odpravila ter s tem preprečila nadaljnje trganje usnja.

Tudi v stavbarstvu je kontrola ugotovila, da so nekatera podjetja stremela bolj za tem, da dosežejo čim več kubikov, premalo so pa računala s kakovostjo. Zato se je zgodilo, da so n. pr. žitna skladišča v Vojvodini nesolidno zgrajena in da se je podrl del industrijskega poslopja v Zemunu. Kontrola je prav tako ugotovila, da so bili tudi nekateri stavbni načrti zelo slabi in razen tega niso bili pod ustrezajočo kontrolo.

Letos mora biti naša naloga, da storimo potrebne organizacijske ukrepe in razvijemo vsestransko borbo za stalni dvig kakovosti produkcije.

Izkoriščanje surovin, energije in pogonskega materiala ter proizvodni stroški

Velika pomanjkljivost v naši gospodarski graditvi je tudi, da so mnogi naši gospodarski voditelji v površnem in celo malomarnem odnosu do varčevanja, pravilnega uporabljanja surovin in drugega materiala, kakor tudi do izkoriščanja goriva in energije.

Kontrola je pokazala, da naša podjetja porabijo preveč električne energije, premoga, nafte, bencina itd. Mnogo konkretnih primerov je, da jim je bilo spričo boljše organizacije mogoče obratovati s količinami energije, ki so se zdele voditeljem spčetka absolutno nezadostne. V Boru je bila n. pr. stalno težava zaradi preskrbe z električno energijo. Kontrola je z analizo tehnološkega procesa ugotovila, da je treba le pravilno časovno razdeliti delo, tako posameznih oddelkov, kakor tudi strojev, pa bo s tem v veliki meri rešeno vprašanje električne energije za to podjetje. Poizkus je pokazal, da je bila ta ugotovitev Kontrolne komisije pravilna. Takšni primeri so dokaz, kako velik pomen imajo tudi pri nepopolnem izkoriščanju energije neiniciativnost, slaba organizacija, malomarnost in birokratska slabost.

Država izgublja velikanska sredstva, ker se premalo varčuje ali ker nepravilno izkoriščajo material. V karlovski usnjarski industriji je kontrola n. pr. ugotovila prevelik potrošek usnja za par čevljev, dalje visoko

porabo podplatov in usnja za pete. Skupno so v tej tovarni samo med časom kontrole z odpravo teh pomanjkljivosti znižali proizvodne stroške za 10,5 din pri paru čevljev, razen tega pa so še prihranili material in povečali produkcijo.

Kot primer razmetavanja goriva nam lahko služi graditev neke hidrocentrale, kjer podjetje sploh ni imelo potrdil in ne upravičila za porabljenih 35.000 litrov bencina.

V železniškem prometu je kontrola ugotovila, da bi bilo mogoče prihraniti najmanj 10—20% premoga, kar znaša najmanj 100 vagonov na dan. Zlasti v stavbarstvu je mnogo takšnih pojavov. Že pri samem projektiranju pogosto premalo mislijo na varčevanje z gradivom, še manj pa pri zidanju. Kontrola je v zelo mnogih primerih preprečila nepotrebno razmetavanje cementa ali drugega stavbnega gradiva. Kot drastično ilustracijo nemarnega odnosa do ljudskega imetja omenjam še primer, da je osebni avtomobil direktorja podjetja »Inteks« v Kranju v enem mesecu prevozil 2500 km.

Vidite, zato je treba torej do skrajnosti razviti borbo za varčevanje z materialom, gorivom, energijo in s surovinami v vseh naših podjetjih in ustanovah. Pri tem ni dovolj le govoriti, da je varčevanje potrebno, temveč moramo tudi storiti takšne organizacijske ukrepe, ki bodo dejansko zagotovili uspehe in zbudili pri gospodarskih voditeljih, delavcih in nameščencih zanimanje za varčevanje.

Končno je v zvezi s tem treba, da se spomnim tudi pomanjkljivosti glede evidence o obstoječem materialu, surovinah, raznih strojnih delih, orodju itd., ki so razkropljeni po naših podjetjih. Kontrola je ugotovila, da so količine tega materiala, ki leži neuporaben v nekaterih podjetjih, medtem ko je nujno potreben drugim podjetjem, če jih vzamemo skupno — precejšnje.

Tu je nekaj primerov:

V beočinski cementarni so velike zaloge potrošnega materiala, novih in starih rezervnih delov, in sicer za več let. Med drugim je nad 2800 krogličnih ležajev, ki pomenijo kritičen material, nujno potreben mnogim gospodarskim podjetjem. Komisija je pri pregledu avtomobilske tovarne »Tezno« ugotovila, da ima podjetje »raznega nepotrebne materiala« v vrednosti 55 milijonov 228.000 din, med drugim: brusilne kamne, približno 20.000 krogličnih ležajev, okrog 2 milijona valjev za kroglične ležaje, nadalje razne koničaste pile, katerih zaloga bi zadostovala podjetju nad 20 let, itd. V zagrebški oljarni je nakopičenega tehničnega materiala v vrednosti nad 1 milijon din; Iani ga sploh niso uporabljali ali ga je podjetje rabilo v zelo majhnih količinah. V skladišču podjetja »Norma« v Osijeku so našli 32 ton betonskega železa in drugo stavbno gradivo, ki ga podjetje ni uporabljalo. Ob koncu leta 1947 je imelo podjetje približno za 16 milijonov dinarjev neporabljenega gradiva. Skoraj nemogoče se pa bo mnogim zdelo dejstvo, da je kontrola odkrila v železniških skladiščih za okrog 300 milijonov dinarjev raznega kovinskega materiala, ki ga naša podjetja krvavo potrebujejo in ki je tam ležal kot ostanek nemških reparacij še izza prve svetovne vojne.

Takšnih primerov je v naših podjetjih mnogo, zato to vprašanje dobiva velik pomen. *Nujno potrebno je, da odgovorna operativna vodstva uvedejo boljšo evidenco nad raznim materialom, ki leži neporabljen v skladiščih in po dvoriščih naših podjetij in ustanov.*

Borba za znižanje proizvodnih stroškov nam odkriva velike finančne rezerve. Naš letošnji proračun določa, da se bodo precej znižali, dejanske možnosti so pa nedvomno še večje.

Lani niso posvečali primerne pozornosti znižanju proizvodnih stroškov niti podjetja niti administrativno-operativni voditelji. Planski stroški so bili določeni previsoko, kar je podjetjem omogočalo, da so prišla na lahek način do nepravilnega »nadplanskega« dobička. To je še bolj oslabilo že tako nezadostno vztrajnost podjetij pri prizadevanju za znižanje stroškov.

Pri pregledu generalne direkcije za premog so ugotovili, da so bile kalkulacije številnih zveznih premogovnikov nerealne. Tako je bilo v Aleksincu določeno 13 milijonov *planske izgube*, v devetih mesecih so pa dosegli 10 milijonov dinarjev »nadplanskega« dobička.

Ministrstvo za industrijo LR Srbije je s pomočjo Kontrolne komisije LR Srbije organiziralo v 289 podjetjih kontrolo o vprašanju kvalitete planskih kalkulacij. Ugotovili so, da je bilo zelo malo predkalkulacij realnih.

Rezultat opravljene kontrole je bil: znižanje proizvodnih stroškov za nad 30 milijonov din v vseh industrijskih strokah LR Srbije.

Tako so se proizvodni stroški že lani precej znižali. Toda vsa dosežanja praksa Kontrolne komisije priča, da je v proračunu za leto 1948 določeno znižanje proizvodnih stroškov več kakor realno. Proizvodni stroški se seveda ne bodo znižali sami po sebi. Podjetjem je pa treba zastaviti konkretne naloge in storiti organizacijske ukrepe, ki bodo višjim vodilnim organom omogočili tekočo, stalno in vztrajno kontrolo v slehernem podjetju.

Trgovina

Večina slabosti in napak, ki se kažejo v proizvodnji, je tudi na področju trgovine. Rečemo lahko le, da so te napake še bolj razširjene in da je bilo prizadevanje za njihovo odpravo doslej še slabše kakor na proizvodnem področju. To je razumljivo, ker naša državna trgovina zaradi pomanjkanja blaga dejansko ni bila trgovina v pravem pomenu besede, ampak nekakšno mehanično, administrativno razdeljevanje predmetov, ki smo jih imeli. Položaj se je pa spremenil. Zaradi silno povečane produkcije v naši državi in velikega obsega naše zunanje trgovine se zdaj že lahko reče, da naša trgovina organizacijsko in ekonomsko nevarno zaostaja za splošnim razvojem naše proizvodnje in našega gospodarstva. To zaostajanje brez potrebe otežkoča in komplicira nekatere gospodarske odnose v državi. Čaka nas zelo pomembna — lahko rečemo, v tem trenutku najpomembnejša — gospodarsko-organizacijska naloga; namreč, da organizacijsko in ekonomsko postavimo na noge našo socialistično trgovino, tako da bo sposobna boriti se proti ostankom kapitalistične špekulacije v mestih in na vasi. Sicer smo s celo vrsto ukrepov, ki jih je storila naša vlada, silno oslabili vire kapitalistične špekulacije na področju trgovine, nismo pa dovolj hitro poskrbeli, da bi te ukrepe podprli z organizacijo širokega omrežja državnih in združenih trgovskih skladišč. Razen tega je obstoječe državno in trgovsko omrežje še slabo, preobremenjeno z administrativnimi metodami, in se ne čuti kot organizator trgovine, kot del socialistične fronte v borbi proti

kapitalističnim ostankom na trgovinskem področju. Naša državna trgovina še vedno slabo opravlja svojo regulatorsko funkcijo na trgu. Njeno delo se pa zelo pogosto omejuje predvsem na registriranje in mehanično razdeljevanje predmetov. Naša trgovina še ne posreduje dovolj in ne učinkovito ekonomsko na prostem trgu, ki ga je še vedno precej v rokah kapitalističnih elementov.

Kontrola je ugotovila, da je naše trgovsko omrežje silno slabo poslovalo. To slabo poslovanje je že samo zelo pogost vzrok raznih zamud in komplikacij pri preskrbi. Knjigovodstvo je navadno zelo slabo. Knjige vodijo neredno, da so zaradi tega mogoče razne zlorabe in poneverbe.

Posebni pregled Kontrolne komisije v začetku tega leta je podal vsestransko nezadovoljivo sliko o trgovskem omrežju.

Evidenca v trgovinskem aparatu je sicer nekoliko napredovala, vendar je še slaba, in sicer zlasti zaradi tega, ker sam organizacijski aparat naše trgovine še ne nudi jamstva za pravilno delo, najsi je evidenca še tako načelno pravilno uvedena. Dogaja se, da blago za zajamčeno preskrbo prihaja z zamudo ali da posamezni kraji krajši ali daljši čas sploh ostanejo brez njega, celo ko je dovolj blaga v skladiščih. Omenjam kot primer dejstvo: lani se je dogajalo, da je v nekaterih krajih sol prišla na črno borzo in dosegla ceno 50 din kilogram, čeprav imamo soli več kakor dovolj za vse potrebe. To je predvsem posledica slabe evidence in kontrole na vrhovih našega trgovskega aparata in slabih organizacijskih razmer v samem trgovskem omrežju.

K temu je treba dodati še slabost, v mnogih primerih pa tudi nesolidnost in problematičnost našega trgovskega kadra. Dejstvo je, da se je v trgovinski aparat vtihotapilo precej problematičnih ljudi — več kakor v kateri koli drug sektor našega gospodarstva — špekulantov, ki bi radi delali za svoj račun, ljudi, ki so se vzgajali v kapitalistični trgovini in ki se niso mogli ali ne hoteli odvaditi starega načina poslovanja. Kontrola je prav tako v nekaterih primerih odkrila zavestno sabotersko ali kriminalno delovanje posameznih ljudi v trgovinskem aparatu.

Dogajalo se je n. pr., da so se uslužbenci državne trgovine neposredno povezovali s privatnimi špekulanti pri umazanih poslih za svoj račun ali so pa zaradi svoje neprevidnosti dopustili, da so jih špekulanti izrabili. N. pr.: podjetje za splošne nabave v Beogradu je bilo nekakšen most, po katerem je državni denar odhajal v roke špekulantov. Podjetje je samo trem nakupovalcem za odkup alkohola in lesa za izvoz izdalo okrog 80 milijonov dinarjev. En sam nakupovalec je prejel nad 54 milijonov dinarjev, posloval pa je po svojem nelegalnem omrežju špekulantov — odkupovalcev.

Drugi primer: Podjetje »Istok« v Peči je lani ob koncu leta dalo nekemu nakupovalcu 1.500.000 din. Nakupovalec je letos do marca poslal podjetju za 700.000 din smokev in rib, za ostanek denarja, 800.000 din, pa ni dal nobenih izkazil in se ni na poziv Kontrolne komisije prostovoljno odzval. Drug zasebni dobavitelj je prevzel od istega državnega podjetja lani 1. oktobra 100.000 din. Ker ni nihče iz podjetja zahteval od njega niti blaga niti denarja, ga je uporabljal do 31. decembra 1947, ko ga in šele vrnil brez vsakih obresti. Komisija je ugotovila, da so nakupovalci tega podjetja skupno rabili 4 milijone dinarjev državnega denarja za svoje zasebne namene.

Ker je takšnih primerov več, in sicer v vsej državi, si lahko mislimo, kakšno škodo trpi država zaradi takšnega poslovanja v državnem trgovskem omrežju.

Jasno je, da je treba energično očistiti naš obstoječi trgovinski aparat in zagotoviti učinkovito kontrolo nad poslovanjem slehernega, pa tudi najmanjšega državnega ali združnega trgovskega skladišča, če hočemo, da se bo naša trgovina pravilno razvijala.

Vsa ta dejstva, kakor tudi nezadovoljive organizacijske razmere sedanjega trgovinskega aparata, državnega in združnega, terjaajo, da čimprej odpravimo zaostajanje trgovine; da odločneje zatiramo poizkuse protiljudskih akcij kapitalističnih špekulantov na področju trgovine; da položimo trdne organizacijske temelje za našo socialistično državno in združno trgovino in da se borimo za nov tip trgovskega kadra, socialističnega trgovskega kadra. Nedvomno je to ena najtežjih nalog, vendar jo moramo rešiti, če hočemo našemu delovnemu človeku zagotoviti normalno in solidno preskrbo.

Kmetijstvo

O nekaterih napakah na področju kmetijstva sem govoril že prej. Zdaj bi se rad dotaknil le nekaterih načelnih vprašanj o razvoju našega kmetijstva in organizacijskem sistemu v kmetijstvu.

Ne more biti dvoma, da je razvoj našega kmetijstva lani zaostajal za razvojem drugih gospodarskih panog.

Razen objektivnih vzrokov, ki so nedvomno in o katerih se je tu prav tako že govorilo, so tudi nekateri subjektivni razlogi takšnega zaostajanja. Eden takšnih vzrokov je neka tendenca, da podcenjujejo pomen rekonstrukcije našega kmetijstva in da je treba držati pravilen tempo te rekonstrukcije v popolnem skladu s splošnim procesom naše industrializacije. Ta tendenca je vladala in še vlada pri nekaterih naših kadrih ter je izraz bodisi kapitulanstva pred težavami, odnosno pred dejstvom, da je odpor kapitalističnih ostankov na tem področju naše graditve najmočnejši, ali je pa izraz nevednosti naših kadrov, ki jim še vedno ni popolnoma jasno, česa se morajo tu predvsem oprijeti in kaj je zdaj glavno v procesih socialistične rekonstrukcije našega kmetijstva.

Pri nas je neka, dejal bi strokovnjaška linija, tako da mislijo, da se bodo vsa vprašanja našega kmetijstva rešila že s samimi intenzivnimi agrotehničnimi ukrepi. Borba za višjo agrotehniko se mora seveda razvijati kolikor mogoče širše in čim bolj intenzivno. Toda ti ukrepi ne morejo spremeniti socialno-ekonomske strukture našega kmetijstva. Vsi vemo, da maloposestniška struktura kmetijstva stavi določene trdne meje agrotehničnim ukrepom in mehanizaciji v kmetijstvu. Najsi v takšnem okviru storimo vse, kar je mogoče, vendar se ne smemo slepiti, da bo to dovolj. Ozreti se je treba le na nekatere zahodne dežele z bolj razvitim kapitalističnim kmetijstvom, z visoko agrotehniko in z bolj razvito mehanizacijo v kmetijstvu, pa se bomo kmalu prepričali, da so to raven agrotehniko in mehanizacije dosegli na račun uničenja malih in srednjih kmetov in v korist redkih bogatašev, podeželskih in mestnih kapitalistov. Naša ljudska oblast seveda ne more trpeti, da bi se agrotehniko in mehanizacija na vasi razvijali na ta način, tako da bi kmečki bogataši uničevali male in srednje kmete. Naloga ljudske oblasti je nasprotno —

in ljudska oblast tudi tako dela — ščititi množico malih in srednjih kmetov pred izkoriščanjem in pritiskom kapitalističnih elementov na vasi. V naši deželi je potemtakem samo ena pot: da vsestransko razvijemo kmetijsko zadrugišništvo, od najnižjih do najvišjih oblik, v katerem bodo gospodarili mali in srednji kmetje, ne pa kmečki bogataš, kakor je to bilo v preteklosti in kakor se v posameznih primerih celo dandanes še vedno dogaja. Samo pravičen razvoj kmetijskega zadrugišništva lahko ustvari pogoje za široko mehanizacijo in uporabo višjih agrotehničnih ukrepov v našem kmetijstvu.

Večkrat smo pa že ugotovili, da se naše kmetijsko zadrugišništvo ne bo stihijno razvijalo v socialističnem smislu, brez trdnega vodstva in brez stalne politične gnotne in organizacijske podpore; prav v tem pogledu je pa pri nas mnogo napak in pomanjkljivosti. Mnogi naši tovariši predvsem ne razumejo, da kmetijske zadruge čistega kupoprodajnega tipa same kot takšne še niso sposobne vnesti kvalitativnih sprememb v naše kmetijstvo.

Te zadruge so sicer lahko zelo pomembno oporišče za našo trgovino, toda njihov vpliv na razvoj kmetijstva je zelo omejen. Stalno smo naglašali, da je razvoj takšnih zadrug koristen in nujno potreben, da pa je to vendar najnižja oblika zadrugišništva. Njen poseben pomen je v tem — razen njene vloge v razvoju socialistične trgovine — da jo lahko uporabimo kot organizacijsko podlago za nadaljnji razvoj kmetijskega zadrugišništva. Toda bistveni činitelj za nadaljnji razvoj kmetijskega zadrugišništva in za njegovo notranjo kvalitativno spremembo je, da se zadruge kolikor mogoče naglo opremijo s sredstvi za kmetijsko proizvodnjo, s tehničnimi sredstvi, da dobijo kadre itd. To pa pomeni: da se opremijo s stroji, traktorji, energetskimi viri, raznimi kmetijskimi napravami, živinorejskimi farmami, s plemensko živino, z delavnicami za vsakdanja popravila orodja, s stroji za predelavo kmetijskih pridelkov, semenskimi postajami, kmetijskimi laboratoriji, strokovnimi kadri itd. Še več, lahko se reče, da je sleherni element zadrugne lastnine izpodbuda za razvoj našega zadrugišništva v socialistični smeri. Vsak izmed nas ve, kaj bodo takšne zadruge pomenile za razvoj našega kmetijstva, za planiranje v kmetijstvu, za plansko socialistično vodstvo v kmetijstvu, za strokovni, politični in kulturni dvig kmetijske produkcije. To seveda ne pomeni, da to lahko dosežemo takoj in ne, da mora vse to država kratko malo darovati našim zadrugam. To je daljši proces, toda proces, ki ga je treba že zdaj pravilno voditi in s čimer je treba voditi ter imeti pred očmi jasno perspektivo na to, kar hočemo doseči. Čim hitreje se bodo naše zadruge razvijale v tej smeri, tem bolj bodo mogle vplivati na razvoj kmetijstva. Zato je goli praktikizem tu morda še škodljivejši, kakor v kateri koli drugi panogi naše delavnosti.

Prav tako bi bilo napačno misliti, da se bo ta proces z lahkoto in mirno razvijal. Že dosednji razvoj kmetijskega zadrugišništva kaže, da je to hkrati proces definitivne diferenciacije na vasi in odprave kapitalističnih ostankov, ki se nočejo sprijazniti z dejstvom, da so v naši državi šteti dnevi vsem ostankom izkoriščanja človeka po človeku.

Pri nas so ljudje, ki dvomijo v to vlogo zadrugišništva. Vendar imamo že žive primere takšnega razvoja. Vzemite samo procese, ki se dogajajo v mnogih vaseh z graditvijo zadrugnih domov. Poznam konkreten primer neke vasi, ki si je nedavno zgradila zadrugi dom. Vas je bila, kakor

se pravi, reakcionarno nastrojena. Dejansko se je nekaterim premožnejšim gospodarjem posrečilo, da so vplivali na množico malih in srednjih kmetov. Ko je od Ljudske fronte prišla iniciativa za graditev doma, se je pojavil močan, organiziran odpor. Začele so krožiti znane klevete o skupnih kuhinjah in skupnih posteljah. Vendar se je del malih in srednjih kmetov lotil dela, ko so se pa pokazali prvi uspehi, je nastal na vasi prelom. Dela se je oprijela vsa vas in čisto pred koncem so se pojavili pod pritiskom vasi na stavbišču tudi premožnejši gospodarji, ki so bili spočetka glavni organizatorji odpora. Ko so se pa kmetje prvič zbrali v dvorani novega doma, ko so gledali na stenah slike svojih udarnikov in videli prvi film v svoji vasi, v domu, ki so ga sami zgradili — tedaj so spoznali marsikaj, česar niso razumeli, ko so zastavili prvo lopato za zgraditev zadružnega doma. Zdaj ta vas nima le zadružnega doma s skladiščem in kulturnim zadružnim trgovskim lokalom, temveč se je tudi sama spremenila.

Korenito je izpodkopen vpliv kapitalističnih ostankov in kako se bo vas spremenila šele jutri, ko bodo zadružni kmetijski stroji in prvi zadružni traktorji pomagali delovnim kmetom obdelovati zemljo!

Ce je stvar takšna, tedaj je jasno, da država ne more biti do kmetijskega zadružništva v odnosu, kakor do nečesa, kar ni v okviru vseh državnega plana. Naše zadružništvo še ni samo sposobno, da bi moglo s svojimi sredstvi in svojim kadrom prevzeti vse te velike naloge. V interesu ne le naših delovnih kmetov, temveč tudi hitrejšega tempa rekonstrukcije kmetijstva je, da se država mnogo močneje angažira v kmetijskem zadružništvu s svojo podporo, kakor se je doslej. Investicije v kmetijsko zadružništvo — to so investicije, ki krepijo borbo proti kapitalističnim ostankom na vasi; to so investicije, ki pomenijo povečanje kmetijske produkcije, zvišanje splošnega narodnega dohodka in hitrejši tempo socialistične graditve sploh.

Ali je mogoče reči, da je bila ta linija za razvoj našega kmetijstva, ki jo je določilo vodstvo naše države, pravočasno in jasno določena in da so jo sprejele široke ljudske množice? Da, takšna linija je bila pravočasno določena, širok organizacijski razmah kmetijskega zadružništva pa najboljše potrjuje, da so to linijo sprejeli naši delovni kmetje. Ob koncu leta 1946 so štejele kmetijske zadruge 1.816.000 članov, zajele so pa 9.300.000 potrošnikov na vasi. Ob koncu leta 1947 pa je bilo 2.200.000 zadružnikov in nad 10 milijonov potrošnikov.

Delovnih zadrug je bilo leta 1946 313, ki so obsegale 22.740 gospodinjstev s 135.500 člani in 98.933 ha zemlje. Ob koncu leta 1947 je pa bilo že 808 delovnih zadrug z 40.642 gospodinjstvi in 209.526 člani, zemlje so pa te zadruge imele 208.308 ha.

Zdaj naše zadruge gradijo v vsej Jugoslaviji okrog 4000 zadružnih domov. Ali je lahko še kaj boljše potrdilo od tega, da so naši delovni kmetje sprejeli zadružništvo kot pot k napredku kmetijstva in k svojemu boljšemu življenju?

Vendar se vsiljuje vprašanje, ali je država storila vse, kar je bilo treba in kar je bilo mogoče storiti v pomoč zadružništvu. Nedvomno ni bilo storjeno vse. Pri nas je lani pri delu državnega aparata, zlasti v vodstvu financ in planske komisije, precej dolgo in vztrajno vladalo mnenje, da vlaganje sredstev v zadružni sektor ne pomeni vlaganja v socialistični sektor. Krediti, ki so bili določeni v zadruge, so bili prvič

majhni, razen tega so pa pogosto od zadrug zahtevali takšna jamstva, da so zadružniki izgubili voljo, da bi se spuščali v takšen riziko. Še več, niti delovne zadruge niso uživale primerne podpore v kreditu in materialu. Na drugi strani pa še vedno nimamo vsaj okvirnega načrta za združne graditve, ki bi našim kadrom določil jasno vsakdanje naloge, kako je treba nuditi vsestransko podporo kmetijskemu združništvu. Zato naša akcija za pospeševanje kmetijskega združništva še vedno ni postala stvar vsakdanjega izpolnjevanja konkretnega načrta.

Ostanki takšnega nepravilnega odnosa do združništva so še vedno tudi v tem proračunu, ki ga te dni sprejemamo.

Podpora kmetijskemu združništvu tu še vedno ni prišla dovolj do izraza. Toda zdaj bi bilo brez koristi, če bi to spreminjali, ker je za učinkovito izkoriščanje državne pomoči združništvu nujno potreben načrt za združno graditev, ki ga je treba izdelati skupaj z vodstvi našega združništva. Ko bo to gotovo, bo šele treba najti tudi ustrezajoča sredstva. V tem pogledu občutno zaostajamo in je treba to nalogo čimprej izpolniti.

Lani ni bil pravilen odnos tudi do državnih kmetijskih posestev. Jasno je, da je vsestransko pospeševanje in utrjevanje državnega sektorja v kmetijstvu — z združništvom — najpomembnejši instrument v borbi za socialistično rekonstrukcijo našega kmetijstva. Toda plan kapitalne graditve na državnih posestvih ni bil izpolnjen v nobeni ljudski republiki. Zelo napačno in škodljivo podcenjevanje pomena kmetijstva v gospodarski graditvi je očitno prevladovalo med nekaterimi našimi vodilnimi gospodarskimi kadri in je bilo najpomembnejši vzrok, zakaj ni bil plan izpolnjen.

Temu je treba dodati še organizacijske slabosti in slabo kontrolo na kmetijskem sektorju, kar je prav tako vplivalo, da je kmetijstvo zaostajalo. Kontrola je v nekaterih primerih — zlasti na državnih kmetijskih posestvih — odkrila silno zanemarjenost in nekontrolirano stanje, kar so ponekod znali izkoristiti tudi sovražniki.

Kontrola je na primer na nekaterih kmetijskih posestvih ugotovila, da so kar neposredno uničevali plemensko in drugo živino, kakor tudi perutnino, to so pa navadno maskirali z izgovorom o prisilnem klanju ali da je živina poginila zaradi bolezni.

Kakšne posledice rodi to, če ni evidence in kontrole, nam priča naslednji primer: na posestvu »Livada« v Ečki je upravnik posestva prodal državno imetje, čigar vrednost je presegala milijon dinarjev, le za 96.353 dinarjev, sam direktor je pa kupil vse pohištvo za 10.000 din in plačal za 17 preprog samo 845 dinarjev. Na istem posestvu je lani odpadlo na tako imenovani prisilni zakol 47%, pri čemer je bilo ugotovljeno, da so prisilno klali zlasti v velikem obsegu o. veliki noči in božiču. Poljedelski donos na tem posestvu je lani zaostajal v skupnem znesku nad 3 milijone din v primeri z donosom sosedne kmetijske zadruge »Botoš«, ki je mnogo bolje delala.

Tudi ribiško gospodarstvo je izkazovalo lani velike izgube. Tako je pri enem jezeru ta izguba dosegala 74%, čeprav je bila normirana na 5%. Skupna izguba pri tem poslovanju samo pri treh jezerih je znašala 309.289 kilogramov rib.

Na področju kmetijstva je zelo slaba kadrovska politika. Kontrola je n. pr. ugotovila, da je nekaj državnih kmetijskih posestev postalo kratko malo zatočišče sovražnikov ljudske oblasti ali kriminalnih tipov.

Do tega je privedla zločinska neprevidnost in da je popolnoma primanjkovalo resne kontrole ter slabo organizacijsko stanje odgovornega kmetijskega aparata.

Iz vseh teh dejstev jasno izhaja, da nas letos na področju kmetijstva čakajo zlasti pomembne, velike naloge.

Organizacijsko stanje gospodarskega aparata

Da bomo mogli uspešneje premagovati težave in se boriti proti sedanjim slabostim in napakam, ki se kažejo pri delu našega gospodarskega aparata, je treba še bolj razviti in utrditi organizacijski sistem ter bolje izpopolniti vodstvene metode na področju našega gospodarstva. V tem pogledu smo napravili lani velik korak naprej. V kratkem času se nam je posrečilo ustvariti organizacijski sistem, ki je uspešno izpolnil naloge prvih let naše graditve. Praksa je tudi pokazala, da je ta sistem v svoji osnovi pravilno postavljen.

Kljub temu je pa še precej slabih točk na tem področju našega dela in delamo mnogo napak. Pomanjkljivosti bodo še vedno naraščale, če bomo dopustili, da bo razvoj organizacijskih oblik zastajal za nalogami, ki jih mora reševati naš gospodarski aparat. Naši voditelji morajo popolnoma spoznati, da ni takšnih organizacijskih shem, ki bi bile definitivne in najboljše za vse čase. Kar je bilo včeraj dobro, se lahko danes izkaže ovira ali vsaj huda slabost. Vsak korak naprej v naši socialistični graditvi terjaja, da napredujemo tudi v razvoju našega organizacijskega sistema in organizacijskih oblik.

Naša naloga, naloga vseh vodilnih gospodarskih organov, od ministrstev do podjetij, je leta 1948, da izboljšamo in nadalje razvijamo tako sam organizacijski sistem, kakor tudi kakovost poslovanja vsega našega upravnega organizma, in sicer na področju kmetijstva, kakor tudi v vseh drugih panogah naše uprave.

Kontrola je n. pr. ugotovila, da po naših generalnih in glavnih direktorijah določena organizacijska načela niso trdno uveljavljena, tako da se direktorije čedalje bolj obremenjujejo z okornim administrativnim poslovanjem, kar jih ovira pri neposrednem operativnem vodstvu podjetij. Direktorije še niso postale takšni organi, ki bi jih podjetja stalno čutila, tako kot vsakdanjo pomoč in kot stalno kontrolo. Na drugi strani te direktorije zelo pogosto omejujejo potrebno samostojnost vodstev podjetij, kjer je ta samostojnost potrebna in koristna.

Zlasti moram opozoriti na hudo slabost organizacije na kmetijskem sektorju. Predvsem je treba naglasiti, da se naši ljudski odbori, tako okrajni kakor tudi krajevni, v tem pogledu še vedno niso znašli. Čeprav je bil n. pr. lani plan poljedelske proizvodnje pravočasno določen v kmetijskem ministrstvu, so ga vendar podrobno izdelovali v mnogih okrajih predvsem v pisarnah ljudskih odborov in skoraj brez vsakega sodelovanja samih kmetov. V organizaciji kmetijskih oddelkov po ljudskih odborih so se pokazale hude pomanjkljivosti in da je potrebna konkretna reorganizacija, ki bi močneje izločila operativne organe in jim dala večjo samostojnost. Lani je odpovedala tudi semenska služba, spet predvsem v organizacijskih vprašanjih. Mnoge pomanjkljivosti so se pokazale pri izpolnjevanju agrotehničnih ukrepov in pri organizaciji kmetijske strojne

službe, da niti ne govorim o pojavih nemarnosti, nesolidnosti in pravega saboterskega uničevanja ljudskega imetja. Zato vodilne organe našega kmetijstva predvsem čaka naloga, da na podlagi določenih načel, o katerih je tu govoril tudi kmetijski minister, izdelajo in utrdijo organizacijski sistem za vodstvo in upravo kmetijstva. Iluzorno bi bilo misliti, da lahko zadovoljivo rešujemo velike naloge v kmetijstvu, ne da bi bilo treba predvsem odpraviti sedanje organizacijske slabosti v kmetijskem aparatu. Pri tem je po mojem mnenju bistveno naslednje:

1. pravilna organizacija kmetijskih poverjeništev odnosno oddelkov v okrajnih ljudskih odborih, živa povezanost med njimi in kmetijskim ministrstvom;

2. dobra evidenca in vseobsegajoča kontrola v okrajnih ljudskih odborih in kmetijskih ministrstvih;

3. bolj intenzivno angažiranje delovnih in vseh kmetijskih zadrug v delu kmetijske službe na podlagi združniškega plana;

4. kadrovska utrditev aparata — državnega in združnega — utrditev discipline in budnosti;

5. mnogo več vsakdanjega sodelovanja s kmečkim delovnimi množicami.

V našem gospodarskem organizacijskem sistemu igrajo še vedno precejšnjo vlogo birokratske tendence in formalno administriranje. Značilno je, da se to kaže tudi tam, kjer je najbolj škodljivo in kjer je borba proti temu najpotrebnejša, n. pr. v direkcijah, v dispečerski službi itd. Kot drastičen primer, kako vodijo voditelji, omenjam primer, ki ga je ugotovila kontrola, in sicer, da se je obratni inženir glavne direkcije za tekstilije zveznega ministrstva za industrijo mudil 14 dni v Dugi Resi, ne da bi vsaj enkrat stopil v obrat, to se pravi k strojem.

Karakteristika voditeljev s takšnimi birokratskimi metodami je, da ne verujejo v ustvarjalno iniciativnost delovnih množic ali da ne znajo pritegniti delovnih množic k sodelovanju pri pripravah in izpolnjevanju določenih ukrepov. Pri nas sklicujemo mnogo premalo posvetovanj o strokovnih vprašanjih skupaj z vsemi delavci in nameščenci v tovarnah, ustanovah in kmetijstvu. Naši voditelji premalo konsultirajo ljudi od strojev do pluga, ki so si s svojim dolgoletnim delom pridobili dragocene izkušnje. Mnogi podcenjujejo moč prepričevanja in pojasnjevanja ter bolj verujejo v moč mrtve črke, aktov ali odredb. Bilo je pač več akcij, ki se niso posrečile predvsem zato, ker voditelji niso znali organizirati ljudskih množic, da bi sodelovale, in ker so se zanašali, da je dovolj za uspeh, če izdajo odredbo nižjim organom oblasti. Na drugi strani je bila vrsta nasprotnih primerov, in sicer mnogo več, da so se akcije posrečile samo, ker so jih pravilno pojasnjevali ljudskim množicam in ker so množice sodelovale. Ne bom omenjal primera frontnih akcij, ki so znane, čeprav tudi teh izkušenj premalo uporabljajo. Omenjam primer iz dela kontrole. Pri množični kontroli nad setvenimi površinami so lani sodelovali desettisoči članov Ljudske fronte in zato je kontrola lahko zajela sleherno vas in rodila dobre uspehe. Nadalje je pri množični kontroli, ki jo je lani organizirala Kontrolna komisija o vprašanju pravičnega uporabljanja žitnega fonda, sodelovalo v kontrolnih ekipah okrog 100.000 ljudi. Takšne primere imamo tudi v drugih panogah državne uprave. Tem bolj moramo razumeti, da je potrebno aktivno sodelovanje delavcev pri proučevanju naših proizvodnih vprašanj ali kmetov pri kmetijskih vpra-

šanjih. Razen tega tudi naši zvezni ali republiški vodilni organi ne smejo izdajati odlokov formalistično, ampak morajo stalno konsultirati tiste, ki bodo morali te odloke izpolniti. Nepravilno, lahkomišelnost in birokratsko je verovati v slepo silo napisanega paragrafa ali odredbe, če za tem ne stoji organizirana sila naših ljudi.

Administracija našega gospodarstva je še vedno precej okorna. Delni vzrok je tudi v precej kompliciranem sistemu našega knjigovodstva in evidence. Odločna preusmeritev na dobro in izčrpno dnevno, dekadno in mesečno evidenco lani je rodila na splošno kljub pomanjkljivostim dobre uspehe. Omogočila nam je, da smo se do podrobnosti poglobili v razmere našega gospodarstva in odigrala je odločilno vlogo pri prehodu na plan. Vendar se je izkazala potreba, da je treba zdaj odkriti preprostejše oblike vsaj za manjša podjetja, da pa pri tem ne oslabimo izčrpnosti podatkov, ki nam jih bo dala evidenca.

Kontrola je prav tako ugotovila, da mnoga podjetja in višja gospodarska vodstva nočejo ali ne znajo uporabljati podatkov evidence kot enega najpomembnejših sredstev operativnega vodstva in preizkušenj, ali so bile izpolnjene naloge v vsakdanji borbi za izpolnitev plana. V generalni direkciji za črno metalurgijo n. pr., po izjavi samega komercialnega direktorja, ni nihče uporabljal zelo izčrpnih mesečnih podatkov, ki jih je direkcija prejemale od podjetij. Generalna direkcija za metalurgijo pisanih kovin n. pr. ni opazila, da ji je rudnik v Trepči pošiljal podatke, izmed katerih so prvi za del obrata bazirali na tem pojmovanju plana, drugi pa na drugem. To je ugotovila šele kontrola, ki je ob tej priložnosti dognala tudi, da jim v samem rudniku ni jasno, kaj je prav za prav njihov plan. *Tekoča evidenca, to je najmočnejše orožje voditeljev v vodstvu podjetij in v borbi za izpolnitev plana.* Naši voditelji se pa morajo naučiti voditi s tem orožjem, ne pa ga razumeti le kot dolžnost do višjega vodstva.

Kontrola je prav tako v več primerih ugotovila, da so bili evidenčni podatki netočni. Lani maja je n. pr. tovarna v Smederevski Palanki v dnevnih poročilih za direkcijo navedla, da je izpolnila plan do 97,5%, kontrola je pa na samem kraju ugotovila, da je tovarna tisti mesec izpolnila plan v resnici le do 75%. Bili so celo primeri, da so rubrike izpolnjevali kratko malo po prognozi, ne pa po dejanskem učinku. — Naša evidenca ima zlasti mnogo pomanjkljivosti na kmetijskem sektorju. To je pa tudi razumljivo, saj imamo tu opravka z razdrobljenimi maloposestniškimi posestvi. Toda če bi naši ljudski odbori imeli boljši sistem evidence in statistike, bi se nam vendar nudil mnogo boljši vpogled v stanje in razvoj našega kmetijstva. Slaba evidenca v kmetijstvu stalno povzroča nepravilnosti in napake v setvenem planu, pri odkupu, odmerjanju davkov itd.

Izpopolniti je treba torej sistem evidence, ga poenostaviti, naučiti naše voditelje, da ga bodo uporabljali v vsakdanji borbi za izpolnitev plana, in poostrižiti boj za točnost evidence.

Naš planski sektor je še premalo razvit. Ta sektor še seveda ni zgrajen, ne primerno urejen, slab je spodaj, v samih podjetjih in okrajih, tako da pogosto ne napravijo potrebnih preizkusov planskih nalog z izkušnjami same prakse v podjetjih. Zato se je dogajalo in se še vedno dogaja, da posamezne planske naloge v nižjih gospodarskih enotah ne bazirajo

na trdno ugotovljenih in strokovno proučenih dejstvih, ampak na splošnih cenitvah.

Omenil sem že primer železarne na Jesenicah, ki je trmasto vztrajala, da ji je treba znižati plan produkcije surovega železa za 7%, kontrola je pa ugotovila, da je plan mogoče povečati za 8%. V premogovniku v Senovem se je upravi podjetja posrečilo pripraviti zastopnike glavne direkcije za premog, da so pristali na znižanje plana. Kontrola je pa ugotovila, da je bilo mogoče plan povečati celo do 30%, če storijo nekatere ukrepe. Potem se je produkcija tudi v resnici povzpela in plana niso le izpolnili, temveč so ga presegali za okrog 15%. V glavni direkciji za kemično industrijo v LR Hrvatski je kontrola ugotovila, da je direkcija planirala kratko malo po predlogih podjetij, ne da bi preizkusila te predloge in ne da bi poznala zmogljivost teh podjetij. Rezultat tega »planiranja« je bil, da je direkcija določila tako za leto 1947 kakor za 1948 pre nizke plane. Kontrola je razen tega odkrila, da v tej direkciji nista bili urejeni evidenca in statistika, da je bilo poslovanje administrativno in birokratsko, da operativnega sektorja kot takšnega prav za prav ni bilo in da podjetja niso uživala nobene pomembnejše pomoči direkcije.

Pomanjkljivosti so se pokazale tudi v planiranju kmetijstva. Jasno je bilo postavljeno, da se planiranje v kmetijstvu glede na maloposestniško strukturo večine našega kmetijstva in glede na resno vlogo, ki jo v njem še igrajo kapitalistični elementi, kvalitativno, tako po oblikah kakor po obsegu — razlikuje od planiranja v socialističnem sektorju in da lahko rodi uspehe samo pod pogojem, če pri podrobni izdelavi in konkretizaciji zavestno sodelujejo najširše množice delovnih kmetov. Toda nekateri voditelji so si vendar hoteli »olajšati« delo, tako da so se planiranja lotili administrativno, birokratsko. Setveni plan so ponekod poskušali odmeriti zelo šablonsko na posamezna posestva, kratko malo iz pisarn. Podobne stvari so se pogosto dogajale tudi pri razdelitvi odkupnih obveznosti, pri odmeri dohodnine itd. Popolnoma jasno je, da je tako ravnanje moralo imeti škodljive posledice.

Eden razlogov takšnih in podobnih pomanjkljivosti je bilo dejstvo, da planske okrajne komisije niso niti še zdaj dobro organizirane. Jasno je, da je prav v kmetijstvu zaradi njegove strukture potreben najtesnejši stik planskih organov z množico pridelovalcev in da so prav tu najbolj potrebne politične in organizacijske priprave.

Nujno potrebno je torej, da se v naših okrajnih ljudskih odborih utrdijo planski organi, ki bodo mogli prevzemati odgovornost za pravilno planiranje v okrajnem merilu in za pravilno izpolnjevanje planov.

Praksa je pokazala, da sta slabo planiranje in slaba kontrola nad podjetji redno zvezana s slabim stanjem v vodilnih direkcijah.

Ker industrija lanu in konoplje v LR Srbiji ni izpolnila plana, so kontrolni organi LR Srbije napravili pregled v 21 konopljarnah v njihovi glavni direkciji. V podjetjih je kontrola ugotovila slabo kakovost proizvodnje in nered pri kontrahiranju, kar je tudi povzročilo, da podjetja niso bila dovolj preskrbljena s surovinami. Glavni vzrok teh razmer je bilo slabo vodstvo te direkcije. Direkcija sama ni bila organizacijsko urejena, imela je slabo evidenco in slabe planske organe. Zaradi teh slabosti se je n. pr. zgodilo, da je konopljarna v Senti prejela premajhen plan, mnogo manjši od zmogljivosti tovarne, medtem ko je konopljarna

v Srpskem Miletiču nasprotno prejela plan, ki je presegal njeno zmogljivost.

Kontrolni organi v LR Sloveniji so napravili kontrolo v živilski industriji, ki prav tako ni izpolnjevala plana. Ugotovili so, da so bile slabosti v podjetjih na splošno posledica slabosti glavne direkcije. Kontrola je ugotovila, da so bili posamezni sektorji direkcije le formalno ustanovljeni, dejansko je pa v direkciji vladala desorganizacija. Proizvodni sektor se sploh ni ukvarjal z vprašanji proizvodnega procesa, z racionalizacijo, normativi itd. in sploh ni vedel, kakšne so razmere v podjetjih. Direkcija pod takšnimi pogoji sploh ni mogla voditi podjetij in ne nadzirati, kako so izpolnjevala naloge.

Potemtakem je nujno potrebno aparat za planiranje organizacijsko utrditi in usposobiti od zgoraj navzdol, na drugi strani pa urediti in utrditi naše generalne in glavne direkcije kot operativne voditelje njihovih podjetij.

Naši gospodarski voditelji bodo morali posvetiti mnogo večjo pozornost vprašanju koordinacije med posameznimi povezanimi panogami pri izpolnjevanju plana. Kontrola je n. pr. ugotovila, da pri vrstnem redu graditev daljnovodov niso dovolj upoštevali večje ali manjše nujnosti pri tem ali drugem sektorju našega gospodarstva. Še bolj nazoren je primer naših železnic. Železniški promet je lani dosegel dobre uspehe, vendar bi lahko imel še lepše, če bi mu podjetja hotela olajšati naloge. Izpolnitev prevoznega plana je v veliki meri odvisna od tega, kako se tega plana držijo gospodarska podjetja, ki blago prevažajo. Lani je bila disciplina v tem pogledu zelo slaba. Kontrola je n. pr. ugotovila, da so sladkorne tovarne zaradi površnosti in nepravilnosti svojega prevoznega plana med kampanjo brez vsake potrebe kratko malo zasedle 350 vagonov na dan. Po intervenciji kontrole so enako količino sladkorne pese prepeljali s 350 vagoni manj.

V tem pogledu je značilno, da je naše gospodarstvo lani plačalo železnici nad 300 milijonov dinarjev ležarine, za izgubo časa in drugih nepotrebnih stroškov, kar je dejansko čista izguba za državo. Prav takšne ozkosrčne in škodljive tendence, ne da bi računali o interesu celote, kažejo nekateri voditelji tudi glede naročanja materiala. Mnoga podjetja so zahtevala mnogo večje količine materiala, kakor so ga dejansko potrebovala v določenem času. Brez potrebe in v škodo naše graditve si delajo zaloge, ki ležijo neizkoriščene. Takšno ravnanje je treba dandanes označiti kot zločinski odnos do državnih in ljudskih interesov. Letos se mora utrditi naša dispečerska služba, se otresti velike administracije, da bo bolj prosta pritiska od spodaj in da bo imela boljšo kontrolo nad zalogami na terenu in nad njihovo uporabo. Na drugi strani je treba z odločnimi ukrepi utrditi plansko disciplino in koordinacijo ter kaznovati ljudi, ki vztrajno kršijo to disciplino.

Državna uprava in ljudski odbori

Precej pomanjkljivosti in napak, o katerih sem govoril, se nanaša tudi na gospodarske panoge državne uprave, vsekakor pa na delo ljudskih odborov. Tu se ne bom spuščal v podrobnosti. Zvezna vlada pripravlja predlog zakona o spremembah zakona o ljudskih odborih, ki bo izraz

sedanjih naših potreb pri delu ljudskih odborov in bo tako pri tej priliki ta skupščina vsekakor podrobno pretresla ves kompleks vprašanj organizacije in dela ljudskih odborov ter posameznih organov državne uprave.

Tu bi rad naglasil le dve ali tri nepravilnosti, ki se neposredno slabo izražajo v naši gospodarski graditvi.

Predvsem je treba naglasiti, da naši vodilni organi, zlasti naša zvezna vlada in republiška ministrstva ne nudijo dovolj organizacijske podpore ljudskim odborom po posameznih linijah.

Pogosto se izdajajo odredbe in na ljudske odbore prelagajo obveznosti, ne da bi jim hkrati povedali, kakšna organizacijska sredstva in metode naj uporabljajo pri izpolnjevanju teh nalog. Zaradi tega se zlasti dogaja, da naši ljudski odbori z dobrim namenom, da bi izpolnili posamezne odredbe, iščejo sami pota in načine ter delajo nepravilnosti, potem jih pa od zgoraj kritizirajo. V takšnih primerih ljudski odbori dejansko niso zaslužili kritike, ampak so jo višji vodilni organi, ki niso poskrbeli, da bi ljudskim odborom do konca pojasnili ne le konkreten namen določene odredbe, temveč tudi načine in organizacijske oblike za njeno izpolnitev. Primer takšnega nepravilnega ravnanja je n. pr. odmerjanje davka ob koncu lanskega leta ali izpolnjevanje setvenega plana lani spomladi, zlasti v LR Hrvatski. Tam so namreč v nekaterih okrajih kratko malo natisnili obrazce, jih izpolnili v pisarni okrajnega ljudskega odbora in jih razposlali posameznim posestvom kot njihovo setveno obveznost. To pisarniško delo je bilo seveda tako daleč od konkretnega položaja na terenu, kakor nebo od zemlje. Vemo pa, da je karakteristika birokrata prav v tem, da ne razmišlja o posledicah in mu ni mnogo mar, ali se bo kakšna stvar posrečila ali ne. Zanj je glavno, da preloži odgovornost na druge, na nižje.

Nadalje je dejstvo, da so organizacijski stiki med ministrstvi in posameznimi oddelki ljudskih odborov prerahli. V prvi etapi graditve naših ljudskih odborov smo povsem pravilno naglašali potrebo, da naša zvezna in republiška ministrstva predvsem občujejo z izvršnimi ljudskimi odbori kot s celoto. Naša naloga je tedaj bila politično in organizacijsko utrditi ljudske odbore kot celoto, ne pa dopustiti, da bi bili razbiti v nepovezane oddelke brez enotne odgovornosti. Zdaj pa naši okrajni ljudski odbori pomenijo politično in organizacijsko že precej krepke organe. Tesna povezanost med posameznimi oddelki ljudskih odborov in pristojnimi republiškimi in zveznimi ministrstvi zdaj ne more več škodovati razvoju ljudskih odborov, ampak jih lahko samo kvalitativno dvigne. Še več, posamezna ministrstva morajo spoznati, da so odgovorna za pravilno organizacijsko funkcioniranje in za pravilno praktično delo oddelkov ljudskih odborov.

Seveda je zaradi tega treba, da v naših ministrstvih deluje ustrezajoči aparat, ki bo stalno na tekočem o delu ustrezajoče panoge državne uprave v okrajih in ki bo mogel nuditi ljudskim odborom organizacijsko podporo. Lahko se reče, da so naši organi za planiranje pri okrajnih ljudskih odborih tako slabi predvsem zaradi tega, ker planske komisije niso dovolj računale z njihovo organizacijsko utrditvijo in s pravilno odbiro kadrov. Notranja organizacija naših okrajnih ljudskih odborov se ni razvijala vzporedno z razraščanjem dela in nalog, ampak je zaostajala predvsem zaradi teh pomanjkljivosti. To se je pokazalo zlasti v gospodarstvu bolj razvitih krajev, kjer ljudski odbori niso niti približno izkori-

stili vseh gospodarskih možnosti, ki so jih jim nudili lokalni viri. Tako pomembni sektorji naše gospodarske graditve, kakršni so lokalna industrija, komunalno gospodarstvo, lokalni promet itd., so bili zanemarjeni. Kar je pa še zlasti nepravilno, ljudski odbori se niso dovolj usmerili na to, da bi bili organizatorji socialistične rekonstrukcije našega kmetijstva, ampak so se na kmetijskem področju na splošno omejevali na regulatorno-administrativno funkcijo.

V ljudskih odborih so premalo razvita posamezna poverjenišтва, odnosno oddelki. Zelo mnogo primerov je, da so bodisi sekretarji, predsedniki ali oboji skoncentrirali vse posle okrog sebe in zavrli iniciativnost posameznih poverjenikov. Zato se je dogajalo, da se je celotni aparat ljudskega odbora v nekaterih okrajih pri posameznih kampanjah, kakršne so setev, odkup, itd. angažiral samo v tej kampanji, medtem ko so vse drugo delo zanemarjali ali pa ga prepuščali nižjim uradnikom. Celo prosvetna vodstva v okrajih se zelo pogosto bolj ukvarjajo z gospodarskimi in drugimi vprašanji odbora, kakor s samo prosveto, šolami itd. Prosvetni instruktorji so več mesecev delali pri odkupu ali drugih kampanjskih delih. Voditelj okrajne odkupne komisije v Dvoru v Banji je na primer poslal pismeno odredbo učiteljici v vasi Udetin, naj zapre šolo za deset dni in se javi komisiji, kjer bo vodila administracijo. Takšne napake seveda zelo ovirajo pravilen razvoj posameznih panog državne uprave v okraju. Sicer so tudi nasprotni primeri, kakršen je bil n. pr. v Tuzli, kjer se izvršni odbor ni po dva meseca sestajal, delo pa je bilo popolnoma prepuščeno poverjenikom, da so samostojno odločali. Tudi takšna metoda je napačna in škodljiva ter vodi k slabitvi izvršnih ljudskih odborov kot enotnega vodstva. Zaradi takšnih pomanjkljivosti ljudski odbori niso kazali dovolj skrbi za svoja proizvodna podjetja in jih ne primerno nadzirali, ne storili ukrepov za izboljšanje njihove tehnike in njihovega dela. Mnogo premalo je bilo iniciative za ustanavljanje novih podjetij, ki bi uporabljala lokalne surovine. Sploh je bilo lokalno gospodarstvo lani dolgo slaba točka dela ljudskih odborov. Ob koncu leta so se razmere začele popravljati, zlasti spričo ustanovitve ministrstev za komunalne zadeve, vendar še ne moremo biti zadovoljni. Ljudskim odborom je treba pomagati, podpreti jih predvsem pri organizacijskih vprašanjih, pri vprašanjih vodstva posameznih organov njihovega dela, glede ustrežajočega sistema evidence in kontrole itd. Zato je nujno potrebno, da naša ministrstva za svoje panoge naše državne uprave določijo aparat odgovornih ljudi, ki se bodo ukvarjali z vprašanji delavnosti ljudskih odborov v teh panogah, kakor tudi z njihovo organizacijo.

Finance

Iz letošnjega proračuna je razvidno, pa tudi splošne razmere v naši državi pričajo, da je naša dežela v svoji finančni politiki dosegla solidne uspehe. Ljudje so bili, ki so škodoželjno pričakovali, da bo naša država strmoglavila v kaos inflacije, pa tudi takšni, ki so prerokovali, da je inflacija pri nas neizogibna. Prvi in drugi se zdaj lahko prepričajo, da so se motili. Zaradi pravilne gospodarske in finančne politike vodstva naše države se naš gospodarski razvoj zdaj naslanja na stabilne finance.

Da smo pa dosegli te uspehe, je bilo treba vendar predvsem iztrebiti iz samega vodstva naših financ dve glavni napaki:

1. nezaupanje v naše lastne možnosti in sile;
2. administrativni birokratski način vodstva in dušenja iniciativnosti od spodaj.

Prva napaka se je kazala predvsem v tem, da so podcenjevali naše vire dohodkov, naše proizvodne plane; da niso verjeli, da je mogoče doseči določeno vsoto prometnega davka; da niso verjeli v možnost zmanjšanja proizvodnih stroškov itd. Druga napaka se je pa predvsem kazala v tem, da so podcenjevali pomen lokalnega gospodarstva in lokalne proizvodne iniciativnosti ter da so se trmasto upirali sestavi takšne organizacije finančnega aparata, ki bi mogla pritegniti široke ljudske množice k sodelovanju v naši gospodarski graditvi s svojimi prihranki, krediti, posojili itd.; nadalje se je ta napaka kazala v birokratskem in neenakomernem odmerjanju davkov, v tem, da niso pojasnjevali ljudskim množicam bistva naše finančne politike itd.

Ena posledica te politike je bila, da so imeli proračuni naših ljudskih odborov dolgo predvsem administrativni značaj. Njihovi glavni dohodki so bili predvsem fiskalni (trošarina, dotacije iz proračunov višjih organov, posojila itd.), niso se pa usmerili na dohodke iz gospodarskih virov, to je na pospeševanje lokalnega gospodarstva. Letos moramo napraviti prelom v tem pogledu. Če bodo naši ljudski odbori živeli predvsem od fiskalnih dohodkov, ne bodo mogli postati organizatorji socialističnega gospodarstva v lokalnem merilu, ne bodo sposobni, da bi mobilizirali vse lokalne gospodarske vire in ne bodo mogli razvijati svoje iniciativnosti za dvig socialnega in kulturnega standarda delovnih množic na svojem področju. Naša finančna politika mora biti zato takšna, da bo kar najbolj stimulirala gospodarsko iniciativnost naših ljudskih odborov.

Spričo vztrajnega prizadevanja vodstva naše države so bile te tendence razbite. V posameznih sektorjih so pa vendar še ostali njihovi ostanki in naša naloga je, da jih letos odločno iztrebimo.

Premalo pozornosti so posvečali utrditvi finančnega aparata v okviru okrajnih ljudskih odborov, kontrola nad delovanjem tega aparata je pa bila na splošno le v številkah, medtem ko je bilo konkretne organizacije kontrole in podpore mnogo premalo.

To je bil eden glavnih razlogov, da so pri odmerjanju in pobiranju dohodnine lani in v začetku letošnjega leta delali na terenu hude nepravilnosti, ki bi lahko imele hujše posledice, če bi jih ne začeli hitro popravljati. Davek so odmerjali pavšalno, šablonsko na posamezna gospodarstva, ne da bi dovolj vpoštevali premoženjsko stran davčnih obveznikov. V davčne komisije so se pogosto vtihotapili kmečki bogataši in špekulanti in namesto da bi njim naložili glavno davčno breme, se je tem ljudem v nekaterih okrajih posrečilo doseči nasprotno, to se pravi preložiti glavno davčno breme na srednje in male kmete. Davek so enakomerno odmerjali tudi po okrajih. Okrajnemu ljudskemu odboru v Đevdeliji so n. pr. odmerili davek v znesku 15 milijonov dinarjev, okrajnemu ljudskemu odboru v Strumici pa 30 milijonov dinarjev, čeprav ta dva okraja veljata približno kot enako gospodarsko močna. Takšne napake so se mogle dogajati zato, ker so naši finančni voditelji mislili, da je dovolj le, če odmerijo davčne vsote in razpošljejo davčne naloge po republikah in okrajih, ne pa da je treba določiti tudi ustrezajoče organiza-

cijske ukrepe, ki bi zagotovili pravilno odmero in pobiranje davka ter lomili odpor reakcionarnih kapitalističnih ostankov, pri tem bi se pa opirali na male in srednje kmete.

Kontrola je odkrila številne pomanjkljivosti in nepravilnosti tudi pri pregledu, kako gospodarska podjetja izpolnjujejo finančne plane.

Kontrola je predvsem ugotovila, da mnoga naša podjetja kršijo plansko in finančno disciplino, zlasti pri izkoriščanju sredstev, kreditov itd. Železarna v Smederevu je n. pr. po odredbi direkcije prejela preveč surovin in pomožnega materiala, tako da je zmrznilo okrog 40 milijonov lastnih obratnih sredstev. Direkcija je v nasprotju z obstoječimi predpisi odobrila temu podjetju, da si nadomesti primanjkljaj zaradi zamrznjenih obratnih sredstev iz kredita, ki je bil namenjen za kritje planske izgube. Tako je bil proračunski kredit porabljen za nedoločene namene.

Prav tako se je pokazalo, da administrativno operativni voditelji pogosto nimajo dovolj vpogleda v izpolnjevanje finančnih planov podjetij in da nekateri tudi vede skrivajo finančno nedisciplino svojih podjetij.

Omenil sem že grobe manipulacije pri planski kalkulaciji proizvodnih stroškov. Skoraj redni pojav se je pokazal, da so bili dejanski stroški mnogo nižji od plansko kalkuliranih. Mnoga podjetja so vnašala v kalkulacijo različne »kalkulativne rezerve«, s čimer so dejansko umetno zvišala višino planiranih stroškov. In tako se je zgodilo, da so nekatera podjetja povsem nepravilno prišla do tako imenovanega »nadplanskega dobička«, ki ni bil rezultat dejanskega znižanja stroškov, ampak napačne planske kalkulacije. Zaradi takšnih nepravilnosti se je n. pr. zgodilo, da je bila v smederevski železarni določena »planska izguba« na 30,9 milijona, dosegli so pa 31,5 milijona »nadplanskega dobička«. To ni osamljen primer.

Povsod, kjer so bile ugotovljene takšne napake in nepravilnosti, so bili seveda storjeni ustrezajoči ukrepi, vendar pa ostane dejstvo, da so lani nekatera naša podjetja prišla povsem nepravilno in brez svoje zasluge do nadplanskega dobička.

Preobširno bi bilo, če bi se spuščal v podrobno razpravo o drugih slabostih pri izpolnjevanju finančnega plana kot pomanjkljivosti ali da normativi niso bili primerno izdelani za uporabljanje obratnih sredstev; o slabostih pri evidenci o proizvodnih stroških; slabostih pri obračunavanju, zlasti ko gre za obračun nadplanskega dobička ali nepredvidene izgube; o pomanjkljivostih v knjigovodstvu, kontroli, tehtanju surovin itd. Nekaj teh primerov, ki sem jih omenil, dovolj jasno kaže, kakšne izgube trpi naše gospodarstvo zaradi takšnih nepravilnosti in škodljivih manipulacij, ki hkrati odpirajo vrata kriminalu, škodljivstvu in tatvinam. To pa so tudi pojavi, na katere je naša kontrola pogosto naletela.

Takšne in podobne napake ter kršitve proračunske finančne in planske discipline ter razne poslovne neurejenosti se pojavljajo tudi v drugih panogah državne uprave.

Utrditev finančne, proračunske in planske discipline ter vsakdanja kontrola nad to disciplino — ne le po Kontrolni komisiji, temveč predvsem po samem operativnem aparatu — to je ena najpomembnejših naših nalog letos.

Prevsam je treba, da naš vodilni kader v gospodarskem aparatu spozna ves pomen tega vprašanja. Kontrola je lani ugotovila, da pri voditeljih podjetij pa tudi pri nižjih operativnih voditeljih pogosto ni bilo

dovolj skrbi, da bi izpolnili finančni plan. Skoraj reden pojav je bil, da so odgovorni voditelji in tehnični strokovnjaki posvečali pozornost zgolj izpolnitvi proizvodnega plana, zelo slabo so se pa zanimali za finančno poslovanje podjetja, za znižanje stroškov, varčevanje itd. Niso bili redki primeri, da so direktorji podjetij kontrolnim organom vnaprej izjavljali, da jim je finančno poslovanje njihovih podjetij povsem neznano. Toda direktor našega socialističnega podjetja ne more in ne sme biti enostranski, da bi ga popolnoma okupirala le ena panoga podjetja, ki jo vodi. Mora se razvijati kot gospodarski voditelj, ki bo podjetje obvladal v celoti, ne pa le v določenih svojih funkcijah in v vseh njegovih medsebojnih zvezah s splošnim državnim gospodarstvom.

Tako je torej s slabostmi, napakami in pomanjkljivostmi pri praktičnem uresničevanju naše gospodarske politike. Vse te ugotovitve pričajo prvič, kolikšne rezerve se odpirajo našemu gospodarstvu z odpravo ali vsaj občutnim zmanjšanjem takšnih in podobnih slabosti ter pomanjkljivosti, in drugič, kako zelo potrebujemo dobro, stalno in vseobsegajočo kontrolo. Praksa je pa prav tako pokazala, da sama Kontrolna komisija niti zdaleč ni dovolj za to, da bi bila kontrola povsod prisotna, takšna, da bi jo naši kadri čutili kot stalno podporo in zaslombo pri premagovanju težav. Zdaj je treba, da se močno razvija s samim operativnim aparatom. Zato je torej nujno potrebno, da vsa administrativno operativna vodstva na čelu z ministri, z zveznimi in republiški mnogo bolj kakor doslej razvijajo kontrolo nad izpolnjevanjem nalog v svojem aparatu, v svojih podjetjih ali ustanovah.

Tovariši poslanci!

Napake, ki sem jih tu naštel, delajo ljudje, ki so na drugi strani dosegli velike uspehe pri graditvi naše dežele. Če bi te napake primerjali s tem, kar je bilo hkrati pozitivnega storjeno v naši državi, bi bile majhnega pomena. Zato bodo morda nekateri mislili, da ni treba tako podrobno razpravljati o teh stvareh.

To mnenje bi pa bilo napačno. Naša ljudska oblast bo tem močnejša, čim bolj nespravljiva bo do lastnih pomanjkljivosti in napak. *Zato moramo močnejše razvijati samokritiko v vsem aparatu državne uprave, hkrati pa tudi zdravo in konstruktivno kritiko od spodaj v množičnih organizacijah našega ljudstva in v drugih oblikah.* Kritika pospešuje tempo graditve, povečuje previdnost pred ponavljanjem napak, trdneje združuje naše ljudske množice z ljudsko oblastjo in ne dovoljuje plesnivim birokratom, da bi spali na lovorikah. Zato je torej predvsem treba, da vse ljudstvo ve, kaj pri nas ni prav, in da pomaga to popraviti.

Drugič, pomanjkljivosti in napake, o katerih sem govoril, nam zgovorno pričajo, da sleherni uspeh v borbi proti njim odkriva rezerve za našo socialistično graditev, za premagovanje težav pri tej graditvi, za dvig socialnega in kulturnega standarda naših ljudskih množic.

Tretjič, vsak uspeh v borbi proti tem slabostim pomeni utrditev organizacijskega sistema naše državne uprave, dvig ravni naših kadrov, večjo solidnost in točnost pri vsem našem delu.

In končno ne smemo pozabiti, da vsak uspeh na tej poti pomeni zoževanje baze za obstoj sovražnikov v naši državi; sovražnik je pa aktiven in tem bolj aktiven, čim večje so težave, s katerimi se borimo, in čim večje so slabosti ter pomanjkljivosti, ki jih kažemo pri delu.

Stalno smo govorili, da se bo sovražnik, ki je tepen v odkriti bitki in ki stalno izgublja svoje pozicije v ekonomiki naše dežele, skušal nasloniti na nekatera omahovanja v Ljudski fronti in celo v Komunistični partiji. Zato ne smemo v nobenem primeru dovoliti, da bi naša budnost zaradi doseženih uspehov popustila, ker bi to sovražniku samo olajšalo delo. Naša pot seveda ni lahka, kakor ni nobena, ki vodi k rezultatom v korist delovnih množic in splošnega napredka človeštva. Boriti se moramo s takšnimi težavami, kakršne so povečani odpor kapitalističnih elementov, pritisk imperialističnih sil od zunaj, ki si prizadevajo vse, da bi našim narodom otežkočile mirno notranjo graditev; dalje s težavami, ki izvirajo iz vojnih posledic, nezadovoljivih prehranbenih razmer in preskrbe naših delavcev in delovnih množic sploh, s skrajnim naporom v kmetijstvu, s težavami zaradi surovin, energetskih sil, kadrov, strokovnih delovnih moči itd. Te težave premagujemo in nobenega dvoma ni, da smo jih sposobni premagati. Praktični rezultati to potrjujejo.

Vendar so nekateri ljudje, ki bolehajo na kroničnem nezaupanju v sile naših narodov in naših gospodarskih virov. Nadalje so plesnivi birokrati in komodni filistri, ki se bojijo naporov pri premagovanju težav in ki so pripravljeni pred njimi kapitulirati. Ti ljudje govorijo: ni mogoče, preveč je, to je nerehalno, slabi smo, z lastnimi silami nič ne moremo itd. To ni nič novega pri nas. Zgodovina socializma v Sovjetski zvezi kaže iste primere omahovanja, ki so jih narodi Sovjetske zveze pod vodstvom VKP (b) in tovariša Stalina zmagovito razbili. Razlika je morda le v tem, da se ljudje iste vrste pri nas včasih drugače kamuflirajo. Uporabljajo nekoliko drugačen register obrekovanj in obrekujejo našo državo tako pred sovražniki kakor pred prijatelji. Hkrati pograbiyo vsako slabost in sleherno napako, ki se pokaže v našem delu, ter skušajo s tem diskreditirati velike uspehe, ki so jih naše delovne množice dejansko dosegle, krepko povezane v Ljudski fronti in pod vodstvom Komunistične partije ter tovariša Tita. Zato je torej vsekakor potrebno, da še bolj povečamo boj proti slabostim in napakam pri našem delu.

Končno bi rad naglasil še eno dejstvo. Veliko dejanje graditve socializma med praktičnim uresničevanjem ni samo stvar organizacijskega aparata naše državne uprave. To je stvar vsega našega ljudstva. Treba se je le spomniti ogromnega deleža, ki ga v tej graditvi prispeva naša Ljudska fronta. Ljudska fronta v naši državi — to je naša aktivna ljudska armada na fronti socializma, ki se pod vodstvom Komunistične partije bori za lepšo, naprednejšo in srečnejšo socialistično domovino; to je organizirano delovno ljudstvo v borbi za socializem. Treba je vsestransko okrepiti sodelovanje Ljudske fronte, delavskih sindikatov in drugih množičnih organizacij pri reševanju vseh nalog našega petletnega plana. Hkrati je treba bolj in obširneje pojasnjevati naloge naše graditve, tako da jih bodo naši delovni ljudje razumeli.

To pri nas premalo delamo in z mnogimi pomanjkljivostmi. Moramo storiti vse, da se bo še bolj poglobila zavednost našega delovnega ljudstva in da bo njegova ustvarjalna iniciativnost mogla priti popolnoma do izraza. Ne more biti dvoma, da bodo naši narodi pod takšnimi pogoji dovolj močni, da premagajo vse težave na poti socialistične graditve naše države.

Boris Kidrič,

predsednik Gospodarskega sveta in zvezne planske komisije

Tovariši ljudski poslanci!

Kakor je razvidno iz števil, se vsedrjavni proračun za leto 1948 v primeri z izpolnjenim proračunom za leto 1947 poveča za 65.2%, če ne upoštevamo lanskega presežka dohodkov nad izdatki, odnosno za 33.33%, če upoštevamo omenjeni lanski presežek dohodkov nad izdatki.

Zakaj to veliko, za kapitalistične pojme težko razumljivo zvišanje?

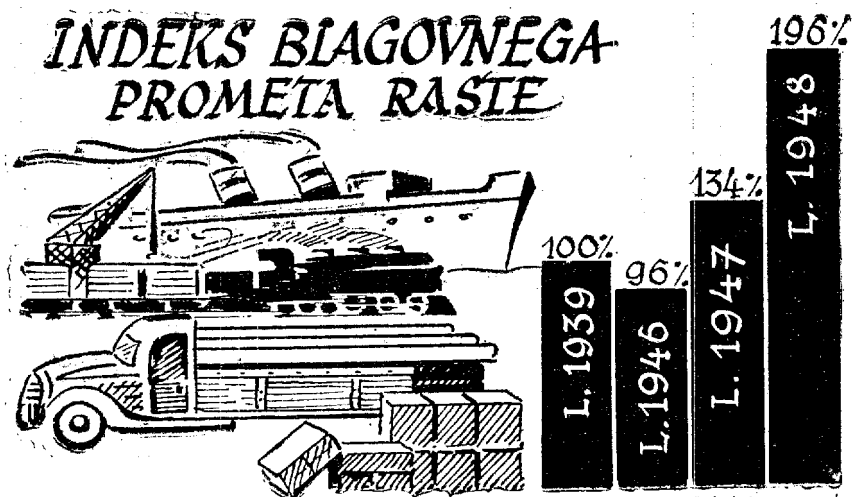
Našli se bodo naši odkriti sovražniki in pritajeni profesionalni skeptiki, ki si bodo izmišljali vse mogoče »teorije«. Nekateri bodo rekli, da se Jugoslavija »strmoglavlja v inflacijo«. Drugi bodo govorili, da nameravamo »znižati življenjski standard prebivalstva«. Tretji bodo rekli, da se pripravljamo »na udarec po kmetu«. Našli se bodo tudi takšni, ki bodo trdili, da so jugoslovanski voditelji domišljavi in razgretih glav, ter so tako izgubili pod seboj realna tla in se predali vrtoglavi fantaziji, ki se bodo končale z neizogibnim krahom itd., itd.

Objektivni številčni podatki pa dokazujejo, da je stvarnost prav nasprotna od »teorij« in obrekovanj, ki jih bodo širili odkriti in prikriti sovražniki.

Koeficient med letošnjim obtokom potrošnega blaga in letošnjira obtokom denarja se poveča v primeri z lanskim koeficientom za najmanj 15%. Potemtakem se bodo sovražniki, ki pričakujejo inflacijo, kruto zmotili. *Vrednost in kupna moč jugoslovanskega dinarja bo letos samo porasla.*

Prav tako se bodo zmotili tisti, ki želijo slabo našemu delovnemu ljudstvu in v tej svoji škodoželjnosti mislijo, da bo zvišanje proračuna šlo na račun življenjskega standarda naših delovnih množic. Do konca letošnjega leta bomo ob povprečni letini in izpolnitvi osnovnih planskih postavk industrijske proizvodnje za povprečni življenjski standard dosegli indeks 107 v primeri z indeksom 100 leta 1939, z indeksom 54,88 leta 1945, z indeksom 79,72 leta 1946 in z indeksom 86,87 leta 1947. Gospodarski plan FLRJ za leto 1948 določa, da bo vrednost potrošnje po cenah iz leta 1939 leta 1948 znašala najmanj 49.576.927.000 din, medtem ko je leta 1939 znašala 46.329.246.000 in po istih cenah leta 1945 25.808.432.000, leta 1946 37.345.780.000 in leta 1947 40.695.429.000.

Tistim, ki nas bodo obrekovali, da letošnje zvišanje proračuna pomeni pripravo na nekakšen naš »udarec po kmetu«, odgovarjamo naslednje: Ne le, da smo s trgovino po vezanih cenah že doslej v korist kmetov in njihovega standarda zaprli škarje za nad 16%, temveč bo tudi dohodnina na dohodke delovnim kmetom leta 1948 znižana za 40% v

Letos bo blagovni promet že skoraj dvakrat večji kakor pred vojno

NARAŠČANJE NARODNEGA DOHODKA

Narodni dohodek se bo letos v primeri z lansko višino povečal za 59 milijard

primeri z letom 1947. Seveda bomo letos še bolj udarili po kapitalističnih elementih na vasi, ker smo si z dosedanjimi ukrepi pripravili dovolj pozicij za nove udarce po teh ljudskih sovražnikih. Špekulantski standard se bo vsekakor znižal! Ne sme se pa zamenjavati standard špekulantov s standardom delovnega ljudstva. Takšno zamenjavanje prepuščamo ostankom bivših vladajočih razredov.

Kje ima potemtakem letošnje zvišanje našega proračuna svoj vir? Zvišanje letošnjega proračuna ima najbolj zdrav in najbolj soliden vir: izvira iz povečanja narodnega dohodka.

Gospodarski plan za leto 1948 določa, računano po nižjih enotnih cenah, 191,9 milijarde narodnega dohodka, medtem ko smo leta 1947 dosegli 132,9 milijarde narodnega dohodka — prav tako računano po nižjih enotnih cenah. Potemtakem se narodni dohodek leta 1948 poveča v primeri z letom 1947 za 44,4%.

Lanski proračun je zajel brez finančnih planov 64% narodnega dohodka. Letošnji proračun brez finančnih planov obsega 65% narodnega dohodka. Potemtakem je jasno razvidno, da odstotek zvišanja proračuna ustreza odstotku porasta narodnega dohodka.

Od kod porast narodnega dohodka?

Porast narodnega dohodka v gospodarskem planu za leto 1948 izvira predvsem iz ogromnega porasta proizvodnje v naši industriji, v našem rudarstvu in naši elektrifikaciji, v našem gozdarstvu in v našem stavbarstvu. Plan industrijske proizvodnje v širšem pomenu besede, pri čemer so zajeti tudi rudarstvo, proizvodnja električne energije in lesne industrije, je leta 1948 povečan povprečno za 61% v primeri z letom 1947. Plan stavbarstva se leta 1948 poveča za 73% v primeri z letom 1947.

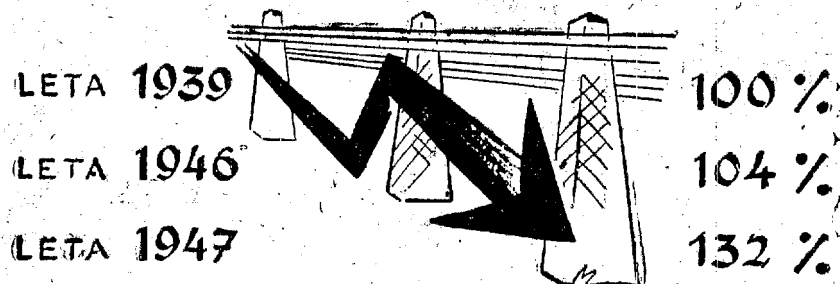
Indeks blagovnega prometa znaša v planu leta 1948 196, v primeri z indeksom 100 za leto 1939, 96 za leto 1946 in 134 za leto 1947.

Tisti, ki niso sposobni ali ki nočejo verjeti v gospodarske sile naše domovine, v ustvarjalne sile naših ljudskih množic, naše Partije, naše Ljudske fronte, bodo prav glede povečanja proizvodnega plana in naše gradbene delavnosti rekli: Najbrž so se prav tu zaleteli, nedvomno so preveč planirali. Kot odgovor omenjamo naslednje, ne planirane, temveč že dosežene rezultate. V primeri z letom 1939 smo leta 1946 proizvedli 104% električne energije, leta 1947 pa že 132%. Leta 1946 smo proizvedli 112% premoga, leta 1947 pa že 153% v primeri s 100 leta 1939. Leta 1946 smo proizvedli komaj 85% jekla, leta 1947 pa že 132% v primeri s 100 leta 1939. Leta 1946 smo proizvedli 88,4% cementa, leta 1947 pa 186% v primeri s 100 leta 1939. Leta 1946 smo proizvedli 103% stekla, leta 1947 pa 191% v primeri s 100 leta 1939. Sladkorja smo leta 1946 proizvedli komaj 65%, leta 1947 pa 141% v primeri s 100 leta 1939. Rezanega lesa smo leta 1937 proizvedli 140% v primeri s 100 leta 1939.

Ce upoštevamo prvič, da je prišlo do porasta, ki smo ga dosegli leta 1947, predvsem v drugem polletju leta 1947 in drugič, da letos delamo skoraj v vseh podjetjih s polno kapaciteto v vseh treh posadih, medtem ko lani tega še ni bilo, tedaj ni prav nič čudno, da leta 1948 gospodarski plan določa kot povprečni porast splošne industrijske proizvodnje 61%. Sicer pa že doseženi rezultati najbolj osvetljujejo stvari. Splošni plan industrijske proizvodnje smo leta 1948 v prvem kvartalu izpolnili stoddostno, plan prvega kvartala je pa v celoti tudi v skladu s statičnim in dinamičnim planom za leto 1948.

Namerno omenjam primer parcialnega plana, kjer smo v prvem kvartalu zaradi zelo slabih vremenskih pogojev in še nekaterih velikih omenjenih slabosti zaostali, hkrati smo pa obdržali vse pogoje, da zaostajanje nadomestimo v naslednjih kvartalih. To je plan za proizvodnjo gozdarstva in lesno industrijo. V primeri z izpolnitvijo prvega kvartala leta 1947 smo v FLRJ skupno dosegli 173%, v LR Srbiji 309%, v LR Hrvaški 195%, v LR Sloveniji 141%, v LR Bosni in Hercegovini 192%, v LR Makedoniji 600% in v LR Črni gori 175%.

PROIZVODNJA ELEKTRIČNE ENERGIJE NARAŠČA.

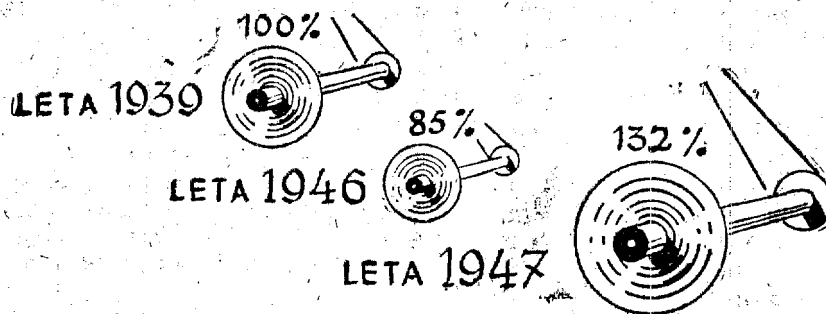
Lani so naše elektrarne dale tretjino več električne energije
kakor pred vojno

PREMOG

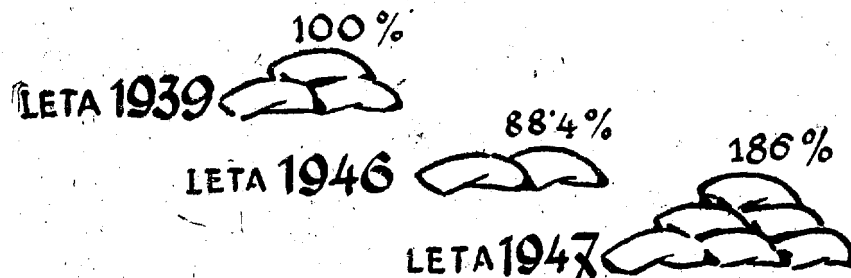
Naši rudarji so lani nakopali toliko premoga, kakor pred vojno
v poldrugem letu

JEKLO

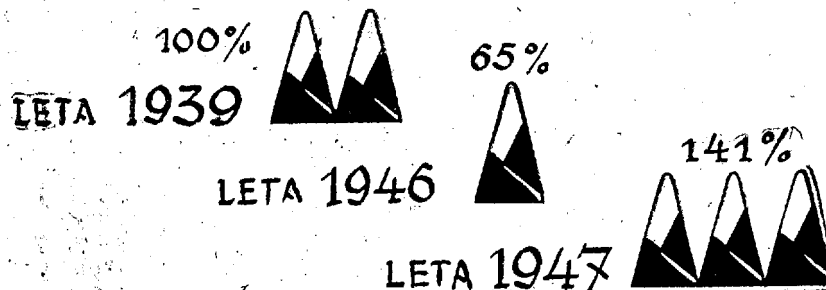
Naraščanje proizvodnje jekla pomeni, da polagamo najtrdnjše temelje
za gospodarsko osamosvojitvev — za težko industrijo

CEMENT

Naraščajoča proizvodnja cementa
omogoča silno živahno gradbeno delavnost po vsej državi

SLADKOR

Kmetje pridelajo vedno več sladkorne pese,
zato pa tudi sladkorne tovarne izdelujejo od leta do leta več sladkorja

Kot drug primer omenjam naš izvoz. V prvem kvartalu leta 1947 je znašal 695,567.000, v prvem kvartalu leta 1947 pa 5 milijard, kar pomeni v primeri s 100 leta 1947 700%.

Iz vsega tega sledi, da povečanje plana proizvodnje in stavbarstva ni neka fantazija razgretih glav, ampak da ima svoj trdni temelj v delovni vnemi in ustvarjalni sili našega delovnega ljudstva, ki je združeno v ljudski fronti ter ima tudi voljo in sposobnosti, da gre pod slavnim vodstvom tovariša Tita in Komunistične partije od zmage do zmage. Tiste, ki niso mogli ali ne hoteli verjeti v ustvarjalno silo našega naroda in naše domovine, je že večkrat demantirala z borbo dosežena stvarnost. Letos, v planskem letu 1948, jih pa bo stvarnost še huje osmešila in z njimi obračunala.

Tovariši ljudski poslanci! Glede na to, kar sem povedal, je zvišanje letošnjega proračuna rezultat velikih uspehov, ki sta jih naše delovno ljudstvo in njegova slavna domovina Federativna ljudska republika

Jugoslavija dosegla v prvem planskem letu, ter pogojev, ki sta jih že pripravila za nove zmage v novih planskih letih. Zvišanje letošnjega proračuna je veren izraz povečanja našega narodnega dohodka, povečanja našega narodnega bogastva. Dokaz je, da smo na pravi poti, dokaz, da Titova petletka daje že prve velike rezultate v korist gospodarske in obrambne moči naše dežele, v korist življenjskega standarda in srečne prihodnosti naših delovnih množic.

To je naš odgovor na vprašanje, zakaj se toliko poveča letošnji proračun.

Ob tej priliki je treba naglasiti politične in družbene pogoje, ki naši deželi omogočajo tolikšno povečanje narodnega dohodka.

Te pogoje smo že večkrat naglasili. Jaz jih tu ponavljam.

Prvič, tuji imperialisti in finančni magnati so v polkolonialni stari Jugoslaviji ovirali tako nadaljnji razvoj, kakor tudi popolno izkoriščanje obstoječih proizvodjalnih sil. V novi, ne le politično, temveč tudi ekonomsko osvobojeni in neodvisni Jugoslaviji je ta moment odpadel.

Drugič, socialno in nacionalno osvobodjene jugoslovanske delovne množice, ki so v stari Jugoslaviji morale sovražiti delo, tako zaradi razrednega, kakor tudi nacionalnega zatiranja in eksploatacije, so pokazale v Federativni ljudski republiki Jugoslaviji čudeže delovnega junaštva.

Tretjič, plansko gospodarstvo je moralo samo po sebi že od samega začetka pokazati glede splošnega dviga proizvodnje, kakor tudi izkoriščanja obstoječe kapacitete velikanske prednosti pred kapitalistično anarhijo in stihijo.

Povečanje narodnega dohodka je torej rezultat globokih revolucionarnih, družbenih in političnih sprememb v naši deželi. Rezultat je dejstva, da so eksploatatorski razredi izgubili oblast, rezultat je dejstva, da so eksploatatorski razredi ne le izgubili oblast, temveč da so izgubili večino osnovnih ekonomskih pozicij, da je zdaj industrija v državnih rokah, t. j. v rokah delovnega ljudstva; da je zdaj vse bančništvo brez izjeme v državnih rokah, t. j. v rokah delovnega ljudstva; da smo že lani začeli sistematično čedalje bolj in bolj izpodrivati privatno nadrobno trgovino in da jo bomo v naslednjih mesecih popolnoma likvidirali, da bo trgovina potemtakem v celoti v državni in združni lasti, t. j. v lasti delovnega ljudstva; da so se okrepile in da se bodo čedalje bolj krepile naše splošne pozicije v borbi proti kapitalističnim elementom na vasi.

Povečanje narodnega dohodka je rezultat dejstva, da se v naši deželi gradi socializem in da socialistični sektor našega gospodarstva stalno raste, se utrjuje in razširja v spopadih s kapitalističnimi ostanki. Kako daleč je že prišel ta proces v naši deželi, dokazuje dejstvo, da so bili lani kapitalistični elementi udeleženi z okrog 9% v razdelitvi narodnega dohodka, t. j. z okrog 12.5 milijarde, medtem ko bodo letos mogli biti udeleženi največ z 8.5 milijarde ali z okrog 4.5%. Če primerjamo absolutne številke, se njihova udeležba zmanjša za 32%.

V nobeni drugi deželi v sedanjih zgodovini, razen v deželi popolnoma zgrajenega socializma, v veliki Sovjetski zvezi, nista prispeli graditev socializma in likvidacija kapitalističnih elementov tako daleč, kakor v Federativni ljudski republiki Jugoslaviji. Graditev socializma seveda ni proces, ki se konča s prevzemom oblasti, ampak je proces, ki se z revolucionarnim strmoglavljanjem starega kapitalističnega državnega

aparata šele začenja. Graditev socializma je proces spopadov s kapitalističnimi elementi in ostanki. V teh spopadih lahko posamezne pozicije nekaterih kapitalističnih elementov in ostankov začasno tudi porastejo. Ni pa osnovno vprašanje, kakšne sočasne in posamezne spremembe, ampak je osnovno vprašanje, kdo zavzema v borbi ključne pozicije in kam se razvija ves proces. Kdo v FLRJ v boju med socialističnim sektorjem našega gospodarstva in kapitalističnimi elementi ter ostanki zavzema ključne pozicije in kam se ves proces razvija, pričajo dovolj zgovorno številke, kakor tudi druga dejstva.

Tovariši ljudski poslanci! Borbo za Titovo petletko lahko v marsičem primerjamo z narodnoosvobodilno borbo. Tudi v sedanji borbi za petletko so namreč potrebni ogromni napor, potrebne žrtve, zakaj brez naporov in žrtev ni velikih zmag, kakor jih ni bilo tudi v narodnoosvobodilni borbi. Tudi v tej borbi se pojavljajo, kakor so se pojavljali v narodnoosvobodilni borbi, omahljivci in špekulanti, sovražniki, ki širijo nezaupanje v uspeh, nezaupanje v sile naše dežele in našega delovnega ljudstva. Kakor so jasno pokazale izkušnje narodnoosvobodilne borbe, da so takšni ljudje dejansko delali proti neodvisnosti in svobodi naše dežele, tako kažejo in bodo kazale tudi izkušnje borbe za našo petletko in njen uspeh, da so ljudje, ki širijo nezaupanje v naše gospodarske sile, dejansko sovražniki vsestranske krepitve naše domovine, hkrati pa tudi sovražniki graditve socializma v naši deželi. Če ne verujemo v gospodarske sile naše dežele, to pomeni prav tako, kakor če ne verujemo, da je mogoče zgraditi socializem v nji in nasprotno.

Plansko leto 1948 ima v petletnem planu zelo pomembno vlogo, ker se v njem rešujejo mnoga osnovna vprašanja vsega petletnega plana.

Katera so ta osnovna vprašanja, ki se rešujejo v planskem letu 1948? Prvič je to vprašanje odkrivanja in izkoriščanja vseh skritih, še neznanih in neizkoriščenih rezerv v našem gospodarstvu in njegovi sedanji kapaciteti. Naglasili smo že, da stara Jugoslavija ni mogla izkoristiti vse obstoječe kapacitete.

Pojasnili smo, zakaj tega stara Jugoslavija ni mogla in zakaj to more nova Jugoslavija.

Vprašanje odkrivanja in vsestranskega izkoriščanja do vseh obstoječih rezerv v naši kapaciteti in proizvodnih silah je nenavadno pomembno vprašanje. Jugoslavija je namreč dežela, ki jo je narava obdaruja s silnimi zakladi. Obstoječe surovinske baze — na žalost še zelo slabo izkoriščene — so po svoji naravi ubrane v harmonično gospodarsko celoto, da lahko te surovinske baze že zdaj čim bolj uporabljamo tako, da bi olajšali izpolnitev petletnega plana in borbo v naslednjih planskih letih. Gre torej za to, da v čim večji meri in kar najbolj usposobimo obstoječe obrate za izkoriščanje naših surovinskih baz. To pa ne pomeni prav nič drugega, kakor v teh obratih vztrajno odkrivati rezerve in nove možnosti, odnosno jih nuditi z večjimi ali manjšimi rekonstrukcijami. Seveda se ne smemo slepiti, da bi mogli brez velike kapitalne graditve, brez uvedbe popolnoma novih velikih najbolj modernih obratov uresničiti gospodarsko graditev naše dežele, kakor to določa petletni plan. O tem ni nobenega dvoma, tu so stvari popolnoma jasne. Petletni plan nam nalaga nalogo, da zgradimo popolnoma nove, velike, najbolj moderne obrate. Toda potreba po novih, velikih, najbolj modernih obratih nikakor ne pomeni, da smemo pozabljati na izkoriščanje, izpopolnjevanje in rekonstrukcijo

obstojećih obratov, na odkrivanje rezerv, ki so še v njih, na pritegnitev teh rezerv v naš proizvodni proces.

Kdor bi tega ne razumel, bi neposredno škodoval interesom naše države. Orientiral bi jo na zapravljivo nepotrebno trošenje težkih deviz v tujini.

Takšne primere že imamo. Zgodilo se je n. pr., da je neka gospodarska ustanova zahtevala za naloge svoje petletne kapitalne graditve 1,5 milijarde deviz. Na podlagi detajlnih analiz se je ugotovilo, da lahko iste naloge izpolni z 800 milijoni tako, da se nekatere stvari izdelajo v državi. Ustanova se je spočetka upirala tej analizi in trdila, da so postavke analize nerealne. Kasneje jih je sprejela in se je sama z vsemi silami zavzela, da odkrije domače možnosti v smislu omenjene analize ter je lahko ugotovila, da je bilo celo predloženih 800 milijonov previsoka vsota in da lahko izhaja s 640 milijoni.

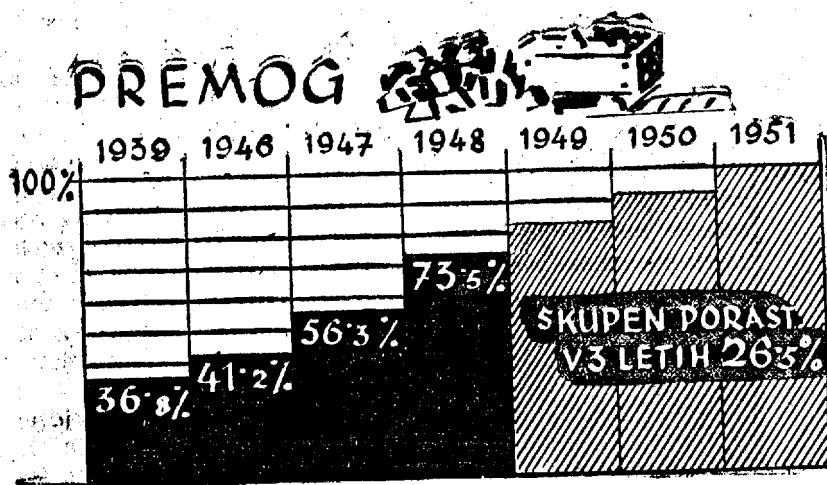
Tu je treba naglasiti, da je pri nas še vedno neko podcenjevanje možnosti, ki nam jih nudijo naša metalurgija in industrija za predelavo kovin. Številni strokovnjaki, ki so se izsolali v tujih kapitalističnih šolah pod vplivom monopolističnih »teorij« tujega finančnega kapitala, kateri je iz prozornih namenov v malih odvisnih deželah širil nezaupanje v njihove gospodarske sile in tehnične možnosti — vrsta takšnih strokovnjakov še zdaj misli, da so naši obrati tako zaostali, da ne moremo skoraj nič novega v njih sami izdelati.

Mi pa naglašamo prav nasprotno. Naglašamo, da je zelo malo izdelkov, ki bi jih ne bili sposobni z večjimi ali manjšimi proizvodnimi stroški izdelati v obstoječih obratih.

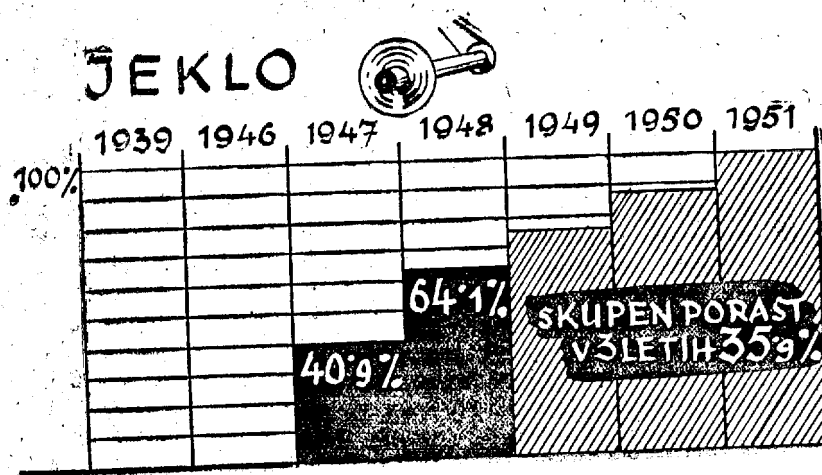
Zlasti naglašamo, da so naši obstoječi obrati sposobni nuditi nam nova celo najbolj moderna proizvodjalna sredstva.

To nam dokazujejo številni uspehi, ki smo jih v tem pogledu dosegli lani, in presenetljivo število zelo kompliciranih izdelkov, o katerih se jim v stari Jugoslaviji ni niti sanjalo, da bi jih mogli sami izdelovati. Zares, naši obrati so precej ozki. To je njihova slabost. Vendar je v njih mogoče izdelati skoraj vsa proizvodjalna sredstva. To je močna stran, to je naša zelo pomembna rezerva in eno izhodišče naše borbe za gospodarsko zgraditev naše dežele.

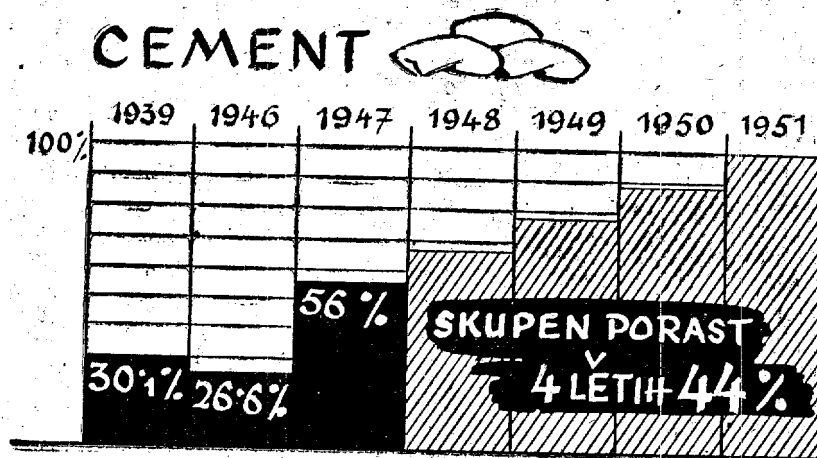
Prav zaradi tega — da bi pravočasno izkoristili te rezerve v planskem letu 1948 v nekaterih panogah močnejši tempo porasta industrijske proizvodnje, kakor bi to zahteval splošni tempo petletnega plana kot celote. Tako smo n. pr. leta 1939 proizvedli premoga — če vzamemo plan za l. 1951 kot 100—36,8%, l. 1946 41,2%, l. 1947 56,3%, plan l. 1948 pa znaša 73,5% proizvodne naloge leta 1951. To pomeni, da bodo leta 1948 dosežene že tri četrtine proizvodnje leta 1951. Nadalje, porast od leta 1947 do 1948 znaša 17,2% proizvodne naloge leta 1951, medtem ko mora v primeri s tem znašati v naslednjih treh planskih letih skupno 26,5% ali povprečno komaj nekaj nad 8% na leto. Potemtakem je porast od 1947 na 1948 pri premogu dvakrat večji, kakor je potreben v naslednjih letih, da dosežemo s planom določeno številko. Podobno je z jeklom. Leta 1947 smo proizvedli 40,9% jekla v primeri s planom določene proizvodnje za leto 1951. Plan za leto 1947 določa 64,1% jekla v primeri s planom, določenim za proizvodnjo leta 1951. To pomeni, da znaša porast od leta 1947 na 1948 23,3% proizvodnje leta 1951, medtem ko moramo v treh naslednjih planskih letih doseči skupni porast 35,9%, kar pomeni povprečno

Rudarji se dobro zavedajo, kaj je njihova naloga med petletko; zato je bil lani porast proizvodnje premoga tako velik, letos pa bodo rudarji tudi napeli vse sile, tako da bodo v prihodnjih letih kljub manjšemu porastu proizvodnje izpolnili petletko

V naših obratih so bile skrite mnoge neizkoriščene rezerve, kar dokazuje velik porast proizvodnje jekla lani — kljub zastarelim napravam; tudi letos bo morala proizvodnja še zelo narasti, da bo potem v naslednjih letih enakomerno naraščala do izpolnitve petletke

Lanski porast proizvodnje cementa za 29.4% višine, ki jo bo proizvodnja dosegla ob koncu petletke, dokazuje, da bo v naslednjih letih mogoče izpolniti proizvodni plan, in sicer ob letnem porastu proizvodnje za 11%

nekaj izpod 12% na leto. Kako je mogoče s pravilnim odkrivanjem in izkoriščanjem doslej neznanih in neizkoriščenih rezerv doseči pomembne skoke, dokazuje primer cementa iz lanskega leta. Leta 1946 je znašala produkcija cementa 26,6% v primeri s planom določeno proizvodno nalogo za leto 1951. Leta 1947 je znašala že 56%, medtem ko je leta 1939 dosegla maksimum 30,1%. Iz tega sledi, da smo od leta 1946 na 1947 dosegli proizvodnjo cementa, ki znaša 29,4% proizvodnje, določene s planom za leto 1951, medtem ko je za naslednja štiri leta ostala naloga 44%, odnosno povprečno 11% na leto.

Letos izdelujemo številne nove izdelke, ki smo jih namenili za domače obrate in domačo proizvodnjo in ki jih lani še nismo izdelovali — od briketov, asfalta, lahkega bencina, rudarskega bencina, elektrod in električnih mas, petrolkoksa, cilindrskega olja, transformatorskega olja, olja za gorivo za mornarico, azbestnih izdelkov, pa do bencinskih in parnih armatur, avtomobilskih potrebščin, brusilnikov, raznih vrst vrtilnih strojev, centrifug, desintergratorjev, raznih vrst dvigal, liftov, elevatorjev, prometnih signalnih naprav, plinskih generatorjev, tračnih žag, garnitur za varjenje, raznih glodal, klimatskih instalacij, transporterjev, plastičnih instrumentov, japanarjev, ježev, motornih koles, kompresorjev, žerjavov, rotacijskih koles, lokomobilskih delov, kirurških instrumentov, strojev za lesno industrijo, za usnjarstvo, za tekstilno industrijo, za livarstvo, za celulozo, strojnih delov in strojev za rudarstvo, motornih vozil, tlačnih delov za avtomobile, novih kinoprojektorjev in kinoprojektorskih delov, reflektorjev, kmetijskega mehaničnega orodja in strojev, instrumentov in merilnih naprav, letalskih svečic, raznih novih vrst žag, turbin, naprav za cementno industrijo, za tobačno industrijo, za farmacevtsko industrijo, za metalurgijo pisanih kovin, raznih vrst utenzilij, raznih električnih aparatov, telefonskih avtomatičnih apa-

ratov, novih vrst instalacijskih prekinjevalcev in okrovja, delov električnih strojev in popolnih električnih strojev, električnih delov za tovarna dvigala, svetilnih teles, elektroporcelana, izolatorjev za visoko napetost, električnih prevoznih vozičkov, kontrolerjev, magnetov za zavore, enofaznih in trofaznih sinhroničnih strojev, motorjev za rudnike, naprav za elektrifikacijo tehničnih procesov, velikih generatorjev, ladijskih naprav in raznih novih vrst transformatorjev. To je velik uspeh v borbi za zavojevanje novih izdelkov in izkoriščanje obstoječih rezerv v naših obratih.

Tovariši! Vprašanje obstoječih, še ne povsem odkritih rezerv v naših sedanjih obratih, tako za izkoriščanje naših bogatih surovinskih baz, kakor tudi za domačo izdelavo novih proizvodnih sredstev, je eno osnovnih vprašanj, ki ga je treba rešiti v planskem letu 1948. Na temeljih bomo mogli doseči tudi kritično rebalanco petletnega plana, pri čemer se bo pokazalo, da smo sposobni producirati številne izdelke lažje, ceneje, z manjšimi žrtvami naše dežele, pa tudi v večjem obsegu, kakor to določa sam petletni plan.

V ta namen je treba, da združimo vse konstruktivne sile naše dežele, od delovnih kolektivov po podjetjih pa do učenjakov in strokovnjakov. Korenito moramo spremeniti odnos do racionalizatorjev, novatorjev in iznajditeljev, ki jih še vedno premalo odlikujemo in nagrajujemo. Angažirati moramo vse naše strokovne in znanstvene delavce, najsi delajo kjer koli, da nam bodo pomagali reševati tehnična in gospodarska vprašanja.

Dežela jim bo hvaležna za sleherno njihovo resnično pomoč in nagrajevala jih bo po njihovih zaslugah. Odprli jim bomo najširše področje za njihovo ustvarjalno iniciativnost. Borba na znanstvenem področju za reševanje bistvenih gospodarskih in tehničnih vprašanj naše dežele je eden najlepših načinov izpolnjevanja patriotskih dolžnosti. V ta namen je bila te dni pri zvezni planski komisiji ustanovljena uprava za pospeševanje proizvodnje, predvsem z nalogo, da organizira v borbi za pospeševanje naše proizvodnje tudi vsestransko izkoriščanje domačih surovinskih baz, sodelovanje naših strokovnjakov in znanstvenih delavcev, ne glede na njihovo stalno zaposlitev in stalno delovno področje.

Drugo osnovno vprašanje, ki se rešuje v planskem letu 1948, je, kako pomembno znižati proizvodne stroške in varčevati z materialom. V tem planskem letu smo prvič prešli na bolj sistematično centralno določene povprečne normative tako za industrijsko proizvodnjo, kakor tudi za stavbarstvo. Ti normativi so tehnični minimum, ki ga je treba doseči. Vendar pa tako naš plan, kakor tudi proračun določata znižanje stroškov še izpod teh normativov. Borba za znižanje stroškov je bistveni sestavni del borbe za odkrivanje novih rezerv, borbe za boljše izkoriščanje obstoječih obratov, borbe za nove, večje, bolj moderne obrate. Ta zavest mora preiti v meso in kri vseh naših delovnih kolektivov, vseh naših gospodarskih in tehničnih voditeljev. V tej borbi morajo vodilno sodelovati naše politične in sindikalne organizacije. Med to borbo je treba do konca uvesti sistem delovnih norm, omejiti na tehnično neizogibni minimum sistem časovnih mezd in povsod dvigniti delovne norme na realno višino. To je borba za nov dvig storilnosti. Ta borba je edino zdravo, solidno poročstvo za dvig življenjskega standarda. Brez zmage v tej borbi niso mogoče tudi druge naše gospodarske zmage.

Tretje osnovno vprašanje, ki se rešuje v planskem letu 1948, je

vprašanje enakomernega vzpona naše zunanje trgovine in izboljšanja notranjega življenjskega standarda. Glede zunanje trgovine smo bili lani še izpod predvojno ravnijo. Letos se dvigamo že visoko nad predvojno raven.

Karakteristično za naš plan in za politično gospodarsko linijo našega vodstva je, da plan za leto 1948 hkrati ob vzponu zunanje trgovine določa kot nalogo dvig notranjega življenjskega standarda. Popolnoma napačno bi bilo, če bi eno teh dveh nalog postavljali drugo proti drugi.

Zavest, da je zunanja trgovina ena poglavitnih, ena centralnih plan-skih nalog naše dežele, mora prežeti sleherno naše proizvodno in izvozno podjetje, ne glede ali je zveznega, republiškega ali lokalnega pomena. Plansko disciplino v odnosu do zunanje trgovine moramo do skrajnosti zaostri. Vprašanje kontingentov, prevoznih sredstev, nalaganja, razkla-danja in delovnih moči je treba reševati predvsem s stališča zunanje trgovine. Hkrati moramo povsem končati s skrajno škodljivo prakso, da gledajo na formalnosti pri izstavljanju faktur samo kot na formalnosti. To niso formalnosti, ampak so za hitro plačilo najbolj bistvena vprašanja. Do nedavno se je dogajalo tako zaradi prav zločinske malomarnosti glede hitrega izstavljanja faktur, kakor tudi zaradi slabega plačilnega sistema, ki je bil sklenjen z mnogimi našimi pogodbami s tujino, da smo imeli v tujini po 2,5 do 2,7 milijarde blaga, ki je ostalo po več mesecih neplačano. Povsem jasno je, da je to resno oviralo naš uvoz, kljub ogromnim naporom za izpolnitev izvoza. Popolnoma jasno je, da smo na ta način raznim tujim trgovcem dajali brezplačni kredit, sami pa se sploh nismo pogodili zanj in nismo prejeli niti trohice obresti. Povsem jasno je, da je ta denar v tujini krožil in da so uživali od njega zaslužek drugi.

Našo zunanjo trgovino je treba okrepiti s kadri. Gledanje posameznih gospodarskih institucij, ki se branijo prepustiti kadre zunanji trgovini, je skrajno ozkosrčno. Poudarjamo, da je stara Jugoslavija imela številnejši in bolj kvalificiran zunanjetrgovinski kader, kakor ga imamo mi, da je pa imela neprimerno manjše naloge in odgovornosti, kakor jih ima naša zunanja trgovina. Naše gospodarske ustanove morajo takoj končati svojo škodljivo prakso zadrževanja kadrov, ki so potrebni zunanji trgovini, sicer bodo povzročili velikansko škodo sebi in svoji deželi.

Četrto osnovno vprašanje, ki se rešuje leta 1948, je vprašanje delovnih moči in resnega preloma v kadrovske politiki pri ustvarjanju novih kadrov.

Skupno bomo morali letos mobilizirati okrog 100.000 novih delavcev, vajencev, priučenih in polkvalificiranih delavcev. To je eno najresnejših vprašanj. To ni vprašanje, ki ga je mogoče reševati na papirju, samo s kakšnim določanjem planov, tehnokratsko. To je vprašanje, ki posega globoko, tako v gospodarsko kakor v vse družbeno življenje. Znano je, kako so kapitalisti reševali vprašanje rezervne armade proletarcev. Reševali so ga z obubožanjem in proletarizacijo vasi, s strašnim ekonomskim in drugim pritiskom na delovnega kmeta, predvsem na revnega in najrevnejšega. Mi na ta način ne moremo in nečemo mobilizirati novih delovnih moči, ki jih potrebujemo za industrializacijo, čeprav so se pojavljale tudi podobne tendence. Nasprotno, ko se hkrati pripravljamo na mobilizacijo deset in desettisočev novih gozdnih, gradbenih in industrijskih delavcev, ki se morajo rekrutirati iz vasi, smo izdali nad 800.000

nakaznic za revne kmete v pasivnih in med vojno opustošenih krajih. Omogočili smo pasivnim krajem, da kupujejo industrijsko blago po vezanih cenah na kredit, ki lahko dosega 40%. Revnim kmetom smo omogočili prodajati po vezanih cenah vse pridelke brez izjeme. Takšna je politika naše vlade, ki ustvarja in bo še bolj ustvarjala pogoje za krepitev ne le političnih, temveč tudi ekonomskih pozicij malega in srednjega kmeta v borbi proti kapitalističnim špekulantom na vasi. Nekateri tovariši mislijo, da je ta naša politika v protislovju s potrebo po mobilizaciji delovnih moči. To ni točno. Delovne moči moramo mobilizirati na drug način, tako kakor to ustreza našemu družbenemu in gospodarskemu sistemu. Prvič in predvsem je treba začeti delovne moči čim bolj resneje planirati. Zdaj je gotov globalni plan v zveznem in republiškem obsegu. Plan za delovne moči v zveznem in republiškem obsegu vsekakor pomeni osnovo borbe za delovne moči, osnovo za njihovo nadaljnje planiranje in plansko poglobljanje. Takšen plan pa ni dovolj. Treba ga je podrobno izdelati po naših gospodarskih ustanovah, tako da bo ustrezal njihovim konkretnim individualnim potrebam. Tu moram ostro udariti po praksi naših gospodarskih ustanov, pa tudi celih republik, ki glede na pomanjkanje delovnih sil mislijo, da si morajo delati nepotrebne rezerve delovnih moči in ki hote preplanirajo delovne moči. Ta škodljiva praksa je šla tako daleč, da kumulativni seštevek teh psevdoplanov znaša sedemkrat več delovnih moči, kakor jih je bilo sploh treba. Iz tega potem sledi divja borba med posameznimi ustanovami in republikami za delovne moči, da trgajo drug drugemu delovne moči, povsem brezvestno in škodljivo preplačujejo posamezne kategorije delovnih moči na škodo drugih in da je čedalje večja zmeda v vsej naši tarifni politiki.

Drugič, zvezna vlada je sklenila, da postanejo osnovni mobilizator delovnih moči ministrstva za delo in pristojne uprave pri okrajnih ljudskih odborih.

Tretjič, nabiranje delovnih moči mora biti plansko ob zaposlovanju delovnih moči takoj, čim jih mobilizirajo, ob sodelovanju naših množičnih organizacij, ob pogodbah z zadrugami, ob določanju planskih nalog posameznim pokrajinam in krajem kot velike patriotske dolžnosti, ki se izpolnjujejo na prostovoljni podlagi.

Tam, kjer bi hoteli našo podporo v obliki nakaznic in drugih ekonomskih ukrepov izkoriščati za to, da bi jim ne bilo treba delati, zato da bi lahko živeli brez dela, medtem ko se vse naše delovno ljudstvo mobilizira spričo čedalje večjih naporov za zgraditev naše dežele, tam je treba séveda nakaznice in ekonomsko podporo odvzeti.

Z energičnimi disciplinskimi ukrepi je treba preprečiti škodljivo medsebojno konkurenco med podjetji, ki hočejo angažirati nove delovne moči.

Zdaj ni le vprašanje planiranih delovnih moči sploh, ampak je treba mnogo bolj sistematično kakor doslej začeti planirati kadre in realizirati plan kadrov. To je naloga vseh planskih organov, to je naloga ministrstva za delo in to je končno naloga sleherne naše gospodarske ustanove in podjetja.

Plan za kadre in plan za delovne moči ne smeta v naših gospodarskih ustanovah viseti v zraku. Strnjevati ju je treba v naših proizvodnih ministrstvih, ustanovah, podjetjih in planskih organih s proizvodnim planom, planom za kapitalno graditev, za prevoz, s splošnimi in parcial-

nimi plani naše gospodarske delavnosti. Prav zaradi tega, ker sta ta plana bila doslej na splošno ločena od splošnih in parcialnih planov naše gospodarske delavnosti na eni strani, na drugi strani pa, ker nista bila tako plan za delovne moči kakor za kadre strnjena v takšnih posebnih ustanovah za mobilizacijo delovnih moči in za dvig kadrov, kakršna so predvsem ministrstva, za delo, dejansko nismo prišli nikdar do pravih planov za delovne moči in kadre. Tako imenovani plani niso ustrezali dejanskim potrebam, v praksi sta pa vladali stihija in medsebojna borba.

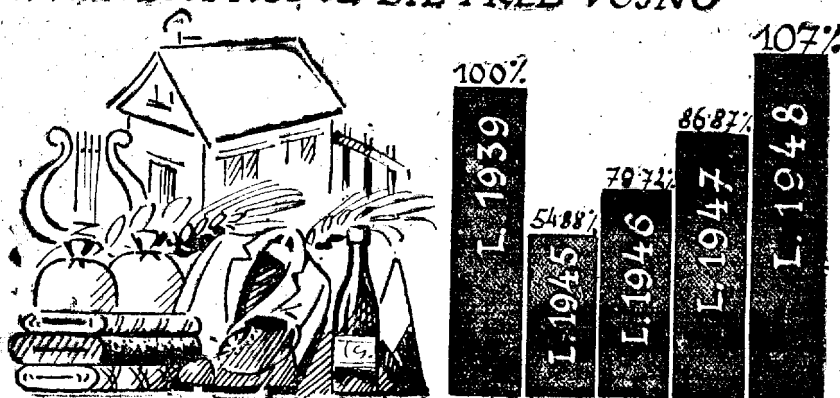
Takoj moramo preiti na ureditev naše tarifne politike. Zdaj so gotova vsa potrebna predhodna dela, kakršna so plani bilance kupne moči mest in vasi, tehnični normativi, splošni plani za delovne moči itd. Pogoji so, da v roku dveh do treh mesecev dokončno uredimo vprašanje mezd in tarifne politike. V ta namen je potrebno najtesnejše sodelovanje med ministrstvi za delo, planskimi organi, sindikalnimi organizacijami in zainteresiranimi ustanovami.

Eno pglavitnih vprašanj v planskem letu 1948 je vprašanje korenitega preloma pri delu za dvig našega kmetijstva. Vladali so in še vladajo povsem napačni nazoni, da industrializacija in elektrifikacija naše dežele pomenita le graditev novih industrijskih podjetij, ne pa hkrati intenzifikacije in tehnizacije našega kmetijstva. Že večkrat smo v izjavah, člankih in na konferencah obračunali s takšnimi nazoni. Treba pa je čimprej preiti k vztrajnemu praktičnemu delu. Boj za večji donos v kmetijstvu, agrotehnični ukrepi, da industrija nudi kmetijsko orodje, umetna gnojila, da naglašamo delovno junaštvo in delovne uspehe v kmetijstvu, to so stvari, ki sicer niso lahke, niti najmanj lahke, ki pa terjajo prelom naše prakse že letos. Brez tega bi spravili v resno nevarnost tako prehrano našega čedalje številnejšega mestnega in industrijskega prebivalstva, kakor tudi sam petletni plan.

Pri pospeševanju naše industrijske in gradbene proizvodnje smo že dosegli velikanske uspehe. Toda ti uspehi so na splošno uspehi kvantitete. Ne moremo se še pohvaliti z velikim napredkom glede kvalitete. V nekaterih panogah celo, kjer hote dajejo prednost kvantiteti pred kvaliteto, se je kvaliteta celo precej poslabšala. Ta pojav je zelo nevaren. Če bi se v zvezi z nadaljnjim porastom naše produkcije še bolj širil, bi lahko zašli v hudo zagato in bi postala kvaliteta tako slaba, da bi pozneje zelo težko in počasi popravljali posledice. Potemtakem pomeni borba za kvaliteto, prelom v odnosu do kvalitete, prav tako eno osnovnih vprašanj, ki ga je treba rešiti v tem planskem letu, tako zaradi perspektive na nadaljnji razvoj, kakor tudi zaradi dejstva, da je že skrajni čas, dati našemu delovnemu ljudstvu tako dobro kvaliteto kakor dober sortiment.

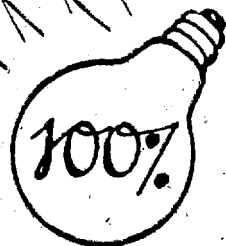
Tovariši ljudski poslanci! Spočetka sem naglasil, da so dosedanje uspehi rezultat političnih in družbenih sprememb v naši deželi. Družbeni proces, ki se razvija v naši državi, proces graditve socializma in možnosti gospodarske krepitve novih gospodarskih zmag in uspehov naše dežele, je treba obravnavati kot enotno celoto. Brž ko bi se ta proces ne razvijal s tistim tempom, brž ko bi torej graditev socializma ne napredovala s tistim tempom, ki ga terjajo ustrezajoči pogoji in razdobje razvoja, bi izostali tudi gospodarski uspehi. Mi lahko gremo samo naprej, sicer bi nazadovali. Tako nas je vedno učil tovariš Tito, tako nas je vedno učila naša Partija. Zaradi tega, ker sta tovariš Tito in naša Partija stvari tako postavljala, smo tudi mogli kljub vsem težavam doseči dosedanje veli-

ŽIVLJENSKI STANDARD BO ŽE KONČEM LETA VEČJI KOT JE BIL PRED VOJNO

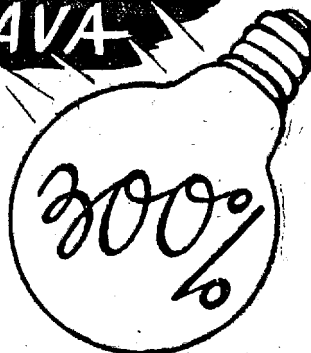

Ze letos bomo lahko kupili povprečno za 7% več življenjskih potrebščin
kakor leta 1939

RAZSVETLJAVA

LETA 1939

LETA 1948

Uspehi elektrifikacije se kažejo očitno tudi v tem, da bomo letos porabili
trikrat več električne energije za razsvetljavo kakor pred vojno

Ne gradimo le tovarn, temveč tudi bolnišnice;
bolniških postelj bomo imeli že letos tretjino več kakor leta 1939

kanske uspehe. Potemtakem je jasno, da se bodo v tem pogledu l. 1948 reševala velika in pomembna vprašanja. Dosledno bomo uresničevali našo dosedanje politiko in krepili pozicije socialističnega sektorja. Pri tem bo naše združništvo novega tipa, oprto na državni sektor našega gospodarstva, odigralo ogromno vlogo.

Tovariši poslanci! Iz vsega povedanega je razvidno, da se leta 1948 rešujejo vprašanja, ki niso pomembna le za to leto, temveč so pomembna tudi za nadaljnjo perspektivo. Potemtakem ima leto 1948 velik pomen. Njegova vloga v naši petletki je velika. Kaj to pomeni za nas? To pomeni, da moramo mi vsi, da mora vse naše ljudstvo usmeriti vse sile k velikemu smotru, k smotru za dosego planskih rezultatov, za dosego planskih zmag. Prav tako kakor je med veliko narodnoosvobodilno vojno neuklonljivi, nad vsem požrtvovalni duh patriotizma, duh žrtvovanja in skrajnega idealizma v borbi, duh neuklonljive in neizprosne volje za zmago preželi naše narode in naše kadre pod zmagovitim Titovim vodstvom, prav tako nas mora ta duh prevevati zdaj v naši borbi za naš plan, za Titovo petletko. Čakajo nas še velikanske težave. To leto ne bo le leto uspehov, temveč bo tudi leto težav. Kljub težavam pa bomo izvajali zmage. Sicer bi to ne moglo biti tako pomembno leto. Sovražniki, mednarodna reakcija se bodo lotili mnogih poizkusov, da bi ovirali naše uspehe. Toda dovolj močni smo, da lahko ob trdni volji po uspehu zmagovito tolčemo vse takšne poizkuse. Dovolj močni smo, da v vsakem danem razdobju izberemo tisto trenutno pot naše gospodarske graditve, ki nas pod danimi pogoji najhitreje in najzanesljiveje vodi k osnovnim planskim rezultatom.

Tovariši ljudski poslanci! Dovolite, da spregovorim še nekaj besed o življenjskem standardu. Popolnoma napačno bi bilo obravnavati vpra-

šanje življenjskega standarda našega delovnega ljudstva izolirano od drugih osnovnih vprašanj našega gospodarskega plana, naše petletke, našega družbenega razvoja. Vprašanje življenjskega standarda je neločljivo zvezano s temi vprašanji. Na eni strani je popolnoma jasno, da naš petletni plan terja velikanske investicije, da te investicije vlagamo prav zato, da bi bili sposobni v skokih likvidirati žalostno zapuščino preteklosti, vsestransko utrditi gospodarske sile naše dežele, s tem pa tudi bistveno izboljšati življenjski standard našega delovnega ljudstva. Potemtakem bi bila dejansko čista demagogija, če bi zdaj predvsem in nadvsem forsirali produkcijo potrošnega blaga, zanemarjali pa osnovne bazične panoge naše težke industrije, rudarstva, elektrifikacije itd. Takšno izboljševanje življenjskega standarda bi ne moglo biti pravilno. Kaj kmalu bi zašlo v zagato, ker bi ne ustvarjalo solidnih temeljev za resnični in trajni vzpon življenjskega standarda. Takšna gospodarska linija bi navsezadnje vodila našo deželo čedalje globlje in globlje v ekonomsko odvisnost od tujine in bi preprečila zgraditev socializma v FLRJ. Končala bi se z obubožanjem širokih ljudskih množic, namesto z njihovo trajno blaginjo.

Na drugi strani je prav tako napačno mnenje, da so investicije vse in da smemo pozabiti na življenjski standard našega delovnega ljudstva. Kdor gleda na stvari tako, pozablja na osnovne notranje ekonomske zveze. Brez izboljšanja življenjskega standarda delovnih kmetov, brez zapiranja škarij, brez vezanih cen bi ne mogli zagotoviti preskrbe mestnemu in industrijskemu prebivalstvu, čigar število čedalje bolj narašča. Posledica bi bila, da bi nujno splahnela delovna vnaša v naših industrijskih podjetjih, s čimer bi na eni strani spravili v nevarnost tempo naše petletke, na drugi strani pa izmenjavo med vasmi in mesti, kar bi spet imelo recipročne posledice. Brez stalne skrbi za življenjski standard delovnih množic v mestih in industrijskih središčih ne bomo mogli mobilizirati ljudi za nove zmage pri dvigu industrijske proizvodnje, znižanju proizvodnih stroškov in pri kapitalni graditvi. Brez skrbi za življenjski standard malih in srednjih kmetov bi ne mogli utrjevati zveze delovnega ljudstva, ampak bi krepili ekonomski in politični vpliv kapitalističnih elementov na vasi. Končno bi brez skrbi za življenjski standard ne mogli izpolniti izvoznega in zato tudi ne uvoznega plana.

Ni slučajno, da so se razne »teorije« in »ideje« o zniževanju življenjskega standarda pogosto pojavljale prav tam, kjer so se pojavljale tudi »teorije« o nezadostnih silah naše države za izpolnitev naših planov kapitalne graditve. Kdor ne veruje v gospodarske sile naše domovine in da je mogoče izpolniti naše plane, ta prav tako ne čuti potrebe, da bi se ustvarili pogoji za kolektive in posameznike, tako da bi lahko izpolnili svoje odgovorne naloge.

Naše politično in državno vodstvo gleda v smislu direktiv in linije tovariša Tita na vprašanje življenjskega standarda kot vprašanje, ki je bistveno povezano z drugimi vprašanji graditve naše dežele. Prizadeva si vskladiti borbo za kapitalno graditev in skrb za družbeni standard v enotno celoto. Spočetka sem že omenil številke, ki izražajo naš globalni plan glede življenjskega standarda in nudijo primerjavo tako s prvimi leti po osvoboditvi kakor tudi z letom 1939. Omenjam še, koliko narodnega dohodka odpade na življenjski standard in koliko na investicije. Po gospodarskem planu za leto 1948 odpade na široko potrošnjo 65,2% na-

rodnega dohodka, na državne združne in privatne kmetijske investicije pa 24,8%. Od bruto proizvodnje odpade na široko potrošnjo 38%, na omenjene investicije pa 14%. Nobenega dvoma ni, da se razmerje med široko potrošnjo in investicijami nagiblje v korist investicij. To odkrito naglašamo, zavedajoč se, da s tem v tem usodnem letu 1948 zagotavljamo ne le bodočnost naše kapitalne graditve, temveč tudi življenjskega standarda našega delovnega ljudstva.

Kdo bi ne razumel tega dejstva, bi ne spoznal, da se moramo zdaj truditi za to, da bomo jutri uživali blaginjo. Na drugi strani je v dejstvu, da gre 65,2% za široko potrošnjo ne le od tega, kar je bilo v ta namen določeno lani, temveč tudi od 33,5% porasta v primeri z lanskim letom — v tem dejstvu je poročstvo, da je spričo zadostnega prizadevanja in ob normalnem razvoju letošnjega gospodarskega plana dovolj pogojev, da do konca leta dosežemo to, o čemer sem govoril spočetka — namreč indeks povprečnega življenjskega standarda 107 v primeri s 100 leta 1939 in 86,87 leta 1947.

Omenjam nekaj že znanih in objektivnih števil, ki osvetljujejo stanje med najpomembnejšimi posameznimi kategorijami življenjskega standarda.

Leta 1948 še ne moremo pričakovati bistvenega porasta kmetijske proizvodnje. Na drugi strani se je posrečilo toliko dvigniti proizvodnjo nekaterih industrijskih živilskih predmetov, da bomo po planu leta 1948 lahko dosegli posebej v prehrani življenjski standard 102,28% v primeri s 100 leta 1939. Zaradi napredka tekstilne industrije bomo pri obleki lahko dosegli 102,19% v primeri s 100 leta 1939. Pri obutvi bomo dosegli šele 97,63 v primeri s 100 leta 1939, pri stanovanju in pohištvu 102,38 v primeri s 100 leta 1939, pri razsvetljavi 300,71 v primeri s 100 l. 1939, pri počitnicah in zdravljenju 132,07 v primeri s 100 leta 1939. Te številke, čeprav pomenijo veliko povečanje v primeri z letom 1947, so vendar nizke v primeri s porastom proizvodnje. Zakaj to navidezno protislovje? Izhaja iz tega, ker je pred vojno Jugoslavija v svojo škodo uvažala skoraj samo potrošno blago in izvažala surovine, medtem ko zdaj predvsem uvažamo stroje, ki nam bodo omogočili, da bomo z lastnimi sredstvi dvigali življenjski standard našega delovnega ljudstva.

Katere naloge so zdaj osnovne v zvezi z borbo za življenjski standard? Prvič, tako našega delavca in nameščenca kakor tudi delovnega kmeta mora na slehernem koraku njegovega dela prevevati zavest, da delamo drug za drugega in da dela zase. Delavci, dajte še več tekstilij, obutve, železninskega blaga itd.! S svojo proizvodnjo izboljšujte kvaliteto! S tem pomagajte delovnemu kmetu in omogočate, da bo delovni kmet dal več za prehrano industrijskih središč in mest. Delovni kmetje, prodajte čim več po vezanih cenah! S tem pomagajte delovnemu ljudstvu v industrijskih središčih in mestih, delovnemu ljudstvu, ki hkrati dela za vas. Borbo za povečanje produkcije, za dvig donosa, borbo za kakovost izdelkov je treba tako rekoč razvijati v gibanje tesne solidarnosti delovnega ljudstva. Posamezni deli našega delovnega ljudstva s svojo produkcijo pomagajo drug drugemu. Da bi se ta vzajemna pomoč razvila v močno gibanje solidarnosti delovnega ljudstva, morajo prispevati svoj delež naši sindikati, naše politične organizacije.

Drugič, vprašanje naše državne in združne trgovine, njene organizacije, ekspeditivnosti in elastičnosti postaja eno najpomembnejših vpra-

šanj našega gospodarstva leta 1948. Državno in združeno trgovsko omrežje smo dolžni razširiti tako, da bo moglo v celoti prevzeti preskrbo najširšega prebivalstva. Pospešiti moramo odpošiljanje blaga, odpraviti zastoj v skladiščih, okrajnih magazinih in okrajnih poslovnih zvezah, do maksimuma poenostaviti knjigovodstvo in materialno evidenco, nujni minimum knjigovodstva in evidence pa brezpogojno uvesti, da bomo preprečili malverzacije in tatvine ljudskega imetja. Naši kadri se morajo razviti v dobre trgovce. Čim več naših trgovcev socialističnega tipa! — tako se glasi ena osnovnih naših gospodarskih nalog.

Tretjič, brez odlašanja je treba razviti komercialno stran naše proizvodnje. Le-ta strahovito zaostaja za samo proizvodnjo. Po skladiščih naše industrije še vedno leži nad 1,5 milijarde tekočega blaga, ki je namenjeno trgovini po vezanih cenah.

Nevarnost je, da bo v posameznih proizvodnih panogah primanjkovalo skladišnega prostora, kar bi oviralo nadaljnjo proizvodnjo. Sedanji tempo odpošiljanja iz industrijskih skladišč ne ustreza letnemu prometu blaga za široko potrošnjo, kakršno določa gospodarski plan za leto 1948. Če ga ne bomo povečali, bi se lahko zgodilo, da bomo blago sicer producirali v planskem obsegu, ne bomo pa ga izročili široki potrošnji.

Četrto, borbo proti špekulantskim elementom, ki smo jo zaostri li lansko zimo in jeseni, je treba še bolj poostriti; preprečiti moramo špekulantske posle vsakomur, ki preprodaja brez dovoljenja pristojnih državnih oblasti.

Peto, razviti je treba najbolj aktivno sodelovanje širokih ljudskih množic tako v borbi proti špekulaciji kakor tudi v borbi proti birokraciji državnega in združnega trgovskega omrežja.

Tovariši ljudski poslanci! Osnutek vsedržavnega in zveznega proračuna, ki ga predlaga zvezna vlada FLRJ, je v skladu s planskimi potrebami leta 1948 in v zvezi s povedanim prav tako s planskimi potrebami naše petletke kot celote.

Zato naj bo zasedanje naše skupščine začetek nove, še močnejše mobilizacije najširših ljudskih množic za naše uspehe, za naše zmage, za zgraditev socializma v naši deželi, za srečo naše domovine, za blaginjo našega delovnega ljudstva pod slavnim Titovim vodstvom!

MILOVAN DJILAS,

minister za prosveto zvezne vlade

Tovariši ljudski poslanci!

Razvoj kulturnega življenja v naši deželi, točneje rečeno, kulturna preobrazba naše dežele, sloni na naslednjih načelih: prvič, kultura mora postati last ljudstva; drugič, vse kulturne dobrine morajo biti last vseh narodov Jugoslavije.

Kaj pomeni prvo načelo? Pomeni, da morajo kulturne dobrine in sredstva za dvig kulturne ravni (šole, znanstvene ustanove, tisk, film, radio itd.) postati pristopne ljudskim množicam, to je pa mogoče doseči le, če so te dobrine in kulturna sredstva povsod po svoji vsebini in lastništvu ljudske, to je, če služijo interesom ljudstva in če jih je v izobilju, da jih množice lahko uporabljajo. Naše politične, sindikalne, družbene in državne organizacije — na čelu s Komunistično partijo Jugoslavije — so delale in delajo v prvi in drugi smeri. Kaj pa pomeni drugo — nacionalno — načelo v razvoju naše kulture? Pomeni, da morejo vsi naši narodi prvič, svobodno in vsestransko razvijati svojo narodno kulturo in, drugič, da mora Jugoslavija kot celota pomagati narodom, ki so revnejši, z gmotnimi kulturnimi sredstvi, da bodo dohiteli bogatejše. To velja za vsa področja kulturnega življenja. To načelo nadalje pomeni, da je treba načrtno dvigati narodne kulturne kadre, tako da bo imel sleherni naš narod za vsa področja kulturnega in znanstvenega življenja svoje kadre, ki bodo številčno ustrezali njegovi velikosti, kulturni ravni in potrebam. Brez planskega dviga narodnih kadrov na vseh področjih kulturnega in znanstvenega življenja bi ne moglo biti niti govora, da so naši narodi kulturno enakopravni. Kulturo ustvarjajo ljudje, ki so pa — razen človeštva — tudi del svojega naroda. Naprednih stremeljenj človeštva ne morejo izraziti drugače kakor z narodnimi oblikami. Zato je dvig narodnih kadrov eno zelo pomembnih načel naše narodne kulturne politike.

Vlada FLRJ, kakor tudi vlade ljudskih republik, so se pri doseganjem svojemu delu za dvig znanosti in kulture v naši državi držale omenjenih načel.

Ta načela bi sama ne mogla roditi zaželenih uspehov, če bi nam ne uspelo odkriti delovnih metod, ki ustrezajo našim konkretnim razmeram. V tem pogledu smo predvsem pospeševali iniciativnost, tako v samem središču in središčih republik kakor tudi na terenu po okrajih. Brez najširše iniciativnosti množic bi ne mogli doseči pomembnih uspehov. Sicer so bile pri tem pospeševanju iniciativnosti slabosti in pomanjkljivosti; ponekod so prodrli na površje tudi skriti sovražniki nove

Jugoslavije. To bi nas pa ne smelo prestrašiti in prisiliti, da bi zavrli iniciativnost množic. Nasprotno, to iniciativnost je treba še nadalje podpirati in pospeševati, v delo pa vnesti več kontrole in organiziranosti, več prizadevanja za ideološki dvig, za prevzgojo množic. Dandanes je treba pospeševanju iniciativnosti kot poglavitnemu v naši delovni metodi, da bi bila ta metoda popolna, da bi mogla nadalje gibati in razvijati kulturno življenje, dodati borbo za dvig ideološke ravni, borbo za izkoreninjenje dekadence, to se pravi vpliva buržoazije, iz našega kulturnega življenja, za izkoreninjenje idealizma in ostankov mistike ter šovinizma iz naših šol.

Kulturne preobrazbe si ni mogoče niti zamisliti brez ustvaritve močne materialne baze, brez graditve novih šol, dvoran, znanstvenih in kulturnih ustanov — brez zgraditve industrije, ki mora dati sredstva, s katerimi bodo množice mogle doseči kulturo. Naša prva petletka je v tem pogledu značilna po tem, ker gradi bazo ter ustvarja vse potrebne gmočne pogoje za našo kulturno revolucijo, medtem ko bo mogoče v izobilju nuditi kulturna sredstva za dvig množic šele v drugi petletki. Seveda bi pa ne bilo prav, če bi pri tem ne videli, da se tudi v tej petletki hitro množijo sredstva za kulturni dvig množic. Ko omenjam drugo petletko, mislim na izobilje teh sredstev. Izobilje bomo dosegli v drugi petletki, v tej bomo pa postopoma povečavali kulturna sredstva in gradili materialno podlago za našo novo, socialistično kulturo.

Proračun za leto 1948 pravilno izraža tudi ta postopni porast kulturnih sredstev in graditve materialne podlage za kulturno preobrazbo v tej petletki.

Če bi hoteli izpopolniti sliko naše kulturne revolucije in njenih etap, bi ne smeli spregledati, da se je ta revolucija dejansko že začela med narodnoosvobodilno borbo. Tako velik dogodek v zgodovini naših narodov, kakršna je bila narodnoosvobodilna borba, ki je korenito sprevrgla vse družbene odnose, ni mogel ostati brez vpliva na kulturno življenje države. In zares, narodnoosvobodilna borba je imela odločilni pomen za zmago naprednih idej, to je idej marksizma-leninizma kot podlage za nadaljnji razvoj kulture in znanosti narodov Jugoslavije. Narodnoosvobodilna borba je posredno podvrgla reviziji vse prejšnje in sodobne kulturne vrednote ter je vse, kar je imelo pomen, izročila kot dediščino ljudskim množicam, zavrgla pa, kar ni imelo nobenega pomena. Nadalje so se med samo narodnoosvobodilno borbo začele oblikovati delovne metode in se odkrivati nove oblike kulturnega življenja naših narodov. Toda šele po popolni zmagi narodov Jugoslavije nad zunanji in notranji sovražniki sta se začela sistematično organizirano delo ter pravi razmah kulture in znanosti. V tem pogledu je značilno, da se nam je posrečilo, čeprav je bila naša dežela tako razdejana in opustošena ter je razen tega izgubila neprecenljiv človeški kapital, tako po številčnosti kakor tudi po vrednosti, v pičlih dveh letih preseči po obsegu in seveda tudi po kakovosti kulturno raven stare Jugoslavije in ustvariti tudi nove umetniške panoge ter nove kulturno znanstvene ustanove. Skoraj ves naš tisk je n. pr. postal tako po lastništvu kakor namenu ljudski. Ljudske množice so bile na ta ali oni način, s šolami, množičnimi organizacijami in kulturnimi društvi, gledališči, filmom itd. pritegnjene v kulturno življenje. V zvezi s tem je treba naglasiti velikansko — jaz bi celo dejal prvorazredno — vlogo naše armade pri idejni prevzgoji in kulturnem dvigu

našega ljudstva. Armada ni le žarišče, temveč tudi razmnoževalec vsega najboljšega, najbolj junaškega in najplemenitejšega v našem ljudstvu. Je tudi nosilec naših slavnih tradicij in vzgojitelj takšnih državljanov nove Jugoslavije, ki so pripravljeni žrtvovati za svojo deželo tudi kar je najdragocenejše — svoje življenje.

Zdaj lahko mirno trdimo, da naša dežela kljub vsem gmotnim in drugim težavam doživlja kulturni razcvet, kakršnega ni poznal noben narod Jugoslavije v svoji preteklosti.

Dovolite, da omenim nekaj primerov, ki ilustrirajo kulturno preobrazbo naše dežele in ki povedo mnogo sami, zlasti v primerjavi.

Število šol in učencev v stari in novi Jugoslaviji

Vrsta šole	št. šol	št. učenc.	št. šol	št. učenc.
Osnovne šole z višj. ljudskimi šolami	8.956	782.789	15.165	1,669.578
Gimnazije in realke	205	70.775	888	281.693
Učiteljsišča	84	1.737	51	15.493
Umetn. glasbene, gledališke šole in šole za lik. ter uporabno umetnost	21	3.173	67	13.044
Fakultete, visoke šole in višje šole	29	17.734	49	46.423
Vseh vrst šol	9,491	1,708.622	17.318	2,130.734

Podobno je tudi v gledaliških in kinematografih. Tu je nekaj podatkov o tem: Gledališč in kinematografov je bilo v stari Jugoslaviji:

a) gledališča: leta 1938—39 je bilo 24 stalnih gledališč, ki jih je obiskalo 1,421.303 gledalcev, leta 1946—47 pa 47 z 2,352.134 obiskovalci;

b) kinematografi: leta 1939 je bilo 413 stalnih kinematografov (podatkov o obiskovalcih ni), leta 1946 pa 576 s 25,988.127 obiskovalci in leta 1947 652 s 40,413.419 obiskovalci.

Podobno sliko nam nudi tudi porast zmogljivosti radijskih postaj in število radijskih naročnikov, dalje število kulturnih domov, čitalnic in ljudskih univerz.

Število knjig in brošur, tiskanih v novi Jugoslaviji, kaže neutešen glad množice po dobri knjigi na eni strani, na drugi pa napore državnih in drugih organizacij, čeprav še niso bili zadostni.

Podatki o tem so naslednji:

Število knjig in brošur, ki so izšle leta 1938

	domača	Število del prevedena	skupaj
Publicistika	137	7	144
Znanost	17	2	19
Leposlovje	312	131	443
Učbeniki	21	—	21
Strokovna literatura	183	10	193
Cerkvene izdaje	38	—	38
Zakoni, uredbe, odloki	58	—	58
Razno	141	—	141
	907	150	1057

(Ta tabela je narejena po knjigi »Prilog jugoslavenskoj bibliografiji za 1938. godinu«, ki jo je napisal Boško B. Veljković. Pisec omenja v uvodu, da knjiga ni popolna.)

Iz pogovora s samim avtorjem »Prispevka« je razvidno, da so imele znanstvene knjige največjo naklado okrog 2000 izvodov, leposlovje pa okrog 5000. Največjo naklado med leposlovnimi deli je dosegla Stevana Jakovljevića »Srpska trilogija«, in sicer okrog 20.000 izvodov. »San matere božje« pa je, kakor pravijo, dosegel naklado milijon izvodov.

Število in naklada knjig in brošur, ki so izšle leta 1945

Vrsta del	Domača dela		Prevodi		Skupaj	
	število	naklada	število	naklada	število	naklada
Marksizem - leninizem	87	701.053	53	649.000	140	1,350.000
Publicistika	134	993.500	45	356.100	179	1,349.600
Znanost	11	69.100	15	329.000	26	398.100
Leposlovje, umetnost	263	1,084.600	130	902.000	393	1,936.600
Učbeniki	58	816.500	14	162.000	172	978.500
Strokovna literatura .	72	164.600	10	36.000	82	200.600
Cerkvene izdaje . .	1	100	—	—	1	100
Zakoni, uredbe, odloki itd.	37	292.200	3	45.000	40	337.200
Razno	137	349.500	—	—	137	349.500
Skupaj	800	4,471.100	270	2,479.100	1070	6,950.200

(Ta tabela je narejena po podatkih iz knjige »Jugoslavenska bibliografija 1945«, izdaje »Jugoslavenske knjige«, Beograd.

Izmed 1070 knjig in brošur je navedena naklada samo za 465 knjig in brošur. Za 585 knjig in brošur ni bilo podatkov o nakladi v knjigi »Jugoslavenska bibliografija 1945«.)

Število in naklada knjig ter brošur, ki so izšle v FLRJ leta 1947

Vrsta del	Domača dela		Prevodi		Skupaj	
	število	naklada	število	naklada	število	naklada
Marksizem - leninizem	21	372.000	74	1,265.000	95	1,637.000
Publicistika	73	902.200	120	1,889.600	193	2,741.800
Znanost	16	96.500	78	587.300	94	683.800
Leposlovje, umetnost	364	2,205.600	314	2,115.690	678	4,321.290
Učbeniki	223	3,982.000	76	813.000	299	4,795.000
Strokovna literatura .	405	2,690.700	65	450.950	470	3,141.650
Cerkvena literatura .	21	260.750	—	—	21	260.750
Zakoni, uredbe, odloki itd.	170	1,790.500	—	—	170	1,790.500
Razno	356	2,230.540	—	—	356	2,230.540
Skupaj	1649	14,530.790	727	7,071.540	2376	21,602.330

To pomeni v primeri z drugimi proračuni, da je bilo leta 1947 v naši državi natisnjenih desetkrat več knjig kakor leta 1938.

(Ta tabela je narejena po poročilih urada za informacije pri predsedstvih vlad ljudskih republik.)

Nepismenost, ki nam jo je prav tako zapustila stara Jugoslavija, tlači naše narode in jih ovira, da ne morejo hitreje napredovati, in sicer tako v kulturnem kakor tudi v gmojnem pogledu. V boju proti nepismenosti je bilo mnogo pomanjkljivosti (nesmotno ter neorganizirano delo, ne-

zadostna vztrajnost v nekaterih primerih, dalje, da so prepuščali tečajnike po končanih tečajih same sebi), kljub temu pa pomeni naš boj proti nepismenosti enega najlepših in celo najbolj junaških zgledov borbe za ljudi, za ljudstvo, za dvig ljudskih množic iz teme. Treba je naglasiti, da se je v stari Jugoslaviji leta 1939 naučilo pisati in brati 6504 ljudi, mi smo jih pa naučili samo leta 1946 pisati in brati 429.982. Nadaljnje delo pri pobijanju nepismenosti spada med naše zelo pomembne državne, pa tudi politične naloge.

Dovolite, da se vsaj z enim primerom dotaknem, v kakšnem odnosu je bila stara Jugoslavija in v kakšnem je nova do pospeševanja kulture in umetnosti.

V proračunu stare Jugoslavije za leto 1939—40 je znašala vsota — določena za umetnostne razstave in odkup umetniških del, za umetnostne in književne natečaje ter nagrade na razstavah, za književna in umetniška društva v državi, začasne podpore književnikom in umetnikom, kakor tudi za podpore nepreskrbljenim, ponesrečenim in obolelim književnikom ter umetnikom — 150.000 din. Proračun nove Jugoslavije za iste namene leta 1946 pa znaša 9.950.000 din.

Nagrade, ki jih je podelil Komite za kulturo in umetnost pri vladi FLR Jugoslavije književnikom, umetnikom in drugim kulturnim delavcem v začetku leta 1947, so desetkrat večje od skupnega proračuna stare Jugoslavije l. 1939—40, ki je bil določen za podpore kulturnim delavcem.

Leta 1947 je 50 književnikov, slikarjev, kiparjev, grafikov, skladateljev, gledaliških umetnikov in filmskih delavcev prejelo nagrade Komiteja za kulturo in umetnost pri vladi FLRJ v znesku 1.500.000 din, v začetku leta 1948 pa je prejelo 107 umetnikov in kulturnih delavcev nagrade v skupnem znesku 3.655.000 din.

Oglejmo si še podatke o financiranju nekaterih kulturnih ustanov pred vojno in zdaj.

Ustanove	1938—39	1945	1946	1947
Za umetniške, glasbene in gledališke šole in šole za likovno in uporabno umetnost . . .	6,235.101	12,963.680	16,497.999	35,398.682
Za gledališča	19,821.374	54,188.024	116,986.803	185,140.051
Za muzeje, galerije in zbirke	7,908.955	8,218.886	19,586.250	29,246.852
Za zavode za zaščito kulturnih umetniških spomenikov	495.922	864.857	3,017.043	5,987.404
Za knjižnice in archive .	2,810.073	5,108.296	11,074.225	13,160.001

Tu ne bom navajal zneskov, ki so določeni za zgraditev materialne baze naše kulture. Te podatke si lahko ogledate tako v proračunskem predlogu za leto 1948, kakor tudi v zakonu o petletnem planu. Hočem opozoriti le na naslednje:

Med to petletko bomo dosegli tako močan razvoj filmske in radijske industrije, da bomo lahko še nadalje napredovali neovirano v teh panogah in kmalu krili osnovne potrebe ljudstva. Razen tega smo si postavili smoter, da bomo že med to petletko ustvarili osnovne pogoje za vse vrste šol, tako da našim ljudem ne bo več treba hoditi v tujino, razen

v nekaterih primerih, ko gre za specializacijo, ali da se seznanimo s pridobitvami drugih dežel. Prvi pomembni koraki v tej smeri so že storjeni.

Glavne naše slabosti se omejujejo na ideološke. O tem se je že govorilo spočetka in v tem domu bi ne bilo treba več o tem govoriti. Želim le pripomniti, da je ena naših resnih pomanjkljivosti — pomanjkanje kritike. Stopamo namreč že v takšno fazo razvoja, ko ne bomo mogli brez čistih pojmov, brez pravih idejnih pojmov uporabljati materialnih kulturnih sredstev tako, kakor je treba, in ne tudi normalno napredovati. Zato je razvoj kritike na vseh področjih znanstvenega in kulturnega življenja pglavitni pogoj našega nadaljnjega naglega razvoja. Ta kritika mora biti predvsem naperjena proti reakcionarnim nazorom, proti vsemu, kar umira, toda še ovira razvoj novega.

Kot našo nadaljnjo veliko pomanjkljivost je treba poudariti nezadostno razvijanje jugoslovanskega patriotizma. Ta naš jugoslovanski patriotizem, ki že živi med širokimi ljudskimi množicami, ima kot podlago ljubezen do ožje domovine na eni strani in do nove Jugoslavije kot celote na drugi. Ločiti prvo od drugega bi bilo popolnoma nepravilno. Noben narod Jugoslavije ne more kriti svojih potreb sam; brez bratstva in enotnosti z drugimi narodi bi ne mogel zmagati v vojni in ne biti zdaj svoboden ter se neovirano nadalje vsestransko razvijati. Toda na drugi strani sleherni naš narod varuje in razvija, kar je zanj bistveno, po čemer se razlikuje od drugih narodov.

Naš patriotizem nadalje sloni na ljubezni do drugih narodov, na spoštovanju njihove zgodovine in njihove napredne kulture. Nikdar bi se ne smeli bahati pred drugim narodom. Pomagati moramo drugim narodom s svojo borbo in z delom v njihovi borbi in delu. To je naša dolžnost, ne pa prednost.

Mi nismo in ne smemo biti nacionalisti. Med starim nacionalizmom in našim sedanjim patriotizmom je tako velika razlika kakor med nebom in zemljo. Nacionalizem je dandanes sestavni del ideologije reakcionarnih sil, medtem ko je patriotizem sestavni del ideologije naprednih sil.

Za kakšen patriotizem torej gre pri nas? Pri nas gre za patriotizem, ki ne vleče nazaj h kapitalizmu, v zaostalost, ampak naprej k socializmu, h kulturi. Pri nas gre in mora iti za patriotizem, ki gleda kritično na preteklost, se v preteklosti naslanja na napredne pojave naše in splošne zgodovine in zavestno ter pogumno vodi ljudstvo naprej — k socializmu. Mi smo patrioti zato, ker imamo tako junaško in prekrasno ljudstvo, sposobno, da premaga vse vojne težave in da v mirni dobi drobi vse ovire. Patrioti smo zaradi tega, ker naše ljudstvo tako pogumno in brez omahovanja — pod vodstvom Komunistične partije in tovariša Tita, zbrano in zedinjeno v Ljudski fronti — polaga temelje nove socialistične družbe. Patrioti smo zaradi požrtvovalnosti in odločnosti naših delavcev, zaradi dela in ljubezni do domovine naših kmetov, zaradi poguma in zanosa naše mladine, zaradi zvestobe naše inteligence ljudstvu. Patrioti smo zato, ker imamo tako prelepo in bogato deželo ter tako vsestransko nadarjene in za vse sposobne narode. Patrioti smo zato, ker gradimo socializem, ker se z borbo za svojo svobodo in z ustvarjanjem svoje sreče hkrati borimo za svobodo in srečo človeštva. Za takšen patriotizem torej gre. Ta patriotizem pa bo našel neizogibno močnejši izraz tudi v naši kulturi in znanosti. Čim bolj se bodo naši ljudje zavedali te nujnosti, tem hitrejši in vsestranski in tem bolj neoviran bo razvoj naše dežele.

DR. OBREN BLAGOJEVIC

pomočnik ministra za finance zvezne vlade

Finančni sistem je s preusmeritvijo proračuna na gospodarstvo usposobljen za mobilizacijo ogromnih sredstev. Lani mnogi niso verjeli, da smo v sedanjih gospodarskih razmerah v naši državi sposobni zbrati določenih 86, a kaj šele 93 milijard dinarjev dohodkov. Dejstvo pa je, da vse leto ni bilo niti trenutek ogroženo financiranje graditve in produkcije. Zato kapitalna graditev in produkcija nista zastali.

Nedvomno smo zdaj sposobni še za večjo mobilizacijo sredstev, ker mnoge možnosti niso izkoriščene, nekaterih pa celo nismo niti načeli, zlasti v gospodarstvu (notranje rezerve, povečanje rentabilnosti, varčevanje, notranje posojilo).

V investicijski graditvi bomo napravili po planu leta 1948 velik skok. Od 38.662 milijonov izvršenih investicij leta 1947 v obliki novih gradbenih del (brez obnove) nam letošnji gospodarski plan nalaga nalogo, da izvršimo investicije v znesku 66.619,8 milijona din, kar pomeni povečanje za 72%.

Samo v zveznem sektorju bo investirano v industrijo, rudarstvo, promet in trgovino:

1. industrija, rudarstvo in elektrogospodarstvo .	20.229,000.000 din
2. promet in zveze	6.487,000.000 din
3. stavbarstvo	5.067,000.000 din
4. kmetijstvo in gozdarstvo	1.488,000.000 din
5. trgovina in drugo	69,000.000 din

Skupaj 38.290,000.000 din

Razen investicij v gospodarstvu se bo tudi letos iz izrednih sredstev neposredno podpirala obnova v požganih in opustošenih krajih z zneskom 2 milijard din, tako da bodo zbrisani sledovi vojne v teh krajih. Končno bo naša država v skladu z našo pogodbo o vzajemnem harmoniziranju gospodarskih planov med Albanijo in Jugoslavijo podprla investicijsko graditev Ljudske republike Albanije v znesku 3 milijard din v obliki raznega materiala.

Izdatki za prosveto in kulturo

kažejo po predlogu proračuna za leto 1948 v razmerju z izdatki v te namene leta 1947 naslednjo sliko:

	izpolnjeno za leto 1947 (v milijonih din)	predlog za leto 1948 (v milijonih din)
po zveznem proračunu	221.2	660
po proračunih ljudskih republik	3225	6.678

Izdatki za socialno-zdravstveno zaščito

kažejo po predlogu proračuna za leto 1948 v razmerju z izdatki v te namene leta 1947 naslednjo sliko:

	izpolnjeno za leto 1947 (v milijonih din)	predlog za leto 1948 (v milijonih din)
po zveznem proračunu	9.473.500	9.334.300
po republiških proračunih	4.061.000	9.682.800
	13.534.500	19.067.100

Da bi bilo mogoče te velike izdatke analizirati, jih bomo prikazali ločeno po njihovem namenu:

1. izdatki za socialno zavarovanje in zdravstveno zaščito po zveznem proračunu 9.384.324.000 din
2. invalidi 4.005.500.000 din
3. pokojnine 3.175.700.000 din

Izdatki za narodno obrambo

Po proračunskem predlogu za leto 1948 znašajo predloženi izdatki za narodno obrambo 35,6% več od izpolnjenih leta 1947. Ta porast je v skladu s porastom proračuna v vseh drugih sektorjih in z močjo naše države ter z graditvijo naše mlade armade. V odstotkih, v razmerju s skupno vsoto izdatkov letošnjega proračuna se pa izdatki za narodno obrambo znižajo v primeri z lanskimi za 3,4%. Medtem ko so lani izdatki za narodno obrambo znašali 14,4% vseh izdatkov, znašajo po letošnjem predlogu le 13,07% skupnih proračunskih izdatkov.

Državne rezerve

Že v prvem planskem letu se je izkazalo, da so pri izpolnjevanju plana kot eden nujno potrebnih pglavitnih pogojev, ki jamčijo izpolnitev plana in ga zavarujejo pred vsemi primeri (n. pr. suša), določene državne rezerve surovin in drugega materiala. Trden planski red, kakršnega gradimo v naši državi, ni mogoč brez državnih rezerv, ki ga zagotavljajo. Zato smo v drugem planskem letu začeli ustvarjati državne rezerve. Letos je predložena vsota zelo skromna — le 3 milijarde — ker zdaj ne moremo več odtegniti za rezervo, vendar je to že soliden začetek uvedbe te nujne planske prakse.

Rezervni fond

Letošnja številka rezervnega fonda je zvišana, ker so: 1. zaostale nekatere neplačane obveznosti iz lanskega leta, zlasti neplačana investicijska dela zaradi ugodne zime, ki je omogočila gradbena dela tudi v mesecih, ko nismo pričakovali, da bo mogoče zidati; 2. vse nove postavke

so prenesene na rezervni fond; 3. proračun v znesku 124.808,000.000 din mora biti zagotovljen z ustrežajočo rezervo. To znaša v našem predlogu 5,6% proračuna, kar je nedvomno utemeljeno.

Tako na podlagi kratke analize izdatkov po predlogu proračuna za leto 1948 dobimo naslednjo strukturo predloga proračuna.

Izdatki po predlogu vsedržavnega proračuna za leto 1948

1. del — investicije za kapitalno graditev in drugo financiranje gospodarstva 35.817,000.000; 45.150,515.000; 26; 86,17.

2. del — investicije za družbeni standard 7.905,000.000; 13.674,035.000; 72,9; 10,45.

3. del — prosveta in ljudska kultura 3.447,000.000; 6.818,268.922; 97,8; 5,4.

Če h gospodarskim izdatkom dodamo prosvetno-kulturne izdatke, dobimo znesek 52,02 skupnih izdatkov.

4. del — socialno-zdravstvena zaščita 13.534,000.000; 18.546,456.884; 37,8; 14,64.

5. del — narodna obramba 12.167,000.000; 16.500,000.000; 33,6; 13,07.

6. del — državna uprava 9.955,000.000; 13.077,842.090; 31,3; 10,35.

7. del — državne rezerve, rezervni fond, dotacije 3.151,000.000; 11.074,220.104; 251,4; 9,92.

Skupaj: 85.976,000.000; 124.841,338.000; 45,2; 100.

Številke pomenijo: prva realizacijo leta 1947; druga predlog za leto 1948; tretja odstotek zvišanja; četrta strukturo v odstotkih.

Neposredni izdatki za gospodarstvo znašajo 46,62% skupnih izdatkov. Če h gospodarskim izdatkom prištejemo kulturno-prosvetne izdatke, znaša skupni odstotek teh izdatkov 52,02% vseh izdatkov, izdatki za narodno obrambo znašajo 13,07%, izdatki za administracijo pa 10,85%.

Če proučimo te izdatke v okviru zveznega proračuna, se nam nudi še bolj živa slika o pomenu gospodarstva v letošnjem predlogu. Izdatki za gospodarstvo znašajo 46,62%, skupno s prosveto in kulturo ter s socialno-zdravstveno zaščito pa 66,66% skupnih izdatkov.

Dohodki po proračunskem predlogu za leto 1948

Po proračunskem predlogu za l. 1948 so določeni naslednji dohodki:

	znesek	% strukture
1. Davek na promet proizvodov	46.000,000.000	36,86
2. Znižanje proizvodnih stroškov	7.500,000.000	6,01
3. Davek na promet proizvodov in na prosti blagovni promet	9.577,804.000	7,67
4. Dobiček drž. gospodarskih podjetij	822,060.000	0,66
5. Stroški lastnih obratnih državnih gospodarskih podjetij zveznega pomena	431,912.000	0,35
6. Takse	600,000.000	0,48
7. Dohodki carin	2.000,000.000	1,6
8. Dohodnina	13.784,480.000	11,04
9. Davek na dediščine in darila	317,000.000	0,25
10. Dohodki socialnega zavarovanja	13.775,686.000	11,03
11. Dohodki ustanov in uradov	4.008,884.000	3,21

	znesek	% strukture
12. Dohodki reparacij	4.003,900.000	3,21
13. Fonda za obnovo	3.353,905.000	2,69
14. Razni dohodki	6.173,000.000	4,94
15. Drž. posojilo za financiranje investicij	3.500,000.000	2,8
16. Pribitek dohodkov iz leta 1947	7.993,307.000	6,4
17. Dohodek v zvezi za vskladitev gospo- darskih planov z LR Albanijo	1.000,000.000	0,8
Skupaj din	124.841,338.000	100%

JAKOV BLAŽEVIČ,

minister za trgovino in preskrbo zvezne vlade

Tovariši ljudski poslanci!

Predloženi proračun izraža velikanske, rastoče sile naše države, njenega gospodarstva in razvoja naše poti v socializem ter pogumno določa letošnje naloge za izpolnitev petletnega plana. Zato mislim, da se je treba dotakniti glavnih vprašanj in nalog, uspehov in pomanjkljivosti naše trgovine, ki bodo imela letos velik pomen pri izpolnjevanju nalog petletnega plana.

Zaradi vojnega razdejanja in ropanja fašističnih okupatorjev je bila naša dežela silno prizadeta, naše ljudstvo je pa zabredlo v neverjetno težaven gospodarski položaj. Posledica tega je bila, da je silno primanjkovalo predmetov za široko potrošnjo. Razen tega je hitro obnovo ovirala tudi gospodarska zaostalost, ki so nam jo zapustili domači kapitalistični izkoriščevalci in privedli državo v polkolonialni položaj ter odvisnost od tujih kapitalistov. Pomanjkanje predmetov široke potrošnje, zlasti živeža, so povečala povojna sušna leta, ko je bil pridelek zelo slab.

Le ljudstvo, ki se je v narodnoosvobodilni vojni prekalilo in oborožilo z globoko revolucionarno zavednostjo, se je moglo iztrgati iz težav, da ni pokleknilo pred njimi in se je nadalje borilo z lastnimi silami pod novimi pogoji za obnovo dežele ter stopilo na pot v socializem. To zavednost in revolucionarno žilavost je vztrajno razvijal in ustvaril maršal Tito na čelu Komunistične partije, ker so bili program, naloge in smotri, ki jih je Komunistična partija določala, program, naloge in smotri za boljše življenje, srečnejšo prihodnost in za pot v socializem naših narodov.

Ta ogromna vera in pripravljenost na največje žrtve ter napore sta sloneli na podpori in neomajni moči bratske Sovjetske zveze, na njeni brezkompromisni borbi proti fašističnim okupatorjem in svetovnemu imperializmu, na iskrenem prijateljstvu, ki nas veže s Sovjetsko zvezo, in na ljubezni, s kakršno naši narodi gledajo na Sovjetsko zvezo, na to veliko deželo socializma.

Te vere v veliko Sovjetsko zvezo na čelu s tovarišem Stalinom in ljubezni do nje sta učila naše narode Komunistična partija in maršal Tito.

Ta globoka politična zavednost je tisto močno orodje, s katerim je naše ljudstvo v narodnoosvobodilni borbi položilo temelje naši ljudski oblasti, po osvoboditvi pa varovalo in nadalje razvijalo pridobitve narodnoosvobodilne borbe, prevzelo komandne ekonomske pozicije, odpravilo kapitalistično ropanje in izkoriščanje, obnavljalo svojo razdejano deželo in pod vodstvom Komunistične partije trdno združeno v Ljudski fronti pogumno stopilo s petletnim planom v uresničevanje socializma.

Velikanski naravni zakladi naše dežele so sprližo delovne vneme naših narodov, ki so se osvobodili narodnostnega zatiranja tujega in domačega kapitalističnega izkoriščanja, ob jasni perspektivi na pot v boljše življenje — poglavitno poročstvo naših uspehov. Zato se motijo tisti malodušneži, ki ne verujejo v politične in gospodarske sile našega ljudstva in dežele ter jih podcenjujejo. To nezaupanje in podcenjevanje naših sil jih lahko samo oddalji od ljudstva, demoralizira in končno spremeni v orožje sovražnikovih načrtov.

Vse to je bilo treba povedati, da odredimo pomen in naloge, organizacijske oblike in delovni način naše trgovine ter preskrbe, ker so pred nami novi delovni pogoji, ki ustrezajo vsem revolucionarnim spremembam, nastalim v naši politiki, ekonomiki in družbenem življenju sploh. V državi novega tipa, ki uresničuje socializem in je v procesu ostrega odpravljanja ostankov kapitalizma, je potemtakem jasno, da morajo naloge, vsebina in organizacijske oblike trgovine ter preskrbe ustrezati fazi tega procesa.

Našo trgovino in preskrbo po osvoboditvi doslej bi lahko po razvoju celotnega našega gospodarstva in krepitve proizvodnje, zlasti industrijske, zaradi lažje orientacije pri razlagi razdelili na dve fazi: od osvoboditve do uvedbe sistema vezane trgovine in številnih novih ukrepov v trgovini ter preskrbi, pa od uvedbe tega sistema nadalje.

Pri tej fazi karakterizira vloga trgovine in preskrbe v sistemu strogega racioniranja, ko je bilo še težko govoriti o trgovanju; toda že v tej fazi smo polagali temelje za državno in združeno trgovsko omrežje in za osnovni trgovinski kader. Bili so pa tudi že začetki pravega trgovanja hkrati s stalnim povečevanjem industrijskega blaga za široko potrošnjo. Naša trgovina in preskrba sta imeli v tem času zaradi pomanjkanja predmetov široke potrošnje distributivni značaj, kar je bila posledica opustošenosti dežele in slabih proizvodnih sil naše proizvodnje sploh.

V tistem času je bila glavna naloga trgovine in preskrbe, da je v tedanjih povišanih razmerah zagotovila prehrano prebivalstva in preprečila hujše motnje pri prehrani. Nadalje, da se je borila proti špekulaciji med ostanki kapitalistične trgovine, ki ji je ustrezalo pomanjkanje blaga za široko potrošnjo. Sploh pa je morala onemogočiti obnovo kapitalistično izkoriščevalskih elementov v trgovini. Dejstvo, da je leta 1945 85% blagovnega prometa na drobno šlo skozi zasebno trgovsko omrežje, kaže, da so bili dani pogoji in potrebe za to. Trgovina je v tem razdobju kljub vsem pomanjkljivostim, nezrelosti in mladosti našega trgovskega aparata to funkcijo in pomembno nalogo na splošno uspešno izpolnila. To med drugim kažejo tudi številke o zmanjšanju prometa v zasebnem trgovskem omrežju; leta 1946 se je promet zmanjšal na 48%, leta 1947 pa na 12%. Te številke zgovorno pričajo, kakšne naloge je izpolnil naš državni in združni kader, in zahtevale so tudi našo zgodovinsko pot v socializem.

Naglasiti je treba zlasti visoko zavednost delovnih množic na vasi in v mestih v tem razdobju. Delovna junaštva delavskega razreda so splošno znana, da ni treba tu o njih obširneje govoriti. O tem najbolje pričajo uspehi pri graditvi naše industrije in drugih gospodarskih panog. Naglasil bi le globoko zavednost in delež kmečkih delovnih množic v tej fazi za zagotovitev prehrane našega ljudstva. Kmetje so svoje presežke oddajali v čedalje večjih količinah državi.

Tu je nekaj zgovornih podatkov o tem. Če vzamemo odkup žita leta 1945 kot 100 (indeks), tedaj je bil porast tega odkupa leta 1946 157, leta 1947 pa 278. Če vzamemo odkup sočivja leta 1946 kot indeks 100, je ta odkup leta 1947 porasel na 565. V tistih težavnih časih so kmečke delovne množice sledile klicu ljudske oblasti kljub obupnemu odporu še močnih kapitalistično špekulantskih elementov na vasi.

V tem razdobju so sistem racioniranja, nedoraslost in nevajenost našega kadra, delavnost nam tujih, ponekod pa tudi sovražnih elementov v našem omrežju, kakor tudi, da nismo pravočasno odkrili večjih možnosti naše proizvodnje ter s tem tudi trgovine — privedli ponekod do šablonskega razdeljevanja, birokratskega poslovanja, administrativnega vodstva trgovine in preskrbe. Srečavali smo se s pasivnostjo in pomanjkanjem iniciativnosti v trgovanju, včasih s praznim in abstraktnim planiranjem brez živega in operativnega stika s terenom in brez čuta za neposredne potrebe ter življenje delovnih množic.

Maršal Tito je v svojem novoletnem govoru kratko in jedrnato kritiziral takšne pomanjkljivosti pri delu in določil tudi smernice ter sedanje naloge naše trgovine. Ostro je opozoril na pomanjkljivosti in napake na tem področju ter odkril osnovno vprašanje naše trgovine in preskrbe; to pa je vprašanje *organizacije*. Maršal Tito je tedaj dejal: »Načrtna preskrba prebivalstva z življenjskimi potrebščinami je še vedno neredna, ni pravočasna in je slaba... Tu gre predvsem za vprašanje organizacije, ne pa toliko za pomanjkanje tega ali onega predmeta.« Dalje: »Pogosto so bila skladišča polna raznega blaga, kmetje so ga pa pogrešali. Večkrat so n. pr. zaradi slabe evidence, malomarnosti in počasnosti pozimi dajali letne tekstilije, spomladi pa zimske. V razne kraje so pošiljali stvari, ki jih tam sploh ne morejo rabiti, in nasprotno.« Maršal Tito nam je zastavil nalogo, odpraviti te in podobne slabosti. Od tega je zelo odvisno uspešno izpolnjevanje našega petletnega plana kot podlage in smotra našega dela pri graditvi socializma pri nas.

Te negativne strani in pojavi v naši trgovini so ponekod postale ovira in motnja uspešne, obilnejše in hitrejša preskrbe, ko je proizvodnja zaradi delovnih naporov mestnega in podeželskega ljudstva čedalje bolj naraščala in dajala vedno več blaga za široko potrošnjo in ko je bilo treba to blago spričo porasta potreb delovnih množic dati hitro in poceni potrošnikom.

Prevrat, ki je nastal v trgovinskem sektorju in ki še nastaja, *pomeni začetek druge nove faze naše trgovine* in je torej v zvezi s sedanjimi možnostmi in razvojem našega gospodarstva, kakor tudi s potrebami, da se vzporedno z novo vlogo trgovine spremenijo tudi metode njenega poslovanja, in sicer tako, da bo izmenjava dobrin čim boljša, večja in hitrejša.

Vloge trgovine in njenih nalog namreč ne moremo obravnavati izolirano od vsega našega družbenega in ekonomskega dogajanja. Zaradi ljudsko-demokratskega značaja naše oblasti in socialističnega karakterja glavnih panog našega gospodarstva je naravno, da je tudi trgovina kot ena teh glavnih nalog na tem področju delovala v okviru osnovnih tendenc vsega našega družbeno-ekonomskega razvoja v socializmu. To je pa tudi morala po svoji vlogi v raznih fazah našega razvoja od osvoboditve doslej.

Da bi torej spoznali vlogo in vsebino naše trgovine zdaj, ju moramo obravnavati v tesni zvezi s stanjem in napredkom vsega našega gospodarstva, zlasti industrijske proizvodnje. Analiza in podatki tovariša Kidriča o porastu naše proizvodnje sploh in zlasti za široko potrošnjo in o perspektivi na čedalje večji uspeh te proizvodnje v najbližji prihodnosti jasno potrjujejo potrebo in določajo odgovornost naši trgovini, da svoje organizacijske oblike in delo prilagodi velikanskemu prometu. Na drugi strani je dejstvo, da kmečke delovne množice prejšnja leta niso mogle v celoti kriti svojih potreb po industrijskem blagu.

Dejstvo je sicer tudi, da je v letih 1946 in 1947 čedalje bolj naraščal pritok industrijskega blaga na podeželje, med drugim tudi v obliki izpodbijanja za prodajo prostih presežkov žita, in sicer leta 1946 n. pr. v vrednosti 557,442.000 din, leta 1947 pa okrog 800 milijonov din. Del tega blaga je zlasti leta 1947 odtekal na vas tudi v obliki proste prodaje, vendar vse te količine niso bile zadostne za dvig življenjskega standarda kmečkih množic in da bi kmetijska proizvodnja postala bolj intenzivna in se mehanizirala.

Zato je najpomembnejša naloga trgovine, da kot posrednik pri izmenjavi dobrin omogoči, izboljša in zagotovi prevzemanje in hitro razpošiljanje velikanskih ter čedalje večjih količin industrijskega blaga delovnim množicam na podeželju, pa tudi, da prav tako hitro in uspešno prevzame ponujene presežke kmetijskih pridelkov in jih da mestnim potrošnikom. Ta velikanski promet, ki se bo v bližnji prihodnosti še bolj povečal, je nalagal in nalaga trgovini velike naloge za neoviran, zanesljiv in hiter obtok obojestranske izmenjave blaga.

Sistem vezanih cen, ki ga je zvezna vlada uvedla na podlagi porasta industrijske proizvodnje z uredbo za prodajo kmetijskih pridelkov, ki so zvezani s pravico do nakupa določenih industrijskih izdelkov po nižjih enotnih cenah, odpira široke perspektive na razvoj te trgovine, da se bo čedalje bolj izboljševala preskrba delovnega prebivalstva na podeželju in v mestih. Pogoji, pod katerimi se razvija ta trgovina, se namreč naslanjajo na pravilno izmenjavo blaga med vasi in mesti, nižje enotne cene pa, ki se v tej trgovini realizirajo, ustrezajo realnim možnostim našega gospodarstva in izražajo vsestransko skrb naše države, tako v korist kmečkega delovnega ljudstva kakor tudi v korist mestnega delovnega ljudstva v smislu najtesnejše enotnosti delovnih množic v mestih in na vasi (Kidrič). Kako je ta trgovina ugodna za kmete, kaže indeks cen med kmetijskimi in industrijskimi predmeti na podlagi leta 1939 in gre v korist kmetov za nad 16%. Velik razmah in uspeh vezane trgovine, ki sta bila že doslej dosežena, bosta omogočila čedalje obilnejšo večjo in rednejšo preskrbo delovnega prebivalstva ter se pokazala v naglem in pospešenem porastu kmetijske proizvodnje, dvigu tehnične ravni kmečkih gospodarstev in življenjskega standarda kmetov, kakor tudi v povečanju zmogljivosti naše industrije. Minilo je šele mesec dni od začetka trgovine po vezanih cenah, zadržno trgovsko omrežje je pa že prejelo raznega industrijskega blaga v vrednosti okrog 1,796.389.000 dinarjev. Hkrati so kupili od kmetov po vezanih cenah naslednje količine kmetijskih pridelkov: okrog 85.000 ton koruze, medtem ko so je od 1. januarja do 15. marca 1948 le 1200 ton; žita okrog 8000 ton (v prvem četrtletju tega leta pa nič). Pred uvedbo vezanih cen graha prav za prav ni bilo na trgu, po uvedbi vezane trgovine so ga pa v mesecu dni kupili

okrog 6000 ton. Podoben porast zlasti zadnje čase je bil tudi pri nakupu živine, ko so zadnje dni že dosegli dnevno normo, skupna količina nakupljene živine pa doslej znaša okrog 7000 ton. V tem kratkem času so kupili po vezanih cenah za okrog 600 milijonov dinarjev kmetijskih pridelkov.

Ta nedvomni začetni uspeh vezane trgovine, če upoštevamo začetno nepripravljenost trgovskega aparata na ta sistem, najočitneje zavrača razne »teorije«, češ da ne bo dovolj industrijskega blaga za kmete in da kmet v tej sezoni sploh nima tržnih presežkov. To nezaupanje v vezane cene, ki izvira iz oportunitizma in ki ga širijo tako špekulantski elementi v trgovskem aparatu, kakor tudi špekulanti v mestih in na vasi, katerim so na žalost nasledali tudi nekateri vodilni organi trgovine, ker niso poznali dejanskih proizvodjalnih sil in zaradi perspektive za naše gospodarstvo — spada zdaj v preteklost. To nezaupanje so naglo pokopale in demantirale možnosti in potrebe naše vasi, moč in volja naših kmečkih množic, ki so bolj zdravo spoznale možnost in perspektive, katere nudi vezana trgovina njim in vsemu delovnemu ljudstvu na poti v blaginjo in socializem.

Sistem vezane trgovine je torej v sedanjem razvoju centralna naloga, ki jo mora naša trgovina izpolniti. To je glavni člen, ki mora v obojestranskem blagovnem prometu med podeželjem in mesti dvigniti življenjski standard kmečkega in mestnega ljudstva ter pripomoči k rekonstrukciji našega kmetijstva in še večji proizvodnji naše industrije.

Uspehi, ki smo jih dosegli že v tem kratkem času v vezani trgovini kljub pomanjkljivostim, zgovorno pričajo, kako ta način trgovine zelo ustreza našemu gospodarskemu razvoju, našim možnostim in potrebam, kako globoko prodira v zavest vsega delovnega ljudstva in kako široke perspektive na razvoj in blaginjo odpira našemu delovnemu človeku.

Široke množice delovnih kmetov so sprejele vezano trgovino kot svojo novo pridobitev, ki jim omogoča izboljšanje življenja. Organizacije Ljudske fronte so pa dosegle zavidanja vredne uspehe, kjer so se dovolj zavzele za politično organizacijo vasi pri uresničevanju vezane trgovine in pomagale reševati organizacijska vprašanja, zlasti pri ustanavljanju kmetijskih zadrug.

Sistem vezane trgovine sploh, kakor tudi ukrepi v zvezi s tem sistemom, zadovoljujejo, pomagajo in rešujejo vprašanja srednjih in malih kmetov, utrjujejo njihovo zvezo z delavskim razredom in omogočajo, da se kmetje osvobodijo slehernega vpliva ostankov buržoazije na vasi. To vpliva kot najboljša izpodbuda za povečanje produktivnosti teh gospodarstev. Podeželska buržoazija je začela občutno reagirati na ta sistem, zavedajoč se, da to pomeni njeno nadaljnjo likvidacijo in zoževanje njene socialne in politične podlage. To je zlasti razvidno iz poskusov vseh vrst desorganizacije, od navijanja cen do ilegalnih dejanj špekulacije, sabotaže in diverzije, kakor tudi sovražne politične propagande. Ob teh vprašanjih mora naša Partija aktivizirati vso Fronto pri tolmačenju, odkrivanju in prikazovanju vzrokov vsega tega procesa, pri pojasnjevanju ekonomske podlage, na kateri se razvija borba in gradi naša pot v socializem.

Tudi sistem zajamčene preskrbe je treba obravnavati v splošnem okviru porasta naše produkcije in realizacije vezane trgovine. Podatki in primerjalni pregledi, ki jih je podal tov. Kidrič, prepričljivo pričajo o tem, kako vzporedno s porastom naše splošne gospodarske moči rase

tudi povprečni življenjski standard delovnega ljudstva. Uredba o preskrbi prebivalstva in predpisi o zajamčeni preskrbi so izraz vseh povečanih možnosti in skrbi ljudske oblasti, da zagotovi delovnemu prebivalstvu čim rednejšo in boljšo preskrbo — živež in obleko. Uvedba sistema zajamčene preskrbe na vsem področju FLRJ je bila dosežena že v prvem mesecu uveljavitve tega sistema. Trgovsko omrežje je bilo marca nad 100% založeno z živilskimi predmeti, nekaterih predmetov n. pr. koruze, zdroba in sladkorja je pa imelo še mnogo več. Tudi aprila se je s tem blagom dovolj zalagalo, tako da je trgovsko omrežje imelo n. pr. že 1. aprila za 100% teh predmetov v prodajalnah. Pri nekaterih predmetih, n. pr. pri kakau in kavi, ki so odvisni od uvoza, so težave in zaradi tega ni redne preskrbe. Tekstilnega blaga in obutve je prav tako dovolj, tako da to blago v prodajalnah krije število točk potrošnikov, razen tega pa tudi omogoča neko rezervo, ki nudi mnogo večjo izbiro kakor doslej. Možnost izbire se bo v naslednjih mesecih še povečala. Večja in boljša proizvodnja po količini in kakovosti omogoča trgovskemu aparatu, da glede sortimenta in kakovosti blaga nudi potrošnikom zajamčene preskrbe lepšo izbiro. Preskrba se bo nadalje izboljšala tudi s tem, ker bo mogoč nakup nekaterih drugih predmetov, ki so potrebni za gospodinjstvo, n. pr. otroških oblek, sandal, drobnih hišnih in kuhinjskih potrebščin itd., in sicer na posebne letne (dopolnilne) bone, ki bodo kmalu uvedeni.

Če se je dogajalo, da predmetov zajamčene preskrbe niso pravočasno in v polnih količinah delili, je to bila pomanjkljivost posameznikov v trgovskem aparatu, ki niso storili vsega, da bi zagotovili hitro pošiljatev in razdelitev blaga potrošnikom. Te pomanjkljivosti, kakor tudi manjše napake pri kategorizaciji in prevzemu potrošnikov v zajamčeno preskrbo ter pri razdelitvi potrošniških nakaznic, je treba hitro odpraviti. Industrija mora prav tako pomagati ter izboljšati sortiment in kakovost blaga, zlasti konfekcije.

Razen tega je še dopolnilna republiška preskrba, ki bo spričo čedalje večjega nakupa kmetijskih pridelkov in porasta proizvodnje vplivala in že vpliva na preskrbo prebivalstva s predmeti, katerih ne vsebuje zvezna zajamčena preskrba.

Ena značilnosti sistema preskrbe je, da sloni na ustavnem načelu: sleherni državljani je dolžan delati po svojih sposobnostih in: kdor ne daje skupnosti, ne more od nje tudi zahtevati. Predpisi o zajamčeni preskrbi, ki uveljavljajo to načelo, zagotavljajo na eni strani večje količine in več vrst predmetov delovnim ljudem, kateri s svojim prizadevanjem največ prispevajo za naš gospodarski razvoj, na drugi strani pa izključujejo iz te preskrbe tiste nedelavne elemente, ki ne sodelujejo pozitivno v planski graditvi naše države, čeprav bi jim bilo mogoče. Zvezna vlada je storila ta pravični ukrep zato, ker splošni razvoj našega gospodarstva omogoča koristno zaposlitev slehernemu delovnemu državljanu, tisti pa, ki spričo vsega tega nočejo delati, se naj oskrbujejo po višjih komercialnih cenah. V zvezi s tem je maršal Tito v svojem govoru udarnikom, novatorjem in racionalizatorjem Srbije lepo označil ta ukrep z besedami: »Ta dva najmočnejša gospodarska elementa, delavec in kmet, morata biti predvsem preskrbljena s tem, kar potrebujeta, druga cena pa (to je višja cena) bo ostala za tiste, ki imajo denar in ki lahko plačajo.«

Sistem preskrbe je izpolnjen še s posebno skrbjo ljudske oblasti za mala kmečka posestva in gospodarstva v pasivnih ter med vojno opustošenih krajih. Zvezna vlada, ki dosledno uresničuje podporo države gmotno slabejšim plastem prebivalstva, je s številnimi predpisi zagotovila preskrbo in udeležbo malih kmečkih posestev v vezani trgovini in jim tako omogočila kupovati potrebne industrijske izdelke.

Država je razen z uredbo o preskrbi kmetov v pasivnih in med vojno opustošenih krajih s številnimi predpisi, n. pr. kontrahiranje za pridelovanje kmetijskih pridelkov v nežitorodnih okoliših, nadalje, da pridelovalci v nežitorodnih okoliših prejemaajo koruzo po vezanih cenah, s predumom v gotovini, z boni in končno s kupovanjem vseh kmetijskih pridelkov po vezanih cenah, malim kmetijskim posestvom omogočila, da se tudi mali kmet ne le oskrbi z najnujnejšimi predmeti, temveč da tudi v korist svojega gospodarstva sodeluje v vezani trgovini z vsemi svojimi pridelki in si tako izboljša življenjske pogoje. Ministrstva za trgovino in preskrbo ljudskih republik so z uredbo prejela pooblastilo, da določajo ne le predmete, temveč tudi cene, ki so ugodnejše za malega kmeta od cen, določenih za druge kmetijske predmete. Da se s tem nudi dejanska in precejšnja podpora, kaže n. pr. kontrahiranje za pridelovanje industrijskih rastlin v Makedoniji, za kar je bilo določeno pol milijarde dinarjev, in industrijsko blago v enaki vrednosti. Za kupovanje kmetijskih pridelkov od malih kmečkih posestev je določeno industrijskega blaga v vrednosti milijarde din po nižjih enotnih cenah. Ta politično-socialni ukrep potrjuje globok ljudski značaj ljudske oblasti in naše revolucije. Ne da bi škodoval kateremu koli delu delovnega ljudstva, povezuje ter utrjuje zvezo vseh delovnih kmetov in delavcev s skupnimi ekonomskimi in političnimi interesi. Z vsemi temi ukrepi ljudske oblasti na ekonomski bazi se odpravljajo pogoji za špekulacijo, maloposestniška proizvodnja se pa uspešno povezuje s socialistično industrijo ter se tako že v prvih letih prehoda naše družbe v socializem ustvarjajo pogoji za korenito odpravo kapitalizma na vasi ter zatirajo poizkusi, da bi kapitalizem oživel.

Ti pomembni uspehi pogosto niso dovolj naglašeni v naši propagandi, ki očitno zaostaja pri mobiliziranju ljudskih množic na podlagi teh uspehov. To je huda in lahko se celo reče škodljiva pomanjkljivost, ki omogoča sovražnim elementom, če ni nič drugega, da zmanjšujejo pomen teh uspehov in odvrnejo pozornost ljudskih množic v smer desorientacije, kapitulantstva pred težavami itd.

Doseženi uspehi nikakor ne smejo odvrniti naše pozornosti od tega, da bi ne ugotavljali odkrito številnih težav, s katerimi se vsak dan borimo. Za preskrbo še primanjkuje nekaterih industrijskih izdelkov in zlasti živeža. Te težave izhajajo iz splošne revščine delovnih množic v stari kapitalistični Jugoslaviji, zaradi silnega ropanja domačih kapitalistov in njihovih tujih gospodarjev. Ta revščina se je pa še povečala zaradi ropanja in pustošenja okupatorjev. Čeprav je industrijska proizvodnja blaga presegla predvojno raven, produkcija kmetijstva pa jo na splošno dosegla — naši delovni ljudje čutijo še relativno pomanjkanje zato, ker se kupna moč širokih ljudskih množic stalno povečuje, se stalno dviga življenjski standard in naraščajo potrebe osvobojenih delovnih množic. Vendar je že zdaj dosežen višji življenjski standard, kakor ga je imel delovni človek v stari Jugoslaviji. Z zanesljivostjo vidimo vnaprej izboljševanje življenjskega standarda delovnih ljudi, čeprav z lastnimi silami in z neka-

terimi odpovedmi izpolnjujemo petletni plan, ker se z njegovim uresničevanjem povečuje in bo čedalje bolj naraščala blaginja naših delovnih ljudi.

Ce imamo vse to pred očmi, tako napredek kakor težave, sprevidimo, da nimajo prav tisti posamezniki, ki stalno tarnajo in ne vidiijo ter ne bodo videli naših uspehov, vsakdanjega naraščanja življenjskega standarda, čedalje večjega blagovnega prometa in preobrazbe naše dežele.

Ce zdaj resumiramo in si v perspektivi ogledamo vlogo ter naloge naše trgovine in njeno socialistično funkcijo v okviru celotnega gospodarstva, bomo spoznali, kako velikega političnega pomena so njene naloge za izboljšanje preskrbe prebivalstva in za izpolnjevanje našega petletnega plana. Ta novi revolucionarni prelom naše trgovine pri reševanju osnovnih vprašanj preskrbe in blagovnega obtoka narekuje z vso ostrino organizacijo trgovine, nove organizacijske oblike, delovne in vodstvene metode. Glavni pogoj za uspeh tega sistema je, da se celotni trgovski aparat preusmeri na operativni način poslovanja, na trgovanje v zdravem socialističnem pomenu besede, zakaj sistem vezane trgovine in perspektive na njen nadaljnji razvoj zahtevajo, da opustimo administrativno in šablonsko-birokratsko delo ter terjajo, da težišče preide na trgovanje. To pomeni, da novi trgovinski sistem narekuje našemu aparatu, od ministrstva do krajevne prodajalne, iniciativnost, iznajdljivost, hitrost, praktičnost in operativnost pri delu, čut za ljudske potrebe in da odkriva vse ovire, ki ovirajo blagovni obtok.

V kratkem času od prehoda na novi sistem so bili v tem pogledu doseženi vidni uspehi. V okrajnih ljudskih odborih je bila trgovina pred letom dni samo en majhen odsek v poverjeništvu za gospodarstvo, ki je bil večkrat prepuščen starim uradnikom ali starim trgovcem. Zdaj so pa v večini okrajev poverjenišтва za trgovino in ta vprašanja (preskrba in kupovanje kmetijskih pridelkov) spada čedalje bolj med najvažnejša vprašanja naše ljudske oblasti v okraju. Pred letom dni je imel naš trgovski aparat obliko okornih republiških podjetij, večkrat oddaljenih od kmetov pridelovalcev in potrošnikov, zasebni trgovci so pa bili v precejšnji meri udeleženi v tem blagovnem prometu in so pogosto špekulirali na račun delovnega ljudstva. Zdaj se je trgovsko omrežje mestnih in okrajnih odborov, zlasti pa kmetijske zadruga, zelo hitro ustanovilo in se naglo usposablja predvsem z nalogami vezane trgovine, da zagotovi preskrbo našemu delovnemu ljudstvu. Naše omrežje v okrajih se je tako z aktivizacijo in iniciativnostjo ljudskih oblasti približalo kmetu-pridelovalcu in potrošniku ter je na poti, da popolnoma ugoti zahtevam in potrebam ljudstva ter izloči špekulacijo. K temu so precej pripomogli tudi napor naših trgovinskih organov in zadrughnih forumov, ki so s svojo podporo okrajnim organom omogočili te uspehe.

Pomanjkljivosti in motnje so bile in so še vedno, da naša trgovina ni popolnoma izpolnjevala svojih nalog. Večina teh pomanjkljivosti izvira iz tega, ker se nekateri organi, tudi v ministrstvu za trgovino, pri poslovanju večkrat ravna po administrativnem pojmovanju, abstraktnem planiranju in po nazorih, da je trgovina samo razdeljevanje. Ponekod jo še vedno vodijo z okrožnicami in dopisi, ne da bi imeli neposreden vpogled v razmere na terenu, brez prave neposredne organizacijske, strokovne in tehnične podpore trgovskemu omrežju. Izkušnje iz dosedanje uporabe novega sistema to dokazujejo. To predvsem velja za pojasnjevanje sistema

tako samemu aparatu, kakor tudi potrošnikom in pridelovalcem. Čeprav je bila agitacija še tako obsežna, je vendar po začetni intenzivnosti popustila in se niso lotili konkretnega političnega pojasnjevanja, kakšne prednosti ima novi sistem in kakšne pespektive se z njim odpirajo; večkrat pa niso dovolj pojasnili niti samih tehničnih predpisov za trgovanje. Množične organizacije, Ljudska fronta in sindikati se morajo najbolj intenzivno aktivizirati, da bodo propagirali in pojasnjevali novi sistem ter da bo ta agitacija trajna, konkretno politična naloga teh organizacij.

Nadalje, poverjenišтва za trgovino v okrajih in okrajne zadrugne zveze v nekaterih krajih niso dovolj koncentrirali težišča svojih organizacijskih priprav, dela in podpore krajevnim zadrugam, ki so osnovne trgovske enote vezane trgovine. Nekatere zadrugne zveze, ki se pri vodstvu še vedno ravnaajo po starih grosističnih in ponekod tudi profitarških nazorih, so predolgo zadrževale industrijsko blago v okraju in si prizadevale prodajati ga neposredno pridelovalcem tudi tedaj, ko ni bilo potrebe, da bi ga prodajali v okrajni prodajalni. Nadalje se krajevne zadruge niso dovolj zavzele za prirejanje zadrugniških sestankov, da bi na njih obravnavali vprašanja vezane trgovine, pa tudi ne proučevanju njihovih potreb in za naročila blaga. To je pa ponekod imelo posledico, da v tē zadruge ni prispelo vse blago ali ne tisto, ki bi ga zadrugniki pridelovalci potrebovali itd. Nekatere okrajne zadrugne zveze niso spoznale, da se je treba obrniti na krajevne zadruge, raziskovati njihove težave, močnje in možnosti za maksimalno nakupovanje kmetijskih pridelkov ter za nakup in prodajo industrijskega blaga; niso angažirale in aktivizirale vodstva krajevnih zadrug in krajevnih odborov pri teh nalogah; niso raziskovale, kako je s kadri v posameznih zadrugah, in ne izločile iz vodstva zadrug posameznih špekulantskih elementov, ki s svojim pasivnim, včasih pa tudi s saboferskim stališčem ovirajo večji razmah vezane trgovine na vasi. Vodstvo trgovine v okraju ni tudi povsod odpravilo nezdravega antagonizma med državnim in zadrugnim trgovskim omrežjem v zvezi z uvedbo novega sistema in ne spoznalo, da so takšni pojavi dokaz političnega in ekonomskega nerazumevanja vloge, ki jo imata oba sektorja, in vsega sistema. Pojavi so tudi, da ne posvečajo dovolj pozornosti shranjevanju zalog blaga, kupljenih kmetijskih pridelkov in blaga za zajamčeno preskrbo ter da posamezniki prihajajo pod vpliv omejenih lokalnih nazorov in nezakonito gospodarijo s tem blagom. To pomeni nezakonito odtegovati potrošnikom zajamčene količine, kar ponekod lahko postane zločin. Končno ni tudi povsod vzpostavljen trajen in načelen stik med višjimi in nižjimi trgovinskimi organi glede pomembnejših vprašanj in nalog vezane trgovine in preskrbe.

Vse te pojave, ki so največkrat ostanki starih nazorov o značaju trgovine in starih navad pisarniškega trgovanja, je treba čimprej odpraviti. Nove organizacijske oblike in delovne metode morajo biti protišpekulantske, protibirokratske in imeti morajo socialističen način trgovanja. Hkrati s splošnimi nalogami trgovine se zdaj zastavljajo naslednje organizacijske naloge:

Prvič, predvsem je treba organizacijsko prilagoditi delo zveznega in republiških ministrstev za trgovino in preskrbo in kmetijskih zadrugnih zvez planskemu operativnemu delu, stiku s stvarnostjo in potrebam ljudi, spoznavanju težav, uspehov in potreb na terenu in podpori nižjim organizacijam pri delu; boriti se je pa treba proti zapravljevemu plani-

ranju, ki privede življenjska vprašanja naših delovnih množic do birokratskih absurdov.

Dosedanje vodstvo ni bilo prav pri tem operativnem vodstvu, pri stiku s stvarnostjo dovolj izraženo. V tej smeri se morajo vodilni trgovinski organi usmeriti na proučevanje in presojanje dejanskih razmer ter nalog in na podlagi tega določati naloge svojim organizacijam. Zato morajo doseči tesno, pogosto in načelno sodelovanje z okrajnimi ljudskimi odbori, predvsem pa s poverjeniki za trgovino, ki jim morajo dajati smernice za delo, naloge za krajše razdobje, nadzirati izpolnjevanje teh nalog, jih uvajati v delovne metode itd. Zdaj, ob začetku uvedbe tega sistema, morajo ministrstva za trgovino in preskrbo ljudskih republik organizirati za najpomembnejša vprašanja operativne grupe z nalogo, da pomagajo osnovnim organizacijam, odpravijo njihove pomanjkljivosti in jih poučijo o osnovnih vprašanjih organizacije in delovne metode, tako da bodo v prihodnje čim bolj samostojne ter bodo lahko pravilneje poznale in reševale svoje najpomembnejše naloge. Treba pa je tudi, da v okviru svoje podpore razvijajo in organizirajo tisto ustvarjalno iniciativnost, ki se že čuti v naših osnovnih organizacijah in nudi neposredno rešitev teh vprašanj trgovine in preskrbe, kakor se pojavljajo. Zato je treba zavreči ignorantsko stališče in zmoto, da poverjeniki in drugi ljudje v trgovskem omrežju ne znajo reševati mnogih vprašanj, ki jih višja vodstva — pa tudi ministrstva — v mnogih primerih zaradi oddaljenosti terena in ker niso v živem stiku z njim, ne poznajo. To pomeni podcenjevanje sil našega kadra, kar je treba kmalu popraviti.

Drugič, težišče uresničevanja novega sistema trgovine se razvija in živi med ljudstvom pri reševanju ljudskih potreb, kar narekuje tudi različnost delovnih in organizacijskih oblik, takšno, da bo mogla vse to zaježiti. Tako je vprašanje trgovine v okviru okraja hkrati tudi vprašanje nadaljnje krepitve in organizacije ljudske oblasti, ki skrbi za ljudstvo in rešuje njegova vprašanja. Zato kot ena prvih nalog trgovinske organe takca organizacijska utrditev poverjeništev za trgovino v okrajih in mestih; poverjenišstva morajo biti osnovne, odgovorne in vodilne enote ljudske oblasti na trgovinskem področju. Poverjenik za trgovino mora postati s podporo svojega izvršnega odbora dejanski voditelj in organizator trgovine na svojem področju in zagotoviti uresničevanje politične linije ter ukrepov tako, kakor jih določa naše državno in politično vodstvo. Da bi mogel biti takšen voditelj, mora doseči najtesnejše sodelovanje in dejansko voditi druge trgovinske organe v okraju, kakršni so okrajna zadržna zveza in vodstva državnih in zadržnih podjetij. Poverjenik za trgovino mora iz svojega dela izločiti večkrat majhna praktičistična vprašanja, za katerimi se včasih skriva tudi oportunistem, kakor so to pokazale dosedanje izkušnje, ko je »strokovnik«, pogosto špekulantski kader v aparatu širil nezaupanje v novi sistem in oviral hitro uvedbo ukrepov v vezani trgovini. Če bo poverjenik za trgovino vzdrževal o načelnih vprašanjih in nalogah trgovine stalne stike s svojim ministrstvom in vodilnim trgovinskim aktivom v okraju, se mu bo posrečilo, da bo težišče svojega dela in trgovskega aparata postavil na izpolnjevanje glavnih nalog in reševanje življenjskih potreb ljudstva svojega področja. Pri tem delu mora uživati vsestransko podporo in prejemati nasvete svojega ministra za trgovino in preskrbo ljudske republike. Ze na podlagi tega je jasno, da je v vprašanje trgovine zajeto tudi vprašanje kadrov,

to se pravi ljudi političnih in strokovnih delovnih vrlin. Jasno je, da je zdaj predvsem vprašanje, kdo more biti poverjenik za trgovino in preskrbo in kakšen naj bo.

Tretjič, vsi trgovinski organi in trgovski aparat morajo biti pri izpolnjevanju novih nalog trgovine prežeti s čutom do delovnega človeka, za njegove potrebe in želje, kar jim naj bo izhodišče in jim določa delovni slog pri reševanju vseh vprašanj in nalog, ki jih trgovinskim organom nalagajo petletni plan in direktive državnega vodstva.

Novi sistem trgovine s svojo problematiko, stanjem, z organizacijo in s perspektivami na razvoj v okviru vsega našega gospodarstva nalaga organizacijam naše trgovine med drugim tudi naslednje neposredne naloge:

Prvič. Usposabljanje in razširjenje zadrúžnega trgovskega omrežja za izpolnitev nalog vezane trgovine, za prevzemanje in prodajo čedalje večjih količin obeh vrst blaga. Število kmetijskih zadrug je znašalo ob koncu leta 1947 6430. Promet zadrug v vezani trgovini bo zahteval po naših cenitvah, da se bo število prodajaln od 12.400 (ob koncu leta 1947) med letom 1948 povečalo na 16.000. Nadalje mora biti namen tega usposabljanja, da se izboljša kakovost trgovine, da bodo potrošniki in pridelovalci hitro in vljudno postreženi ter da bodo množice kar najbolj pritegnjene v delo zadrug. Vloga okrajnih zadrúžnih zvez pri zagotovitvi zadostnega skladišnega prostora, prodajaln, evidence nad blagovnim prometom in pri usposabljanju dobrih kadrov je velika; svojo organizacijo morajo usmeriti na to, da bo večina najboljših ljudi iz zadrúžne zveze nudila pomoč ter bo instruktor krajevnih zadrug.

Okrajne zadrúžne zveze morajo ob sodelovanju s krajevnimi odbori in kolektivom zadrug poskrbeti, da bodo zadruge in zadrúžni domovi z vezano trgovino in čedalje večjim blagovnim prometom že letos postali središče gospodarskega in političnega življenja zadrúžnih množic na vasi.

Drugič. Usposabljanje državnega trgovskega omrežja tako za zajamčeno preskrbo, kakor tudi za prodajo in nakup predmetov v prosti prodaji; zagotovljeno sodelovanje z zadrúžnim omrežjem glede sprejemanja prevoza in prodaje kupljenih kmetijskih pridelkov. Tesno sodelovanje državnega distributivnega in odkupnega omrežja pod vodstvom poverjenikov in uprave za odkup ter okrajne zadrúžne zveze mora biti tisti vodilni činitelj, ki bo reguliral in vskladal pravilen in hiter obtok vsega blagovnega prometa. Tu se med drugim vsiljujejo vprašanja redne evidence nad blagovnim prometom, zagotovitev skladišč, depojev, organizacije za sprejemanje in prevoz blaga, hranjenje zaloga blaga, vzajemni odnosi in pomoč s kadri itd.

Tretjič. Obseg blaga se je že zdaj povečal, v bližnji bodočnosti bo pa še bolj narasel, ne le blaga po vezanih cenah, temveč tudi blaga v prosti prodaji in najrazličnejših predmetov za dnevno potrošnjo iz raznih virov, pa tudi iz lokalne proizvodnje in obrti. Skupni blagovni promet na drobno je po nepopolnih podatkih od osvoboditve do začetka leta 1948 naraščal takole: če označimo promet leta 1945 z indeksom 100, tedaj je leta 1946 znašal 172, leta 1947 pa 248,6, pri čemer se je promet državnega in zadrúžnega omrežja povečal za več desetkrat. Povečanje blagovnega prometa v primeri z letom 1947 je planirano za nad 30%, pri nekaterih predmetih pa znaša to povečanje v trgovini na podeželju v primeri s prejšnjimi leti že za 100%. To velja zlasti za kovinsko blago,

cement, steklo, kmetijsko orodje itd. Dejstvo je, da je v prodajalnah, zlasti v manjših krajih in vaseh primanjkovalo najnavadnejših predmetov za široko potrošnjo, čeprav je bilo tega blaga dovolj v večjih krajih, pri zasebnih trgovcih in raznih špekulantih. Narasčanje blagovnega prometa terja, da trgovinski organi organizirajo širjenje državnega trgovskega omrežja in se s svojimi prodajalnami približajo manjšim središčem v okrajih, tako da bi lahko najširše plasti kmečkih delovnih množic poceni in hitro prišle do tega blaga, ki ga lahko nudijo potrošnikom. Ob koncu leta 1947 je bilo v 84 mestih FLRJ okrog 240 mestnih podjetij; njihovo število je treba glede na porast blagovnega prometa povečati. Okrajna trgovska podjetja, ki jih je bilo leta 1947 okrog 324, morajo razširiti svoje prodajalne tudi na manjša središča v okrajih. To bo terjalo prav tako organizacijo poročanja, kataloge, agenturno državno službo, ki bo državnim prodajalnam in zadrugam dajala poročila in informacije ter jim omogočala kupovati potrebno blago. Sam naš razvoj torej nujno terja, da že zdaj odpravimo nekoristno in nepotrebno udeležbo večine zasebnega sektorja v trgovini. Zakaj organizacija naše trgovine, stremjenja in odnos do ljudstva, kakor tudi naša pot v socializem nasprotujejo profitarskim in špekulantskim tendencam zasebnega sektorja, čigar špekulantske izkoriščevalske tendence postajajo vedno bolj izrazite ter se čedalje hitreje bliža konec upravičenosti njihovega obstoja.

Cetrlič. Hkrati z omenjenim je pomembna naloga tudi vprašanje krepitve (in sicer številčne in kakovostne) kadrov v naši trgovini s tem, da uvedemo v naš aparat nove, mlade ljudi s pomočjo kvalitativnih trgovskih tečajev; ti kadri bodo nosilci zdravih socialističnih nazorov o vlogi trgovine v naši ljudski državi. Da se v ta namen vzgojijo kadri za trgovino, deluje že okrog 216 trimesečnih tečajev, ki jih obiskuje okrog 21.000 tečajnikov. S tem vprašanjem je tesno povezana tudi borba proti ostankom profitarskih in špekulantskih, ponekod pa tudi sovražnih elementov v našem aparatu, kakor tudi v zasebni trgovini, ki v vsaki novi obliki naše trgovine in preskrbe iščejo tudi nove možnosti za svojo škodljivo in protiljudsko delo.

Ta vprašanja narekujejo tudi določitev odnosa do vloge zasebnega trgovskega sektorja in do špekulacije v trgovini. Vse naše organizacije in kontrolni organi so v prvi fazi naše trgovine in preskrbe pokazali veliko budnost in aktivnost, da bi z administrativnimi ukrepi in razkrivanjem špekulantov zatrli špekulantsko profitarske mahinacije v zasebnem trgovskem sektorju. Tedaj je odpadlo na zasebni sektor 85% trgovskega blagovnega prometa, in sicer blaga, ki je bilo po večini tudi v lasti zasebnega sektorja. Seveda so bile številne tendence in bilo je dejansko mogoče, da je zasebni sektor poskušal onemogočiti vse ukrepe ljudske oblasti za zagotovitev preskrbe prebivalstvu in da bi ljudska oblast zatrla kapitalistično stihijo v trgovini in preskrbi.

Zdaj, v fazi ogromne premoči socialistične trgovine, ko se ni le povečalo in kakovostno izboljšalo naše državno in združno omrežje, temveč ko je tudi skoraj ves povečani blagovni promet za široko potrošnjo zajet v državnem sektorju in kroži po državnem in združnem omrežju, se je večina naših trgovinskih in kontrolnih organov zaslepila s tem dejstvom in mislijo, da je s tem prenehala tudi sleherna špekulantska delavnost. Predvsem so spregledali, da povečani promet zahteva povsod, kjer je to mogoče, izločitev zasebnega sektorja, odnosno da

se ustvarijo pogoji za takšno izločitev z ustanovitvijo državnih in združnih prodajaln. Za to govori tudi dejstvo, da zasebno trgovsko omrežje zaradi ogromne krepitve socialistične proizvodnje in trgovskega aparata ni več ekonomski činitelj ter je postal dejansko nepotreben. Na drugi strani so spregledali, da zasebna trgovina prav zaradi te nepotrebnosti in ozkih okvirov, v katerih se zdaj giblje, nujno postaja čedalje bolj špekulantska in v bistvu nasprotna socialistični strukturi naše trgovine. Zato ima zdaj največkrat obliko protiplanske, profitarske, torej protisocialistične trgovine. To velja za špekulantske oblike zasebne trgovine na vasi, kakor tudi v mestih. Sedanje oblike špekulacije to jasno kažejo.

Na podeželju so precej pogosti ilegalni prekupci, zlasti mešetarji z živino. Razni špekulanti se pod krinko, češ da kupujejo vprežno in plemensko živino za svoje potrebe, smukajo po sejnih, navijajo cene, mešetarijo in prevažajo živino ter druge predmete iz republike v republiko. V okviru takšne špekulacije se je razvil poseben tip podeželskega špekulanta iz neproduktivnih kmečkih plasti, to je iz ostankov podeželske buržoazije.

Če bi hoteli zdaj analizirati udeležbo zasebne trgovine v nadrobni prometu v primeri s številom registriranih tvrdk ali glede na to, koliko jih dejansko obstoja, bi prišli do napačnih zaključkov, da imajo takšni zasebni lokali večji promet od dejanskega. V teh prodajalnah je pa zelo malo blaga, ki ga legalno prodajajo. Zakrinkani špekulanti imajo firme zato, da skrijejo svoje ilegalno delo, ki je največkrat prodaja najrazličnejšega blaga iz zalog ali kupljenega na črni borzi po zelo visokih cenah, trgovina s tujimi valutami, najrazličnejše oblike posredništva za prodajo blaga, ki je prišlo iz sumljivih virov, prodaja ponarejenega blaga, vzdrževanje tihotapskih stikov in dajanje naslovov, kje je mogoče sumljivo blago dobiti itd. Velika pomanjkljivost je, da niso bili že doslej storjeni ukrepi, ki bi onemogočili delovanje tem škodljivim elementom.

Te naloge čakajo našo trgovino v drugem letu petletnega plana. S tem, da jih bo izpolnjevala in trgovala brez špekulacije, brez profitarstva, brez malomarnosti, z edinim namenom, da izpolni vlogo, ki jo trgovina v ljudski državi mora imeti, bo hkrati z uspehi vsega našega gospodarstva pomagala pospešiti izpolnitev petletnega plana in uresničenje socializma v naši državi.

MELENTIJE POPOVIĆ,

minister za zunanjo trgovino

Tovariši ljudski poslanci!

Naša država je leta 1947 dosegla zelo pomembne uspehe tudi v zunanji trgovini. Veliki uspehi, ki smo jih dosegli prvo leto izpolnjevanja Titovega petletnega plana, so se morali izraziti tudi v zunanji trgovini; prav tako bi jih pa ne bilo mogoče doseči brez primernih velikih uspehov zunanje trgovine, če bi le-ta s svojim razvojem ne zavzela mesta, ki ga dejansko mora imeti v okviru vseh panog našega gospodarstva. V čem so uspehi naše zunanje trgovine leta 1947?

Posrečilo se nam je doseči zelo pomemben izvoz izdelkov iz naše države, kakršen je bil potreben, da smo izpolnili zadosten uvoz, ki je zagotovil našo proizvodnjo in investicijske graditve ter da smo omogočili tempo razvoja našega gospodarstva v prvem letu petletnega plana. Znano je, da naša država spada med tiste, ki so bile najbolj razdejane v zadnji vojni in da je njeno gospodarstvo najbolj trpelo zaradi vojnega opustošenja. Zaradi tega po vojni praktično ni mogla izvažati. V zelo kratkem času se nam je posrečilo, da smo na podlagi lastne proizvodnje razvili široko zunanjo trgovino do obsega, ki omogoča produkcijo in investicijsko graditev med petletnim planom brez kreditov in posojil na podlagi uravnoveženega izvoza in uvoza, razen dolgoročnega kredita na podlagi investicijske pogodbe, ki smo jo sklenili s Sovjetsko zvezo. Z drugimi besedami, posrečilo se nam je, da smo si z lastnimi silami in naporji zagotovili vse, kar potrebujemo za graditev naše dežele, in da lahko vse takoj plačamo s svojim izdelki, ki so pogosto zelo dragoceni.

Tako smo stopili na trdna tla pri izmenjavi dobrin z državami, s katerimi smo v gospodarskih stikih, in omogočili nadaljnje razširjenje izmenjave, tako da bomo prejeli izdelke, ki jih naša država potrebuje.

Naša zunanja trgovinska politika je sestavni del splošne gospodarske politike naše vlade med petletko in ji je podrejena. Zato velja tudi za zunanjo trgovino glavno načelo našega petletnega plana: odprava gospodarske in tehnične zaostalosti in gospodarska osamosvojitev naše države. Ta politika se v zunanji trgovini kaže konkretno v uvozni in izvozni strukturi, v tem, kaj uvažamo in kaj izvažamo. Znano je, da zaostale dežele izvažajo predvsem surovine, uvažajo pa potrošno blago, medtem ko je to pri gospodarsko bolj razvitih deželah nasprotno. To je gospodarski zakon, ki izhaja iz gospodarskega položaja zaostale dežele v odnosu do bolj razvite države. Spremeniti to razmerje, pomeni boriti se za hitro gospodarsko graditev dežele. Zunanja trgovina je na svojem področju uspešno izpolnjevala te naloge.

To je zlasti razvidno iz našega uvoza; posrečilo se nam je doseči pomembne uspehe pri spremembi naše uvozne strukture v primeri s predvojnimi uvozom.

Odvisen, celo polkolonialni položaj bivše Jugoslavije in protiljudska politika njenih vladajočih krogov se kaže tudi v njeni zunanji trgovinski politiki, zlasti v uvozu. V razdobju od leta 1925—1939 so bili v uvozu stare Jugoslavije gotovi izdelki zastopani s 57,5% surovin, polizdelki, ki so bili potrebni za delo domače industrije, pa komaj s 35%. Če izvezemo iz skupine gotovih izdelkov stroje, električne naprave in prevozna sredstva, to je investicijske dobrine v širšem pomenu besede, na katere je v omenjenem petnajstletnem razdobju odpadlo le 9,4 milijarde din, je razvidno, da je znašal delež gotovih izdelkov za neposredno potrošnjo v celotnem uvozu 42,5%, medtem ko je na uvoz strojev, naprav in prevoznih sredstev v istem razdobju odpadlo le 10%. To razmerje zgovorno priča, da je bila to protiljudska politika, ki je zadrževala razvoj domače industrije, politika, ki je stremela po tem, da bi naša dežela ostala stalno v odvisnosti od velikih kapitalističnih dežel. Hkrati so to politiko narekovale velekapitalistične dežele, ker je omogočala divje izkoriščanje naših narodov, pri tem so pa del profitov pobasali domači kapitalisti.

V novi Federativni ljudski republiki Jugoslaviji se nam je zaradi pravilne politike naše vlade in naporov ljudi, ki so izpolnjevali naloge, posrečilo zelo spremeniti uvozno strukturo. Tako je leta 1947 odpadlo od celotnega letnega uvoza na uvoz surovin in sredstev, ki so potrebna za našo proizvodnjo, 51,8%, na uvoz sredstev za kapitalno graditev 19,4%, na uvoz za industrijsko in drugo opremo 14,9% ali z drugimi besedami investicijskih dobrin v širšem smislu besede 34,3%, medtem ko je na uvoz gotovega blaga odpadlo le 7,9%. Kar se tiče uvoza gotovega potrošnega blaga, se je omejil na nekatere izdelke za posebne namene, ali smo pa uvažali, kar je bilo nujno potrebno za ugoditev potreb širokih ljudskih plasti in za uravnoteženje bilance kupne moči med industrijo in podeželjem, uvažali smo torej, kar je bilo ekonomsko v danem položaju nujno in koristno.

Omenjene številke in odstotki zgovorno pričajo, da se je spremenila uvozna struktura in o uspehih, ki smo jih dosegli v tem pogledu.

Spremembe v izvozu niso mogle biti pomembne, pač zaradi tega, ker so odvisne predvsem od tega, koliko se je spremenila tudi sama struktura naše proizvodnje, to se pravi, koliko je naša dežela postala bolj industrijsko razvita.

V celotnem našem izvozu leta 1947 so bili udeleženi posamezni sektorji takole:

kmetijsko-živilski	34,4 %
živilnorski	5,9 %
lesni	21,6 %
industrijski	11,5 %
rudarsko-topilniški	28,6 %

V kmetijsko-živilskem sektorju je bil izvoz industrijskih rastlin udeležen s 14,4 %, alkoholnih pijač 7,3 %, sadja in sadnih pridelkov pa 6,2 % celotnega izvoza. Delež teh treh panog znaša v vsem kmetijsko-živilskem

sektorju 80 %, medtem ko odpade ostanek 20 % na zdravilna zelišča in žito. Izvozili smo mnogo manj žita kakor pred vojno, ker so narasle domače potrebe in ker je bilo po vojni več slabih letin.

Naša država je dosegla pomemben uspeh pri izvozu rudarsko-topilniškega sektorja. Medtem ko je delež tega sektorja v predvojnem izvozu znašal 16,6 % skupnega izvoza, je dosegel leta 1947 26,6 %. To je zlasti pomembno, če upoštevamo, da je s temi izdelki mogoče v zunanji trgovini nadomestiti izvoz visoko kaloričnega živeža.

Ti uspehi so le začetek tega, kar je mogoče doseči in kar moramo doseči. Toda ob tej priliki je treba opozoriti na nekatera napačna mnenja. Nekateri tovariši mislijo, da je treba čakati, dokler se naša država ne razvije in da bo tedaj samo po sebi rešeno vprašanje naše gospodarske samostojnosti. Nič ne more biti bolj napačno od teh nazorov. Vprašanje boja za gospodarsko samostojnost je stvar vsakdanjega dela in borbe. S stališča naše zunanje trgovine je mogoče že zdaj mnogo več storiti. Pri tem se moramo ravnati po dveh smereh. Prvič, prizadevati si moramo, da se zmanjša uvoz tistih izdelkov, ki jih lahko sami izdelujemo. Čeprav je to navsezadnje tudi pri glavnih izdelkih odvisno od rešitve osnovnih gospodarskih vprašanj petletnega plana, smo vendar v mnogih primerih brez posebnih naporov v kratkem času že doslej zmanjšali uvoz mnogih izdelkov, ki jih uvažamo ali smo jih celo prenehali uvažati. S pravilno mobilizacijo strokovnjakov in z uporabo lastnih sil lahko kmalu rešimo vprašanje izdelovanja teh izdelkov. Dosedanji uspehi, čeprav so še tako majhni, dokazujejo, da je to mogoče.

Drugič, prizadevati si moramo, da se poveča proizvodnja tistega blaga, po katerem je povpraševanje na mednarodnem trgu in s katerim lahko pridobimo dragocene predmete za naš plan — celo od tistih, ki niso prijatelji naše graditve. Značilno je na primer, da izvoz konoplje, za katero je na mednarodnem trgu največja konjunktura, še vedno ne dosega predvojnega izvoza. Z majhnimi napor, če bi ljudski odbori pokazali več skrbi za setev konoplje in bi pravilno pojasnili kmetom, kakšen pomen ima konoplja v naši zunanji trgovini, bi lahko že v prvem letu dosegli in presegli predvojni izvoz konoplje.

Toda kljub vsem tem naporom je treba upoštevati, da moramo izvažati tudi takšne izdelke, ki jih naše gospodarstvo in ljudje nujno potrebujejo in morajo včasih zmanjšati svoje potrebe, če hočemo hitro zgraditi svojo deželo in doseči njeno gospodarsko neodvisnost.

Ena bistvenih značilnosti naše zunanje trgovine je, da je naš izvoz lani zelo hitro naraščal, v ustrežajočem razmerju se je pa povečeval tudi uvoz. Medtem ko je na primer izvoz v prvem četrtletju 1947 znašal le 980 milijonov dinarjev, je po zelo naglem naraščanju leto dni dosegel približno 5 milijard dinarjev v prvem četrtletju 1948.

Tako nagel porast izvoza je pri nas mogoč zato, ker gospodarsko hitro napredujemo, ker so ljudske množice spoznale pomen Titovega petletnega plana in si nesebično prizadevajo, da ga izpolnijo.

Ta nagli porast izvoza je sam po sebi odgovor sovražnikom naše graditve in gospodarske samostojnosti, ki sejejo nezaupanje v naš plan. Odgovor je tudi tistim dvomljivcem, ki hočejo med našimi ljudmi zasejati nezaupanje v to, da je mogoče izpolniti naloge petletnega plana.

Ta nagli tempo naraščanja izvoza je poročstvo, da bo naša zunanja trgovina tudi leta 1948 izpolnila naloge, ki jih ji nalaga letošnji plan, čeprav so precej večje in obsežnejše od lanskih.

Z lansko reorganizacijo so bila rešena vprašanja o slabostih v zunanji trgovini. Odpravljen je bil monopol nekaj podjetij in naloge so prevzele mnogo številnejša državna in združna podjetja ter organizacije. Organ, ki komercialno združuje vse uvoznike in izvoznike ter jih povezuje s tujim trgov, je borza za izvoz in uvoz. Ustanovljeni so bili komiteji za zunanjo trgovino kot organi republiških vlad, ki vodijo izvozne in uvozne posle republik, njihovih ministrstev in direktij v imenu teh vlad.

Ustanovljena je bila generalna direkcija za mednarodni promet z devetimi velikimi podjetji, ki zajemajo ves naš mednarodni prevoz in imajo monopolistični položaj.

Ta nova organizacija se lahko razširi in razvije tako, kakor je potrebno za izpolnitev naloge, ne da bi bile potrebne kakšne večje notranje spremembe; nudi zadostno možnost zunanji trgovini ter odpravlja monopolizem in birokracijo.

V leto 1948 smo stopili z večjimi in težavnejšimi nalogami zunanje trgovine. Sedanji zunanjetrgovinski aparat se je izkazal premajhen, da bi lahko izpolnil naloge, čeprav je bil v drugi polovici leta razširjen. Zato ga bo nujno treba kmalu okrepiti in razširiti.

MIHA MARINKO,

predsednik vlade LR Slovenije

»V vrsti ekspozicij zvezne vlade je bila podana globoka, vsestranska analiza in prikazana jasna pota našega razvoja. Doseženi uspehi, pa tudi kritika, ki je bila izražena v ekspozicijah, bodo presenetili naše sovražnike, naše delovne množice pa bodo dobile nove dokaze, da nas zvezna vlada, Ljudska fronta s Komunistično partijo in tovarišem Titom na čelu vodijo na zanesljiv, odločen in hiter način k napredku.

V zvezi s proračunom se bom omejil le na nekaj osnovnih momentov. Kar se tiče Slovenije, smo sicer želeli, da bi bil naš republiški proračunski plafond večji, toda ne glede na investicij, ampak glede na administracijo, za kulturno-prosvetne izdatke, ljudsko zdravstvo itd. Izdatki, ki so bili določeni v lanskem proračunu za administracijo, so se spričo razvoja državnega aparata nedvomno izkazali nezadostni. Ker je v naši stvarnosti vodstvo gospodarstva prešlo skoraj popolnoma v državno upravo, je treba primerno usposabljanje državnega aparata. Morali bomo paziti, da preveliko varčevanje pri administrativnih izdatkih ne bo imelo negativnih posledic. Resorji in ljudski odbori so sicer pretiravali; zahtevali so previsoke postavke za administracijo. Če bi glede na to sumirali vse te zahteve za zvišanje administrativnih stroškov, bi se naš proračun povečal skoraj za milijardo dinarjev in temu seveda ne bi bilo mogoče ugoditi. Če se dotaknemo števil, ki jih vsedržavni proračun določa kot plafond našemu republiškem proračunu, bi se te številke morda zdale kot nizke v primerjavi med vsedržavnim proračunom in proračunom drugih republik. Toda investicijski del proračuna niti zdaleč ne nudi prave slike dejanske gospodarske delavnosti LR Slovenije, ker so zvezne investicije na teritoriju Slovenije mnogo večje kakor republiške. Razen tega v tem plafonu ni zajeta vsa tista delavnost, ki izhaja iz naših družbenih organizacij, Ljudske fronte, sindikatov in drugih. Graditev združenih domov, ki je razvnela veliko ustvarjalno vnemo, nenavadno obsežna iniciativnost in podjetnost, ki jo kažejo ljudski odbori pri pospeševanju svoje lokalne gospodarske delavnosti izven proračunskih virov, pa pomeni velikansko dopolnitev, kar kaže sam proračun. Vsa ta gospodarska delavnost bo zajeta v gospodarskem finančnem planu.

Če primerjamo letošnji povečani vsedržavni proračun z zvišanjem republiškega proračuna, sprevidimo, da je to zvišanje v skladnem sorazmerju, še več, naš republiški proračun je zvišan v večjem obsegu kakor sam vsedržavni proračun.

Ce upoštevamo izkušnje, ki smo si jih pridobili v prvem planskem letu, lahko trdimo, da je izpolnitev prevzetih nalog izvedljiva, čeprav

so naloge še tako velike. Lansko leto je bilo dragocena šola, to je bilo leto preizkušnje dejanske produkcijske zmogljivosti. Kar se tiče industrijske proizvodnje, moramo reči, da je bila tam evidenca kljub vsem težavam vendar najboljše organizirana. Med letom se je izkazalo, da so bile proizvodne možnosti večje od nalog, ki smo si jih zastavili za prvo plansko leto. Med letom smo plan večkrat povečali. Mnogi gošpodarski voditelji so po večini iz oportunističnih razlogov, nekoliko pa zlonamerno skrivali dejanske možnosti naše proizvodne zmogljivosti.

Prvi so to skrivali zato, da bi lahko plan izpolnili z manjšim napotrom, ker niso verjeli v ustvarjalne sile naših delovnih množic, ker niso mogli razumeti, da se delovne množice drugače lotijo dela, ko se zavedajo, da delajo zase, kakor se ga lotijo v kapitalizmu, kjer delajo za izkoriščevalce. Drugi so pa zavestno ovirali naš gospodarski razvoj. To nam prav te dni jasno kaže proces v Ljubljani in ko smo poslušali ekspezo predsednika planske komisije, postane očitno, da so imeli pri številnih omenjenih podjetjih ti lopovi vmes svoje prste. Če analiziramo lansko plansko leto po etapah, sprevidimo, da smo v prvih četrletjih precej zaostajali pri izpolnjevanju četrletnih planskih nalog zaradi neorganiziranosti in ker nekateri gospodarski voditelji niso zaupali v plan. Ko smo prebrodili največje težave v tej neorganiziranosti, smo stopili v zadnje četrletje, v katerem smo kljub povečanju plana dohiteli vse zamude in plan industrijske proizvodnje izpolnili za 106%, gradbeni plan pa celo za 127%. Na gradbenem sektorju je bilo namreč med letom začeti še več novih del, ki jih prvotni plan ni obsegal. Naš letošnji plan je določen po tempu zadnjega četrletja planskega leta, zato nam lanske izkušnje govorijo, da ne smemo dovoljevati nobenih pomanjkljivosti, ampak da moramo vzdržati tempo lanskega zadnjega četrletja vse leto.

Na državnem sektorju proizvodnje smo v ožjem smislu kljub vsemu najbolj napredovali. Ta uspeh nam zato tudi kaže vse prednosti socialističnega gospodarstva. Toda v zvezi s tem sektorjem proizvodnje smo tudi angažirali in izpodbudili vso privatno obrtno delavnost. Razen redkih panog in redkih primerov se obrtniki ne morejo pritoževati, da bi bili zapostavljeni.

Kar se tiče kmečke proizvodnje v kmetijstvu, t. j. pri pridelovanju živeža, je komaj dosegla predvojno raven in pokazala se je celo malo nižja, toda na splošno je bila kmečka proizvodnja mnogo večja, dohodki kmetov pa višji. To povečanje se nanaša na produkcijo lesa, pridelek vina in sadja, ki so jih kmetje lahko uspešno in po dobrih cenah prodajali. Zato so v nekaterih primerih celo zanemarjali pridelovanje živeža. Iz tega zaostajanja kmetijstva izvira tako pereče vprašanje prehrane v Sloveniji. Mislim, da je treba o tem spregovoriti nekaj besed. V Sloveniji se to najmočneje čuti zaradi tega, ker je število kmetov v primeri z delavstvom in mestnim prebivalstvom najmanjše. Število 140.000 kmečkih gospodarstev v primeri z 1.380.000 prebivalci jasno kaže to nesorazmerje. Od tega števila je še vedno 15.000 do 20.000 gospodarstev, ki se ne morejo preživeti brez sezonskega dela. Nadaljnjih 40.000 do 50.000 gospodarstev ne prideluje skoraj nič za trg, razen sadja in vina. Število samih delavcev skoraj presega število kmetov. — Zato je to vprašanje eno najbolj perečih in izpolnitev plana industrijske in gradbene proizvodnje je zelo odvisna od tega, v kakšni meri bomo rešili vprašanje preskrbe.

talitete, ni mogel dobro delati. Finančni uradnik, ki se je navadil delati po togih šablonah in pedantnih predpisih, ni bil sposoben uvesti pravilne obdavčitve kmetov, ker ni hotel upoštevati vseh značilnosti terena po rodovitnosti in po dejanski gospodarski moči individualnega gospodarstva. Tako togost in šablonsko uporabljanje ukrepov glede preskrbe, kakor tudi v tem primeru nepravilno obdavčevanje, so povzročili mnoge nepotrebne nevšečnosti.«

Govornik je potem prešel na vprašanje gozdarstva ter dejal:

»Lani smo sicer v precejšnji meri izpolnili plan, kar je bilo zlasti težko, ker je v Sloveniji 75% gozdne površine v zasebni lasti, in treba je bilo zelo izpopolnjevati organizacijo ter povečati napore, da se mobilizira in koncentrira razkropljena proizvodnja lesa. Toda ta izpolnitev plana za okrog 85—90%, pri sami sečnji pa nad 100%, je bila mogoča le zaradi velikega priganjanja. Toda, ker se je priganjanje osredotočilo na proizvodnjo v kvantitativnem pogledu, so gozdna podjetja popolnoma zanemarila evidenco nad izpolnjevanjem finančnega plana. Mnogo truda je bilo treba, da so premagali odpor gozdarjev, starih strokovnjakov, ki so se na vse načine upirali in govorili, da izpolnitev tako velikega plana ni mogoča. Ko so bili končno prisiljeni, so proizvodni plan sicer povečali, popolnoma pa so zanemarili evidenco nad proizvodnimi stroški. Človek se ne more otresti suma, da je bilo pri njih tudi nekaj škodoželjnosti: »Če že hočete, vas bo pa drago stalo!« Po mnogih revizijah še vedno ni bilo mogoče položiti računa o dejanskih proizvodnih stroških in o razlogih, zakaj je gozdna industrija delala s takšnim deficitom. Niti posamezna državna gozdna podjetja ne morejo položiti računa, koliko znaša polna lastna cena proizvodnega lesa. Gozdarstvo pa ne more predložiti svojih terjatev koristnikom.«

Končno je predsednik Miha Marinko dejal:

»Tovariši ljudski poslanci! Na vseh področjih so slabosti in napake, toda čedalje manj jih je. V prvem planskem letu med borbo za plan je prišlo do odločne preusmeritve, dejal bi do politične preorientacije delovnih množic, ki so združene v Ljudski fronti. Te množice so spoznale, da je to boj za socialistično rekonstrukcijo našega gospodarstva, da je to borba za doseg socializma v naši deželi. Na podlagi te borbe je ojeklela tudi Ljudska fronta. Enotnost in delovni polet množic, ki so združene v Ljudski fronti, dokazujeta, da se množice zavedajo svojih interesov in da se na tej poti lotevajo graditve socializma.

Prepričan sem, da bodo analiza uspehov in naloge, ki so jasno določene v ekspozicijah zvezne vlade, izpodbudile vse naše delovne množice k novemu ustvarjalnemu poletu. Zato izjavljam, da bom z navdušenjem glasoval za proračun, kakršnega je mogla predložiti samo vlada tovariša Tita.«

Predsednik vlade LR Slovenije Milia Marinko je potem podrobno razpravljal o vprašanju prehrane prebivalstva, o trgovini po vezanih cenah in trgovini sploh. Ko se je dotaknil vprašanja trgovine in preskrbe, je dejal:

»Pri uresničevanju ukrepov za zajamčeno preskrbo, določenih z zveznimi uredbami, je bilo mnogo trdot, pretiravanja in raznih nepravilnosti, spričo šablonskega izpolnjevanja teh uredb. Reči smemo, da imamo precej organizirano organizacijo preskrbe, toda pri izpolnjevanju je še vedno mnogo nerodnosti. Mnogi ljudje, ki smo jih zadnje čase nameščali v ves naš trgovinski in državni upravni preskrbovalni aparat, so v marsičem boljši od verziranih trgovcev, ki so se prej vrinili v naš državni in združni trgovski aparat, toda moramo jih še učiti iznajdljivosti, gibčnosti in hitrosti. To bomo kmalu dosegli, toda sedanja okornost je zelo nevarna. Živo smo preizkusili pravilnost trditve, ki je bila zadnje čase večkrat izražena in omenjena tudi tu, namreč da je vprašanje trgovine eno prvih vprašanj vsega našega gospodarstva v tem trenutku.

Ze pred letom dni in prej je politično vodstvo opazilo dejstvo in opozarjalo nanj, da so se izkoriščevalci, ki so bili uspešno izločeni iz proizvodnega sektorja, zatekli v sektor trgovine. Zato smo imeli toliko težav z najrazličnejšimi oblikami špekulativne trgovine. Toda največje zlo ni bilo le v tem, da so se trgovci uveljavili v špekulativni zasebni trgovini. Zlo je v tem, da so se vrinili v državna trgovska in združna podjetja. Vodstvo je opozarjalo, da morajo politične organizacije intenzivno delati, tako da bodo ljudske oblasti očistile ves ta gnili aparat trgovine ter se posvetili vzgoji novih kadrov. Tem opozorilom niso posvečali dovolj pozornosti. Tako smo se znašli v velikih težavah v trenutku, ko so se zgrnile pred nami težavne naloge in je postalo očitno, da je treba radikalno odpraviti tudi vso privatno špekulantsko trgovino.

Trgovski ljudje s staro mentaliteto ne morejo dobro trgovati v novih razmerah. Človek, ki v trgovini išče samo čim večji zaslužek, nima nobenega drugega smotra in ne vidi pomena družbeno politično ekonomske vloge svojega dela, ne more ustrezati. Neprestano bo iskal vrzel, da bi obšel naše predpise na področju trgovine v našem planskem gospodarstvu. Ne pravim, da bi teh starih ljudi sploh ne smeli uporabljati, toda delati morajo pod strogim nadzorstvom. Ze zdaj vidimo, da bodo novi politično zavedni ljudje mnogo bolje opravljali svoje delo, treba jih je le navaditi gibčnosti, iznajdljivosti in ekspeditivnosti. Toda zavedati se moramo, da nas čaka na področju trgovine mnogo hujša borba kakor na proizvodnem. Operativni voditelj v proizvodnji je pod neposrednim stalnim nadzorstvom delavcev in nameščencev v tovarni in podjetju. Tam smo zaradi tega v mnogo boljšem položaju in bomo tudi v prihodnje precej laže odpravljali pomanjkljivosti in zlorabe. V trgovini bo to težavneje, dokler ne bomo vzgojili potrošnikov, da se bodo sami zanimali in se seznanili z vsemi predpisi glede preskrbe in trgovine, dokler ne bomo povsod uvedli sistema, da se bodo javno izdajala vsa navodila in pogoji za trgovanje, odnosno dokler ne bomo uvedli kontrole neposredno pristojnih organov v vseh primerih, kjer kontrola javnosti ni mogoča ali kjer bi ne bila učinkovita.

Kakor v trgovini, smo imeli enak primer tudi v finančni službi, in sicer od samega ministrstva, okrajnih ljudskih odborov pa do terena. Ker je tudi tu ostal skoraj sam stari aparat, ki se ni otesel stare men-